elena ferrante

Cei care pleacă și cei care rămân

ELENA FERRANTE

Seria: My Brilliant Friend

Volumul 3

CEI CARE PLEACĂ ŞI CEI CARE RĂMÂN

Original: *L'amica geniale #3* [*My Brilliant Friend*]
Storia di chi fugge e di chi resta (2013)

Traducere din limba italiană de:
CERASELA BARBONE

virtual-project.eu

PANDORA

2016

INDICELE PERSONAJELOR ŞI PREZENTĂRI SUMARE ALE ÎNTÂMPLĂRILOR DIN VOLUMELE PRECEDENTE

Familia Cerullo (familia cârpaciului):

Fernando Cerullo, cizmar, tatăl Lilei. După clasele primare, nu şi-a mai dat fiica la scoală.

Nunzia Cerullo, mama Lilei. Alături de fiica ei, nu are suficientă autoritate s-o susţină împotriva tatălui.

Raffaella Cerullo, zise Lina sau Lila. S-a născut în august 1944. Are şaizeci şi şase de ani când dispare din Napoli şi i se pierde urma. Elevă strălucită, scrie la zece ani o poveste intitulată *La fata blu*[1]*.* Abandonează şcoala după absolvirea claselor primare şi învaţă meseria de cârpaci. Se căsătoreşte foarte tânără cu Stefano Carracci şi administrează cu succes mai întâi mezelăria din noul cartier, apoi magazinul de pantofi din Piaţa Martirilor. În timpul unei vacanţe petrecute la Ischia se îndrăgosteşte de Nino Sarratore, pentru care îşi părăseşte soţul. După eşecul total al convieţuirii cu Nino şi naşterea fiului ei, Gennaro, Lila îl părăseşte definitiv pe Stefano când află că acesta aşteaptă un copil de la Ada Cappuccio. Se mută cu Enzo Scanno la San Giovanni a Teduccio şi începe să muncească în fabrica de *mortadelle* a lui Bruno Soccavo.

Rino Cerullo, fratele mai mare al Lilei, cârpaci şi el. Împreună cu tatăl lui, Fernando, şi datorită Lilei şi banilor lui Stefano Carracci, pune pe picioare fabrica de încălţăminte Cerullo. Se căsătoreşte cu sora lui Stefano, Pinuccia Carracci, de la care are un fiu, Ferdinando, zis Dino. Îi poartă numele primul fiu al Lilei.

Alţi copii.

Familia Greco (familia portarului):

Elena Greco, zise Lenuccia sau Lenù. Născută în august 1944, e autoarea poveştii pe care o citim. Elena începe s-o scrie în momentul în care află că prietena ei din copilărie, Lina Cerullo, căreia numai ea îi spune Lila, a dispărut. După clasele primare, Elena îşi continuă studiile cu succes; la liceu, curajul ei şi faptul că beneficiază de protecţia profesoarei Galiani îi permit să scape cu capul sus dintr-o confruntare cu profesorul de religie în

[1] În italiană, în original: *Zâna albastră* (N.t.).

privinţa rolului Sfântului Duh. La invitaţia lui Nino Sarratore, de care e îndrăgostită în secret încă din fragedă copilărie, şi cu ajutorul preţios al Lilei, va scrie despre această polemică într-un articol, care, însă, până la urmă, nu va fi publicat de revista cu care colaborează Nino. Studiile strălucite ale Elenei sunt încununate atât de licenţa obţinută la Şcoala Normală din Pisa, unde îl cunoaşte pe Pietro Airota cu care, de altfel, se logodeşte, cât şi de publicarea unui roman în care expune viaţa din cartier şi experienţele adolescentine trăite la Ischia.

Peppe, Gianni şi Elisa, fraţii mai mici ai Elenei.

Tatăl, portar la primărie.

Mama, casnică. Mersul ei şchiopătat o obsedează pe Elena.

Familia Carracci (familia lui don Achille):

Don Achille Carracci, căpcăunul din poveşti, activ pe bursa neagră, cămătar. A fost ucis.

Maria Carracci, soţia lui don Achille, mama lui Stefano, a Pinucciei şi a lui Alfonso. Lucrează la mezelăria familiei.

Stefano Carracci, fiul defunctului don Achille, soţul Lilei. Administrează averea strânsă de tatăl lui şi, în timp, devine un negustor de succes, graţie celor două mezelării foarte prospere şi magazinului de pantofi din Piaţa Martirilor, deschis alături de fraţii Solara. Nemulţumit de căsnicia tumultuoasă cu Lila, începe o relaţie cu Ada Cappuccio, împreună cu care va locui după ce aceasta din urmă rămâne însărcinată şi Lila se mută la San Giovanni a Teduccio.

Pinuccia, fiica lui don Achille. Lucrează mai întâi în mezelăria familiei şi pe urmă în magazinul de pantofi. Se căsătoreşte cu fratele Lilei, Rino, şi are cu el un fiu, Ferdinando, zis Dino.

Alfonso, fiul lui don Achille. E coleg de bancă cu Elena. E logodit cu Marisa Sarratore şi devine responsabil de magazinul de pantofi din Piaţa Martirilor.

Familia Peluso (familia tâmplarului):

Alfredo Peluso, tâmplar. Comunist. Acuzat că l-a omorât pe don Achille, a fost condamnat şi trimis la închisoare, unde a murit.

Giuseppina Peluso, soţia lui Alfredo. Muncitoare în fabrica de tutun, e devotată copiilor şi soţului deţinut. La moartea acestuia, se sinucide.

Pasquale Peluso, fiul cel mare al lui Alfredo şi al Giuseppinei, zidar, militant comunist. A fost primul care şi-a dat seama de frumuseţea Lilei şi care i-a declarat iubirea. Îi detestă pe fraţii Solara. A fost logodit cu Ada Cappuccio.

Carmela Peluso, vrea să i se spună şi Carmen. Sora lui Pasquale, e vânzătoare la mercerie, dar este repede angajată de Lila la mezelăria nouă a lui Stefano. A fost mult timp logodită cu Enzo Scanno, dar acesta o părăseşte fără explicaţii după ce termină serviciul militar. Se logodeşte ulterior cu benzinarul de la sosea.

Alţi copii.

Familia Cappuccio (familia văduvei nebune):

Melina, o rudă a Nunziei Cerullo, văduvă. Spală scările blocurilor din vechiul cartier. A fost amanta lui Donato Sarratore, tatăl lui Nino. Familia Sarratore a părăsit cartierul din cauza acelei relaţii, iar Melina aproape că şi-a pierdut minţile.

Soţul Melinei, descărca lăzi în piaţa de fructe şi legume şi a murit în împrejurări neclare.

Ada Cappuccio, fiica Melinei. Când era mică o ajuta pe mama ei să spele scările. Graţie Lilei, este angajată vânzătoare în mezelăria din vechiul cartier. Logodită de mult timp cu Pasquale Peluso, devine amanta lui Stefano Carracci: după ce rămâne însărcinată, va locui împreună cu el. Din relaţia lor se naşte o fetiţă, Maria.

Antonio Cappuccio, fratele ei, mecanic. A fost logodit cu Elena şi e foarte gelos pe Nino Sarratore. Eventualitatea de a pleca militar îl îngrijorează la culme, dar când Elena vorbeşte cu fraţii Solara pentru a-l scuti de plecarea în armată, este profund umilit, într-atât încât pune punct relaţiei lor. În timpul serviciului militar este afectat de o gravă cădere nervoasă şi este liberat anticipat; odată întors în cartier, îmboldit de sărăcie, intră în serviciul lui Michele Solara, care, la un moment dat, îl trimite în Germania pentru o lungă şi misterioasă misiune.

Alţi copii.

Familia Sarratore (familia feroviarului-poet):

Donato Sarratore, feroviar, poet, jurnalist. Mare crai, a fost amantul Melinei Cappuccio. Când Elena merge în vacanţă la Ischia şi e oaspete în aceeaşi casă în care locuieşte temporar

familia Sarratore, e obligată să părăsească în grabă insula ca să scape de avansurile sexuale ale lui Donato. În vara următoare, însă, Elena îi cedează pe plajă, îmboldită de suferinţa pricinuită de relaţia dintre Nino şi Lila. Ca să se elibereze de această experienţă degradantă, Elena scrie o carte care îi va fi apoi publicată.

Lidia Sarratore, soţia lui Donato.

Nino Sarratore, cel mai mare dintre cei cinci fii ai lui Donato şi ai Lidiei. Îşi detestă tatăl. E un student foarte strălucit şi are o lungă relaţie secretă cu Lila, al cărei deznodământ este o foarte scurtă convieţuire după ce ea rămâne însărcinată.

Marisa Sarratore, sora lui Nino. E logodită cu Alfonso Carracci.

Pino, Clelia şi Ciro Sarratore, fiii mai mici ai lui Donato şi ai Lidiei.

Familia Scanno (familia vânzătorului de fructe):

Nicola Scanno, vânzător de fructe, mort de pneumonie.

Assunta Scanno, soţia lui Nicola, moartă de cancer.

Enzo Scanno, fiul lui Nicola şi al Assuntei, şi el vânzător de fructe. Lila îl simpatizează încă din copilărie. Enzo a fost mult timp logodit cu Carmen Peluso, pe care însă o părăseşte fără explicaţii la întoarcerea din armată, unde începe din nou să studieze şi obţine diploma de expert industrial ca elev particular. Când Lila se hotărăşte să-l părăsească definitiv pe Stefano, îi ia în grija lui pe ea şi pe fiul ei, Gennaro, şi îi duce să locuiască la San Giovanni a Teduccio.

Alţi copii.

Familia Solara (familia proprietarului de cafenea cu acelaşi nume):

Silvio Solara, patronul cafenelei, monarhisto-fascist, camorist implicat în negoţul ilegal din cartier. A fost împotriva înfiinţării fabricii de încălţăminte Cerullo.

Manuela Solara, soţia lui Silvio, cămătăreasă: în cartier, registrul ei roşu e foarte temut.

Marcello şi Michele Solara, fiii lui Silvio şi ai Manuelei. Fanfaroni şi aroganţi, sunt totuşi iubiţi de fetele din cartier, cu excepţia, evident, a Lilei. Marcello se îndrăgosteşte de Lila, dar ea îl respinge. Michele, puţin mai tânăr decât Marcello, e mai rece, mai inteligent, mai violent. E logodit cu Gigliola, fata

cofetarului, dar, de-a lungul anilor, dezvoltă o obsesie bolnăvicioasă pentru Lila.

Familia Spagnuolo (familia cofetarului):
Domnul Spagnuolo, cofetarul cafenelei Solara.
Rosa Spagnuolo, soţia cofetarului.
Gigliola Spagnuolo, fata cofetarului, logodnica lui Michele Solara.
Alţi copii.

Familia Airota:
Airota, profesor de literatură greacă.
Adele, soţia lui. Colaborează cu editura milaneză care publică romanul Elenei.
Mariarosa Airota, fiica cea mare, profesoară de istoria artei la Milano.
Pietro Airota, coleg de facultate cu Elena şi logodnicul ei, destinat unei strălucite cariere universitare.

Profesorii:
Ferraro, învăţător şi bibliotecar. Învăţătorul le-a premiat, când erau mici, atât pe Lila, cât şi pe Elena pentru sârguinţa lor de cititoare.
Oliviero, învăţătoare. A fost prima care şi-a dat seama de potenţialul Lilei şi al Elenei. Lila a scris la zece ani o povestioară intitulată *La fata blu.* Povestea i-a plăcut mult Elenei, care i-a dat-o lui Oliviero s-o citească. Dar învăţătoarea, enervată pentru că părinţii Lilei au decis să nu-şi mai lase fiica să-şi continue studiile, nu s-a pronunţat niciodată în legătură cu povestea aceea. Dimpotrivă, a încetat să se ocupe de Lila şi s-a concentrat numai pe reuşita Elenei. Moare după o lungă boală, după ce Elena îşi dă licenţa.
Gerace, profesor de gimnaziu.
Galiani, profesoară de liceu. E o îndrumătoare foarte cultă, comunistă. Inteligenţa Elenei o farmecă imediat. Îi împrumută cărţi, o protejează în confruntarea cu profesorul de religie, o invită acasă la o petrecere dată de fiii ei. Relaţiile lor se răcesc când Nino o părăseşte pe Nadia, covârşit de pasiunea pentru Lila.

Alte personaje:

Gino, fiul farmacistului. A fost primul logodnic al Elenei.

Nella Incardo, verişoara învăţătoarei Oliviero. Locuieşte într-o casă la Barano, Ischia, unde vara închiriază familiei Sarratore câteva camere. A găzduit-o pe Elena într-o vacanţă petrecută la mare.

Armando, student la Medicină, fiul profesoarei Galiani.

Nadia, studentă, fiica profesoarei Galiani şi logodnica lui Nino, care o părăseşte printr-o scrisoare trimisă de la Ischia atunci când se îndrăgosteşte de Lila.

Bruno Soccavo, prietenul lui Nino Sarratore şi fiul unui industriaş bogat din San Giovanni a Teduccio. O angajează pe Lila în fabrica de *mortadelle* a familiei.

Franco Mari, student şi logodnic al Elenei în primii ani de facultate.

MATURITATEA

1.

Ultima oară am văzut-o pe Lila acum cinci ani, în iarna lui 2005. Ne plimbam, dis-de-dimineaţă, în lungul şoselei şi, cum se întâmpla deja de ani buni, nu reuşeam să ne simţim în largul nostru. Vorbeam doar eu, îmi amintesc: ea fredona, saluta lume care nici măcar nu-i răspundea. În rarele ocazii în care mă întrerupea rostea numai fraze exclamative, fără nicio legătură clară cu ce spuneam eu. Se întâmplaseră, în toţi anii aceia, prea multe chestii urâte, unele oribile, şi, ca să regăsim calea familiarităţii, ar fi trebuit să ne destăinuim gânduri secrete. Dar eu nu aveam puterea de a găsi cuvintele, iar ea, care poate că avea putere, nu avea chef, nu vedea rostul.

Oricum, ţineam foarte mult la ea şi, când veneam la Napoli, încercam mereu să mă văd cu ea, chiar dacă, trebuie să spun, mi-era puţin teamă. Se schimbase mult. Bătrâneţea, de-acum, ne biruise pe amândouă, dar în vreme ce eu mă luptam cu tendinţa de a mă îngrăşa, ea era, în mod constant, numai piele şi os. Părul scurt, pe care şi-l tundea singură, era foarte alb, nu pentru că aşa voia ea, ci din pură neglijenţă. Chipul, foarte obosit, amintea tot mai mult de cel al tatălui ei. Râdea nervos, aproape ca un şuierat, şi vorbea cu un ton prea ridicat. Gesticula încontinuu, atât de violent şi de precis, încât ziceai că vrea să despice în două blocurile, strada, trecătorii, pe mine.

Ne aflam în dreptul şcolii când un bărbat tânăr pe care nu-l cunoşteam ne-a depăşit gâfâind şi i-a spus urlând că într-un răzor de lângă biserică fusese găsit cadavrul unei femei. Ne-am grăbit spre părculeţ. Lila m-a târât după ea în grupul de curioşi făcându-şi loc într-un mod nepoliticos. Femeia zăcea pe o parte, era extraordinar de grasă şi purta un impermeabil demodat de culoare verde închis. Lila a recunoscut-o imediat, eu nu însă: era prietena noastră din copilărie, Gigliola Spagnuolo, fosta soţie a lui Michele Solara.

N-o mai văzusem de câţiva zeci de ani. Chipul odinioară

frumos era distrus, gleznele îi deveniseră enorme. Părul, altă dată şaten, era acum roşcat-aprins, lung, aşa cum îl purta când era mică, dar rar şi întins pe pământul de flori proaspăt arat. Doar un picior era încălţat cu un pantof scâlciat, cu toc jos; în celălalt avea o şosetă gri de lână, cu o gaură prin care îi ieşea degetul mare, iar pantoful se găsea un metru mai încolo, ca şi cum ar fi zvârlit cu el într-un moment de suferinţă sau de mare spaimă. Am izbucnit în plâns, iar Lila m-a privit în silă.

Ne-am aşezat pe o bancă în apropiere, am aşteptat în tăcere ca Gigliola să fie luată de acolo. Deocamdată nu se ştia ce i se întâmplase, cum murise. Ne-am retras acasă la Lila, în apartamentul vechi şi mic al părinţilor ei, în care locuia acum cu fiul ei, Rino. Am vorbit despre prietena noastră, ea a blamat-o, viaţa pe care o dusese, pretenţiile, ascunzişurile. Dar acum eu eram cea care nu reuşeam să ascult, mă gândeam la chipul acela din profil căzut pe pământul de flori, la părul lung şi rar, la petele albicioase de pe cap. Câte persoane care crescuseră împreună cu noi nu mai erau în viaţă, dispărute de pe faţa pământului fie din cauza bolii, fie pentru că-şi măcinaseră nervii, fie pentru că sângele lor fusese vărsat. O vreme am rămas în bucătărie apatice, fără ca niciuna din noi două să strângă masa, apoi am ieşit din nou.

În acea frumoasă zi de iarnă, soarele făcea ca lucrurile să aibă o înfăţişare liniştită. Cartierul vechi, spre deosebire de noi, rămăsese la fel. Rezistau casele joase şi gri, curtea în care ne jucam, şoseaua, gurile negre ale tunelului şi violenţa. Dar se schimbase peisajul din jur. Întinderea verzuie a lacurilor nu mai exista, vechea fabrică de conserve se degradase. În locul lor apăruseră scânteierile zgârie-norilor de sticlă, odinioară semnele unui viitor strălucitor în care nimeni nu crezuse niciodată. De-a lungul anilor, consemnasem toate schimbările, uneori curioasă, adeseori neatent. Când eram mică îmi imaginam că, dincolo de cartier, Napoli oferea numai minunăţii. Blocul zgârie-nori al gării centrale, de exemplu, mă impresionase mult, cu decenii în urmă, prin ridicarea lui, etaj după etaj – un schelet de clădire care atunci ni se părea foarte înalt –, într-o parte a gării originale. Ce mă mai miram când treceam prin Piaţa Garibaldi: uite cât e de înalt, le spuneam Lilei, lui Carmen, lui Pasquale, Adei, lui Antonio, tuturor colegilor de atunci cu care mergeam spre mare, pe lângă cartierele bogate. Acolo sus, mă gândeam,

locuiesc îngerii şi în mod sigur se bucură de tot oraşul. Cât mi-ar fi plăcut să mă caţăr, să urc până-n vârf. Era blocul zgârie-nori *al nostru*, chiar dacă se afla în afara cartierului, un lucru pe care-l vedeam crescând zi după zi. Dar lucrările se opriseră. Când mă întorceam acasă de la Pisa, blocul zgârie-nori al gării, mai mult decât simbolul unei comunităţi care se reînnoia, mi se părea un loc în care se cuibărea ineficienţa.

În perioada aceea mi-am dat seama că nu era mare diferenţă între cartier şi Napoli, răul aluneca dintr-o parte în alta neîntrerupt. De fiecare dată când reveneam, găseam un oraş făcut parcă tot mai mult din cocă, care nu rezista la schimbările de anotimp, la căldură, la frig şi, mai ales, la furtuni. Iată, gara din Piaţa Garibaldi se inundase, iată, galeria din faţa muzeului se dărâmase, iată, avusese loc o alunecare de teren, curentul rămânea picat. Aveam în memorie străzi întunecate pline de pericole, trafic tot mai haotic, pavaj găurit, băltoace imense. Canalele supra-încărcate dădeau pe dinafară. Apa, mizeria, gunoaiele şi bacteriile se revărsau ca lava în mare de pe colinele pline de construcţii foarte noi şi fragile sau erodau lumea de dedesubt. Oamenii mureau din cauza neglijenţei, a corupţiei, a asupririi şi totuşi, la toate alegerile, îi aprobau cu entuziasm pe politicienii care le făceau viaţa insuportabilă. Cum coboram din tren, mă mişcam prudent prin locurile în care crescusem, având grijă să vorbesc mereu în dialect. Parcă voiam să spun *sunt de-a voastră, nu-mi faceţi rău.*

Când am absolvit facultatea, când am scris dintr-un foc o poveste, care, în mod cu totul neaşteptat, în doar câteva luni, s-a transformat într-o carte, mi s-a părut că lumea din care proveneam eu, cu tot ce conţinea, se înrăutăţise şi mai mult. În timp ce la Pisa, la Milano mă simţeam bine, uneori chiar fericită, în oraşul meu mă temeam, de fiecare dată când reveneam, că ceva neprevăzut o să mă împiedice să scap de acolo, că lucrurile pe care le dobândisem îmi vor fi luate. N-aş mai fi putut să mă duc la Pietro, cu care trebuia să mă căsătoresc în curând; aş fi fost împiedicată să intru în spaţiul elegant ai editurii; nu m-aş mai fi putut bucura de favorurile lui Adele, viitoarea mea soacră, o mamă cum a mea nu fusese niciodată. Deja în trecut oraşul mi se păruse aglomerat, era tot o înghesuială, de la Piaţa Garibaldi până în Forcella, Duchesca, Lavinaio, pe Rettifilo. La sfârşitul anilor şaizeci aveam impresia că mulţimea de oameni

crescuse şi că intoleranţa şi agresivitatea se revărsau în toate direcţiile în mod necontrolat. Într-o dimineaţă mă dusesem până pe strada Mezzocannone, acolo unde, cu câţiva ani în urmă lucrasem ca vânzătoare într-o librărie. Mă dusesem din curiozitate, ca să revăd locul în care trudisem, mai ales să arunc o privire asupra universităţii, în care nu intrasem niciodată. Voiam s-o compar cu cea din Pisa, cu Şcoala Normală, speram chiar să dau de fiii profesoarei Galiani – Armando şi Nadia – şi să mă laud cu ce realizasem. Dar strada, spaţiile universitare îmi dăduseră o stare de nelinişte. Erau înţesate de studenţi napolitani, atât din provincie, cât şi din tot Sudul, tineri bine îmbrăcaţi, gălăgioşi, siguri de sine şi neciopliţi, dar şi dintre cei umili. Se călcau în picioare la intrări, în săli, în faţa secretariatelor unde erau cozi interminabile la care adesea se iscau certuri. Trei sau patru se luaseră la bătaie din senin la câţiva paşi de mine, de parcă le-ar fi fost de-ajuns să se vadă ca să ajungă la o explozie de jigniri şi lovituri, o masă furioasă de bărbaţi care-şi urla dorinţa nestăvilită de sânge într-un dialect pe care eu însămi făceam eforturi să-l înţeleg. Plecasem de acolo în grabă, de parcă ceva ameninţător m-ar fi atins în treacăt într-un loc pe care mi-l imaginam sigur, locuit doar de cauze bune.

În fiecare an mi se părea din ce în ce mai rău. În acel sezon ploios, oraşul plesnise încă o dată, o întreagă clădire se înclinase pe o parte ca o persoană ce se sprijină de braţul ros de carii al unui vechi fotoliu şi braţul cedează. Morţi, răniţi. Şi ţipete, ciomăgeli, explozive. Părea că oraşul clocea în viscere o furie care nu putea ieşi la suprafaţă şi de aceea îl eroda sau erupea în pustule pline de venin împotriva tuturor: copii, adulţi, bătrâni, oameni din alte oraşe, americani de la NATO, turişti de toate naţionalităţile, chiar napolitani. Cum putea cineva să reziste în acel loc haotic şi periculos, la periferie, în centru, pe coline, la poalele muntelui Vezuviu? Ce impresie urâtă îmi făcuse San Giovanni a Teduccio, călătoria până acolo. Ce impresie urâtă îmi făcuseră fabrica în care muncea Lila şi Lila însăşi, Lila cu fiul mic, Lila care, într-o clădire mizerabilă, locuia cu Enzo, chiar dacă nu dormea împreună cu el. Spusese că el voia să studieze funcţionarea calculatoarelor electronice şi că ea încerca să-l ajute. Îmi rămăsese întipărită vocea ei care încerca să şteargă San Giovanni, salamurile, mirosul fabricii, starea ei, vorbind cu

prefăcută competenţă despre sigle de genul: Centrul de Informatică al Universităţii din Milano, Centrul Sovietic de Aplicaţie a Calculatoarelor în Ştiinţele Sociale. Voia să mă facă să cred că urma să apară în curând un astfel de centru şi la Napoli. Mă gândisem: la Milano poate că da, cu siguranţă în Uniunea Sovietică, dar aici nu, aici sunt nesăbuinţele minţii tale incontrolabile în care îl târăşti şi pe bietul, devotatul Enzo. Să pleci. S-o ştergi definitiv, departe de viaţa pe care o cunoşti încă de la naştere. Să te instalezi în teritorii bine organizate unde, într-adevăr, totul era posibil. Eu mă cărasem, de fapt. Dar numai ca să descopăr, în deceniile următoare, că mă înşelasem, că era vorba de un lanţ cu inele tot mai mari: cartierul amintea de oraş, oraşul de Italia, Italia de Europa, Europa de întreaga planetă. Şi astăzi mai cred aşa: nu cartierul e cel bolnav, nici Napoli, ci globul terestru, universul nostru sau toate universurile. Şi abilitatea constă în a te ascunde şi în a-ţi tăinui starea reală a lucrurilor.

Am vorbit cu Lila în după-amiaza aceea, în iarna lui 2005, emfatic şi voind parcă să-mi recunosc păcatele. Voiam să-i mărturisesc că înţelesese totul de mică, fără să plece niciodată din Napoli. Dar mi s-a făcut ruşine aproape imediat, am simţit în cuvintele mele pesimismul ţâfnos al cuiva care îmbătrâneşte, tonul pe care, ştiam asta, ea îl detesta. Într-adevăr, a zâmbit arătându-şi dinţii îngălbeniţi într-o grimasă nervoasă şi a spus:

— Faci pe deşteaptă, dai sfaturi? Ce ai de gând? Vrei să scrii despre noi? Vrei să scrii despre mine?

— Nu.

— Zi adevărul.

— Ar fi prea complicat.

— Te-ai gândit la asta, însă, încă te gândeşti.

— Da, puţin.

— Trebuie să mă laşi în pace, Lenù. Trebuie să ne laşi pe toţi în pace. Noi trebuie să dispărem, nu merităm nimic, nici Gigliola, nici eu, nimeni.

— Asta nu-i adevărat.

M-a scrutat cu o privire urâtă de nemulţumire. Pupilele abia i se vedeau, buzele îi erau întredeschise.

— Bine, a spus, scrie, dacă chiar vrei, scrie despre Gigliola, spune ce ai chef. Dar despre mine nu, să nu îndrăzneşti, promite-mi.

— N-o să scriu despre nimeni, nici despre tine.
— Vezi că sunt cu ochii pe tine.
— Da?
— Vin să-ţi cotrobăi în computer, îţi citesc documentele, ţi le şterg.
— Ei, hai.
— Crezi că nu sunt în stare?
— Ştiu că eşti în stare. Dar ştiu să mă feresc.
A râs în vechiul ei fel răutăcios.
— De mine nu.

2.

N-am uitat niciodată acele trei cuvinte, a fost ultimul lucru pe care mi l-a spus: *de mine nu.* Scriu cu energie de câteva săptămâni, fără a mai pierde vremea să recitesc. Dacă Lila mai este în viaţă – fantazez în timp ce sorb din cafea şi privesc fluviul Pad care se izbeşte de stâlpii podului Principessa Isabella – nu va putea rezista, va veni să-şi bage nasul în computerul meu, va citi şi, ca o bătrână lunatică ce e, se va enerva din cauza nesupunerii mele, va dori să intervină, va corecta, va adăuga, îşi va uita dorinţa nerăbdătoare de a dispărea. Apoi clătesc ceaşca, mă duc la birou, încep să scriu din nou pornind de la acea primăvară rece din Milano, într-o seară din urmă cu mai mult de patruzeci de ani, în librărie, când bărbatul cu ochelari cu lentile groase a vorbit sarcastic despre mine şi despre cartea mea în faţa tuturor şi eu am răspuns în mod confuz, şovăitor. Până când, brusc, s-a ridicat Nino Sarratore, aproape de nerecunoscut din cauza bărbii neîngrijite, foarte neagră, şi l-a atacat cu duritate pe cel care mă criticase. Din acel moment toată fiinţa mea a început să-i strige numele în tăcere – de cât timp nu l-am văzut: patru-cinci ani – şi chiar dacă încordarea mă transformase în stană de gheaţă, am simţit că iau foc.

Imediat după ce Nino îşi încheiase intervenţia, bărbatul a cerut cu un gest reţinut dreptul la replică. Era clar că se simţea jignit, dar emoţiile violente mă zăpăciseră prea tare ca să înţeleg imediat de ce. Îmi dădusem seama, bineînţeles, că

intervenţia lui Nino mutase discuţia dinspre literatură spre politică, şi chiar într-o manieră agresivă, aproape nepoliticoasă. Oricum, atunci n-am acordat prea multă importanţă chestiunii, nu puteam să-mi iert faptul că nu ştiusem să fac faţă confruntării, că fusesem incoerentă în faţa unui public foarte cult. Şi totuşi, eram bine pregătită. La liceu reacţionasem la o situaţie în care mă aflam în dezavantaj încercând să mă transform în profesoara Galiani, îmi însuşisem tonalităţile şi limbajul ei. La Pisa, modelul acela feminin nu ajunsese, fusesem nevoită să înfrunt oameni foarte instruiţi. Franco, Pietro, toţi studenţii care excelau şi, bineînţeles, profesorii prestigioşi de la Şcoala Normală se exprimau complicat, scriau cu o foarte studiată preţiozitate, aveau abilitatea de a diviza în categorii, o claritate logică, toate calităţi care lui Galiani îi lipseau. Dar eu exersasem ca să fiu ca ei. Şi adesea reuşeam, mi se părea că stăpânesc cuvintele suficient încât să alung pentru totdeauna contradicţiile existenţiale, emoţiile şi discursurile agitate. În fine, ştiam să recurg, de-acum, la un mod de a vorbi şi de a scrie care, prin intermediul unui vocabular foarte ales, al unui ritm amplu şi gândit, al dispunerii enervante a subiectelor şi al unei dichisiri formale care nu trebuia să lipsească niciodată, avea ca ţintă anihilarea interlocutorului până când îi pierea cheful de a obiecta. Dar în seara aceea lucrurile nu se aranjaseră cum trebuia. Mai întâi, Adele şi prietenii ei, pe care mi-i închipuiam cu lecturi foarte rafinate, apoi bărbatul care purta ochelari cu lentile groase, mă intimidaseră. Redevenisem fetiţa inimoasă care venea din cartier, fiica portarului cu un accent dialectal din Sud, uimită că ajunsese în locul acela ca să interpreteze rolul scriitoarei tinere şi culte. Astfel îmi pierdusem încrederea şi mă exprimasem neconvingător, dezordonat. Fără să-l iau în calcul pe Nino. Apariţia lui mă făcuse să-mi pierd stăpânirea de sine şi calitatea intervenţiei lui în favoarea mea îmi confirmase faptul că îmi pierdusem brusc abilităţile. Proveneam din acelaşi mediu, făcuserăm eforturi amândoi să dobândim limbajul acela. Şi totuşi, el nu doar că-l folosea cu naturaleţe, îndreptându-l cu uşurinţă către interlocutorul său. Dar uneori, când i se părea necesar, îşi îngăduia să facă o dezordine programată în acea italiană elegantă cu o atitudine de dispreţ neruşinată care făcuse ca tonalitatea de profesor a bărbatului cu ochelari cu lentile groase să pară desuetă şi poate şi un pic ridicolă. În

consecinţă, când am văzut că acesta din urmă voia să ia din nou cuvântul, m-am gândit: s-a enervat tare şi dacă înainte a vorbit rău despre cartea mea, acum va vorbi şi mai rău ca să-l umilească pe Nino care i-a luat apărarea.

Dar bărbatul părea preocupat de altceva: nu s-a întors la romanul meu, nu m-a mai adus în discuţie. S-a concentrat, în schimb, pe unele expresii folosite marginal de Nino, dar pe care, totuşi, le repetase de mai multe ori: chestii de genul *aroganţă provocatoare de baron*, *literatură antiautoritară.* Am înţeles abia atunci că îl enervase, de fapt, întorsătura politică pe care o luase discuţia. Nu-i plăcuse vocabularul acela şi a subliniat asta întrerupându-şi vocea profundă cu un neaşteptat discurs sarcastic (*aşadar mândria cunoaşterii astăzi este definită drept aroganţă provocatoare, aşadar şi literatura a devenit antiautoritară?*). Pe urmă a început să se joace, rafinat, cu cuvântul *autoritate*, mulţumesc lui Dumnezeu – a spus –, o stavilă împotriva tinereilor cu o cultură prost însuşită care-şi dau cu părerea la nimereală în legătură cu orice, recurgând la prostiile cine ştie cărui curs alternativ al Universităţii. Şi a vorbit mult timp pe tema aceea, adresându-se publicului, niciodată în mod direct lui Nino sau mie. Spre final, în schimb, şi-a concentrat atenţia mai întâi asupra criticului bătrân care stătea lângă mine şi apoi direct asupra lui Adele, probabil adevărata lui ţintă polemică încă de la început. Eu n-am nimic cu tinerii – a spus pe scurt –, ci cu adulţii docţi care sunt tot timpul gata, din interes, să încalece pe ultima modă a stupidităţii. Moment în care, în sfârşit, a tăcut şi a dat să plece cu nişte umile, dar energice *mă scuzaţi, daţi-mi voie, mulţumesc.*

Cei prezenţi s-au ridicat ca să-l lase să treacă, ostili, dar, în acelaşi timp, respectuoşi. Mi-a fost, în mod decisiv, limpede, în acel moment, că era un om de prestigiu, un asemenea prestigiu că până şi Adele a răspuns la semnul lui sumbru de salut cu un cordial: *mulţumesc, la revedere.* De aceea, poate, Nino i-a surprins puţin pe toţi când, în mod imperativ şi totodată arogant, arătând că ştie cu cine avea de-a face, l-a strigat cu titlul de profesor – *domnule profesor, unde plecaţi, nu fugiţi.* Apoi, graţie picioarelor lui lungi şi agile, i-a tăiat calea, s-a postat în faţa lui şi i-a spus fraze în limba aia nouă a lui pe care, de unde eram, în parte n-am auzit-o, în parte n-am înţeles-o, dar care păreau, probabil, ca nişte cabluri de oţel sub soarele

puternic. Bărbatul a ascultat nemişcat, cu răbdare, apoi a făcut un gest cu mâna care însemna *dă-te la o parte* şi a pornit spre ieşire.

3.

Am părăsit masa zăpăcită. Făceam eforturi să conştientizez că Nino era într-adevăr acolo, la Milano, în săliţa aceea. Şi totuşi, iată-l acolo, deja venea spre mine zâmbind, cu paşi controlaţi, fără nicio grabă. Ne-am strâns mâinile, a lui era foarte caldă, a mea rece ca gheaţa, şi ne-am spus cât eram de bucuroşi să ne revedem după atâta timp. Indispoziţia mea, dar nu şi agitaţia, s-a atenuat ştiind că în sfârşit ce fusese mai rău în seara aceea trecuse şi că acum el era în faţa mea, în carne şi oase. I l-am prezentat criticului care-mi lăudase, cu generozitate, cartea, i-am spus că era un prieten din Napoli, că făcuserăm liceul împreună. Profesorul, deşi fusese şi el ironizat de Nino, a fost amabil, l-a lăudat pentru felul în care îl tratase pe individul acela, a vorbit despre Napoli cu simpatie, i s-a adresat ca unui student strălucit care trebuia încurajat. Nino a explicat că locuia la Milano de mulţi ani, se ocupa de geografie economică, aparţinea – şi a zâmbit – celei mai mizerabile categorii a piramidei academice, adică asistenţii. A făcut-o într-un mod captivant, fără intonaţiile uşor îmbufnate pe care le avea când era adolescent, şi mi s-a părut că poartă o armură mai uşoară decât cea care mă fascinase în liceu, ca şi cum s-ar fi debarasat de greutăţi excesive ca să se poată întrece în luptă mai rapid şi cu eleganţă. Am observat uşurată că nu purta verighetă.

Între timp, câteva dintre prietenele lui Adele se apropiaseră ca să le dau autografe pe carte, chestie care m-a emoţionat, mi se întâmpla pentru prima oară. Am ezitat: nu voiam să-l pierd din vedere pe Nino nici măcar o clipă, dar îmi doream şi să şterg impresia de fetişcană şovăielnică pe care probabil i-o făcusem. L-am lăsat, aşadar, cu bătrânul profesor – se numea Tarratano – şi le-am întâmpinat politicos pe cititoarele mele. Îmi propuneam să termin repejor, dar exemplarele erau noi, miroseau a tipar, fără nicio legătură cu cărţile uzate şi împuţite pe care Lila şi cu mine le luam cu împrumut de la biblioteca din cartier, şi n-am

vrut să le stric în viteză cu pixul. Mi-am etalat cea mai frumoasă grafie din vremurile învăţătoarei Oliviero, am inventat dedicaţii elaborate care au provocat ceva nerăbdare doamnelor care aşteptau. Am făcut-o în timp ce inima-mi bătea puternic, urmărindu-l pe Nino. Tremuram la gândul că o să plece.

N-a plecat. Acum de el şi de Tarratano se apropiase Adele, iar Nino i se adresa cu respect şi totodată cu dezinvoltură. Mi-am amintit de vremea în care vorbea pe coridoarele liceului cu profesoara Galiani şi mi-a luat ceva timp să-l suprapun, în mintea mea, pe liceanul strălucit de atunci cu tânărul bărbat de acum. Am renunţat impulsiv însă, ca la o deviere inutilă care ne făcuse pe toţi să suferim, la studentul din Ischia, la amantul prietenei mele căsătorite, la băiatul rătăcit care se ascundea în toaleta magazinului din Piaţa Martirilor şi care era tatăl lui Gennaro, un copil pe care nu-l văzuse niciodată. Cu siguranţă apariţia Lilei îl dezorientase, dar – cu acea ocazie mi s-a părut evident – fusese vorba doar de o paranteză. Oricât de intensă fusese acea experienţă, oricât de profunde erau semnele pe care i le lăsase, acum era încheiată. Nino se regăsise pe sine şi m-am bucurat de asta. M-am gândit: trebuie să-i spun Lilei că l-am întâlnit, că e bine. Apoi m-am răzgândit: nu, n-o să-i spun.

Când am terminat cu dedicaţiile, săliţa era deja goală. Adele m-a luat de mână cu delicateţe, m-a lăudat mult pentru felul în care vorbisem despre cartea mea şi pentru felul în care răspunsesem celei mai proaste intervenţii – aşa a definit-o – a bărbatului cu ochelari cu lentile groase. Pentru că negam faptul că fusesem bună (ştiam bine că nu era adevărat), i-a rugat pe Nino şi pe Tarratano să-şi dea cu părerea şi amândoi, bineînţeles, nu mai isprăveau cu complimentele. Nino a ajuns să spună, fixându-mă cu privirea serios: *nu ştiţi cum era fata asta deja la gimnaziu, foarte inteligentă, foarte cultă, foarte curajoasă, foarte frumoasă.* Şi în timp ce eu simţeam că îmi ia faţa foc, a început să povestească tuturor, cu o politeţe ironică, despre conflictul meu, din urmă cu mulţi ani, cu profesorul de religie. Adele a ascultat, a râs des. În familia noastră, a spus, ne-am dat seama imediat de calităţile Elenei. Apoi a anunţat că făcuse rezervare pentru cină într-un loc aflat la câţiva paşi. M-am alarmat, am şoptit stânjenită că eram obosită şi că nu-mi era foame, am lăsat să se înţeleagă că, din moment ce nu ne văzuserăm de mult timp, aş fi făcut bucuroasă câţiva paşi

împreună cu Nino înainte să merg la culcare. Ştiam că era o impoliteţe, rolul cinei era să mă sărbătorească pe mine şi să-i mulţumească lui Tarratano pentru implicarea lui şi pentru vorbele frumoase în favoarea cărţii, dar nu m-am putut abţine. Adele m-a fixat o clipă cu o expresie ironică, a replicat că, bineînţeles, era invitat şi prietenul meu. Apoi a adăugat pe un ton misterios, voind parcă să mă răsplătească pentru sacrificiul pe care îl făceam: am o surpriză plăcută pentru tine. M-am uitat la Nino neliniştită: o să accepte invitaţia? El a spus că nu voia să deranjeze, dar s-a uitat la ceas şi a acceptat.

4.

Am părăsit librăria. Adele, discret, a mers în faţă împreună cu Tarratano, iar eu şi Nino i-am urmat. Dar am descoperit repede că nu ştiam ce să-i spun, mă temeam că orice cuvânt va fi greşit interpretat. A avut el grijă să evite tăcerea. Mi-a lăudat din nou cartea, a început să vorbească cu mare stimă despre familia Airota (i-a definit „cea mai civilizată dintre familiile care au vreo importanţă în Italia”), a spus că o cunoştea pe Mariarosa („e mereu în prima linie: acum două săptămâni ne-am certat rău”), m-a felicitat pentru că tocmai aflase de la Adele că eram logodită cu Pietro, despre a cărui carte legată de riturile bahice, spre uimirea mea, s-a dovedit că ştie; dar, în special, a vorbit cu amabilitate despre capul familiei, profesorul Guido Airota, „un om cu adevărat excepţional”. M-a enervat puţin că ştia despre logodna mea şi m-a stânjenit faptul că lauda cărţii mele era ca o introducere a laudei mult mai stăruitoare la adresa întregii familii a lui Pietro, a cărţii lui Pietro. L-am întrerupt, l-am întrebat de el, dar a fost vag, a făcut doar câteva referiri la un volumaş care urma să fie publicat, pe care l-a definit plictisitor, dar obligatoriu. Am insistat, l-am întrebat dacă-i fusese greu la Milano la început. Mi-a răspuns în câteva cuvinte despre problemele pe care le ai când vii din Sud fără o centimă în buzunar. Pe urmă, brusc, m-a întrebat:

— Te-ai întors să locuieşti la Napoli?

— Pentru moment, da.

— În cartier?

— Da.

— Eu am rupt definitiv relaţia cu tata şi nu mă mai văd cu nimeni din familia mea.

— Păcat.

— E bine aşa. Îmi pare rău doar că nu am veşti despre Lina.

Am crezut pentru o clipă că mă înşelasem, că Lila nu ieşise niciodată din gândurile lui, că nu venise la librărie pentru mine, ci doar ca să afle despre ea. Apoi mi-am zis: dacă ar fi dorit într-adevăr să afle de Lila, ar fi găsit, în atâţia ani, modalitatea de a se informa. Aşa că am reacţionat impulsiv, cu tonul clar al cuiva care vrea să încheie subiectul rapid.

— Şi-a părăsit soţul şi locuieşte cu altul.

— A avut un băiat sau o fată?

— Un băiat.

A făcut o grimasă nemulţumită şi a spus:

— Lina e curajoasă, chiar prea mult. Dar nu ştie să se supună realităţii, este incapabilă să-i accepte pe ceilalţi şi pe ea însăşi. A fost o experienţă dificilă să ţin la ea.

— În ce sens?

— Nu ştie ce e dăruirea.

— Poate că exagerezi.

— Nu, chiar e primitivă: în gândire şi în tot, chiar şi în sex.

Acele ultime cuvinte – *chiar şi în sex* – m-au tulburat mai mult decât celelalte. Aşadar, Nino dădea un verdict negativ în privinţa relaţiei cu Lila? Aşadar, tocmai îmi spusese, tulburându-mă, că verdictul acela acoperea şi sfera sexuală? Am fixat cu privirea pentru câteva secunde siluetele întunecate ale lui Adele şi prietenului ei care mergeau în faţa noastră. Tulburarea s-a transformat în anxietate, am înţeles că acel *chiar şi în sex* era un preambul, că el îşi dorea să devină şi mai explicit. Cu ani în urmă se întâmplase ca Stefano, după nuntă, să mi se confeseze, să-mi povestească despre problemele cu Lila, dar o făcuse fără să se refere vreodată la sex. Nimeni în cartier n-ar fi făcut asta vorbind despre femeia la care ţinea. Era de neconceput, de exemplu, ca Pasquale să-mi povestească despre sexualitatea lui Adele sau, mai rău, ca Antonio să discute cu Carmen sau cu Gigliola despre sexualitatea mea. Se făcea asta între bărbaţi – la modul vulgar, când nu ţineau la noi, fetele, sau nu mai ţineau –, dar între bărbaţi şi femei nu. Am intuit, în schimb, că Nino, noul Nino, considera absolut firesc să abordeze cu mine tema

relaţiilor sexuale avute cu prietena mea. M-am ruşinat, am lăsat-o baltă. Nici despre asta, m-am gândit, nu va trebui să-i vorbesc niciodată Lilei, timp în care am spus cu o falsă dezinvoltură: e deja istorie, să nu ne întristăm, să revenim la tine, la ce lucrezi, ce perspective ai la universitate, unde locuieşti, stai singur? Cu siguranţă, însă, elanul meu a fost exagerat, a simţit probabil că mă fofilasem de la discuţie. A zâmbit ironic, a dat să-mi răspundă, dar exact atunci am ajuns la restaurant şi am intrat.

5.

Adele a distribuit locurile: eu lângă Nino şi în faţa lui Tarratano, ea lângă Tarratano şi în faţa lui Nino. Am comandat şi, între timp, conversaţia se mutase deja asupra bărbatului cu ochelari cu lentile groase, un profesor de literatură italiană – din câte am înţeles –, colaborator zelos al ziarului *Corriere della Sera,* creştin-democrat. Nici Adele, nici prietenul ei nu s-au înfrânat de data asta. Lăsând la o parte discursul de la librărie, au vorbit cât se putea de urât de insul acela şi l-au lăudat pe Nino pentru felul în care îl înfruntase şi-l gonise. S-au distrat mai ales evocând iarăşi cuvintele cu care îl atacase în timp ce părăsea sala, fraze pe care ei le auziseră şi eu nu. L-au întrebat care fusese formularea exactă, Nino a încercat să se sustragă, a spus că nu-şi amintea. Dar pe urmă cuvintele au ieşit, poate reinventate pentru acea împrejurare, ceva de genul: *dumneavoastră, pentru a apăra Autoritatea în fiecare expresie a ei, aţi fi gata să suspendaţi democraţia.* Şi din acel moment au vorbit numai ei trei, extinzând tot mai mult discuţia, despre servicii secrete, despre Grecia, despre torturile din închisorile din ţara aceea, despre Vietnam, despre nesperata apariţie a mişcării studenţeşti nu doar în Italia, ci în Europa şi în lume, despre o intervenţie în revista *Ponte* semnată de profesorul Airota –, cu care Nino a zis că a fost de acord cuvânt cu cuvânt – apropo de starea cercetării şi a învăţământului în universităţi.

— O să-i spun fiicei mele că v-a plăcut, a spus Adele, Mariarosa a considerat-o proastă.

— Pe Mariarosa o pasionează doar ce lumea nu poate oferi.

— Bravo, chiar aşa e.

Eu nu ştiam nimic despre acea intervenţie a viitorului meu socru. Treaba asta m-a stânjenit, am stat să ascult în tăcere. Mai întâi examenele, apoi teza de diplomă, apoi cartea şi publicarea ei în grabă îmi absorbiseră mare parte din timp. Eram doar superficial informată în legătură cu evenimentele lumeşti şi nu auzisem mai nimic despre studenţi, manifestări, conflicte, răniţi, arestări, sânge. Fiindcă nu mai eram în universitate, tot ce ştiam cu adevărat despre marasmul acela erau bombănelile lui Pietro, care se lamenta în privinţa a ceea ce el definea literal „prostănacul pisan”. În consecinţă, de jur-împrejur simţeam că se desfăşoară o scenografie tulbure, pe care, în schimb, comesenii mei păreau că o pot descifra cu extremă precizie, Nino mai mult decât ceilalţi. Stăteam lângă el, ascultam, îi atingeam uşor braţul cu braţul meu, un contact doar al hainelor care totuşi mă emoţiona. Îşi păstrase predilecţia pentru cifre: înşira numere despre înscrişii la universitate, foarte mulţi deja, şi despre capacitatea reală a clădirilor, despre orele de muncă efectivă ale baronilor, despre câţi oameni stăteau în parlament sau în consilii de administraţie sau se dedicau unor foarte bine remunerate consultanţe şi profesiei private mai degrabă decât să predea sau să muncească în domeniul cercetării. Adele consimţea, prietenul ei la fel, uneori interveneau vorbind despre persoane al căror nume nu-l auzisem niciodată. M-am simţit exclusă. Sărbătorirea cărţii mele nu mai era o prioritate pentru ei, soacra mea părea să fi uitat şi de surpriza pe care mi-o anunţase. Am şoptit că lipsesc puţin, Adele a făcut un semn distrat, Nino a continuat să vorbească cu pasiune. Tarratano s-a gândit, probabil, că mă plictiseam şi a spus prompt, aproape susurând:

— Să vă întoarceţi repede, ţin mult la părerea dumneavoastră.

— N-am păreri, am răspuns zâmbind cu jumătate de gură.

Mi-a zâmbit la rândul lui:

— O scriitoare inventează întotdeauna una.

— Poate că nu sunt o scriitoare.

— Bineînţeles că sunteţi.

M-am dus la toaletă. Nino fusese mereu capabil să-mi demonstreze, imediat ce deschidea gura, cât eram de înapoiată. Trebuie să mă pun pe învăţat, m-am gândit, cum am putut să

mă las luată de val în felul ăsta? Desigur, dacă vreau, ştiu să disimulez, cu ajutorul cuvintelor, un pic de competenţă şi un pic de pasiune. Nu pot continua aşa însă, am învăţat prea multe lucruri care nu contează şi foarte puţine cu adevărat importante. După sfârşitul relaţiei cu Franco, am pierdut acel strop de curiozitate faţă de lume pe care el mi-o transmisese. Iar logodna cu Pietro nu m-a ajutat, ce nu-l interesa pe el a încetat să mă mai intereseze pe mine. Cât de diferit e Pietro de tatăl, sora şi mama lui. Dar, mai ales, cât de diferit e de Nino. Dacă ar fi fost după el, n-aş fi scris nici cartea. A acceptat-o aproape cu lehamite, ca pe o încălcare a codului bunelor maniere academice. Sau poate că exagerez, este numai vina mea. Sunt o fată mărginită, reuşesc să mă concentrez doar asupra unui singur lucru o dată şi exclud tot restul. Dar acum o să mă schimb. Imediat după cina asta plicticoasă o să-l târăsc pe Nino cu mine, o să-l oblig să ne plimbăm toată noaptea, o să-l întreb ce cărţi trebuie să citesc, ce filme trebuie să văd, ce muzică trebuie să ascult. Şi o să-l iau de braţ, o să spun: mi-e frig. Scopuri confuze, propoziţii incomplete. Mi-am ascuns neliniştea pe care o simţeam şi mi-am spus doar atât: ar putea fi singura ocazie pe care o avem, mâine o să plec, n-o să-l mai văd.

În timpul ăsta mă priveam în oglindă cu mânie. Aveam un chip obosit. Micile coşuri pe bărbie şi cearcănele violet anunţau menstruaţia. Sunt urâtă, scundă, cu pieptul prea mare. Ar fi trebuit să fi înţeles de mult că nu i-am plăcut niciodată, nu întâmplător a preferat-o pe Lila mie. Dar cu ce rezultat? *E primitivă chiar şi în sex,* a spus. Am greşit că am ocolit subiectul. Ar fi trebuit să mă arăt curioasă, să-l las să continue. Dacă vorbeşte din nou despre asta, o să fiu mai lipsită de prejudecăţi, o să-i spun: ce-nseamnă că o fată e primitivă în sex? Te întreb, o să-i explic râzând, ca să mă corectez şi eu, dacă o să mi se pară necesar. Dacă presupunem că te poţi corecta, cine ştie. Mi-am amintit cu scârbă de ce se întâmplase cu tatăl lui pe plaja Maronti. M-am gândit la amorul făcut cu Franco în patul din cămăruţa lui de la Pisa. În acele împrejurări făcusem ceva greşit, care fusese observat, dar despre care, din delicateţe, nu mi se vorbise? Şi dacă chiar în seara aceea, eventual, m-aş culca cu Nino, aş fi greşit din nou, astfel că el ar fi gândit: *e primitivă ca Lila* şi ar fi vorbit pe la spatele meu cu prietenele lui de la Universitate, poate chiar cu Mariarosa?

Mi-am dat seama cât de dezagreabile erau acele cuvinte, ar fi trebuit să-l dojenesc. Din acea experienţă sexuală nereuşită, despre care acum formulezi o părere negativă, ar fi trebuit să-i spun, a rezultat un fiu, micul Gennaro, care e foarte inteligent: nu e frumos să vorbeşti aşa, nu poţi împărţi femeile în primitive şi delicate, Lila şi-a distrus viaţa pentru tine. Şi am decis: când o să scap de Adele şi de prietenul ei, când o să mă conducă la hotel, o să reiau discuţia şi o să-i spun.

Am ieşit de la toaletă. M-am întors în sală şi am văzut că situaţia se schimbase cât timp lipsisem. Cum m-a văzut soacra mea, a fluturat o mână şi a spus veselă, cu obrajii aprinşi: a venit, în sfârşit, surpriza. Surpriza era Pietro, stătea chiar lângă ea.

6.

Logodnicul meu a sărit de pe scaun, m-a îmbrăţişat. Nu-i povestisem niciodată nimic despre Nino. Făcusem referiri la Antonio, câteva cuvinte, şi îi spusesem ceva despre relaţia mea cu Franco, care, de altfel, era foarte cunoscută în mediul studenţesc din Pisa. Pe Nino, în schimb, nu-l pomenisem niciodată. Era o poveste care-mi făcea rău, avea momente dureroase de care mi-era ruşine. S-o istorisesc însemna să mărturisesc că iubeam dintotdeauna pe cineva cum pe el nu l-aş fi iubit niciodată. Şi, ca totul să aibă o logică, ar fi trebuit să vorbesc despre Lila, despre Ischia. Poate să recunosc că episodul de sex cu un bărbat matur, aşa cum figura în cartea mea, se inspira dintr-o experienţă reală de la Maronti, dintr-o alegere de-a mea de fetiţă disperată care acum, după atâta timp, mi se părea o chestie dezgustătoare. Treaba mea, deci, îmi păstrasem secretele. Dacă Pietro ar fi ştiut, ar fi înţeles uşor nemulţumirea cu care-l întâmpinam.

A luat loc din nou în capul mesei, între mama lui şi Nino. A devorat un biftec, a băut vin, dar mă privea alarmat, resimţea proasta mea dispoziţie. Cu siguranţă se simţea vinovat pentru că nu ajunsese la timp şi ratase un eveniment important din viaţa mea, pentru că nepăsarea lui putea fi interpretată ca un semn că nu mă iubea, pentru că mă lăsase cu nişte străini, fără

confortul afecţiunii lui. Era greu să-i spun că faţa mea posomorâtă şi muţenia mea se explicau *tocmai* prin faptul că nu rămăsese absent până la sfârşit, că se băgase între mine şi Nino.

Acesta, de altfel, mă făcea şi mai nefericită. Stătea lângă mine, dar nu-mi adresa niciun cuvânt. Părea bucuros de sosirea lui Pietro. Îi turna vin, îi oferea din ţigările lui, îi aprindea una şi acum suflau fum amândoi printre buzele strânse, vorbind despre călătoria obositoare cu maşina de la Pisa la Milano, despre plăcerea de a conduce. M-a tulburat diferenţa mare dintre ei: Nino uscăţiv, cu un mers şleampăt, cu o voce ridicată şi amabilă; Pietro durduliu, cu părul încâlcit caraghios peste fruntea foarte lată, cu obrajii rotunzi jupuiţi de lama de ras şi vocea tot timpul coborâtă. Păreau fericiţi că s-au cunoscut, chestie destul de nefirească pentru Pietro, care prefera mereu să-şi vadă de treaba lui. Nino îl bătea la cap, arăta un interes real pentru studiile lui (*am citit undeva un articol în care pui în opoziţie laptele şi mierea cu vinul şi orice formă de beţie*), îl îndemna să vorbească despre ele, iar logodnicul meu, care despre subiectele acelea avea tendinţa, în general, să nu spună nimic, ceda, îl corecta bonom, îşi deschidea sufletul. Dar exact când Pietro începea să capete încredere, a intervenit Adele.

— Gata cu pălăvrăgitul, i-a spus fiului ei. Şi surpriza pentru Elena?

Am privit-o nesigură. Erau şi alte surprize? Nu era de-ajuns că Pietro condusese ore în şir fără să se oprească deloc ca să ajungă la timp cel puţin pentru cina organizată în onoarea mea? M-am gândit la logodnicul meu cu curiozitate, pe chip îi apărea o expresie încruntată pe care i-o ştiam şi pe care o căpăta atunci când împrejurările îl constrângeau să vorbească de bine despre el însuşi în public. M-a anunţat, aproape din vârful buzelor, că devenise profesor titular, un foarte tânăr profesor titular la Florenţa. Aşa, ca prin farmec, după cum îi era obiceiul. Nu se lăuda niciodată cu profesionalismul lui, nu ştiam mai nimic despre cât era de apreciat ca cercetător, nu-mi vorbea despre probele foarte dure la care se supunea. Iar acum, iată, menţiona în treacăt vestea aceea cu dezinvoltură, ca şi cum ar fi fost constrâns de mama lui, ca şi cum pentru el n-ar fi însemnat mare lucru. În schimb, însemna un prestigiu important pentru un tânăr, însemna siguranţă financiară, însemna să plece din

Pisa, însemna să scape de un climat politic şi cultural care de luni întregi, nu ştiu de ce, îl exaspera. Dar mai ales însemna că, în toamnă, sau cel mult la începutul anului următor, ne vom căsători şi eu voi pleca din Napoli. Nimeni nu s-a referit la ultimul lucru, în schimb toţi l-au felicitat pe Pietro, dar şi pe mine. Şi Nino, care imediat s-a uitat la ceas, a spus câteva fraze ostile despre carierele universitare, a exclamat că îi părea rău, dar că trebuia să plece.

Ne-am ridicat toţi. Nu ştiam ce să fac, i-am căutat în zadar privirea, am simţit în piept o mare durere. Sfârşitul serii, ocazie pierdută, dorinţe neîmplinite. Odată ieşiţi în stradă am sperat să-mi dea un număr de telefon, o adresă. S-a limitat la a-mi strânge mâna şi la a-mi ura tot binele posibil. Din momentul acela am avut senzaţia că mă exclude intenţionat cu fiecare mişcare de-a lui. În semn de rămas bun i-am zâmbit cu jumătate de gură, fluturând mâna prin aer ca şi cum aş fi ţinut în palmă o pană. Era o rugăminte, însemna: ştii unde locuiesc, scrie-mi, te implor. Dar îmi întorsese deja spatele.

7.

Le-am mulţumit lui Adele şi prietenului ei pentru toată osteneala pe care şi-o dăduseră pentru mine şi cartea mea. Amândoi l-au lăudat pe Nino mult timp, cu sinceritate, vorbindu-mi de parcă aş fi contribuit cu ceva la faptul că era atât de simpatic, atât de inteligent. Pietro n-a spus nimic, a făcut doar un semn un pic nervos când mama lui l-a rugat să se întoarcă repede, erau amândoi oaspeţii Mariarosei. Eu am spus imediat: *nu e nevoie să mă conduci, du-te cu mama ta.* Nimănui nu i-a trecut prin minte că vorbeam serios, că eram nefericită şi preferam să rămân singură.

Tot drumul am fost recalcitrantă. Am exclamat că Florenţa nu-mi plăcea, şi nu era adevărat. Am zis că nu mai voiam să scriu, voiam să predau, şi nu era adevărat. Am spus că eram obosită, că-mi era foarte somn, şi nu era adevărat. În plus: când, fără niciun preambul, Pietro m-a anunţat că voia să vină să-i cunoască pe părinţii mei, am urlat la el: *eşti nebun, pe-ai mei trebuie să-i laşi în pace, nu vă potriviţi.* Atunci m-a întrebat

speriat:

— Nu mai vrei să te căsătoreşti cu mine?

Am fost pe punctul de a răspunde: *nu, nu vreau,* dar m-am abţinut la timp, ştiam că nici măcar lucrul ăla nu era adevărat. Am spus cu glas stins: *scuze, sunt deprimată, sigur că vreau să mă căsătoresc cu tine.* Şi i-am luat o mână, mi-am împletit degetele cu ale lui. Era un bărbat inteligent, extraordinar de cult şi bun. Ţineam la el, nu aveam de gând să-l fac să sufere. Şi totuşi, chiar când îl ţineam de mână, chiar când îi confirmam că voiam să mă căsătoresc cu el, îmi era clar că dacă n-ar fi apărut în seara aceea la restaurant, aş fi încercat să-l am pe Nino.

Nu mi-a fost uşor să-mi mărturisesc asta. În mod sigur era o faptă urâtă pe care Pietro nu o merita, şi totuşi aş fi comis-o cu plăcere şi, probabil, fără remuşcări. Aş fi găsit modalitatea să-l atrag pe Nino în ciuda tuturor anilor care trecuseră, de la şcoala primară la liceu, până în perioada de la Ischia şi din Piaţa Martirilor. L-aş fi avut, chiar dacă fraza aceea despre Lila nu-mi plăcuse şi îmi transmitea o stare de nelinişte. L-aş fi avut, iar lui Pietro nu i-aş fi zis niciodată. Poate i-aş fi zis Lilei, dar cine ştie când, eventual la bătrâneţe, când îmi imaginam că nici pe ea, nici pe mine nu ne-ar mai fi interesat nimic. Timpul, ca în toate lucrurile, era decisiv. Cu Nino ar fi durat doar o noapte, m-ar fi părăsit dimineaţa. Deşi îl cunoşteam de-o veşnicie, era alcătuit din himere, ar fi fost imposibil să-l păstrez pentru totdeauna, venea din copilărie, era construit cu dorinţe imature, nu avea concreteţe, nu dădea spre viitor. Pietro, în schimb, era actual, solid, o piatră de hotar. Delimita un teritoriu foarte nou pentru mine, un teritoriu al cauzelor bune, guvernat de reguli care proveneau de la familia lui şi care atribuiau sens fiecărui lucru. Dăinuiau mari idealuri, cultul bunului renume, chestiuni de principiu. Nimic, în interiorul familiei Airota, nu era o banalitate. A te căsători, de exemplu, era unul şi acelaşi lucru cu a-ţi aduce contribuţia la o bătălie laică. Părinţii lui Pietro erau căsătoriţi doar civil şi Pietro, deşi avea, din câte ştiam eu, o vastă cultură religioasă, ba poate chiar de aceea, nu s-ar fi căsătorit niciodată în biserică. Mai degrabă ar fi renunţat la mine. Acelaşi lucru era valabil pentru botez. Pietro nu fusese botezat, nici Mariarosa, deci presupuşii noştri copii ar fi urmat să nu fie nici ei botezaţi. Totul la el se desfăşura în felul acela, părea ghidat mereu de o ordine superioară care, deşi nu avea o origine divină, ci

familială, îi dădea oricum certitudinea că se află de partea adevărului şi a dreptăţii. În privinţa sexului, nu ştiu, era prudent. Ştia destule despre povestea mea cu Franco Mari ca să deducă din asta că nu eram virgină şi totuşi nu vorbise niciodată despre asta, nici măcar o jumătate de frază acuzatoare, o replică necioplită, un râs ironic. Nu-mi era clar dacă avusese alte logodnice, mi-era greu să mi-l imaginez cu o târfă, era exclus să fi petrecut chiar şi numai un minut din viaţa lui bârfind despre femei cu alţi bărbaţi. Detesta replicile obscene. Detesta pălăvrăgeala, vocile ridicate, petrecerile, orice formă de irosire. Deşi era de condiţie foarte înstărită, tindea – de data asta contrazicându-se cu părinţii şi sora lui – spre un fel de ascetism în mijlocul abundenţei. Şi avea un pronunţat simţ al datoriei, n-ar fi renunţat niciodată la angajamentele lui faţă de mine, nu m-ar fi trădat niciodată.

Deci, nu, nu voiam să-l pierd. Ce să-i faci, natura mea, neşlefuită în ciuda studiilor pe care le făcusem, era departe de rigoarea lui. Nu ştiam, în mod sincer, cât aş fi rezistat în faţa acelei geometrii. El îmi insufla încrederea de a fugi de oportunismul maleabil al tatălui meu şi de vulgaritatea mamei mele. Aşa încât am respins cu putere gândul la Nino, l-am luat de braţ pe Pietro şi am şoptit: *da, să ne căsătorim cât mai repede, vreau să plec de acasă, vreau să-mi iau permisul de conducere, vreau să călătoresc, vreau să am telefon, televizor, n-am avut niciodată nimic.* Şi el, atunci, s-a înveselit, a râs, a spus *da* la tot ceea ce, în mod confuz, pretindeam eu. La câţiva paşi de hotel s-a oprit, a şoptit răguşit: *pot dormi cu tine?* Aia a fost ultima surpriză a serii. L-am privit perplexă: eu fusesem dispusă de multe ori să facem dragoste, el se fofilase mereu; dar n-aveam chef să petrec noaptea cu el în patul din camera de hotel acolo, la Milano, după discuţia traumatizantă din librărie, după Nino. Am răspuns: *am aşteptat mult, mai putem aştepta.* L-am sărutat într-un ungher întunecos, l-am privit din pragul hotelului în timp ce se îndepărta pe bulevardul Garibaldi şi, din când în când, se răsucea, salutând cu un gest timid. Mersul lui dezordonat, picioarele plate, învălmăşeala înaltă a părului m-au înduioşat.

8.

Din acel moment, viaţa a început să mă chinuiască neîncetat, lunile s-au bulucit rapid una în alta, nu era zi în care să nu se întâmple ceva frumos sau urât. M-am întors la Napoli tot gândindu-mă la Nino, la întâlnirea noastră fără urmări. Uneori simţeam dorinţa de a da fuga la Lila, de a o aştepta să se întoarcă de la muncă şi a-i povesti ce se putea povesti fără s-o rănesc. Apoi am fost sigură că dacă aş fi făcut o simplă aluzie la Nino aş fi rănit-o şi am renunţat. Lila alunecase pe panta ei, Nino pe a lui, eu aveam lucruri urgente de înfruntat. De exemplu, în aceeaşi seară în care m-am întors de la Milano le-am spus părinţilor mei că în curând va veni Pietro să-i cunoască, că probabil ne vom căsători până la sfârşitul anului, că mă voi duce să locuiesc la Florenţa.

Nu şi-au manifestat nici bucuria, nici măcar mulţumirea. M-am gândit că s-au obişnuit pentru totdeauna cu du-te-vino-ul meu după cum aveam chef, tot mai străină de familie, indiferentă la problemele lor de supravieţuire. Şi mi s-a părut, ca de obicei, că numai tata se agită un pic, mereu nervos în faţa situaţiilor pentru care nu se simţea pregătit.

— Trebuie neapărat să vină la noi în casă profesorul universitar? a întrebat enervat.

— Păi unde? s-a supărat mama. Cum face să-ţi ceară mâna Lenucciei dacă nu vine aici?

Cum se întâmpla de regulă, mi s-a părut mai spontană decât el, concretă, hotărâtă, de-a dreptul insensibilă. Dar după ce i-a închis gura, după ce soţul ei s-a dus la culcare, iar Elisa şi Peppe şi Gianni şi-au pregătit paturile în sufragerie, mi-am schimbat imediat părerea. M-a insultat cu o voce foarte coborâtă, care totuşi urla, şuierând cu nişte ochi roşii: *noi nu însemnăm nimic pentru tine, ne spui cum stau lucrurile doar în ultimul moment, domnişoara crede că e cine ştie cine pentru că a studiat, pentru că scrie cărţi, pentru că se căsătoreşte cu un profesor, dar, draga mea, din pântecele ăsta ai ieşit şi din aluatul ăsta eşti făcută, aşa că să nu ai aerul ăsta superior şi să nu uiţi niciodată că dacă tu eşti inteligentă, eu, care te-am ţinut aici înăuntru, sunt la fel, dacă nu cumva şi mai inteligentă decât tine, deci dacă aş fi avut posibilitatea, aş fi făcut aceleaşi lucruri ca tine, ai*

înţeles? Apoi, pe valul acelei furii, mai întâi mi-a reproşat că din cauza mea, pentru că plecasem şi nu mă gândisem decât la mine, fraţii mei nu realizaseră nimic bun la şcoală; apoi mi-a cerut bani, a spus că-i trebuiau ca să cumpere o rochie decentă pentru Elisa şi ca să pună puţin casa la punct, având în vedere că o obligam să-l primească pe logodnicul meu.

Am trecut peste eşecurile şcolare ale fraţilor mei. Banii, în schimb, i-am dat imediat, chiar dacă nu era adevărat că trebuiau pentru casă. Îmi cerea încontinuu, orice scuză era suficient de bună. Nu reuşea încă să accepte, chiar dacă n-o spusese niciodată direct, că ţin banii la Poştă, că nu i-i dădusem ei aşa cum făcusem întotdeauna, încă de când le duceam la plajă pe fiicele papetăresei sau munceam în librăria de pe Mezzocannone. Poate că, m-am gândit, comportându-se ca şi cum banii mei i-ar fi aparţinut, vrea să mă convingă că eu însămi îi aparţin şi că, deşi mă căsătoresc, o să-i aparţin mereu.

Am rămas calmă, i-am comunicat, ca un fel de gratificaţie, că voi instala telefon în casă, că voi cumpăra un televizor. Ea m-a privit nesigură, cu o admiraţie neaşteptată care contrasta cu tot ce-mi spusese până cu puţin timp în urmă.

— Televizor şi telefon în casa asta?

— Desigur.

— Le plăteşti tu?

— Da.

— Mereu, şi după ce te căsătoreşti?

— Da.

— Ştie profesorul că nu avem nicio centimă pentru a-ţi face zestre şi nici măcar pentru petrecere?

— Ştie, şi nu va da nicio petrecere.

Şi-a schimbat din nou dispoziţia, avea din nou ochii roşii.

— Cum adică nicio petrecere? Pune-l pe el să plătească.

— Nu, ne descurcăm fără.

Mama s-a înfuriat din nou, m-a provocat în fel şi chip, voia să-i răspund ca să se enerveze şi mai mult.

— Îţi aminteşti de nunta Linei, îţi aminteşti de petrecerea pe care a făcut-o?

— Da.

— Şi tu, care eşti mult mai bună decât ea, nu vrei să faci nimic?

— Nu.

Am continuat aşa până când am hotărât că, decât să-i înghit, puţin câte puţin, hachiţele, era mai convenabil s-o fac să se înfurie şi mai tare:

— Păi, am spus, nu doar că n-o să facem petrecere, dar nici n-o să mă căsătoresc în biserică, o să mă căsătoresc doar la primărie.

Ce a urmat a semănat cu momentul în care un vânt puternic izbeşte de toţi pereţii uşile şi ferestrele. Deşi foarte puţin religioasă, mama şi-a pierdut controlul şi a început să zbiere, roşie la faţă, insulte îngrozitoare, cu bustul aplecat în faţă. A urlat că nicio căsătorie nu valora nimic dacă nu spunea preotul că era validă. A urlat că dacă nu mă căsătoream în faţa lui Dumnezeu, nu voi fi niciodată soţia, ci doar târfa cuiva. Apoi aproape că a zburat, în ciuda piciorului bolnav, să-i trezească pe tata şi pe fraţii mei ca să-i pună la curent cu lucrul de care se temuse întotdeauna, adică faptul că de la prea mult învăţat mi se distrusese creierul, că aveam parte numai de noroc, dar mă lăsam tratată ca o curvă, că ea nu va mai putea ieşi din casă de ruşinea de a avea o fiică fără Dumnezeu.

Tata, uluit, în chiloţi, şi fraţii mei au încercat să înţeleagă cu ce alt necaz trebuiau să se confrunte din cauza mea şi între timp au încercat să o calmeze, dar inutil. Urla că voia să mă dea afară din casă imediat, înainte s-o expun ruşinii de a avea şi ea, *şi ea,* o fată care trăieşte în concubinaj ca Lila şi Ada. Între timp, chiar dacă nu mă pălmuia cu adevărat, îşi flutura mâinile prin aer ca şi cum aş fi fost o umbră şi ea înşfăcase pe cineva real şi identic mie, căreia îi trăgea lovituri feroce. A durat ceva timp până să se liniştească, lucru care s-a întâmplat graţie Elisei. Sora mea a întrebat prudent:

— Dar tu vrei să te căsătoreşti la primărie sau logodnicul tău?

Le-am explicat tuturor că, deşi Biserica de mult nu mai conta deloc pentru mine, mi-era egal dacă mă căsătoream la primărie sau în faţa altarului; în timp ce pentru logodnicul meu era foarte important să se căsătorească doar civil, el ştiind totul despre problemele religioase şi crezând că religia, ceva foarte demn, se altera exact atunci când se amesteca, uneori, cu treburile statului. În fine, dacă nu ne căsătorim la primărie, am conchis eu, el nu se căsătoreşte cu mine.

Atunci tata, care se aliase imediat cu mama, a încetat brusc să fie ecoul insultelor şi văicărelilor ei.

— Nu se căsătoreşte cu tine?
— Nu.
— Şi ce face, te părăseşte?
— Mergem să locuim împreună la Florenţa fără să ne căsătorim.
Mama a considerat că asta e cea mai insuportabilă veste. Şi-a ieşit complet din minţi, a jurat că în cazul acela va lua cuţitul şi îmi va tăia beregata. Tata, în schimb, şi-a ciufulit nervos părul şi i-a spus:
— Taci un pic, nu mă face să mă înfurii şi să hai să discutăm. Ştim foarte bine că te poţi căsători în faţa preotului, poţi face o petrecere somptuoasă şi poţi sfârşi, oricum, foarte rău.
În mod limpede făcea şi el aluzie la Lila, care era scandalul nestins din cartier, şi mama, în sfârşit, a înţeles. Preotul nu era o garanţie, nimic nu era o garanţie în lumea asta urâtă în care trăiam. Aşa că s-a oprit din răcnit şi i-a lăsat tatălui meu sarcina de a analiza situaţia şi, eventual, de a mă lăsa pe mine să câştig. Ea, însă, n-a încetat să se plimbe în sus şi-n jos şchiopătând, clătinând din cap şi mormăind insulte împotriva viitorului meu soţ. Ce era cu profesorul ăsta? Era comunist? Comunist şi profesor? Profesor de rahat, a urlat. Ce fel de profesor e unul care gândeşte aşa? Aşa gândeşte un nenorocit. Nu, a replicat tata, care nenorocit, ăla e unul care a studiat şi ştie mai bine decât toţi câte scârboşenii fac preoţii. De aceea vrea să meargă să spună da numai la primărie. Bine, tu ai dreptate, mulţi comunişti fac aşa. Bine, tu ai dreptate, în felul acesta pare că fiica noastră nu e căsătorită. Dar eu aş avea încredere în profesorul acesta de la universitate: ţine la ea, nu pot crede că o pune pe Lenuccia în situaţia de a părea o curvă. Şi, în orice caz, dacă nu vrea să avem încredere în el – eu însă am încredere, chiar dacă nu-l cunosc încă: e o persoană importantă, aici fetele visează să prindă la o astfel de partidă –, să avem măcar încredere în primărie. Lucrez la primărie, iar căsătoria care are loc acolo, pot să te asigur, valorează cât cea din biserică şi poate chiar mai mult.
S-a continuat aşa ore în şir. Fraţii mei, la un moment dat, au cedat, s-au dus la culcare. Eu am rămas să-i liniştesc pe părinţii mei şi să-i conving să accepte un lucru care pentru mine, în momentul acela, era un semn clar al intrării mele în lumea lui Pietro. În plus, în felul acela, mă simţeam măcar o dată mai

curajoasă decât Lila. Şi, mai ales, dacă l-aş mai fi întâlnit pe Nino, mi-ar fi plăcut să-i pot spune, aluziv: vezi unde m-a condus cearta aceea cu profesorul de religie? Fiecare alegere are povestea ei, multe momente ale existenţei noastre stau îndesate într-un colţ aşteptând o răbufnire şi, în cele din urmă, răbufnirea apare. Dar aş fi exagerat, în realitate totul era mai simplu. De cel puţin zece ani Dumnezeul copilăriei, deja destul de firav, se retrăsese într-un colţişor ca un bătrân bolnav şi nu simţeam deloc nevoia sanctităţii căsătoriei. Important era să plec din Napoli.

9.

Oroarea pe care familia mea o simţea la gândul unei simple uniuni civile n-a dispărut cu siguranţă în noaptea aceea, dar s-a atenuat. A doua zi, mama m-a tratat ca şi cum toate lucrurile pe care le atingea – maşina de cafea, cana cu lapte, zaharniţa, pâinea proaspătă – erau acolo doar ca s-o ispitească să mi le arunce în faţă. Totuşi, n-a mai început să urle. În ce mă priveşte, am ignorat-o, am ieşit devreme, m-am dus să demarez procedurile de instalare a telefonului. Odată rezolvată treaba aceea, am trecut pe sub Port Alba, am dat o raită prin librării. Eram hotărâtă ca, în scurt timp, să pot lăsa deoparte timiditatea de fiecare dată când se iveau situaţii ca aceea din Milano. Am ales reviste şi cărţi cam după instinct, am cheltuit destui bani. După multe ezitări, instigată de fraza aceea a lui Nino care-mi revenea adesea în minte, am cumpărat *Trei eseuri privind teoria sexualităţii* – nu ştiam aproape nimic despre Freud şi puţinul pe care-l ştiam mă plictisea –, şi câteva volumaşe dedicate sexului. Îmi propuneam să fac la fel cum făcusem în trecut pentru materiile şcolare, pentru examene, pentru diplomă, cum făcusem cu ziarele pe care mi le dădea Galiani sau cu textele marxiste pe care, cu câţiva ani în urmă, mi le dăduse Franco. Voiam *să studiez* lumea contemporană. Era greu de spus ce acumulasem deja la vremea aceea. Existaseră discuţiile cu Pasquale, şi cele cu Nino. Existase puţinul interes pentru Cuba şi America Latină. Existase sărăcia incurabilă a cartierului, lupta pierdută de Lila. Existase şcoala care îi respinsese pe fraţii mei

numai pentru că fuseseră mai puţin încăpăţânaţi, mai puţin dispuşi să se sacrifice decât mine. Existaseră conversaţiile lungi cu Franco şi cele ocazionale cu Mariarosa, acum amestecate într-un singur fir de abur deşirat (*lumea este profund nedreaptă şi trebuie schimbată, dar atât convieţuirea paşnică dintre imperialismul american şi birocraţiile staliniste, cât şi politicile reformiste ale partidelor de muncitori europene şi în special italiene, au ca scop să menţină proletariatul într-o politică de amânare umilă care aruncă apă peste focul revoluţiei, cu consecinţa că dacă învinge impasul mondial, dacă învinge social-democraţia, capitalul va fi cel care va triumfa de-a lungul secolelor şi clasa muncitoare va deveni pradă constrângerii la consum*). Aceşti stimuli acţionaseră, cu siguranţă mă frământau pe dinăuntru de mult timp, uneori mă emoţionau. Dar ceea ce m-a împins, cred, spre aducerea aceea la zi în forţă a fost, cel puţin iniţial, vechea nevoie de a izbândi imediat. Eram convinsă de ceva timp că totul se putea educa, inclusiv pasiunea politică.

În timp ce plăteam, am zărit romanul meu pe un raft şi am privit imediat în altă parte. De fiecare dată când vedeam volumul în vreo vitrină, printre alte romane recent apărute, simţeam un amestec de mândrie şi de teamă, o plăcută tresărire care se transforma în angoasă. Desigur, povestea apăruse din întâmplare, în douăzeci de zile, fără implicare, ca un sedativ împotriva depresiei. În plus, ştiam bine ce era literatura importantă, îi studiasem mult pe clasici şi nu-mi trecuse prin minte, în timp ce scriam, că fac ceva de mare valoare. Dar efortul de a da o formă scrierii mele mă făcuse să particip. Şi participarea devenise cartea *aceea,* un obiect care mă conţinea. Acum *eu* eram acolo, *expusă,* şi simţeam izbituri violente în piept când mă vedeam. Simţeam că nu doar în cartea mea, dar în general în romane, exista ceva ce într-adevăr mă neliniştea, o inimă neprotejată, care bătea, aceeaşi care îmi ţâşnise din piept în clipa îndepărtată în care Lila îmi propusese să scriem împreună o poveste. Eu fusesem menită s-o fac de-adevăratelea. Dar asta îmi doream? Să scriu, să scriu nu la întâmplare, să scriu mai bine decât o făcusem deja? Şi să studiez poveştile trecutului şi ale prezentului ca să înţeleg cum funcţionau, şi să învăţ, să învăţ totul despre lume cu singurul scop de a construi personaje pline de viaţă, pe care nimeni nu le-ar fi conturat niciodată mai bine decât mine, nici măcar Lila,

dacă ar fi avut şansa?

Am ieşit din librărie, m-am oprit în Piaţa Cavour. Ziua era frumoasă, strada Foria părea nefiresc de curată şi stabilă în ciuda grinzilor de susţinere ale Galeriei. Mi-am impus obişnuita disciplină. Am scos un caieţel pe care-l cumpărasem de curând, voiam să încep să procedez ca scriitorii adevăraţi, să notez gânduri, observaţii, informaţii utile. Am citit de la cap la coadă *Unità,* mi-am notat lucrurile pe care nu le ştiam. Am găsit în *Ponte* articolul tatălui lui Pietro, l-am parcurs cu interes, dar nu mi s-a părut atât de important cum susţinuse Nino, dimpotrivă, m-a impresionat în mod neplăcut din cel puţin două motive: primul, Guido Airota folosea într-un mod şi mai rigid aceeaşi limbă de profesor a bărbatului cu ochelari cu lentile groase; al doilea, într-un fragment în care vorbea despre studente („reprezintă o mulţime nouă”, scria, „şi, cât se poate de evident, nu de o condiţie înstărită, domnişorici în rochii modeste şi cu o educaţie modestă, care, în mod just, pretind de la efortul enorm pe care îl fac studiind un viitor diferit de simpla rutină casnică”), mi s-a părut că găsesc o aluzie la mine, voită sau complet neintenţionată. Am notat şi asta în caietul meu (*ce sunt eu pentru familia Airota, motivul de mândrie al orizontului ei larg*?) şi, nu tocmai bine dispusă, dimpotrivă, un pic plictisită, am început să răsfoiesc *Corriere della Sera.*

Îmi amintesc că aerul era călduţ, mi-a rămas – imaginară sau reală – o amintire olfactivă, un amestec de hârtie tipărită şi de *pizza fritta.* Pagină după pagină am privit titlurile, până când mi s-a tăiat respiraţia. Era o fotografie de-a mea încadrată de patru coloane groase de cerneală. Pe fundal se vedea o imagine în perspectivă din cartier – tunelul. Titlul spunea: *Memorie piccanti di una ragazza ambiziosa. Il romanzo d’esordio di Elena Greco*[2]*.* Semnătura aparţinea bărbatului cu ochelari cu lentile groase.

10.

În timp ce citeam, o sudoare rece mi-a acoperit corpul, aveam impresia că mai am puţin şi leşin. Cartea mea era considerată un prilej de a sublinia că, în ultimul deceniu, în toate sectoarele

---

[2] Amintirile picante ale unei fete ambiţioase. Romanul de debut al Elenei Greco (N.t.).

vieţii productive, sociale şi culturale, de la fabrici la birouri, la universitate, la edituri, la cinema, o lume întreagă se prăbuşise sub presiunea unei tinereţi viciate şi lipsite de valori. Din când în când erau citau unele fraze de-ale mele pentru a demonstra că eram un reprezentant de frunte al generaţiei mele ratate. Spre sfârşit eram descrisă drept „o fetiţă preocupată să-şi ascundă lipsa de talent în păginuţe erotice pline de trivialităţi mediocre".

Am izbucnit în plâns. Era comentariul cel mai dur pe care-l citisem de când apăruse cartea şi nu într-un cotidian cu tiraj mic, ci în ziarul cel mai răspândit din Italia. Mi s-a părut insuportabilă mai ales imaginea feţei mele zâmbitoare în mijlocul unui text atât de jignitor. M-am întors acasă pe jos, nu înainte să arunc ziarul. Mă temeam că mama o să citească recenzia şi o s-o folosească împotriva mea. Mi-am imaginat că o să-şi dorească s-o pună şi pe aia în albumul ei ca să aibă ce să-mi reproşeze când o necăjeam.

Am găsit masa pusă doar pentru mine. Tata era la serviciu, mama se dusese să ceară nu ştiu ce unei vecine şi fraţii mei mâncaseră deja. Am înghiţit paste şi cartofi recitind ici şi colo câteva rânduri din cartea mea. Mă gândeam disperată: poate că într-adevăr nu valorează nimic, poate că a fost publicată doar ca să i se facă o favoare lui Adele. Cum de am putut concepe fraze atât de lipsite de vlagă, opinii atât de banale? Şi ce neglijenţă, câte virgule inutile, n-o să mai scriu. Stăteam deprimată, dezgustată atât de mâncare, cât şi de carte, când a venit Elisa cu o foaie de hârtie. I-o dăduse doamna Spagnuolo, la al cărei număr de telefon, prin amabila ei permisiune, putea apela cine avea nevoie de mine pentru a-mi comunica ceva urgent. Pe foaie scria că fusesem sunată de trei ori, o dată de Gina Medotti, care conducea biroul de presă al editurii, a doua oară de Adele şi a treia oară de Pietro.

Cele trei nume, cu scrisul chinuit al doamnei Spagnuolo, au avut efectul de a concretiza un gând care, până cu o clipă în urmă, rămăsese ascuns. Răutatea din cuvintele bărbatului cu ochelari cu lentile groase se răspândea rapid, în cursul zilei putea ajunge peste tot. Pietro le citise deja, familia lui, conducerea editurii. Poate că ajunseseră la Nino. Poate că erau sub privirile profesorilor mei de la Pisa. Cu siguranţă îi atrăseseră atenţia lui Galiani şi copiilor ei. Şi, cine ştie, poate că le-a citit şi Lila. Am izbucnit din nou în plâns, speriind-o pe Elisa.

— Ce ai, Lenù?
— Nu mă simt bine.
— Îţi fac un ceai calmant?
— Da.

Dar n-a fost timp. Cineva a bătut la uşă, era Rosa Spagnuolo. Veselă, gâfâind puţin pentru că urcase scările în fugă, a spus că mă căuta iarăşi logodnicul meu, era la telefon, ce voce frumoasă, ce accent frumos din Nord. Am alergat să răspund, scuzându-mă de-o mie de ori pentru deranj. Pietro a încercat să mă consoleze, a spus că mama lui mă sfătuia să nu mă supăr, important era că se vorbea despre carte. Dar eu, uimind-o pe doamna Spagnuolo, care mă cunoştea drept o fată blândă, aproape că am urlat: *ce-mi pasă că se vorbeşte despre ea dacă se vorbeşte foarte rău.* El m-a sfătuit din nou să fiu calmă şi a adăugat: mâine va apărea un articol în *Unità.* Am închis telefonul rece, am spus: *ar fi mai bine ca nimeni să nu mă mai bage în seamă.*

În noaptea aceea n-am închis ochii. Dimineaţa nu m-am putut abţine şi am dat fuga să cumpăr *Unità.* L-am răsfoit în grabă, chiar în faţa chioşcului de ziare, la un pas de şcoala elementară. M-am trezit din nou cu poza mea în faţă, aceeaşi din *Corriere,* de data asta nu în centrul articolului, ci sus, lângă titlu: *Giovani ribelli e vecchi reazionari. A proposito del libro di Elena Greco*[3]*.* Nu auzisem niciodată numele celui care semna articolul, dar sigur era cineva care scria bine, cuvintele lui au acţionat ca un balsam. Lăuda fără jumătăţi de măsură romanul meu şi-l insulta pe profesorul prestigios cu ochelari cu lentile groase. M-am întors acasă încurajată, chiar bine dispusă. Am răsfoit cartea mea şi de data asta mi s-a părut că e bine coordonată, scrisă cu pricepere. Mama a spus încruntată: *ai câştigat la loto*? Am lăsat ziarul pe masa din bucătărie fără să-i spun nimic.

După-amiaza târziu a apărut din nou doamna Spagnuolo, eram chemată din nou la telefon. În faţa stânjenelii mele, a scuzelor mele, s-a declarat foarte fericită că poate fi utilă unei fete ca mine, mi-a făcut multe complimente. Gigliola e o ghinionistă, a oftat pe scări, tatăl ei a luat-o să muncească la cofetăria familiei Solara când avea treisprezece ani. Bine cel puţin că s-a logodit cu Michele, altfel ar fi trudit toată viaţa. A deschis uşa casei, a mers înaintea mea pe hol până la telefonul

[3] Tineri rebeli şi bătrâni reacţionari. Apropo de cartea Elenei Greco (N.t.).

fixat pe perete. Am observat că pusese un scaun special să pot sta comodă: cât respect exista pentru cineva care studiase, studiul era considerat un truc al tinerilor mai isteţi ca să scape de muncă. Cum fac să-i explic acestei femei – m-am gândit – că de la vârsta de şase ani sunt sclava literelor şi a numerelor, că dispoziţia mea depinde de buna reuşită a combinaţiilor dintre ele, că această bucurie că reuşisem e rară, instabilă, că durează o oră, o după-amiază, o noapte?

— Ai citit? m-a întrebat Adele.

— Da.

— Eşti bucuroasă?

— Da.

— Atunci îţi dau o altă veste bună: cartea începe să se vândă. Dac-o s-o ţinem aşa, scoatem un alt tiraj.

— Ce înseamnă asta?

— Înseamnă că prietenul nostru de la *Corriere* a crezut că ne distruge şi, în schimb, ne-a făcut o favoare. Pa, Elena, bucură-te de succes.

11.

Cartea se vindea pe bune, mi-am dat seama de asta chiar din zilele următoare. Indiciul cel mai clar a fost înmulţirea apelurilor Ginei care ba îmi semnala o notă în cutare ziar, ba mă invita la diverse librării şi cercuri culturale, fără să uite niciodată să mă salute cu fraza afectuoasă: *cartea e la modă, doamna Greco, felicitări. Mulţumesc,* spuneam, *dar nu eram fericită.* Intervenţiile din ziare mi se păreau superficiale, se limitau fie la aplicarea schemei entuziasmate din *Unità,* fie a celei distrugătoare din *Corriere.* Şi chiar dacă Gina îmi repeta cu fiecare ocazie că şi părerile negative ajutau la reputaţia cărţii, acele păreri oricum îmi făceau rău şi aşteptam neliniştită câteva propoziţii aprobatoare ca să le contrabalanseze pe cele dezaprobatoare şi ca să mă simt mai bine. Am încetat, în orice caz, să-i ascund mamei mele recenziile perfide, i le-am dat pe toate, bune şi rele. Ea încerca să le citească silabisind încruntată, dar nu reuşea niciodată să treacă de primele patru, cinci rânduri şi fie găsea imediat motiv de ceartă, fie, de

plictiseală, se refugia în obsesia colecţionării. Scopul ei era să umple tot albumul şi se lamenta când nu aveam ce să-i dau, se temea că-i rămân pagini goale.

Recenzia care în perioada aceea mi-a făcut cel mai rău a apărut în *Roma.* O reproducea, pasaj după pasaj, pe cea din *Corriere,* dar într-un stil împodobit care, spre final, elabora maniacal următorul concept: femeile nu mai au nicio oprelişte, e de-ajuns să citeşti romanul obscen al Elenei Greco ca să-ţi dai seama de asta. Un produs de mâna a doua, după *Bonjour tristesse,* un alt roman vulgar. Nu conţinutul m-a rănit, ci semnătura. Articolul era al lui Donato Sarratore, tatăl lui Nino. M-am gândit la cât de mult mă impresionase, când eram mică, faptul că omul acela era autorul unei cărţi de poezii; m-am gândit la aura glorioasă cu care-l înconjurasem când descoperisem că scria în ziare. De ce recenzia aceea? Se răzbuna pentru că se recunoscuse în scabrosul tată de familie care încerca s-o seducă pe protagonistă? Am fost tentată să-i telefonez şi să urlu la el în dialect, jignindu-l în cel mai inadmisibil mod. Am renunţat numai pentru că m-am gândit la Nino şi mi s-a părut că fac o descoperire importantă: aveam amândoi experienţe asemănătoare. Refuzaserăm să ne modelăm după familiile noastre: pe mine mă preocupase întotdeauna să iau distanţă de mama mea, el rupsese definitiv relaţiile cu tatăl lui. Această afinitate m-a consolat, iar furia, încet, încet, a trecut.

Dar nu luasem în considerare faptul că *Roma,* în cartier, era cel mai citit ziar dintre toate. Mi-am dat seama de asta deja pe seară. Gino, fiul farmacistului, care se transformase într-un tânăr cu muşchi de oţel de la greutăţile ridicate, a apărut în pragul prăvăliei tatălui său tocmai când treceam pe acolo, într-un halat alb de doctor, chiar dacă nu-şi luase încă diploma. M-a strigat fluturând ziarul şi a spus, de altfel pe un ton destul de sever, datorat scurtei şi recentei lui cariere în cadrul secţiei Mişcării Sociale Italiene: *ai văzut ce se scrie despre tine*? Eu, ca să nu-i dau satisfacţie, am răspuns: *se scriu multe,* şi am trecut mai departe, făcând un semn de salut. El s-a zăpăcit, a mormăit ceva, apoi a scandat cu o maliţiozitate explicită: *trebuie să citesc cartea asta a ta, am înţeles că este* foarte *interesantă.*

Acela a fost doar începutul. A doua zi s-a apropiat de mine pe stradă Michele Solara, care a insistat să-mi ofere o cafea. Am

mers în barul lui şi, în timp ce Gigliola ne servea fără să scoată un cuvânt, dimpotrivă, evident iritată de prezenţa mea şi poate şi de cea a logodnicului ei, el a început: *Lenù, Gino mi-a dat să citesc un articol unde se spune că ai scris o carte interzisă minorilor. Cine s-ar fi aşteptat vreodată?* Asta *ai învăţat la Pisa?* Asta *ţi-au predat la universitate? Nu-mi vine să cred. După mine, tu şi Lina aveţi o înţelegere secretă: ea face chestiile naşpa şi tu scrii despre ele. Aşa e? Spune-mi adevărul.* M-am înroşit, n-am aşteptat cafeaua, am salutat-o pe Gigliola şi am plecat. El a strigat după mine amuzat: *ce e, te-ai supărat, vino-ncoace, glumeam.*

La scurtă vreme a urmat o întâlnire cu Carmen Peluso. Mama mă obligase să mă duc la mezelăria nouă a familiei Carracci pentru că acolo uleiul era mai ieftin. Era după-amiază, nu erau clienţi, iar Carmen mi-a făcut multe complimente. Ce bine arăţi, a murmurat, este o onoare să fiu prietena ta, singurul noroc pe care l-am avut în toată viaţa mea. Apoi mi-a spus că citise articolul lui Sarratore, dar numai pentru că un furnizor îşi uitase ziarul în magazin. L-a numit o ticăloşie şi indignarea ei mi s-a părut autentică. În schimb, fratele ei, Pasquale, îi dăduse articolul din *Unità,* foarte, foarte bun, fotografia era frumoasă. Tu eşti frumoasă, a spus, în tot ce faci. Aflase de la mama că urma să mă căsătoresc în curând cu un profesor universitar şi să merg să locuiesc la Florenţa ca o doamnă. Şi ea urma să se căsătorească, cu benzinarul de la şosea, dar cine ştie când, nu aveau bani. Apoi, fără să facă vreo pauză, a început să se plângă de Ada. De când îi luase locul Lilei lângă Stefano, totul mersese din ce în ce mai rău. Făcea pe şefa şi la mezelării şi era supărată pe ea, o acuza că fură, o dirija, o supraveghea. Aşa că nu mai suporta, voia să-şi dea demisia şi să se ducă la staţia de benzină a viitorului soţ.

Am ascultat cu atenţie, mi-am amintit de momentul în care Antonio şi cu mine voiam să ne căsătorim şi să ne facem şi noi benzinari. I-am povestit asta ca s-o distrez, dar ea a mormăit posomorându-se: *da, cum să nu, tu la o staţie de benzină, nici vorbă, ferice de tine că ai scăpat din mizeria asta.* Apoi a murmurat fraze neclare: *e prea multă nedreptate, Lenù, prea multă, trebuie să terminăm cu ea, aşa nu se mai poate.* Şi, continuând să vorbească, a scos dintr-un sertar cartea mea, cu coperta îndoită şi murdară. Era primul exemplar pe care-l

vedeam în mâna cuiva din cartier, m-a impresionat felul în care primele pagini erau înfoiate şi înnegrite, iar celelalte lipite şi curate. *Citesc câte puţin seara,* mi-a spus ea, *sau când nu am clienţi. Sunt abia la pagina 32 însă nu prea am timp, eu trebuie să fac totul, familia Carracci mă ţine captivă aici înăuntru de la şase dimineaţa la nouă seara.* Apoi m-a întrebat brusc, cu subînţeles: *mai e mult până ajungi la paginile îndrăzneţe? Cât mai trebuie să citesc*?

Paginile îndrăzneţe.

A trecut puţin timp şi am dat nas în nas cu Ada, era în braţe cu Maria, fiica ei şi a lui Stefano. N-a fost uşor să fiu amabilă, după cele spuse de Carmen. Am lăudat fetiţa, i-am spus că avea o rochiţă frumoasă şi cerceluşi delicaţi. Dar Ada a fost antipatică. Mi-a vorbit de Antonio, a spus că-şi scriau, a spus că nu era adevărat că se căsătorise şi că avea copii, a spus că-i făcusem scrum creierul şi capacitatea de a ţine la cineva. Apoi s-a apucat să vorbească despre cartea mea. N-o citise, mi-a explicat, dar auzise că nu era o carte pe care s-o ţii în casă. Şi aproape că s-a enervat: *gândeşte-te că fetiţa mea creşte şi o găseşte, ce fac atunci? Îmi pare rău, nu o s-o cumpăr. Dar,* a adăugat, *sunt fericită că faci bani, felicitări.*

12.

Aceste episoade, unul după altul, m-au făcut să am îndoieli că romanul se vinde, pentru că atât ziarele ostile, cât şi cele favorabile semnalaseră prezenţa unor pagini scandaloase. Am ajuns chiar să cred că Nino se referise la sexualitatea Lilei numai pentru că îşi închipuise că puteai avea astfel de discuţii fără probleme cu una care scria ce scriam eu. Şi uite-aşa mi-am dorit din nou să-mi revăd prietena. Cine ştie, mi-am zis, dacă Lila nu cumva şi-a procurat cartea, aşa cum a făcut Carmen. Mi-am imaginat-o seara, după ce venea de la fabrică – Enzo singur într-o cameră, ea cu copilul alături în alta –, stoarsă şi totuşi voind să mă citească, ţinând gura întredeschisă şi stând încruntată ca atunci când se concentra. Ce părere ar fi avut despre carte? Ar fi redus şi ea romanul la *paginile îndrăzneţe*? Dar poate că nu-l citea deloc, mă îndoiam că are bani să cumpere un exemplar, ar

fi trebuit să-i duc eu una cadou. O vreme mi s-a părut o idee bună, apoi am lăsat-o baltă. Ţineam la Lila în continuare mai mult decât la oricine altcineva, dar n-am putut decide dacă s-o caut sau nu. Nu aveam timp, erau prea multe lucrurile de studiat şi de învăţat în grabă. Şi, în fond, finalul ultimei noastre întâlniri – ea cu şorţul acela peste palton, în curtea fabricii, în faţa focului unde ardeau foile din *La fata blu* – fusese un adio definitiv de la rămăşiţele copilăriei, confirmarea faptului că drumurile noastre de-acum se despărţeau. Poate că mi-ar fi spus: *nu am timp să te citesc, nu vezi ce viaţă duc?* Am mers mai departe pe drumul meu.

Între timp, oricare ar fi fost motivul, cartea, într-adevăr, se vindea tot mai bine. O dată mi-a telefonat Adele şi, cu obişnuitul ei amestec de ironie şi afecţiune, mi-a spus: *dacă lucrurile continuă aşa, te îmbogăţeşti şi n-o să mai ştii ce să te faci cu bietul Pietro.* Apoi mi l-a dat chiar pe soţul ei. *Guido,* a spus, *vrea să-ţi vorbească.* Eu m-am panicat, interacţiunile cu profesorul Airota fuseseră foarte puţine şi mă stânjeneau. Tatăl lui Pietro a fost însă foarte cordial, m-a felicitat pentru succesul meu, a fost ironic în privinţa sentimentului de pudoare al detractorilor mei, a vorbit despre foarte lungul ev mediu italian, m-a lăudat pentru contribuţia pe care o aduceam la modernizarea ţării şi aşa mai departe, cu formule de felul acela. N-a zis nimic specific despre roman, cu siguranţă nu-l citise, era un om foarte ocupat. Dar a fost frumos că îşi dorise să-şi manifeste, oricum, consensul şi stima.

Nici Mariarosa nu s-a arătat mai puţin afectuoasă, şi ea m-a lăudat mult. La început a părut gata-gata să-mi vorbească detaliat despre carte, apoi a schimbat subiectul într-un mod surescitat, a spus că voia să mă invite la Universitate: i se părea important să particip la ceea ce numea *curgerea imposibil de stăvilit a evenimentelor. Pleci chiar mâine,* m-a îndemnat, *ai văzut ce se întâmplă în Franţa?* Eu ştiam tot, trăiam lipită de un mic radio vechi şi albastru, cu cruste de grăsime pe el, ţinut de mama în bucătărie, şi am spus *da, e minunat, Nanterre, baricadele din Cartierul Latin.* Ea mi s-a părut însă mult mai informată, mult mai implicată. Plănuia să ajungă la Paris împreună cu alţi colegi de-ai ei, m-a invitat să merg cu ea cu maşina. Eram foarte tentată. Am spus *bine, mă gândesc.* Să merg la Milano, să trec graniţa în Franţa, să ajung în Parisul în

revoltă, să înfrunt brutalitatea poliţiei, să plonjez cu toată istoria mea personală în cele mai incandescente evenimente ale acelor luni, să continui călătoria în afara Italiei pe care o făcusem cu ani în urmă împreună cu Franco. Ce frumos ar fi fost să plec cu Mariarosa, singura fată pe care o ştiam atât de lipsită de prejudecăţi, atât de modernă, în întregime adepta evenimentelor lumii, stăpâna vocabularului politic aproape în aceeaşi măsură ca bărbaţii. O admiram, nu erau multe fete care să iasă în evidenţă în acea atmosferă în care totul părea că sare în aer. Eroii tineri care înfruntau pe riscul lor violenţa reacţiei se numeau Rudi Dutschke, Daniel Cohn-Bendit şi, la fel ca în filmele de război, unde se găseau numai bărbaţi, era greu să te contopeşti cu ei, puteai doar să-i iubeşti, să adaptezi în mintea ta ideile lor, să suferi pentru soarta lor. M-am gândit că printre colegii lui Mariarosa putea fi şi Nino. Se cunoşteau, era posibil. Ah, să-l întâlnesc, să fiu copleşită de aventura aceea, să mă expun pericolelor alături de el. Aşa a trecut ziua. În bucătărie era linişte acum, părinţii mei dormeau, fraţii mei hoinăreau încă pe străzi, Elisa se spăla închisă în baie. Să plec, mâine-dimineaţă.

13.

Am plecat, dar nu la Paris. După alegerile din anul acela tumultuos, Gina m-a trimis într-un turneu de promovare a cărţii. Am început cu Florenţa. Fusesem invitată la Şcoala Superioară de o profesoară care era prietenă cu un prieten al familiei Airota. Am nimerit la unul dintre acele cursuri alternative, răspândite în universităţile unde aveau loc proteste, pentru a vorbi în faţa a vreo 30 de studente şi studenţi. M-a impresionat imediat faptul că multe dintre fete erau chiar mai rău decât cele descrise de socrul meu în revista *Ponte:* prost îmbrăcate, prost machiate, haotice în expunerile lor prea emoţionate, supărate pe examene, pe profesori. Îmboldită de profesoară, m-am pronunţat în privinţa manifestaţiilor studenţeşti cu vădit entuziasm, mai ales a celor care tocmai se desfăşurau în Franţa. Mi-am etalat toate cunoştinţele, am fost încântată de mine însămi. Am avut senzaţia că mă exprimam cu convingere şi

claritate, că fetele în special mă admirau pentru felul în care vorbeam, pentru lucrurile pe care le ştiam, pentru modul în care abordam problemele complicate ale lumii, organizându-le într-o imagine coerentă. Dar mi-am dat seama repede că aveam tendinţa să evit orice referire la carte. Nu mă simţeam în largul meu să vorbesc despre ea, mă temeam să nu am parte de aceleaşi reacţii ca în cartier, preferam să sintetizez cu propriile cuvinte idei din *Quaderni piacentini* sau din *Monthly Review.* Pe de altă parte, de aceea fusesem invitată, cineva voia deja să pună întrebări. Primele întrebări au fost toate despre efortul personajului feminin de a părăsi mediul în care se născuse. Abia spre final o fată, pe care mi-o amintesc foarte înaltă şi foarte slabă, mi-a cerut să explic, întrerupându-şi discursul cu râsete nervoase, de ce considerasem necesar să scriu, într-o poveste foarte şlefuită, un *fragment scabros.*

Mi-a fost jenă, cred că m-am înroşit, înşiram de-a valma motivaţii sociologice. Abia la sfârşit am vorbit despre nevoia de a povesti cu francheţe despre orice experienţă umană şi despre ce – am subliniat – pare imposibil de rostit şi, de aceea, nu ni-l spunem nici nouă înşene. Ultimele cuvinte au plăcut, am fost din nou la înălţime. Profesoara care mă invitase le-a lăudat, a zis că va reflecta la ele şi că-mi va scrie.

Aprobarea ei a consolidat în mintea mea acele câteva concepte, care au devenit repede un refren. Le-am folosit adesea în public, când în mod amuzat, când cu un ton dramatic, când concis, când dezvoltându-le cu nişte ornamente verbale elaborate. M-am simţit foarte dezinvoltă într-o seară la o librărie din Torino, în faţa unui public destul de numeros, pe care l-am înfruntat tot mai natural. Mi se părea firesc să mă chestioneze cineva, cu simpatie sau în mod provocator, cu privire la episodul de sex de pe plajă, astfel că răspunsul meu prompt, finisat într-un mod tot mai plăcut, avea un anume succes.

La Torino mă însoţise, mandatat de editură, Tarratano, bătrânul prieten al lui Adele. S-a declarat mândru că fusese primul care intuise potenţialul romanului meu şi m-a prezentat publicului cu aceleaşi formulări entuziaste pe care le folosise în urmă cu ceva timp la Milano. La sfârşitul serii, m-a felicitat pentru progresele importante pe care le făcusem în scurtă vreme. Apoi m-a întrebat cu obişnuita lui bonomie: *de ce acceptaţi cu atâta bunăvoinţă ca paginile dumneavoastră*

erotice să fie considerate scabroase, de ce dumneavoastră înşivă le definiţi astfel în public? Şi mi-a explicat că nu trebuia: întâi de toate, romanul meu nu se consuma în episodul cu plaja, existau altele mai interesante şi mai frumoase; şi apoi, dacă ici şi colo suna îndrăzneţ, asta se întâmpla în special pentru că fusese scris de o fată; obscenitatea, a conchis, nu e străină de literatura bună, iar arta adevărată a povestirii, chiar dacă depăşeşte limita decenţei, nu e niciodată scabroasă.

M-am simţit confuză. Omul acela foarte cult mă lămurea, cu tact, că păcatele cărţii mele erau geniale şi că era o greşeală să vorbesc tot timpul despre ele ca şi cum ar fi fost mortale. Exageram, aşadar. Mă supuneam miopiei publicului, superficialităţii lui. Mi-am spus: *gata, trebuie să fiu mai puţin supusă, trebuie să învăţ să am păreri diferite de cititorii mei, nu trebuie să cobor la nivelul lor.* Şi am hotărât aşa: cu prima ocazie, voi fi mai dură cu oricine aducea în discuţie acele pagini.

La cină, în restaurantul hotelului pe care biroul de presă ni-l rezervase, pe jumătate stânjenită, pe jumătate amuzată, l-am ascultat pe Tarratano care-l cita, ca dovadă a faptului că eram o scriitoare esenţialmente inocentă, pe Henry Miller sau îmi explica, spunându-mi *dragă copilă,* că nu puţine foarte înzestrate scriitoare din anii ’20 şi ’30 ştiau şi scriau despre sex într-un mod în care, deocamdată, eu nici măcar nu-mi imaginam. Mi-am notat numele în carneţelul meu, dar între timp am început să gândesc aşa: acest om, în ciuda complimentelor sale, nu crede că sunt un mare talent; în ochii lui sunt o fetiţă care a avut un succes nemeritat; nu consideră relevante nici paginile care îi atrag cel mai mult pe cititori. Ele pot scandaliza, cine ştie pe cine puţin sau deloc, dar nu pe cineva ca el.

Am spus că eram puţin obosită şi l-am ajutat pe comeseanul meu, care băuse prea mult, să se ridice. Era un bărbat mic, dar cu o burtă vizibilă de gurmand. Smocuri de păr alb i se încâlceau pe deasupra urechilor mari, avea un chip foarte roşu, cu o gură mică, un nas mare şi ochi foarte vii. Fuma mult, avea degetele îngălbenite. În lift a încercat să mă îmbrăţişeze şi să mă sărute. Deşi m-am zbătut, am făcut eforturi să-l resping, nu se dădea bătut. Mi-au rămas întipărite contactul cu burta lui, respiraţia care mirosea a vin. Pe vremea aceea nu mi-ar fi dat niciodată prin minte că un bărbat bătrân, atât de cumsecade, atât de cult, bărbatul acela atât de bun prieten cu viitoarea mea soacră, ar

putea să se comporte necuviincios. Când am ieşit pe hol, s-a grăbit să-şi ceară scuze, a dat vina pe băutură şi s-a închis rapid în camera lui.

14.

A doua zi, la micul dejun şi pe toată durata călătoriei cu maşina care ne-a dus la Milano, a vorbit foarte însufleţit de perioada cea mai incitantă din viaţa lui, între 1945 şi 1948. I-am simţit în voce o melancolie autentică, care însă a dispărut când a început să descrie, cu un entuziasm la fel de autentic, noua atmosferă revoluţionară, energia – a spus – care-i cuprindea pe tineri şi pe bătrâni deopotrivă. Eu am dat tot timpul din cap, impresionată de cât de mult ţinea să mă convingă că prezentul meu era, de fapt, trecutul lui plin de entuziasm care revenea în forţă. Am simţit un pic de milă. O referire întâmplătoare la biografia lui m-a îmboldit, la un moment dat, să fac nişte calcule rapide: persoana care stătea în faţa mea avea cincizeci şi opt de ani.

Odată ajunşi la Milano, am cerut să fiu lăsată la câţiva paşi de editură şi mi-am luat rămas-bun de la însoţitorul meu. Eram puţin ameţită, dormisem prost. Pe drum am încercat să şterg definitiv neplăcerea contactului fizic cu Tarratano, dar mă simţeam în continuare ultragiată şi mintea mea asocia acel episod cu grosolăniile din cartier. La editură am fost primită cu mare bucurie. Nu era politeţea din urmă cu câteva luni, ci un fel de consens generalizat care însemna: ce buni am fost să intuim că erai bună. Până şi centralista, singura din mediul acela care mă tratase cu îngâmfare, a ieşit din cabina ei şi m-a îmbrăţişat. Şi redactorul, care mai de mult îmi editase cartea la sânge, pentru prima oară m-a invitat la prânz.

Imediat ce ne-am aşezat într-un mic restaurant, pe jumătate gol, aflat la câţiva paşi distanţă, a subliniat din nou faptul că scriitura mea proteja un secret captivant şi, între două feluri de mâncare, mi-a sugerat că, relaxat, dar fără să mă culc prea mult pe lauri, aş face bine să pun la cale un nou roman. După care mi-a amintit că aveam un angajament la Universitate la ora 15:00. N-avea legătură cu Mariarosa, editura fusese cea care, pe

căile ei, organizase să vorbesc unui grup de studenţi. Odată ajunsă acolo, am întrebat, cu cine trebuie să vorbesc? Comeseanul meu respectabil mi-a spus cu mândrie: vă va aştepta fiul meu la intrare.

După ce mi-am luat bagajul de la editură m-am dus la hotel. Am rămas acolo câteva minute şi am ieşit din nou ca să ajung la universitate. Era o căldură insuportabilă. M-am trezit în faţa unei panorame cu manifeste scrise dens, steaguri roşii şi mulţimi belicoase, pancarte care anunţau iniţiative. Se auzea mai ales un zgomot puternic de voci, râsete şi o alarmă difuză. M-am învârtit un pic căutând indicii care să mă ajute. Îmi amintesc de un tânăr brunet care m-a lovit rău alergând, şi-a pierdut echilibrul, şi-a revenit, a fugit pe stradă ca şi cum ar fi fost urmărit, chiar dacă nu era nimeni în spatele lui. Îmi amintesc sunetul solitar al unei goarne, foarte limpede, care înţepa aerul sufocant, îmi amintesc de o fată blondă, minionă, care trăgea după ea un lanţ în mod zgomotos, cu un zăvor imens la capăt şi urla nu ştiu la cine, plină de zel: *sosesc.* Îmi amintesc de asta pentru că, aşteptând să fiu recunoscută şi să se apropie cineva de mine, ca să-mi dau importanţă, am scos carneţelul şi am notat una-alta. Dar a trecut o jumătate de oră şi n-a venit nimeni. Atunci am studiat foile şi pancartele cu mai multă atenţie, sperând că-mi găsesc numele, titlul romanului. A fost inutil. Puţin nervoasă, am renunţat să opresc pe câte unul dintre studenţi. Îmi era ruşine să menţionez cartea mea ca obiect de discuţie într-o atmosferă unde foile lipite pe ziduri anunţau teme mult mai importante. M-am trezit enervant de şovăitoare între sentimente opuse. Pe de o parte era o simpatie puternică pentru toţi acei băieţi şi acele fete care etalau acolo acţiuni şi glasuri de o indisciplină absolută. Pe de altă parte era teama că dezordinea de care fugeam încă de mică ar putea să mă înşface din nou acum, chiar aici, şi să mă împingă în mijlocul vacarmului, unde curând o putere căreia nu i te puteai opune – un Om de Serviciu, un Profesor, Rectorul, Poliţia – m-ar fi găsit vinovată – pe mine, pe mine care fusesem întotdeauna cuminte – şi m-ar fi pedepsit.

M-am gândit să-mi iau tălpăşiţa de acolo, ce-mi păsa de o mână de tineri, puţin mai mici decât mine, cărora le-aş fi spus aceleaşi tâmpenii obişnuite? Voiam să mă întorc la hotel, să mă bucur de condiţia mea de autoare cu un oarecare succes, care

călătorea mult, mânca la restaurant şi dormea la hoteluri. Au trecut însă cinci sau şase fete cu un aer aferat, încărcate cu sacoşe şi, aproape fără să vreau, am mers în spatele lor, al vocilor, al ţipetelor, chiar şi al sunetului de goarnă. Astfel, tot mergând, am ajuns în faţa unei săli aglomerate din care, chiar în acel moment, se ridica o rumoare furioasă. Şi pentru că fetele după coada cărora mă ţinusem au intrat acolo, am intrat, cu mare băgare de seamă, şi eu.

Era în desfăşurare un conflict foarte dur între facţiuni diferite, atât în sala înţesată, cât şi în jurul catedrei asediate de o mică mulţime aţâţată. Am rămas lângă uşă, pregătită să plec, respinsă de o pâclă incandescentă de fum şi răsuflări şi de un miros greu, de surescitare.

Am încercat să mă orientez. Se discuta, cred, de chestiuni procedurale, însă într-o atmosferă în care nimeni – unii urlau, alţii tăceau, alţii făceau mişto, alţii râdeau, alţii se mişcau în viteză ca un curier pe un câmp de luptă, alţii erau complet nepăsători, alţii învăţau – nu părea să considere că ar fi posibil un acord. Am sperat ca pe undeva pe aici să fie Mariarosa. Între timp mă obişnuiam cu zarva, cu mirosurile. Câtă lume: predominau bărbaţii, frumoşi, urâţi, eleganţi, neglijenţi, violenţi, speriaţi, distraţi. M-am uitat curioasă la fete, am avut impresia că numai eu eram singură acolo. Unele – de exemplu cele pe care le urmasem până acolo – stăteau într-un grup compact chiar şi acum, când împărţeau fluturaşi prin sala aglomerată: strigau împreună, râdeau împreună şi dacă se îndepărtau câţiva metri, se ţineau reciproc sub observaţie ca să nu se piardă. Prietene de mult sau poate cunoştinţe ocazionale păreau să aibă din partea grupului permisiunea de a se afla în locul acela haotic, seduse, desigur, de atmosfera dezordonată, dar dispuse să trăiască experienţa aceea numai cu condiţia de a nu se despărţi, ca şi cum ar fi stabilit preventiv, într-un spaţiu mult mai sigur, că dacă va pleca una, vor pleca toate. Altele, în schimb, singure sau cel mult câte două, se infiltraseră în grupurile de bărbaţi. Afişau o intimitate provocatoare, o disoluţie veselă a distanţelor de siguranţă, şi mi s-au părut cele mai fericite, cele mai agresive, cele mai mândre.

M-am simţit diferită, prezentă în mod abuziv. Nu aveam pentru ce să urlu, pentru ce să rămân în aburii aceia, în mirosurile acelea care îmi aminteau, acum, de mirosurile şi

aburii emanaţi de corpul lui Antonio, de răsuflarea lui, când ne îmbrăţişam la lacuri. Fusesem prea mizerabilă, prea presată de obligaţia de a excela la învăţătură. La cinema nu mă dusesem mai deloc. Nu cumpărasem niciodată discuri, cum mi-ar fi plăcut. Nu devenisem o fană a cântăreţilor, nu dădusem fuga la concerte, nu colecţionasem autografe, nu mă îmbătasem niciodată, făcusem sex, puţin şi fără să mă simt în largul meu, apelând la stratageme, înspăimântată. Fetele acelea, în schimb, unele mai puţin, altele mai mult, crescuseră probabil mai relaxate şi mai pregătite decât mine. Poate că-şi percepeau prezenţa în locul acela, în atmosfera aceea, nu ca pe o deraiere, ci ca pe o alegere corectă şi urgentă. Acum când am ceva bani, m-am gândit, acum când cine ştie câţi voi câştiga, pot recupera câteva chestii pe care le-am ratat. Sau poate că nu, eram deja prea cultă, prea ignorantă, prea controlată, prea obişnuită să duc o viaţă rece acumulând idei şi date, prea aproape de căsătorie şi de aşezarea definitivă la casa mea. În fine, în mod limitat, prea încadrată într-o ordine care, acolo, părea demult apusă. Gândul acesta din urmă m-a speriat. Să plec imediat din locul ăsta, mi-am spus, fiecare gest sau cuvânt e un afront adus efortului pe care l-am făcut. În schimb am alunecat şi mai adânc înăuntrul sălii aglomerate.

M-a impresionat imediat o fată atât de frumoasă, cu trăsături delicate, păr foarte negru şi lung pe umeri, sigur mai tânără decât mine. Am văzut-o şi n-am reuşit să-mi iau ochii de la ea. Stătea în picioare în mijlocul unor tineri foarte combativi şi în spatele ei, ca o gardă de corp, stătea lipit un bărbat brunet de vreo treizeci de ani, care fuma un trabuc. Ceea ce o distingea în mediul acela, pe lângă frumuseţe, era că avea în braţe un copil de câteva luni. Îl alăpta şi în timpul ăsta urmărea atent ostilităţile în desfăşurare, uneori mai urla ceva şi ea. Când copilul, o pată albastră cu picioruşele goale de culoare roşiatică, îşi desprindea gura de sfârc, ea nu-şi băga sânul în cupa sutienului, ci rămânea aşa, expusă, cu cămaşa albă descheiată, cu pieptul umflat, încruntată şi cu gura întredeschisă până când îşi dădea seama că fiul ei nu mai sugea şi, mecanic, încerca să-l pună din nou la sân.

Fata aceea m-a tulburat. În sala gălăgioasă şi plină de un fum dens se dovedea a fi o icoană a maternităţii ieşită din tipare. Avea mai puţini ani decât mine, un aspect delicat,

responsabilitatea unui fiu. Dar refuza trăsăturile tinerei doamne în mod placid absorbită de grija copilului ei. Urla, gesticula, pretindea să aibă cuvântul, râdea furios, arăta spre cineva cu dispreţ. Şi totuşi, fiul era parte din ea, îi căuta sânul, îl pierdea, împreună alcătuiau o imagine tremurătoare, în pericol, aproape să se spargă, ca şi cum ar fi fost pictată pe o sticlă: copilul i-ar fi căzut din braţe sau ceva ar fi lovit-o la cap, un cot, un gest necontrolat. Am fost bucuroasă când, pe neaşteptate, lângă ea a apărut Mariarosa. Iat-o, în sfârşit. Cât era de vie, cât era de colorată, cât era de amabilă: mi s-a părut foarte familiară cu tânăra mamă. Am fluturat o mână, nu m-a văzut. I-a zis ceva fetei la ureche, a dispărut, a reapărut printre cei care se încăierau în jurul catedrei. Între timp, pe o uşă laterală a năvălit un mic grup care, prin apariţia lui, a calmat puţin spiritele. Mariarosa a făcut un semn, a aşteptat un răspuns, a apucat megafonul şi a rostit câteva cuvinte care au potolit complet sala plină ochi. Atunci, pentru câteva secunde, am avut impresia că Milano, tensiunile din acea perioadă, propria mea surescitare aveau puterea de a îngădui umbrelor din mintea mea să iasă de acolo. De câte ori mă gândisem în acele zile la prima mea educaţie politică? Mariarosa a cedat megafonul unui tânăr care i se alăturase şi pe care l-am recunoscut imediat. Era Franco Mari, logodnicul meu din primii ani petrecuţi la Pisa.

15.

Era neschimbat: acelaşi ton cald şi convingător, aceeaşi capacitate de a organiza discursul pornind de la idei generale care treptat se apropiau, în mod coerent, de experienţe cotidiene, aflate sub privirile tuturor, dezvăluindu-le sensul. În timp ce scriu îmi dau seama că-mi amintesc foarte puţin despre aspectul lui fizic, doar chipul palid şi smead, părul scurt. Şi totuşi, trupul lui era singurul care, până în momentul acela, mă ţinuse strâns în braţe ca şi cum am fi fost căsătoriţi.

M-am dus la Franco după intervenţia lui. Ochii i s-au aprins de uimire, m-a îmbrăţişat. Dar era greu să comunicăm, un tip îl trăgea de un braţ, un altul deja începuse să vorbească pe un ton dur arătându-l insistent cu degetul, ca şi cum l-ar fi tras la

răspundere pentru nişte vini oribile. Am rămas între cei de lângă catedră, stingheră. În înghesuială o pierdusem pe Mariarosa. Dar de data asta m-a reperat ea, m-a tras de braţ.

— Ce faci aici? a spus bucuroasă.

Nu voiam să-i spun că lipsesc de la o întâlnire, că ajunsesem acolo din întâmplare. Am zis arătându-l pe Franco:

— Îl cunosc pe el.

— Pe Mari?

— Da.

Mi-a vorbit despre el cu entuziasm, apoi a şoptit: *o să plătesc, eu l-am invitat, uite ce cuib de viespi.* Şi pentru că el urma să doarmă acasă la ea şi să plece la Torino a doua zi, a insistat imediat să mă duc şi eu să stau la ea. Am acceptat, păcat de hotel.

Adunarea a continuat multă vreme, au fost momente de mare tensiune, o stare permanentă de alarmă. Am părăsit universitatea când se întuneca. În afară de Franco, cu Mariarosa au venit tânăra mamă, care se numea Silvia, şi bărbatul de vreo treizeci de ani pe care-l observasem în sală, cel care fuma trabuc, un anume Juan, pictor venezuelean. Am mers cu toţii la cină într-un birt pe care-l ştia cumnata mea. Am pălăvrăgit cu Franco suficient cât să înţeleg că mă înşelasem, se schimbase. I se întipărise pe faţă, sau poate şi-o pusese singur, o mască. Deşi aceasta se suprapunea perfect peste trăsăturile de odinioară, îi ştersese generozitatea. Acum era încruntat, reţinut, îşi cântărea cuvintele. În decursul unui scurt schimb de replici aparent confidenţial, nu s-a referit niciodată la vechea noastră relaţie. Când am deschis eu subiectul, văicărindu-mă că nu-mi mai scrisese, mi-a retezat-o scurt, în şoaptă: aşa trebuiau să meargă lucrurile. Şi în privinţa universităţii a fost vag, am înţeles că nu absolvise.

— Sunt altele de făcut, a spus.

— Ce?

I s-a adresat Mariarosei, aproape enervat de tonalitatea prea intimă a schimbului nostru de replici:

— Elena întreabă ce e de făcut.

Mariarosa a răspuns veselă:

— Revoluţie.

Atunci, pe un ton ironic, am spus în treacăt:

— Şi în timpul liber?

Juan a intervenit serios, scuturând cu blândeţe pumnul strâns al copilului Silviei, care stătea lângă el:

— În timpul liber se pregăteşte revoluţia.

După cină, ne-am strecurat toţi în maşina Mariarosei, locuia la Sant'Ambrogio, într-un vechi apartament foarte mare. Am descoperit că acolo venezueleanul avea un fel de atelier, o cameră extrem de dezordonată, unde ne-a dus pe Franco şi pe mine ca să-i vedem operele: pânze mari cu scene urbane foarte aglomerate, realizate cu o îndemânare aproape fotografică, pe care însă fixase, stricându-le, mici tuburi de culoare sau pensule sau palete de culoare sau castroane pentru terebentină şi zdrenţe. Mariarosa l-a lăudat mult, dar adresându-i-se mai ales lui Franco, la a cărui părere a arătat că ţine în mod special.

I-am urmărit, nu înţelegeam. În mod sigur Juan locuia acolo, în mod sigur locuia acolo şi Silvia, care se mişca nonşalantă prin casă cu Mirko, copilul. Dacă, însă, într-un prim moment, am crezut că pictorul şi foarte tânăra mamă formează un cuplu şi locuiesc, subînchinind, în vreuna dintre acele camere, m-am răzgândit repede. Venezueleanul, de fapt, toată seara a arătat faţă de Silvia doar o politeţe relaxată, în vreme ce şi-a pus adesea un braţ în jurul umerilor lui Mariarosa, ba, mai mult, o dată a sărutat-o pe gât.

La început s-a vorbit mult despre operele lui Juan. Franco avea dintotdeauna o competenţă de invidiat în artele vizuale şi o sensibilitate critică foarte accentuată. Am stat toţi să-l ascultăm cu plăcere, mai puţin Silvia, al cărei copil, până atunci foarte cuminte, dintr-odată a început să plângă fără să se poată linişti. Eu am sperat o vreme ca Franco să vorbească şi despre cartea mea, eram sigură că ar fi zis lucruri inteligente ca acelea pe care, cu o anume asprime, le spunea despre tablourile lui Juan. În schimb, nimeni nu s-a referit la romanul meu şi, după o izbucnire furioasă a venezueleanului care nu apreciase o vorbă de spirit a lui Franco despre artă şi societate, a început discuţia despre înapoierea culturală italiană, despre tabloul politic ieşit din alegeri, despre supunerile înlănţuite ale social-democraţiei, despre studenţi şi represiunea poliţiei, despre ceea ce a fost numită *lecţia Franţei.* Schimbul de replici dintre cei doi bărbaţi s-a transformat imediat în polemică. Silvia, care nu pricepea ce-i lipseşte lui Mirko şi care se tot foia şi urla la el cu asprime, ca şi cum ar fi fost deja un copil mare, a emis adesea fraze

schematice de dezacord de pe holul lung unde-şi plimba în sus şi în jos fiul sau din camera unde se dusese să-l schimbe. Mariarosa, după ce a povestit despre grădiniţe organizate la Sorbona pentru copiii studenţilor în grevă, a evocat un Paris de la începutul lui iunie, ploios şi friguros, încă blocat de greva generală, nu la prima mână (s-a întristat, nu reuşise să plece), ci aşa cum i-l descrisese într-o scrisoare o prietenă de-a ei. Franco şi Juan le-au ascultat distrat pe amândouă şi totuşi n-au pierdut niciodată şirul discuţiei, dimpotrivă, s-au confruntat cu o tot mai mare animozitate.

Consecinţa a fost că ne-am trezit, noi trei femeile, în situaţia unor unind somnoroase, aşteptând ca taurii să-şi forţeze reciproc, până la capăt, puterile. Asta m-a enervat. Am aşteptat ca Mariarosa să intervină din nou în conversaţie, contam pe faptul că o voi face şi eu. Franco şi Juan însă nu ne-au dat ocazia, copilul între timp făcea gălăgie şi Silvia se purta din ce în ce mai agresiv cu el. Lila – m-am gândit – era şi mai tânără decât ea când l-a avut pe Gennaro. Şi mi-am dat seama că mă îmboldea ceva, deja din timpul adunării, să stabilesc o asemănare între ele. Poate că fusese singurătatea ei de mamă pe care Lila o experimentase după dispariţia lui Nino şi despărţirea de Stefano. Sau frumuseţea ei: dacă s-ar fi aflat în adunarea aceea cu Gennaro, Lila ar fi fost o mamă şi mai seducătoare, şi mai hotărâtă decât Silvia. Lila însă de-acum era exclusă. Vibraţia pe care o simţisem în sală va ajunge până la San Giovanni a Teduccio, dar ea, în locul acela unde ajunsese degradându-se, nici măcar n-ar fi băgat-o de seamă. Păcat, m-am simţit vinovată. Ar fi trebuit s-o iau de acolo, s-o răpesc, s-o oblig să călătorească împreună cu mine. Sau măcar să-i consolidez prezenţa în corpul meu, să ne amestecăm vocile. Ca în acel moment. Am auzit-o că spunea: *dacă tot taci, dacă îi laşi numai pe ăştia doi să vorbească, dacă te comporţi ca o plantă de apartament, ajut-o măcar pe fata asta, gândeşte-te ce înseamnă să ai un copil mic.* Confuzie, deci, de spaţii şi intervale temporale, de stări diferite. Am sărit în picioare, i-am luat Silviei copilul din braţe cu delicateţe şi cu grijă, iar ea mi l-a lăsat binevoitoare.

16.

Ce copil voinic, a fost un moment memorabil. Mirko m-a sedus imediat, avea pliuri de carne rozalie în jurul încheieturilor de la mâini, de la picioare. Ce frumos era, ce căutătură frumoasă a ochilor, cât păr, ce picioare lungi şi delicate, ce aromă îmbietoare. I-am şoptit toate acele complimente, încet, în timp ce-l plimbam prin casă. Vocile bărbaţilor s-au îndepărtat, la fel şi ideile pe care le susţineau, animozitatea lor, şi s-a întâmplat ceva nou pentru mine. Am simţit plăcere. Am simţit, ca o văpaie necontrolată, căldura copilului, mişcările lui, şi mi s-a părut că toate simţurile îmi devin mai ascuţite. Ca şi cum percepţia acelui fragment perfect de viaţă pe care-l aveam în braţe se ascuţise până la spasm şi îi simţeam blândeţea şi responsabilitatea. M-am pregătit să-l apăr de toate umbrele periculoase care stăteau la pândă în ungherele întunecoase ale casei. Mirko şi-a dat seama probabil şi s-a liniştit, alt lucru care mi-a oferit plăcere. M-am simţit mândră că l-am putut potoli.

Când m-am întors în cameră, Silvia se aşezase pe genunchii Mariarosei şi asculta discuţia dintre cei doi bărbaţi, participând cu exclamaţii nervoase. S-a întors să mă privească şi mi-a văzut probabil pe chip plăcerea cu care îl strângeam la piept pe copil. S-a ridicat brusc, mi l-a luat cu un *mulţumesc* aspru şi s-a dus să-l pună în pat. Am avut o senzaţie neplăcută, ca şi cum aş fi pierdut pe cineva. Am simţit căldura lui Mirko care mă părăsea, am luat din nou loc prost dispusă. Aveam gânduri confuze. Voiam din nou copilul, am sperat să înceapă din nou să plângă, ca Silvia să-mi ceară ajutorul. Ce mă apucă? Îmi doresc copii? Vreau să fiu mamă, vreau să alăptez şi să legăn un copil? Căsătorie plus sarcină? Şi dacă mama mea îmi va ţâşni din pântece tocmai acum, când cred că mă aflu deja în siguranţă?

17.

Am întârziat să mă concentrez asupra lecţiei pe care ne-o dădea Franţa, asupra confruntării încordate dintre cei doi bărbaţi. N-aveam chef, însă, să păstrez tăcerea. Voiam să spun

ceva despre ce citisem şi gândisem în legătură cu evenimentele de la Paris. Discursul mi se răsucea în fraze care rămâneau incomplete în minte. Şi mă uimea că Mariarosa, atât de bine pregătită, atât de liberă, continua să tacă, că se limita să aprobe numai ce spunea Franco zâmbind frumos, lucru care-l enerva şi-l făcea pe Juan, uneori, să se simtă nesigur. Dacă nu vorbeşte ea, mi-am zis, o să vorbesc eu. Altfel de ce am acceptat să vin aici, de ce nu m-am dus la hotel? Întrebări la care aveam un răspuns. Îmi doream să-i arăt ce devenisem omului care mă cunoscuse în trecut. Voiam ca Franco să-şi dea seama că nu putea să mă trateze ca pe fetiţa de altă dată, voiam să-şi dea seama că devenisem cu totul altă persoană, voiam să recunoască în prezenţa Mariarosei că *această altă persoană* avea respectul lui. De aceea, având în vedere că bebeluşul tăcea, că Silvia dispăruse cu el, că niciunul dintre ei doi nu mai avea nevoie de mine, am mai aşteptat puţin şi, în cele din urmă, am găsit modalitatea de a-l dezaproba pe fostul meu logodnic. Un dezacord improvizat: nu eram animată de convingeri solide, scopul era să mă exprim *împotriva lui Franco* şi am făcut-o. Aveam în minte diverse formulări, le-am amestecat cu o falsă siguranţă. Am zis, aproximativ, că mă uluia gradul de acutizare a luptei de clasă în Franţa, că găseam destul de abstractă, deocamdată, uniunea dintre studenţi şi muncitori. Am vorbit cu hotărâre, deşi mă temeam că unul dintre bărbaţi o să mă întrerupă ca să spună ceva şi să reia discuţia între ei doi. În schimb, m-au ascultat cu atenţie, toţi, inclusiv Silvia, care se întorsese aproape în vârful picioarelor, fără copil. Şi nici Franco, nici Juan nu au dat semne de nerăbdare în timp ce vorbeam. Dimpotrivă, venezueleanul a consimţit când am pronunţat de două sau de trei ori cuvântul *popor.* Chestie care l-a enervat pe Mari. *Spui că situaţia nu este* în mod obiectiv *revoluţionară,* a subliniat ironic, şi eu cunoşteam tonul acela, însemna că se apăra făcând mişto de mine. Atunci ne-am suprapus, fraze de-ale mele peste fraze de-ale lui şi invers: nu ştiu ce înseamnă *în mod obiectiv,* înseamnă că a acţiona este inevitabil; deci, dacă nu e inevitabil, stai cu mâinile în sân; nu, datoria revoluţionarului este să facă întotdeauna tot ce e posibil; în Franţa studenţii au făcut imposibilul, maşina educaţiei s-a stricat şi nu se va mai repara niciodată; admiţi că lucrurile s-au schimbat şi se vor mai schimba; da, dar n-a eliberat nimeni un

certificat legalizat ca să-ţi garanteze, ţie sau altcuiva, că situaţia este *în mod obiectiv* revoluţionară. Studenţii au acţionat şi atât; nu e adevărat; ba e adevărat. Şi aşa mai departe. Până când am tăcut în acelaşi timp.

Fusese un schimb de replici neobişnuit, nu în conţinut, ci în tonul cald, neatent la bună-cuviinţă. În privirea Mariarosei am observat o zvâcnire amuzată. Înţelesese că dacă eu şi Franco ne vorbeam aşa, între noi fusese ceva mai mult decât o familiaritate între colegi de facultate. *Veniţi să mă ajutaţi,* le-a spus Silviei şi lui Juan. Trebuia să ia o scară, să caute lenjerie pentru mine, pentru Franco. Cei doi au urmat-o, Juan i-a spus ceva la ureche.

Franco a ţintuit cu privirea podeaua o clipă, şi-a strâns buzele vrând parcă să-şi reprime un zâmbet şi a spus cu o nuanţă afectuoasă:

— Ai rămas mica burgheză dintotdeauna.

Cu ani în urmă, aşa făcuse mişto de mine când mi-era frică să nu fiu surprinsă în camera lui. Neobservată de ceilalţi, am spus impulsiv:

— Micul burghez eşti tu, prin origine, prin cultură, prin atitudine.

— Nu voiam să te supăr.

— Nu m-am supărat.

— Te-ai schimbat, ai devenit agresivă.

— Sunt aceeaşi.

— Toate bune la tine acasă?

— Da.

— Şi prietena aceea a ta la care ţineai mult?

Întrebarea a venit cu un salt logic care m-a dezorientat. Îi vorbisem despre Lila în trecut? În ce termeni? Şi de ce îi revenea în minte acum? Unde era legătura pe care el o văzuse pe undeva şi eu nu?

— E bine, am spus.

— Ce face?

— Munceşte într-o fabrică de *mortadelle* la periferia oraşului Napoli.

— Nu se căsătorise cu un negustor?

— Căsnicia n-a mers.

— Când vin la Napoli, trebuie să-mi faci cunoştinţă cu ea.

— Sigur.

— Lasă-mi un număr, o adresă.

— Bine.

M-a privit ca să-şi dea seama ce cuvinte mi-ar provoca mai puţin rău şi a întrebat:

— Ea a citit cartea ta?

— Nu ştiu, tu ai citit-o?

— Bineînţeles.

— Cum ţi s-a părut?

— Bună.

— În ce sens?

— Erau pagini frumoase.

— Care?

— Cele în care îi acorzi protagonistei capacitatea de a pune, în modul ei, lucrurile cap la cap.

— Atât?

— Nu e de-ajuns?

— Nu: e clar că nu ţi-a plăcut.

— Ţi-am spus că e bună.

Îl cunoşteam, încerca să nu mă umilească. Asta m-a scos din sărite, am spus:

— Cartea asta a provocat discuţii, se vinde bine.

— Deci e bine, nu?

— Da, dar nu pentru tine. Ce nu-ţi convine?

A strâns din nou buzele, s-a hotărât:

— Nu conţine mare lucru, Elena. Sub amoruri superficiale şi dorinţe arzătoare de ascensiune socială ascunzi tocmai ce ar merita să povesteşti.

— Adică?

— Las-o baltă, e târziu, trebuie să ne odihnim.

A-ncercat să ia un aer de ironie afabilă, dar în realitate a păstrat tonul acela nou al cuiva care are o sarcină importantă şi în rest se întrebuinţează cu măsură:

— Ai făcut tot posibilul, nu? Acesta însă, în mod obiectiv, nu este momentul să scrii romane.

18.

Mariarosa a intrat chiar atunci împreună cu Juan şi Silvia,

aducând prosoape curate şi pijamale. Ea sigur a auzit ultima frază, sigur a înţeles că se vorbea despre cartea mea, dar n-a scos niciun cuvânt. Putea să menţioneze în treacăt că îi plăcuse cartea, că romanele pot fi scrise în orice moment, dar n-a făcut-o. Am dedus că, dincolo de declaraţiile de simpatie şi de afecţiune, în acele medii atât de culte şi absorbite de pasiunea politică, cartea mea era considerată o chestiuţă nesemnificativă. Paginile care îi asigurau reputaţia fie erau judecate drept rămăşiţe ale unor texte mult mai explozive pe care, de altfel, nu le citisem niciodată, fie meritau eticheta aceea depreciativă a lui Franco: *o poveste de amoruri superficiale.*

Cumnata mea mi-a arătat unde sunt baia şi camera mea cu o politeţe echivocă. L-am salutat pe Franco, care pleca foarte devreme. I-am strâns mâna doar şi nici el, pe de altă parte, n-a dat semne că vrea să mă îmbrăţişeze. L-am văzut dispărând într-o cameră cu Mariarosa şi, după expresia posomorâtă a lui Juan, după privirea nefericită a Silviei, am înţeles că oaspetele şi stăpâna casei vor dormi împreună.

M-am retras în camera care-mi fusese repartizată. Am dat peste un miros puternic de fum stătut, un pat mic nefăcut; nicio noptieră, nicio lampă în afara celei cu lumină slabă din mijlocul tavanului, ziare îngrămădite pe podea, câteva numere din *Menabò,* din *Nuovo impegno,* din *Marcatré,* cărţi de artă scumpe, unele uzate, altele în mod evident niciodată răsfoite. Sub pat am găsit o scrumieră plină de mucuri de ţigară. Am deschis fereastra şi am lăsat-o pe pervaz. M-am dezbrăcat. Cămaşa de noapte pe care mi-o dăduse Mariarosa era prea lungă şi prea strâmtă. M-am dus la baie desculţă, pe holul aflat în penumbră. Lipsa periuţei de dinţi nu m-a deranjat: nimeni nu mă educase să mă spăl pe dinţi, era un obicei recent căpătat la Pisa.

După ce m-am băgat în pat, am încercat să-l înlocuiesc pe Franco pe care-l întâlnisem în seara aceea cu acel Franco din urmă cu câţiva ani, băiatul bogat şi generos care mă iubise, care mă ajutase, care-mi cumpărase de toate, care mă formase, care mă dusese la Paris pentru anumite întâlniri politice de-ale lui şi în vacanţă la Versilia, în casa familiei sale. Dar n-am putut. Prezentul, cu turbulenţele lui, urletele din sala înţesată, limbajul politic care-mi zumzăia în cap şi se rostogolea peste cartea mea umilind-o, era predominant. Îmi făceam iluzii în privinţa viitorului

meu literar? Avea dreptate Franco, era ceva mai bun de făcut pe lume decât să scrii romane? Ce impresie îi făcusem? Ce amintire păstra despre iubirea noastră, dacă mai păstra vreuna? Se plângea de mine în faţa Mariarosei aşa cum mi se plânsese mie Nino de Lila? Eram îndurerată, lipsită de încredere. Cu siguranţă ceea ce crezusem că va fi o seară plăcută şi poate un pic melancolică mi s-a părut tristă. Abia aşteptam să treacă noaptea şi să mă întorc la Napoli. A trebuit să mă ridic ca să sting lumina. M-am întors în pat pe întuneric.

M-am chinuit să adorm. M-am tot răsucit, patul şi camera păstrau mirosurile altor trupuri, o intimitate asemănătoare cu cea din casa mea, dar aici alcătuită din urme lăsate de necunoscuţi, unii poate respingători. Apoi am aţipit, dar m-am trezit brusc. Cineva intrase în cameră. Am murmurat: *cine e.* Mi-a răspuns Juan, a spus direct, cu o voce rugătoare, ca şi cum mi-ar fi cerut o favoare importantă:

— Pot dormi cu tine?

Rugămintea mi s-a părut atât de absurdă, încât, ca să mă trezesc de tot, ca să înţeleg, am întrebat:

— Să dormi?

— Da, mă aşez lângă tine, nu te deranjez, vreau doar să nu fiu singur.

— Categoric nu.

— De ce?

N-am ştiut ce să răspund, am murmurat:

— Sunt logodită.

— Şi? Dormim, atât.

— Pleacă, te rog, nici măcar nu te cunosc.

— Sunt Juan, ţi-am arătat operele mele, ce mai vrei?

Am simţit că se aşază pe pat, i-am văzut silueta neagră, i-am perceput respiraţia care mirosea a trabuc.

— Te rog, mi-e somn, am şoptit.

— Eşti o scriitoare, scrii despre iubire. Tot ce ni se întâmplă ne hrăneşte imaginaţia şi ne ajută să creăm. Ţine-mă lângă tine, este un lucru pe care vei putea să-l povesteşti.

Mi-a atins uşor un picior cu vârful degetelor. N-am suportat asta, am sărit în picioare şi m-am dus spre întrerupător, am aprins lumina. Stătea încă pe pat, în chiloţi şi maiou.

— Afară, i-am şuierat şi am făcut-o într-un mod atât de categoric, era atât de evident că mai aveam puţin şi urlam,

eram atât de hotărâtă să-l lovesc eu mai întâi şi să mă lupt cu toată energia mea, încât s-a ridicat încet, a spus dezgustat:

— Eşti o bigotă.

A ieşit. Am închis uşa în urma lui, cheia lipsea din broască.

Eram năucită, eram furibundă, eram speriată, în cap mi se învârtea un dialect sângeros. Am aşteptat un pic înainte să mă bag din nou în pat, dar n-am stins lumina. Ce lăsam să se înţeleagă despre mine, ce persoană păream a fi, ce implica rugămintea lui Juan? Era reputaţia de femeie liberă pe care mi-o dădea cartea mea? Era discursul politic pe care-l rostisem, care evident că nu era doar un turnir dialectic, un joc prin care să arăt că eram la fel de abilă ca bărbaţii, ci-mi definea întreaga persoană, inclusiv disponibilitatea sexuală? Era un fel de apartenenţă la acelaşi grup care-l făcuse pe bărbatul acela să intre fără reţineri în camera mea, sau pe Mariarosa, şi ea fără rezerve, să-l ducă în camera ei pe Franco? Sau fusesem contaminată cu însămi de excitaţia aceea erotică difuză pe care o percepusem în aula de la universitate şi o emanam fără să-mi dau seama? Tot la Milano eram pregătită să fac dragoste cu Nino, înşelându-i pe Pietro. Dar pasiunea aceea era veche, justifica dorinţa sexuală şi trădarea, în vreme ce sexul în sine, cererea nemijlocită de orgasm, nu, nu reuşea să mă facă să particip, eram nepregătită, mă dezgusta. De ce să mă las atinsă de prietenul lui Adele la Torino, de ce să mă las atinsă în casa asta de Juan, ce trebuia să demonstrez, ce voiau *ei* să demonstreze? Mi-a revenit în minte dintr-odată întâmplarea cu Donato Sarratore. Nu atât seara pe plajă la Ischia, cea pe care o transformasem într-un episod romanesc, ci momentul în care apăruse în bucătăria Nellei şi eu tocmai mă băgasem în pat şi el mă sărutase, mă atinsese, provocându-mi un val de plăcere împotriva voinţei mele. Între fetiţa de atunci, uluită, înspăimântată, şi femeia agresată în lift, femeia care suportase invazia aceea, acum, exista vreo legătură? Foarte cultul Tarratano, prieten cu Adele, artistul venezuelean Juan erau din acelaşi aluat cu tatăl lui Nino, controlor feroviar, poetastru, gazetar vândut?

19.

N-am putut să adorm. Nervilor încordaţi şi gândurilor contradictorii li s-a adăugat Mirko, care a început din nou să plângă. Mi-am reamintit emoţia puternică pe care o simţisem când îl ţinusem în braţe pe copil şi, pentru că nu se liniştea, nu m-am putut abţine. M-am ridicat, am urmărit plânsetul, am ajuns la o uşă pe sub care intra lumină. Am bătut, Silvia a răspuns aspră. Camera era mai primitoare decât a mea, avea un dulap vechi, o noptieră, un pat matrimonial pe care stătea ea, îmbrăcată într-un babydoll roz, cu picioarele încrucişate şi cu o expresie plină de răutate. Cu braţele abandonate, cu dosul ambelor mâini pe cearşaf, îl ţinea pe coapsele goale, ca pe o ofrandă, pe Mirko, la fel de gol, violaceu, cu gura larg deschisă, cu ochişorii închişi, cu membrele agitate. La început m-a primit cu ostilitate, apoi s-a îmblânzit. A zis că se simţea o mamă incapabilă, că nu ştia ce să facă, că era disperată. A murmurat, în fine: *dacă nu mănâncă, numai aşa face, poate că nu se simte bine, o să-mi moară aici pe pat,* şi în timp ce vorbea mi s-a părut foarte diferită de Lila, urâtă, desfigurată de grimasele nervoase ale gurii, de ochii ieşiţi din orbite. Apoi a izbucnit în plâns.

Plânsul mamei şi al fiului m-a înduioşat, voiam să-i îmbrăţişez pe amândoi, să-i strâng, să-i legăn. Am şoptit: *pot să-l iau puţin?* Ea a făcut semn că da printre hohote. Atunci i-am luat copilul de pe genunchi, l-am dus la piept şi am simţit din nou şuvoiul de mirosuri, sunete, căldură, ca şi cum energiile lui vitale se grăbeau să se întoarcă la mine cu bucurie după despărţire. M-am plimbat în sus şi în jos prin cameră murmurând un fel de litanie care nu respecta nicio sintaxă, pe care am inventat-o pe loc, o declaraţie de iubire lungă şi lipsită de sens. Mirko, în mod miraculos, s-a liniştit, a adormit. L-am pus încet lângă mama lui, dar fără să vreau deloc să mă despart de el. Mi-era teamă să mă întorc la mine în cameră unde eram oarecum sigură că-l găsesc pe Juan, aşa că voiam să rămân acolo.

Silvia mi-a mulţumit fără recunoştinţă autentică, mulţumiri la care a adăugat o listă insensibilă a meritelor mele: *eşti inteligentă, ştii totul, ştii să te faci respectată, eşti o mamă adevărată, ferice de copiii pe care o să-i ai.* Am respins laudele, am zis că plec. Ea însă a reacţionat anxioasă, m-a luat de mână,

m-a rugat să rămân: *te simte,* a *spus, fă-o pentru el, va dormi liniştit.* Am acceptat imediat. Ne-am băgat în pat, cu copilul la mijloc, am stins lumina. Nu ne-am culcat însă, am început să povestim despre noi.

Silvia, pe întuneric, a devenit mai puţin ostilă. Mi-a vorbit despre oroarea pe care o simţise când aflase că este însărcinată. Ascunsese sarcina de bărbatul pe care-l iubea şi, de asemenea, de ea însăşi. S-a convins că o să-i treacă precum o boală care trebuie să-şi urmeze cursul. Între timp, însă, corpul reacţiona, se deforma. Silvia fusese nevoită să le spună părinţilor, nişte industriaşi foarte bogaţi din Monza. Fusese scandal, plecase de acasă. Dar în loc să recunoască faptul că lăsase să treacă lunile în aşteptarea unui miracol, în loc să recunoască faţă de ea însăşi că nu luase niciodată în considerare avortul doar pentru că îi era fizic teamă, începuse să susţină că-şi dorea copilul din dragoste pentru bărbatul care o lăsase însărcinată. El îi spusese: *dacă tu îl doreşti, de dragul tău îl doresc şi eu.* Iubirea ei, iubirea lui: atunci vorbeau serios amândoi. După câteva luni însă, înainte ca sarcina să ajungă la termen, iubirea îi părăsise pe amândoi. Silvia, cu durere în suflet, a insistat de mai multe ori asupra acelui detaliu. Nu rămăsese nimic, doar ranchiună. Astfel, ea se trezise singură şi, dacă până atunci reuşise să se descurce, era meritul Mariarosei, pe care a lăudat-o mult, a vorbit cu mare emoţie despre ea, era o profesoară foarte bine pregătită şi cu adevărat de partea studenţilor, tovărăşia ei era nepreţuită.

I-am spus că întreaga familie Airota era admirabilă, că eram logodită cu Pietro, că urma să ne căsătorim la toamnă. Ea a spus impulsiv: *căsătoria îmi repugnă, ca şi ideea de a avea o familie, astea-a chestii învechite.* Apoi, brusc, a trecut la o tonalitate melancolică.

— Şi tatăl lui Mirko lucrează la universitate.

— Da?

— Totul a început pentru că am urmat cursul lui. Era atât de sigur pe sine, foarte pregătit, foarte inteligent, foarte frumos. Avea toate calităţile. Şi deja înainte să înceapă luptele spunea: *reeducaţi-vă profesorii, nu vă lăsaţi trataţi ca nişte animale.*

— De copil se ocupă vreun pic?

A râs în întuneric, a murmurat aspră:

— Un bărbat, cu excepţia momentelor de nebunie în care îl

iubeşti şi te pătrunde, rămâne mereu în afară. De aceea, după, când nu-l mai iubeşti, te enervează simplul gând că odată l-ai dorit. Eu l-am plăcut pe el, el m-a plăcut pe mine, sfârşitul poveştii. Mie mi se întâmplă de multe ori pe zi ca cineva să-mi placă. Ţie nu? Durează puţin, apoi trece. Numai copilul rămâne, e o parte din tine; tatăl, în schimb, era un străin şi redevine un străin. Nici măcar numele nu mai răsună ca altă dată. Nino, spuneam, şi nu făceam decât să mi-l repet în minte imediat cum mă trezeam, era un cuvânt magic. Acum, în schimb, mă întristează să-l aud.

N-am zis nimic o vreme, în cele din urmă am şoptit:

— Pe tatăl lui Mirko îl cheamă Nino?

— Da, toţi îl ştiu, e foarte cunoscut la universitate.

— Nino şi mai cum?

— Nino Sarratore.

20.

Am plecat dis-de-dimineaţă. Am lăsat-o pe Silvia dormind cu copilul la sân. N-am mai găsit urmă de pictor. Am reuşit s-o salut doar pe Mariarosa care se trezise foarte devreme ca să-l însoţească pe Franco la gară şi care tocmai se întorsese. Avea un aer somnoros, mi s-a părut stingherită. A întrebat:

— Ai dormit bine?

— Am vorbit mult cu Silvia.

— Ţi-a povestit de Sarratore?

— Da.

— Ştiu că sunteţi prieteni.

— Ţi-a zis el?

— Da. Te-am bârfit puţin.

— E adevărat că Mirko e copilul lui?

— Da.

Şi-a reţinut un căscat, a zâmbit:

— Nino e fermecător, fetele şi-l dispută, trag de el în toate părţile. Şi acestea, cel puţin, sunt vremuri fericite, poţi avea pe cine vrei, mai ales că el emană o energie plină de bucurie şi dorinţă de acţiune.

A spus că mişcarea avea mare nevoie de persoane ca el. A

spus că însă trebuia să ai grijă de el, să-l ajuţi să crească, să-l îndrumi. Persoanele foarte capabile, a spus, trebuie ghidate, în ele stă mereu la pândă democratul burghez, specialistul de firmă, inovatorul. Ne-am întristat amândouă pentru că nu avuseserăm mai mult timp la dispoziţie şi ne-am jurat că ne vom strădui mai mult cu următoarea ocazie. Mi-am luat bagajul de la hotel şi am plecat.

Abia în tren, în timpul călătoriei lungi spre Napoli, mi-am dat seama de a doua paternitate a lui Nino. Dezolarea s-a întins de la Silvia la Lila, de la Mirko la Gennaro. Mi s-a părut că pasiunea de la Ischia, noaptea de dragoste de la Forio, relaţia secretă din Piaţa Martirilor şi sarcina îşi pierduseră culoarea, se reduceau la un mecanism pe care, după ce părăsise Napoli, Nino îl activase cu Silvia şi cine ştie cu câte altele. Chestia asta m-a supărat, de Lila s-ar fi cuibărit într-un colţ al minţii mele şi aş fi simţit la fel ca ea. M-am întristat aşa cum s-ar fi întristat şi ea dacă ar fi aflat, m-am înfuriat ca şi cum aş fi suferit chinul ei. Nino ne trădase pe Lila şi pe mine. Ne aflam, ea şi eu, în aceeaşi umilinţă, îl iubeam fără ca el să ne fi iubit vreodată. Era, deci, în ciuda calităţilor lui, un bărbat frivol, superficial, un organism animalic din care şiroiau sudori şi fluide şi lăsa în urma lui un soi de reminiscenţă a unei plăceri neatente, materie vie concepută, hrănită, formată în pântece de femeie. Mi-am amintit de momentul în care venise să mă viziteze în cartier, cu ani în urmă, şi stătuserăm de vorbă în curte, iar Melina îl văzuse de la fereastră şi-l confundase cu tatăl său. Fosta amantă a lui Donato percepuse asemănări care mie mi se păruseră mereu inexistente. Acum însă era clar, ea avea dreptate şi eu greşeam. Nino nu fugea deloc de tatăl lui de frică să nu devină ca el. Nino *era deja* tatăl lui şi nu voia s-o recunoască.

Totuşi nu puteam să-l urăsc. În trenul încins de căldură nu doar că m-am gândit din nou la momentul în care îl revăzusem în librărie, dar l-am asociat cu evenimente, cuvinte şi fraze din acele zile. Sexul se ţinuse după mine, mă înşfăcase, respingător şi atrăgător, în mod obsesiv prezent în gesturi, în discuţii, în cărţi. Pereţii despărţitori se prăvăleau, lanţurile codurilor de bune maniere se fărâmau. Şi Nino trăia intens perioada aceea. Era parte din adunarea arţăgoasă de la Universitate cu mirosul ei pătrunzător, se potrivea în dezordinea din casa Mariarosei, al cărei amant fusese cu siguranţă. Cu inteligenţa lui, cu dorinţele

lui, cu capacitatea lui de seducţie, se mişca sigur, plin de curiozitate în vremurile acelea. Poate că greşisem să-i atribui râvnele obscene ale tatălui, comportamentul lui aparţinea altei culturi, iar Silvia şi Mariarosa subliniaseră asta: fetele îl doreau, el le avea, nu exista jignire, nu exista vină, doar drepturile dorinţei. Cine ştie, poate când Nino îmi spusese că Lila era primitivă şi în sex, voia să-mi comunice că timpul pretenţiilor se încheiase, că a amesteca plăcerea cu responsabilitate era o absurditate. Dacă moştenise natura tatălui, cu siguranţă pasiunea lui pentru femei spunea o cu totul altă poveste.

Uimită şi contrariată, am ajuns la Napoli în momentul în care o parte din mine, gândindu-mă la cât era de iubit şi iubea Nino, cedase şi ajunsese să admită: ce-i rău în asta, se bucură de viaţă cu cine ştie să se bucure de ea. Şi în timp ce mă întorceam în cartier, mi-am dat seama că tocmai pentru că toate îl doreau şi el le avea pe toate, eu care îl dorisem dintotdeauna îl doream şi mai mult acum. Aşa că am hotărât să fac tot posibilul să nu-l mai întâlnesc, în ce-o privea pe Lila, nu ştiam cum să mă comport. Să tăinuiesc, să-i spun totul? În caz că aş fi revăzut-o, m-aş fi decis pe moment.

21.

Acasă n-am avut sau n-am dorit să am timpul necesar de a reveni asupra acelei probleme. Pietro a sunat şi a anunţat că urma să sosească să-i cunoască pe părinţii mei săptămâna următoare. Am acceptat asta ca pe o nenorocire inevitabilă, m-am agitat să-i găsesc un hotel, să fac curăţenie lună în casă, să-mi calmez familia neliniştită. Ultimul efort fusese inutil, iar situaţia se înrăutăţise. În cartier, se înteţiseră clevetirile răuvoitoare despre cartea mea, despre mine, despre călătoriile mele continue de una singură. Mama se apărase lăudându-se că nunta se apropia, dar, pentru ca situaţia să nu se complice din cauza alegerilor mele îndreptate împotriva lui Dumnezeu, scornise că n-o făceam la Napoli, ci la Genova. Ca urmare, clevetirile se înteţiseră, chestie care o scosese din sărite.

Într-o seară s-a luat de mine extrem de dur, a spus că lumea îmi citea cartea, se scandaliza şi o vorbea pe la spate. Fraţii mei

– a strigat la mine – fuseseră nevoiţi să-i pocnească pe copiii măcelarului care mă făcuseră curvă şi nu doar atât: îi spărseseră faţa unui coleg de şcoală al Elisei care îi ceruse să facă lucruri naşpa, cum făcea sora ei mai mare.

— Ce ai scris? a urlat la mine.

— Nimic, mama.

— Ai scris scârboşeniile pe care le faci pe unde umbli?

— Ce scârboşenii, citeşte-o.

— N-am timp de pierdut cu tâmpeniile tale.

— Atunci lasă-mă în pace.

— Dacă tatăl tău află ce se spune despre tine, te dă afară din casă.

— Nu-i nevoie, plec eu.

Era seară, am ieşit să fac o plimbare ca să nu-i reproşez lucruri pe care apoi le-aş fi regretat. Pe drum, în părculeţ şi de-a lungul şoselei am avut impresia că oamenii mă privesc insistent, umbre ţâfnoase ale unei lumi în care nu mai locuiam. La un moment dat, am dat nas în nas cu Gigliola care se întorcea de la muncă. Locuiam în acelaşi bloc, am parcurs drumul împreună, dar m-am temut că, mai devreme sau mai târziu, va găsi modalitatea de a-mi spune ceva care să mă enerveze. În schimb, în mod surprinzător, a vorbit cu timiditate, ea care era întotdeauna agresivă, dacă nu perfidă:

— Ţi-am citit cartea, e frumoasă, ce curaj ai avut să scrii lucrurile alea.

M-am tensionat:

— Ce lucruri?

— Cele pe care le faci pe plajă.

— Nu le fac eu, le face personajul.

— Da, dar le-ai scris foarte bine, Lenù, exact cum se întâmplă, cu aceeaşi obscenitate. Sunt secrete pe care numai dacă eşti femeie le ştii.

Apoi m-a tras de un braţ, m-a obligat să mă opresc şi a murmurat:

— Zi-i Linei, dacă o vezi, că avea dreptate, recunosc. Bine a făcut că nu i-a mai păsat de soţ, mamă, tată, frate, Marcello, Michele, de tot rahatul. Şi eu ar fi trebuit să mă car de aici, luând exemplu de la voi două care sunteţi inteligente. Dar m-am născut proastă şi n-am ce să fac.

Nu ne-am spus nimic relevant, eu m-am oprit la etajul meu,

ea s-a dus la ea acasă. Dar frazele acelea mi-au rămas în minte. M-a impresionat faptul că pusese, în mod arbitrar, laolaltă declinul Lilei şi ascensiunea mea, ca şi cum, în comparaţie cu condiţia ei, ar fi avut acelaşi grad de pozitivitate. Mi-a rămas întipărit în minte însă mai ales modul în care recunoscuse în *obscenitatea* povestirii mele experienţa propriei ei *obscenităţi.* Era o chestie nouă, n-am ştiut cum s-o apreciez. Cu atât mai mult cu cât a sosit Pietro şi, pentru o vreme, am uitat de asta.

22.

M-am dus să-l iau de la gară, l-am însoţit pe strada Firenze unde era un hotel pe care mi-l recomandase tata şi pe care, în cele din urmă, îl alesesem. Pietro mi s-a părut şi mai agitat decât familia mea. A coborât din tren neîngrijit, ca de obicei, cu chipul obosit şi roşu de căldură, trăgând după el o valiză mare. Voia să cumpere un buchet de flori pentru mama şi, contrar obiceiurilor lui, a fost mulţumit doar când i s-a părut suficient de mare, suficient de scump. Odată ajunşi la hotel, m-a lăsat în hol cu florile, a jurat că se va întoarce imediat, a reapărut după o jumătate de oră într-un costum albastru, cu cămaşă albă, cravată bleu şi pantofi bine lustruiţi. Am izbucnit în râs, m-a întrebat: *nu arăt bine?* L-am liniştit, arăta foarte bine. Pe stradă însă am simţit asupra mea privirile bărbaţilor, râsetele batjocoritoare, ca şi cum aş fi fost singură, dimpotrivă, poate chiar într-un mod mai insistent, de parcă ar fi vrut să sublinieze faptul că însoţitorul meu nu merita nicio urmă de respect. Pietro, cu buchetul acela mare de flori pe care nu mă lăsa să-l duc, atât de cumsecade în fiecare detaliu, nu se potrivea cu oraşul meu. Deşi îşi ţinea braţul în jurul umerilor mei, aveam impresia că eu trebuie să-l protejez pe el.

Ne-a deschis Elisa, apoi a venit tata, apoi fraţii mei, toţi îmbrăcaţi ca de sărbătoare, toţi prea cordiali. Ultima şi-a făcut apariţia mama, zgomotul mersului ei strâmb s-a auzit imediat după cel făcut de apa trasă la toaletă. Îşi ondulase părul, îşi dăduse cu puţină culoare pe buze şi în obraji, m-am gândit că odată fusese o fată frumoasă. A acceptat florile cu înfumurare. Ne-am aşezat în sufragerie care, cu acea ocazie nu păstra nicio

urmă a paturilor pe care le făceam seara şi le desfăceam dimineaţa. Toate lucrurile erau dichisite, masa fusese aranjată cu grijă. Mama şi Elisa gătiseră zile în şir, lucru care a făcut ca cina să pară interminabilă. Pietro m-a uluit, a devenit foarte expansiv. L-a întrebat pe tata despre munca lui la primărie şi pentru că l-a încurajat, acesta a renunţat la italiana lui chinuită şi a început să povestească în dialect întâmplări haioase despre angajaţii de la primărie pe care logodnicul meu, deşi nu prea le înţelegea, a arătat că le apreciază foarte mult. În special, a mâncat cât nu-l văzusem niciodată mâncând şi nu doar că le-a complimentat pe mama şi pe sora mea la fiecare fel de mâncare, dar el, care nu era în stare să-şi gătească nici măcar un ou, a cerut informaţii despre ingrediente ca şi cum urma să se apuce în curând de gătit. La un moment dat, a arătat un asemenea interes pentru o budincă de cartofi, că mama până la urmă l-a servit cu o a doua porţie din abundenţă şi i-a promis, chiar dacă pe tonul ei apatic, că o va mai găti o dată, înainte de plecarea lui Pietro. În scurt timp, atmosfera a devenit plăcută. Nici Peppe, nici Gianni n-au mai plecat să se vadă cu prietenii lor.

După cină s-a ajuns la punctul esenţial. Pietro a devenit foarte serios şi i-a cerut tatei mâna mea. A folosit chiar acea expresie cu voce emoţionată, lucru care i-a umezit ochii surorii mele şi i-a distrat pe fraţii mei. Tata s-a simţit stingherit, a bolborosit fraze de simpatie pentru un profesor atât de bine pregătit şi serios care-l onora cu întrebarea aceea. Şi seara părea, în sfârşit, să se încheie, când a intervenit mama. A spus neagră de supărare:

— Aici nu suntem de acord că nu vă căsătoriţi în biserică: o nuntă fără preot nu e nuntă.

Tăcere. Părinţii mei ajunseseră probabil la o înţelegere secretă pe care mama îşi luase sarcina s-o facă publică. Dar tata n-a putut rezista şi i-a zâmbit cu jumătate de gură lui Pietro ca să-i semnaleze că el, deşi făcând parte din acel *noi* evocat de soţia lui, era gata să se arate rezonabil şi să accepte un compromis. Pietro i-a zâmbit la rândul lui, dar de data asta nu l-a considerat un interlocutor valid, i s-a adresat doar mamei mele. Îi povestisem despre ostilitatea din casa mea, era pregătit. A început cu un discurs simplu, afectuos, dar, după obiceiul lui, foarte limpede. A spus că înţelegea, dar că-şi dorea să fie la rândul lui înţeles. A spus că avea un foarte mare

respect pentru toţi cei care se încredinţau cu sinceritate unui Dumnezeu, dar că el nu se simţise în stare să facă asta. A spus că a nu fi credincios nu însemna să nu crezi în nimic, el avea convingerile lui şi o credinţă totală în iubirea pentru mine. A spus că iubirea aceea va fi cea care va consolida căsnicia noastră, nu un altar, un preot sau un funcţionar de la primărie. A spus că pentru el refuzul ritualului religios era o chestiune de principiu şi că în mod sigur aş fi încetat să-l iubesc, sau în mod cert l-aş fi iubit mai puţin, dacă ar fi demonstrat că e un om fără principii. A spus, în cele din urmă, că mama mea însăşi ar fi refuzat să-şi încredinţeze fiica unei persoane gata să doboare unul dintre stâlpii pe care-şi fondase propria existenţă.

La auzul acelor cuvinte, tata a făcut semne ample de consens, fraţii mei au rămas cu gura căscată, Elisa s-a emoţionat din nou. Dar mama a rămas impasibilă. Câteva clipe şi-a făcut de lucru cu verigheta ei, apoi l-a privit pe Pietro drept în faţă. În loc să revină asupra subiectului, a început să mă laude cu o hotărâre plină de răceală. Eu fusesem încă de mică o fetiţă ieşită din comun. Făcusem nişte lucruri pe care nicio fată din cartier nu fusese în stare să le facă vreodată. Eu fusesem şi eram în continuare mândria ei, mândria întregii familii. Eu n-o dezamăgisem niciodată. Îmi câştigasem dreptul de a fi fericită şi dacă m-ar fi făcut cineva să sufăr, ea l-ar fi făcut pe respectivul să sufere înmiit.

Am ascultat-o stânjenită. Cât a vorbit am încercat să înţeleg dacă vorbea serios sau, după obiceiul ei, scopul ei era să-i explice lui Pietro că nu se sinchisea de faptul că era profesor şi de toate pălăvrăgelile lui. Nu el le făcea o favoare familiei Greco, ci familia Greco îi făcea una lui. N-am reuşit. Logodnicul meu în schimb a crezut-o în mod absolut şi tot timpul cât a vorbit n-a făcut decât s-o aprobe. Când ea, în sfârşit, a tăcut, el a spus că ştia bine cât eram de preţioasă şi că îi era recunoscător pentru că mă crescuse aşa. Apoi a băgat mâna într-un buzunar al sacoului şi a scos o cutiuţă albastră pe care mi-a întins-o cu un gest timid. Ce-i asta, m-am gândit, mi-a dat deja un inel, îmi mai dă unul? Între timp am deschis cutiuţa. Era chiar un inel, dar foarte frumos, din aur roşu şi cu un ametist înconjurat de diamante. Pietro a murmurat: *era al bunicii mele, mama mamei mele, şi toţi cei de-acasă şi-au dorit să-l primeşti tu.*

Darul acela a fost indiciul că ritualul se încheiase. Au început să bea din nou, tata a început din nou să povestească întâmplări amuzante despre viaţa lui de acasă şi de la muncă, Gianni l-a întrebat pe Pietro cu ce echipă ţinea, Peppe l-a provocat la skanderbeg. Eu, în timpul ăsta, am ajutat-o pe sora mea să strângă masa. În bucătărie am făcut greşeala s-o întreb pe mama:

— Cum ţi se pare?

— Inelul?

— Pietro.

— E urât, are picioarele strâmbe.

— Nici tata nu era vreo frumuseţe.

— Ce ai de spus împotriva tatălui tău?

— Nimic.

— Atunci ţine-ţi gura, ştii să fii arogantă numai cu noi.

— Nu-i adevărat.

— Nu? Atunci de ce te laşi comandată? Dacă el are principii, tu nu le ai pe ale tale? Fă-te respectată.

A intervenit Elisa:

— Mama, Pietro e un domn şi tu nu ştii ce înseamnă un domn adevărat.

— Ştii tu? Fii atentă că eşti mică şi dacă nu stai la locul tău, îţi trag o palmă. Ai văzut ce păr are? Un domn are părul aşa?

— Un domn nu are frumuseţea normală, mamă, un domn iese în evidenţă, e un tip de bărbat.

Mama s-a prefăcut că vrea s-o înţeleagă şi sora mea râzând m-a tras afară din bucătărie, a spus veselă:

— Ferice de tine, Lenù. Cât de fin e Pietro, cât ţine la tine. Ţi-a dat chiar inelul vechi al bunicii lui, mi-l arăţi?

Ne-am întors în sufragerie. Toţi bărbaţii din casă voiau acum să facă skanderbeg cu logodnicul meu, să se arate superiori profesorului cel puţin în probele de forţă. El n-a renunţat. Şi-a scos sacoul, şi-a suflecat mânecile şi s-a aşezat la masă. A pierdut cu Peppe, a pierdut cu Gianni, a pierdut şi cu tata. Dar m-a impresionat cum a luat în serios concursul. S-a făcut vineţiu, i s-a umflat o venă pe frunte, a întrebat de ce adversarii lui încălcau fără ruşine regulile confruntării. Mai ales, a rezistat cu încăpăţânare împotriva lui Peppe şi Gianni care erau obişnuiţi să ridice greutăţi, dar şi împotriva tatei, care era capabil să deşurubeze piuliţe doar cu forţa degetelor. M-am temut tot

timpul că, tocmai ca să nu cedeze, o să-şi rupă braţul.

23.

Pietro a rămas trei zile. Tata şi fraţii mei l-au îndrăgit imediat. Mai ales Peppe şi Gianni erau bucuroşi că nu-şi dă aere şi că se arăta interesat de ei chiar dacă la şcoală fuseseră etichetaţi drept incapabili. Mama, în schimb, a continuat să-l trateze neprietenoasă şi abia în ziua dinaintea plecării lui s-a îmblânzit. Era duminică, tata a zis că voia să-i arate ginerelui cât era de frumos Napoli. Ginerele a fost de acord, ne-a propus să mâncăm în oraş.

— La restaurant? a întrebat mama, încruntându-se.

— Da, doamnă, trebuie să sărbătorim.

— Mai bine gătesc eu, am zis că-ţi fac budinca de cartofi.

— Nu, mulţumesc, aţi muncit deja prea mult.

În timp ce ne pregăteam, mama m-a tras deoparte şi m-a întrebat:

— Plăteşte el?

— Da.

— Sigur?

— Sigur, mamă, el ne-a invitat.

Ne-am dus în centru dis-de-dimineaţă, îmbrăcaţi ca de sărbătoare. Şi s-a întâmplat ceva care m-a uimit în primul rând pe mine. Tata şi-a asumat rolul de ghid. I-a arătat oaspetelui Maschio Angioino, Palatul Regal, statuile regilor, Castel dell’Ovo, strada Caracciolo şi marea. Pietro a stat să asculte foarte atent. De la un moment dat încolo însă el, care venea în oraşul nostru pentru prima dată, a început, cu tact, să ne istorisească despre el, să ne facă să-l descoperim. A fost frumos. Nu arătasem niciodată vreun interes special faţă de fundalul copilăriei şi adolescenţei mele şi m-a surprins faptul că Pietro vorbea cu atâta erudiţie admirativă. A dovedit că ştie istoria oraşului Napoli, literatura lui, poveştile, legendele, multe anecdote, monumentele vizibile şi pe cele ascunse. Mi-am închipuit că, pe de o parte, cunoaşte oraşul pentru că era un om care ştia totul, pe de alta, îl studiase profund, cu obişnuita rigoare, pentru că era al meu, pentru că vocea mea, gesturile mele, tot corpul meu

se supuseseră influenţei lui. Bineînţeles că tata s-a simţit imediat detronat, fraţii mei s-au plictisit. Mi-am dat seama de asta, i-am făcut semn lui Pietro să înceteze. El s-a înroşit şi a tăcut imediat. Mama însă, cu una dintre neprevăzutele ei răsuciri, s-a sprijinit de braţul lui şi i-a spus:

— Continuă, îmi place, nimeni nu mi-a spus niciodată lucrurile astea.

Ne-am dus să mâncăm într-un restaurant din cartierul Santa Lucia, care, după tata (nu fusese niciodată acolo, dar auzise despre el), era cel mai bun.

— Pot să comand ce vreau? m-a întrebat Elisa la ureche.

— Da.

Timpul a zburat în mod plăcut. Mama a băut prea mult şi a fost cam necioplită, tata şi fraţii mei au început din nou să glumească între ei şi cu Pietro. Eu nu l-am pierdut din vedere pe viitorul meu soţ, am avut certitudinea că ţineam la el, era o persoană care-şi ştia valoarea şi care totuşi, dacă era necesar, uita de sine cu naturaleţe. Am observat pentru prima dată înclinaţia de a asculta, tonul vocii înţelegător, ca al unui confesor laic, şi mi-au plăcut toate astea. Poate că ar fi trebuit să-l conving să mai rămână o zi şi să-l duc la Lila, să-i spun: *mă căsătoresc cu bărbatul acesta, sunt pe cale să plec din Napoli cu el, ce zici, fac bine?* Mă gândeam la asta în vreme ce, la o masă din apropiere, cinci sau şase studenţi, care sărbătoreau cine ştie ce cu o pizza, au început să privească insistent înspre noi şi să râdă. Am înţeles imediat că-l găseau caraghios pe Pietro din cauza sprâncenelor foarte dese şi al ciufului de păr înalt pe frunte. Peste câteva minute fraţii mei s-au ridicat în acelaşi timp şi s-au dus la masa studenţilor, căutând ceartă şi bătaie. A ieşit o încăierare, urlete, câţiva pumni. Mama a strigat insulte în sprijinul fiilor, tata şi Pietro au dat fuga să-i ia de acolo. Pietro era aproape distrat, părea că n-a înţeles deloc motivul controversei. După ce am ieşit în stradă, a spus ironic: *e un obicei local, vă ridicaţi brusc şi vă duceţi să-i loviţi pe cei de la masa alăturată?* Şi uite-aşa, el şi fraţii mei au devenit mai veseli şi mai apropiaţi decât înainte. Dar cum a avut ocazia, tata i-a tras deoparte pe Peppe şi Gianni şi i-a dojenit pentru faza de prost crescuţi pe care o făcuseră faţă de profesor. Am auzit că Peppe se justifica aproape şoptind: *făceau mişto de Pietro, tată, ce naiba era să facem?* Mi-a plăcut că zicea Pietro şi nu

profesorul: însemna că era deja considerat parte din familie, unul de-al casei, un prieten cu foarte mari calităţi şi că, deşi ca înfăţişare era puţin neobişnuit, nimeni nu putea să-şi bată joc de el în prezenţa lor. Dar incidentul m-a convins că era mai bine să nu-l duc pe Pietro la Lila: o cunoşteam, era rea, l-ar fi găsit ridicol şi ar fi râs de el la fel ca băieţii de la restaurant.

Pe seară, istoviţi de ziua petrecută în aer liber, am mâncat ceva acasă şi apoi am ieşit cu toţii din nou, l-am condus pe logodnicul meu până la hotel. În momentul despărţirii, mama, în al nouălea cer, l-a sărutat, nesperat, pe obraji. Dar când ne-am întors în cartier vorbind despre Pietro numai de bine, ea tot drumul şi-a văzut de-ale ei fără să răsufle. Doar înainte de a se retrage în dormitor mi-a zis cu ranchiună:

— Tu eşti prea norocoasă, nu-l meriţi pe amărâtul ăla.

24.

Cartea s-a vândut toată vara, eu am continuat să vorbesc despre ea pe ici şi colo prin Italia. Acum aveam grijă s-o apăr pe un ton detaşat, uneori făcând publicul mai invaziv să se simtă stingherit. Din când în când îmi reveneau în minte cuvintele Gigliolei şi le amestecam cu ale mele, încercând să le dau o logică.

Pietro, între timp, la începutul lui septembrie s-a mutat la Florenţa, într-un mic hotel aflat aproape de gară, şi a început să caute casă. A găsit un mic apartament cu chirie în apropiere de Santa Maria del Carmine şi m-am dus imediat să-l văd. Era o casă cu două camere întunecoase, într-o stare jalnică. Bucătăria era mică, baia fără fereastră. Când, în trecut, mă duceam să învăţ în apartamentul nou-nouţ al Lilei, ea mă lăsa adesea să mă întind în cada de baie elegantă, bucurându-mă de apa caldă şi de spuma abundentă. Cada din casa de la Florenţa era ciobită, îngălbenită, din cele în care stai în capul oaselor. Dar mi-am înăbuşit nemulţumirea, am zis că era bine: Pietro începea cursurile, avea de lucru, nu putea pierde timp. Şi, oricum, era un palat în comparaţie cu casa părinţilor mei.

Dar întâmplarea a făcut ca, exact când Pietro se pregătea să semneze contractul de închiriere, să-şi facă apariţia Adele, care

nu era deloc timidă ca mine. A spus că apartamentul ăsta e o cocioabă complet nepotrivită pentru două persoane care trebuiau să petreacă mare parte din timpul lor acasă să lucreze. Aşa că a făcut ceea ce nu făcuse fiul ei.

A ridicat receptorul şi a mobilizat, fără să-i pese de împotrivirea ostentativă a lui Pietro, câteva cunoştinţe din Florenţa, toţi oameni cu influenţă. În scurt timp a găsit la San Niccolo, pentru o chirie derizorie, cinci camere luminoase, o bucătărie mare, o baie acceptabilă. Nu s-a mulţumit: a făcut îmbunătăţiri pe cheltuiala ei, m-a ajutat să mobilez casa. Înşira sugestii, dădea sfaturi, mă îndruma. Dar am constatat adesea că nu avea încredere nici în docilitatea mea, nici în bunul meu gust. Dacă ziceam da, voia să înţeleagă bine dacă eram într-adevăr de acord, dacă ziceam nu, mă bătea la cap până îmi schimbam părerea. În general, făceam întotdeauna cum spunea ea. Rareori mă opuneam, îi dădeam dreptate fără tensiuni, dimpotrivă, făceam eforturi să învăţ. Mă fascinau ritmul frazelor ei, comportamentul, coafurile, hainele, pantofii, broşele, colierele, cerceii întotdeauna superbi. Şi ei îi plăcea atitudinea aceea a mea de elevă atentă. M-a convins să mă tund scurt, m-a îmboldit să cumpăr haine pe gustul ei într-un magazin foarte scump care-i făcea mari reduceri, mi-a dăruit o pereche de pantofi care-i plăceau şi pe care i-ar fi cumpărat cu plăcere pentru ea, dar nu-i considera potriviţi vârstei ei, m-a dus chiar şi la un prieten de-al ei dentist.

Între timp, nunta, din cauza apartamentului care, după Adele, avea tot timpul nevoie de noi reparaţii, şi din cauza lui Pietro care era copleşit de muncă, a fost împinsă din toamnă până în primăvară. Acest lucru i-a permis mamei să-şi prelungească războiul ei ca să scoată bani de la mine. Am încercat să evit conflicte prea dure, demonstrându-i că nu uitam de familia mea de origine. Odată cu instalarea telefonului, i-am ajutat să zugrăvească holul şi bucătăria, să pună un nou tapet cu flori lila în sufragerie, am cumpărat un palton pentru Elisa, am cumpărat un televizor în rate. Şi, la un moment dat, mi-am făcut şi mie un cadou: m-am înscris la şcoala de şoferi, am trecut uşor examenul, mi-am luat permisul. Mama s-a înfuriat:

— Îţi place să arunci banii? La ce-ţi foloseşte permisul dacă n-ai maşină?

— O să vedem.

— Vrei să-ţi cumperi maşină, ai? Cât ai, de fapt, pus deoparte?

— Nu e treaba ta.

Maşină avea Pietro. După căsătorie speram s-o folosesc pe aia. Când el s-a întors la Napoli, cu maşina, ca să-i aducă pe părinţii lui să-i cunoască pe ai mei, m-a lăsat să conduc un pic prin cartierul vechi şi prin cel nou. Am parcurs şoseaua la volan, am trecut prin faţa şcolii primare, a bibliotecii, am urcat pe străzile unde avusese Lila casă când era căsătorită, m-am întors, am înconjurat părculeţul şi experienţa aceea la volan este singurul lucru amuzant pe care mi-l amintesc. În rest, a fost o după-amiază îngrozitoare, căreia i-a urmat o cină interminabilă. Eu şi Pietro ne-am străduit mult ca familiile noastre să nu se simtă prea stânjenite. Erau lumi atât de diferite, încât tăcerile au fost foarte lungi. Când mama a insistat ca familia Airota să plece cu o cantitate enormă de mâncare rămasă, brusc mi s-a părut că fac totul greşit. Eu proveneam din familia aceea, Pietro din cealaltă, fiecare îi purta înăuntru pe strămoşii lui. Cum o să meargă căsnicia noastră? Ce mă aştepta? Asemănările ar fi luat faţa diferenţelor? Aş fi fost în stare să mai scriu o carte? Când, despre ce? Şi Pietro m-ar fi sprijinit? Şi Adele? Şi Mariarosa?

Într-o seară, când mă gândeam la toate astea, m-am auzit strigată din stradă. Am alergat la fereastră, recunoscusem imediat vocea lui Pasquale Peluso. Am văzut că nu era singur, era cu Enzo. M-am alarmat. La ora aceea Enzo nu trebuia să fie la San Giovanni a Teduccio, acasă, cu Lila şi Gennaro?

— Poţi să cobori? mi-a strigat Pasquale.

— Ce se întâmplă?

— Lina nu se simte bine şi vrea să te vadă.

Vin imediat, am spus, şi m-am repezit pe scări, deşi mama striga în urma mea: *unde te duci la ora asta, întoarce-te.*

25.

Nu mă mai văzusem nici cu Pasquale, nici cu Enzo de ceva timp, dar, fără niciun preambul, mi-au vorbit imediat de Lila, pentru ea veniseră. Pasquale îşi lăsase barbă ca Che Guevara şi

mi s-a părut că îi stătea mai bine. Ochii păreau mai mari şi mai intenşi, mustaţa deasă îi acoperea dinţii stricaţi chiar şi când râdea. Dar Enzo nu se schimbase, era tot tăcut, tot cu un aer preocupat. Abia după ce ne-am suit în maşina veche a lui Pasquale mi-am dat seama cât de uimitor era să-i văd împreună. Eram convinsă că nimeni din cartier nu mai vrea să aibă de-a face cu Lila şi cu Enzo. În schimb, iată, lucrurile nu stăteau aşa: Pasquale îi vizita acasă, îl însoţise pe Enzo să mă caute, Lila îi trimisese la mine împreună.

Enzo a fost cel care mi-a povestit, în felul lui arid şi ordonat, ce se-ntâmplase: Pasquale, după munca pe un şantier din împrejurimile lui San Giovanni a Teduccio, ar fi trebuit să se oprească la cină la ei. Lila însă, care de obicei se întorcea la patru şi jumătate de la fabrică, la ora şapte, când sosiseră Enzo şi Pasquale, încă nu se arătase. Apartamentul era gol, Gennaro era la vecină. Cei doi începuseră să gătească, Enzo îi dăduse copilului să mănânce. Lila apăruse abia pe la nouă, foarte palidă şi nervoasă. Nu răspunsese la întrebările lui Enzo şi Pasquale. Singura frază pe care o rostise, dar pe un ton înspăimântat, era: *mi se desprind unghiile.* Lucru fals, Enzo îi luase mâinile şi verificase, unghiile erau în regulă. Atunci ea se enervase şi se închisese în camera ei împreună cu Gennaro. După puţin timp urlase ca ei să vină să vadă dacă eram în cartier, voia să vorbească urgent cu mine.

L-am întrebat pe Enzo:

— V-aţi certat?

— Nu.

— S-a simţit rău, s-a rănit la muncă?

— Nu cred, nu ştiu.

Pasquale mi-a spus:

— Acum să nu ne impacientăm. Punem pariu că Lina, imediat cum te vede, se linişteşte? Sunt atât de bucuros că te-am găsit. Acum eşti o persoană importantă, probabil ai multe de făcut.

Pentru că am respins laudele, a citat ca dovadă vechiul articol din *Unità* şi Enzo a aprobat, îl citise şi el.

— L-a văzut şi Lila, a spus.

— Şi ce a zis?

— Era foarte încântată de fotografie.

— Dar, a bombănit Pasquale, lăsau impresia că erai încă studentă. Ar trebui să scrii o scrisoare ziarului în care explici că

eşti absolventă.

S-a plâns şi de tot spaţiul pe care *Unità* îl acorda studenţilor. Enzo i-a dat dreptate, discursurile lor n-au fost foarte diferite de cele pe care le auzisem la Milano, doar limbajul era mai neşlefuit. Era limpede că mai ales Pasquale voia să întreţină discuţia cu mine abordând subiecte demne de o tipă care, deşi era prietena lor, apărea în *Unità* cu fotografie. Dar poate că au făcut-o şi ca să alunge neliniştea, pe a lor şi pe a mea deopotrivă.

Am stat să ascult. Am înţeles repede că relaţia lor se consolidase graţie pasiunii politice. Se vedeau adesea după muncă, în reuniuni de partid sau ale nu ştiu cărui comitet. I-am ascultat, am intervenit din politeţe, au răspuns, dar între timp m-am gândit întruna la Lila care era măcinată de cine ştie ce angoasă, ea, care era mereu atât de rezistentă. Când am ajuns la San Giovanni mi s-au părut mândri de mine. Pasquale în special nu ratase niciun cuvânt de-al meu şi mă privise adesea în oglinda retrovizoare. Deşi avea obişnuitul lui ton pedant – era secretarul secţiei de cartier a partidului comunist –, în realitate atribuia sprijinului meu politic puterea de a stabili că avea dreptate. Când s-a simţit în mod clar susţinut, mi-a explicat, cu o anume suferinţă, că era implicat împreună cu Enzo şi cu alţii într-o confruntare dură *înăuntrul* partidului, care – a spus încruntat, izbind cu mâinile în volan – prefera, mai degrabă, să aştepte semnalul lui Aldo Moro, aşa cum faci cu un câine ascultător, decât să iasă la luptă.

— Ce zici? a întrebat.

— Aşa e, am spus.

— Te pricepi, m-a lăudat atunci cu solemnitate în timp ce urcam scările murdare, întotdeauna te-ai priceput. Nu-i aşa, Enzo?

Enzo a făcut semn că da. Am înţeles că îngrijorarea pentru Lila îi era tot mai mare cu fiecare treaptă, la fel ca a mea, şi se simţea vinovat că se lăsase distras de pălăvrăgelile alea. A deschis uşa, a spus cu voce tare am venit şi mi-a arătat o uşă cu un ochi de geam translucid de unde venea o lumină slabă. Am ciocănit uşor şi am intrat.

26.

Lila era întinsă pe un pat pliant, îmbrăcată. Gennaro dormea lângă ea. *Intră, mi-a zis, ştiam că o să vii, sărută-mă.* Am sărutat-o pe obraji, m-am aşezat pe micul pat gol care era probabil al fiului ei. Cât timp trecuse de când o văzusem ultima oară? Mi s-a părut şi mai slabă, şi mai palidă, avea ochii roşii, nările scorojite, mâinile lungi pline de tăieturi. A continuat aproape fără pauze, cu voce joasă ca să nu trezească copilul: *te-am văzut în ziare, ce bine arăţi, ce păr frumos, ştiu totul despre tine, ştiu că te căsătoreşti, el e profesor, bravo, te duci să locuieşti la Florenţa, scuze că te-am făcut să vii la ora asta, capul meu nu mă ajută, se dezlipeşte ca hârtia de tapet, bine că eşti aici.*

— Ce se întâmplă? am întrebat-o şi am dat să-i mângâi o mână.

Au fost de-ajuns întrebarea aceea, gestul acela. A holbat ochii, a-nceput să gâfâie, şi-a tras mâna brusc.

— Nu mi-e bine, a spus, dar aşteaptă, nu te speria, mă liniştesc îndată.

S-a liniştit. A spus încet, aproape scandând cuvintele:

— Te-am deranjat, Lenù, pentru că trebuie să-mi faci o promisiune, eu am încredere numai în tine: dacă mi se întâmplă ceva, dacă ajung la spital, dacă sunt dusă la balamuc, dacă nu mai sunt găsită, tu trebuie să-l iei pe Gennaro, trebuie să-l ţii cu tine, trebuie să crească în casa ta. Enzo e bun, e priceput, am încredere în el, dar nu-i poate da copilului lucrurile pe care i le poţi da tu.

— De ce zici aşa? Ce ai? Dacă nu-mi explici, nu înţeleg.

— Mai întâi promite.

— Bine.

S-a agitat din nou, speriindu-mă.

— Nu, nu trebuie să-mi spui bine; trebuie să-mi spui aici, acum, că iei tu copilul. Şi dacă ai nevoie de bani, găseşte-l pe Nino, spune-i că trebuie să te ajute. Promite însă: *cresc eu copilul.*

Am privit-o nesigură, am promis. Am promis şi am stat s-o ascult toată noaptea.

27.

Poate că aceasta este ultima oară când povestesc despre Lila cu lux de amănunte. După aceea a devenit tot mai ambiguă şi detaliile s-au împuţinat. Vina vieţilor noastre despărţite, vina depărtării. Şi totuşi, chiar şi când eu am locuit în alte oraşe şi nu ne întâlneam aproape niciodată şi, ca de obicei, nu aveam veşti de la ea şi eu mă străduiam să nu i le cer, umbra ei mă împungea, mă deprima, mă umplea de mândrie, apoi mă dezumfla, fără să-mi îngăduie să mă liniştesc.

Acum când scriu, mi-e şi mai necesară îmboldirea aceea. Vreau ca ea să fie, de aceea scriu. Vreau să şteargă, să adauge, să colaboreze la povestea noastră revărsând în noi, după cheful ei, lucrurile pe care le ştie, pe care le-a spus sau le-a gândit: momentul în care s-a trezit în faţă cu Gino, fascistul; momentul în care a întâlnit-o pe Nadia, fiica profesoarei Galiani; momentul în care s-a întors în casa de pe bulevardul Vittorio Emanuele unde, cu timp în urmă, se simţise inoportună; momentul în care a analizat cu cruzime experienţa ei sexuală. La stânjenelile mele în timp ce o ascultam, la suferinţele, la puţinele lucruri pe care le-am spus în timpul lungii ei povestiri, mă voi gândi mai încolo.

28.

Imediat ce *La fata blu* a devenit scrum în focul din curtea fabricii, Lila s-a întors la lucru. Nu ştiu ce influenţă a avut asupra ei întâlnirea noastră, cert e că zile în şir s-a simţit nefericită, dar a reuşit să nu se întrebe de ce. Învăţase că îi făcea rău să caute motive şi a aşteptat ca nefericirea să devină mai întâi o proastă dispoziţie generală, apoi melancolie şi, în sfârşit, neliniştea obişnuită din fiecare zi: să aibă grijă de Gennaro, să facă paturile, să păstreze casa curată, să spele şi să calce hainele copilului, pe ale lui Enzo şi pe ale ei, să pregătească prânzul pentru toţi trei, să-l încredinţeze pe Rino vecinei dându-i o mie de sfaturi, să alerge la fabrică unde să suporte oboseala şi abuzurile, să se întoarcă şi să se dedice fiului ei şi, de asemenea, puţin şi copiilor cu care se juca Gennaro, să se ocupe

de cină, să mănânce din nou în trei, să-l culce pe Gennaro în timp ce Enzo strângea masa şi spăla vasele, să revină în bucătărie ca să-l ajute să înveţe, un lucru la care el ţinea mult şi pe care ea, deşi obosită, nu voia să i-l refuze.

Ce vedea la Enzo? În general, cred, acelaşi lucru pe care îşi dorise să-l vadă la Stefano şi la Nino: un mod de a pune din nou lucrurile pe picioare, de data aceasta corect. În timp ce, însă, Stefano, fără paravanul banilor, se dovedise o persoană lipsită de substanţă şi periculoasă; în timp ce Nino, fără paravanul inteligenţei, se transformase într-un fum negru de suferinţă, Enzo, deocamdată, i se părea incapabil de surprize neplăcute. Fusese băieţelul din şcoala primară pe care ea, din motive neclare, îl respectase întotdeauna, iar acum era un bărbat cu gesturi atât de profunde, atât de hotărât în raport cu lumea şi atât de răbdător cu ea, încât Lila nu vedea cum ar fi putut, brusc, să se deformeze.

Desigur, nu dormeau împreună, Lila nu putea. Se închideau fiecare în câte o cameră şi ea stătea să asculte până când nu se mai auzea nicio mişcare de dincolo de perete şi toate zgomotele rămase proveneau din casă, din bloc, de pe stradă. În ciuda oboselii, făcea eforturi să adoarmă. În întuneric, toate motivele nefericirii, pe care, din prudenţă, nu le conturase, se amestecau şi se concentrau asupra lui Gennaro. Se gândea: ce va deveni copilul ăsta? Se gândea: nu trebuie să-i spun Rinuccio, în felul ăsta îl împing înapoi la dialect. Se gândea: trebuie să-i ajut şi pe copiii cu care se joacă dacă nu vreau ca aceştia, stând cu ei, să-l strice. Se gândea: nu am timp, eu însămi nu mai sunt cea de altă dată, nu mai pun mâna pe un stilou, nu mai citesc o carte.

Uneori, simţea o greutate în piept. Se alarma, aprindea lumina în plină noapte, îşi privea fiul care dormea. Nu-l recunoştea mai deloc pe Nino în el, Gennaro îi amintea mai ales de fratele ei. Când era mai mic, copilul se ţinea tot timpul după ea, acum, în schimb, se plictisea, zbiera, voia să alerge la joacă, îi spunea cuvinte urâte. Ţin foarte mult la el – reflecta Lila –, dar ţin la el aşa cum e? O întrebare urâtă. Cu cât îşi analiza fiul, cu atât percepea că, deşi vecina îl considera foarte inteligent, nu era deloc cum voia ea să fie. Simţea că anii în care i se dedicase numai lui nu folosiseră la nimic, acum i se părea fals că de calitatea copilăriei depindeau calităţile unei persoane. Trebuia să fii constant, iar Gennaro constanţă nu avea, cum, de altfel,

nu avea nici ea. *Mintea îmi deviază încontinuu*, îşi spunea, *sunt primitivă eu şi la fel e şi el.* Apoi îi era ruşine că gândeşte aşa, îi şoptea copilului adormit: *eşti cuminte, ştii deja să citeşti, ştii deja să scrii, ştii să faci adunări şi scăderi, mama ta e proastă, nu e niciodată mulţumită.* Îl săruta pe cel mic pe frunte, stingea lumina.

Dar somnul tot nu venea, mai ales când Enzo se întorcea târziu şi se ducea la culcare fără s-o invite la învăţat. În cazul acela, Lila îşi imagina că se întâlnise cu vreo curvă sau că avea o amantă, o muncitoare de la fabrica unde muncea, o militantă a celulei comuniste în care se înscrisese imediat. Bărbaţii sunt făcuţi aşa, se gândea, cel puţin cei pe care i-am cunoscut eu: trebuie să fută încontinuu, altfel sunt nefericiţi. Enzo nu cred că e diferit, de ce ar fi. Şi, de altfel, eu l-am respins, l-am lăsat singur în pat, nu pot pretinde nimic. Se temea doar că el se îndrăgosteşte şi o alungă. Nu o îngrijora să se trezească fără un acoperiş deasupra capului, avea un loc de muncă la fabrica de *mortadelle* şi se simţea puternică, mult mai puternică faţă de atunci când era căsătorită cu Stefano şi avea mulţi bani, dar era sclava lui. Mai degrabă o speria că pierde gentileţea lui Enzo, atenţia pe care o acorda tuturor anxietăţilor ei, forţa calmă pe care o degaja şi cu care o salvase mai întâi de absenţa lui Nino, apoi de prezenţa lui Stefano. Cu atât mai mult cu cât, în situaţia ei actuală de viaţă, el era singurul care o răsplătea continuând să-i atribuie capacităţi extraordinare.

— Ştii ce înseamnă asta?

— Nu.

— Uită-te bine.

— E germană, Enzo, nu ştiu germană.

— Dacă te concentrezi, însă, după puţin timp ştii, îi spunea el, mai în glumă, mai în serios.

Enzo, care făcuse eforturi mari să obţină o diplomă, o considera pe ea, care totuşi se oprise la clasa a cincea, de o inteligenţă mult mai spontană decât a lui şi îi atribuia virtutea miraculoasă de a deveni stăpână imediat pe orice materie. În realitate, când se convinsese de faptul că nu doar limbajele de programare a calculatoarelor electronice reprezentau viitorul umanităţii, dar şi că prima elită care le stăpânea ar fi avut un rol extraordinar în istoria lumii, i se adresase imediat ei.

— Ajută-mă.

— Sunt obosită.
— Ducem o viaţă dezgustătoare, Lina, trebuie s-o schimbăm.
— Mie îmi convine aşa.
— Copilul stă toată ziua printre străini.
— E mare, nu poate trăi sub un clopot de sticlă.
— Uite cum au ajuns mâinile tale.
— Sunt mâinile mele şi fac cu ele ce am chef.
— Vreau să câştig mai mult, pentru tine şi pentru Gennaro.
— Tu vezi-ţi de treburile tale, că eu îmi văd de ale mele.

Reacţii dure, ca de obicei. Enzo se înscrisese la un curs în fascicule lunare – chestie costisitoare pentru buzunarele lor, care prevedea teste periodice de trimis la un centru internaţional de procesare a datelor cu sediul la Zürich, care le trimitea înapoi corectate. Încet, încet, o implicase pe Lila şi ea se străduise să-l supravegheze. Se comportase însă diferit faţă de cum se comportase cu Nino, pe care-l sâcâise cu obsesia de a-i demonstra că era în stare să-l ajute în tot. Când învăţa cu Enzo era liniştită, nu încerca să-l copleşească. Seara, orele dedicate cursului pentru el erau un efort, pentru ea un sedativ. Poate de aceea, în rarele dăţi când el se întorcea târziu şi părea că se descurcă şi fără ea, Lila rămânea trează, anxioasă, să audă apa care curgea la baie şi cu care îşi imagina că Enzo îşi spală de pe corp orice atingere a amantelor lui.

29.

La fabrică – înţelesese asta imediat –, oboseala îi îndemna pe oameni să-şi dorească să se fută nu cu soţia sau cu soţul acasă la ei, unde te întorceai stors şi fără chef, ci acolo, la locul de muncă, dimineaţa sau după-amiaza. Bărbaţii nu ratau nicio ocazie să-şi întindă mâinile, făceau propuneri dacă doar treceau pe lângă tine; şi femeile, în special cele mai puţin tinere, râdeau, îşi frecau de ei sânii mari, se îndrăgosteau şi iubirea devenea o distracţie care diminua oboseala şi plictiseala, dându-le oamenilor impresia unei vieţi adevărate.

Încă din primele zile de muncă bărbaţii au încercat să se apropie de ea, voind parcă s-o adulmece. Lila îi respingea, ăia râdeau sau se îndepărtau fredonând cântecele pline de aluzii

obscene. Într-o dimineaţă, ca să limpezească definitiv lucrurile, aproape că i-a smuls o ureche unuia care, trecând pe lângă ea, îi spusese ceva vulgar şi îi ştampilase un sărut pe gât. Era un tip frumuşel, în jur de patruzeci de ani, pe nume Edo, care le vorbea tuturor insinuant şi spunea cu talent bancurile deocheate. Lila i-a apucat urechea cu o mână şi i-a răsucit-o trăgând cu toată puterea, cu unghiile înfipte în timpan, fără să-i dea drumul chiar dacă omul urla încercând între timp să pareze şuturile pe care ea i le trăgea. După care, furioasă, s-a dus la Bruno Soccavo să facă scandal.

De când o angajase, Lila îl văzuse de puţine ori, în grabă, fără să-i acorde atenţie. Cu acea ocazie, în schimb, l-a observat bine, stătea în picioare în spatele biroului, se ridicase, aşa cum fac domnii când intră o doamnă în cameră. Lila a fost uimită: Soccavo avea faţa umflată, pieptul greu şi, mai ales, avea o culoare aprinsă care contrasta cu părul foarte negru şi cu albul dinţilor de lup. S-a întrebat: ce legătură are ăsta cu băiatul care era prieten cu Nino şi care studia dreptul? Şi a simţit că nu exista continuitate între perioada de la Ischia şi fabrica de salamuri: la mijloc se întindea vidul. Bruno – poate fiindcă tatăl lui se îmbolnăvise de curând şi toată greutatea companiei (inclusiv datoriile, spunea cineva) îi căzuse, dintr-odată, pe umeri – se distrusese.

I-a spus motivele ei, iar el a început să râdă.

— Lina, a dojenit-o, eu ţi-am întins o mână de ajutor, însă nu trebuie să-mi faci necazuri. Aici trudim cu toţii, nu pot sta tot timpul cu puşca la ţintă: oamenii, din când în când, trebuie să se relaxeze, altfel îmi fac neplăceri.

— Relaxaţi-vă între voi.

El i-a aruncat o privire amuzată:

— Eu ştiam că-ţi plăcea să glumeşti.

— Îmi place când am eu chef.

Tonul răutăcios al Lilei l-a făcut şi pe el să şi-l schimbe. A devenit serios, i-a spus fără să se uite la ea: *ai rămas tot aceeaşi, ce frumoasă erai la Ischia.* Apoi i-a arătat uşa: *du-te să munceşti, du-te.*

De atunci însă, când se intersecta cu ea prin fabrică, îi vorbea întotdeauna în faţa tuturor şi îi făcea complimente binevoitoare. Familiaritatea aceea a ajuns să determine statutul Lilei în fabrică: era în graţiile tânărului Soccavo şi de aceea era mai

bine s-o laşi în pace. Ceea ce a părut să se confirme când, într-o după-amiază, imediat după pauza de prânz, o matahală de femeie pe nume Teresa a oprit-o şi i-a spus arogant: *eşti dorită la maturare.* Lila s-a dus în camera imensă unde se lăsau salamurile la uscat, un spaţiu dreptunghiular plin ochi de maţe umplute cu carne care atârnau din tavan sub o lumină gălbuie. L-a găsit pe Bruno care, aparent, făcea un control, dar care, în realitate, avea chef să stea la palavre.

În timp ce se învârtea prin cameră pipăind şi mirosind cu aerul unui expert, i-a cerut veşti despre Pinuccia, cumnata ei, şi – chestie care a scârbit-o pe Lila – a spus, fără ca nici măcar s-o privească, ci examinând un cârnat de porc: *n-a fost niciodată mulţumită de fratele tău, în vara aceea s-a îndrăgostit de mine la fel ca tine de Nino.* Apoi a trecut mai departe şi, cu spatele la ea, a adăugat: *ea m-a învăţat că femeilor însărcinate le place mult să facă dragoste.* Pe urmă, fără să-i dea timp să comenteze sau să fie ironică sau să se enerveze, s-a oprit în mijlocul camerei şi a spus că dacă stabilimentul, în ansamblul lui, îi provocase greaţă încă de mic, acolo, în camera de uscare, se simţise mereu bine. Era ceva satisfăcător, plin, produsul care ajungea la final, care se perfecţiona, care-şi împrăştia mirosul, care se pregătea să iasă pe piaţă. *Priveşte, atinge,* i-a spus, *e marfa compactă, dură, simte-i parfumul pe care-l emană: seamănă cu mirosul din momentul în care un bărbat şi o femeie se îmbrăţişează şi se ating – îţi place*? –, *dacă ai şti câte am adus cu mine aici înăuntru încă de când eram flăcău.* Şi în momentul acela a cuprins-o de talie, şi-a trecut buzele de-a lungul gâtului ei şi, între timp, deja o strângea de cur. Părea să aibă o sută de mâini, a pipăit-o peste şorţ, pe sub el, cu o viteză frenetică şi gâfâitoare, o explorare lipsită de orice urmă de plăcere, o pură dorinţă de nestăpânit.

Fiecare lucru, începând cu mirosul salamurilor, i-a reamintit Lilei de violenţele lui Stefano şi timp de câteva secunde s-a simţit anihilată, i-a fost frică c-o s-o omoare. Apoi l-a înşfăcat cu furie, l-a lovit pe Bruno în faţă şi între picioare, a urlat la el *eşti un om de rahat, nu ai nimic acolo jos, vino încoace, scoate-o că ţi-o smulg, nenorocitule.*

Bruno a lăsat-o, a dat înapoi. Şi-a atins buza care sângera, a rânjit stingherit, a bombănit: *scuze, mă gândeam că măcar un pic de recunoştinţă putea să fie la mijloc.* Lila a ţipat la el: *vrei*

să spui că trebuie să plătesc gaj, altfel mă concediezi, nu-i aşa? El a râs din nou, a clătinat din cap: *nu, dacă nu vrei, nu vrei, gata, ţi-am cerut scuze, ce altceva să mai fac?* Dar îşi ieşise din minţi, abia acum începea să simtă apăsarea mâinilor lui şi ştia că o să dureze, nu era ceva de care să scapi spălându-te cu săpun. A mers înapoi cu spatele la uşă: *acum ai scăpat uşor, dar fie că mă dai afară sau nu, jur că o să te fac să blestemi momentul în care m-ai atins.* A ieşit în timp ce el murmura: *ce ţi-am făcut, nu ţi-am făcut nimic, vino-ncoace, ce, astea sunt probleme? hai să facem pace.*

Ea s-a întors la locul ei. Atunci muncea printre vaporii bazinelor, era un fel de îngrijitor care, printre altele, trebuia să menţină uscată podeaua, un efort fără rezultat. Edo, cel căruia aproape că-i smulsese urechea, a privit-o curios. Toţi, muncitoare şi muncitori, au fost cu ochii pe ea în timp ce se întorcea furioasă din camera de uscare. Lila n-a privit pe nimeni. A apucat o cârpă, a izbit-o de pavele, a început să frece cu ea podeaua care era o mocirlă, scandând cu voce tare, ameninţătoare: *să vedem dacă mai vrea vreun nenorocit să se dea la mine.* Colegii ei s-au întors la muncile lor.

Zile în şir a aşteptat concedierea, dar aceasta n-a venit. Când i se întâmpla să se intersecteze cu Bruno, el zâmbea amabil, ea răspundea făcând un semn rece. Nicio consecinţă, aşadar, în afara scârbei faţă de acele mâini scurte şi a zvâcnirilor de ură. Şefuleţii însă, având în vedere că Lila continua să-i trateze pe toţi cu înfumurarea dintotdeauna, brusc au început din nou s-o chinuie schimbându-i încontinuu sarcinile, făcând-o să muncească până la epuizare, spunându-i diverse obscenităţi. Semn că li se dăduse voie.

Lui Enzo nu i-a povestit nimic despre urechea aproape smulsă, despre agresiunea lui Bruno, despre necazurile şi eforturile ei zilnice. Dacă el întreba cum mergea la fabrică, îi răspundea sarcastic: *de ce nu-mi spui cum merge la locul tău de muncă?* Şi pentru că el tăcea, Lila râdea puţin de el şi apoi se dedicau împreună exerciţiilor din cursul lui Enzo. Se refugiau în ele din mai multe motive, dar mai ales ca să evite întrebările legate de viitor: ce erau unul pentru celălalt, de ce el se ocupa de ea şi de Gennaro, de ce ea accepta asta? De ce trăiau în aceeaşi casă de mult timp, dar Enzo aştepta inutil în fiecare noapte ca ea să se ducă la el şi se răsucea în pat de pe o parte

pe alta, se ducea în bucătărie cu scuza de a bea o gură de apă, arunca o privire spre uşa cu un ochi de geam ca să verifice dacă ea nu stinsese încă lumina şi să-i pândească umbră. Tensiuni mute – bat la uşă, îl las să intre –, îndoielile lui şi ale ei. În cele din urmă preferau să-şi distragă atenţia făcând concursuri cu exerciţiile ca şi cum ar fi fost aparate de gimnastică.

— Să facem schema uşii care se deschide, spunea Lila.

— Să facem schema nodului de la cravată, spunea Enzo.

— Să facem schema momentului în care îi leg şireturile la pantofi lui Gennaro, spunea Lila.

— Să facem schema momentului în care se prepară cafeaua în ibricul napolitan, spunea Enzo.

De la lucrurile cele mai simple la cele mai complicate, îşi storceau creierii să schematizeze activităţile cotidiene, chiar dacă testele de la Zürich nu prevedeau asta. Şi nu pentru că voia Enzo, ci pentru că Lila care, ca de obicei, începuse în surdină, cu fiecare seară se înflăcărase tot mai mult. Acum, în ciuda faptului că noaptea în casă îngheţai de frig, o apucase frenezia de a reduce întreaga lume mizerabilă în care trăiau la adevărul lui 0 şi al lui 1. Părea să tindă spre o liniaritate abstractă – abstracţiunea care dădea naştere tuturor abstracţiunilor.

— Să schematizăm fabrica, i-a propus într-o noapte.

— Tot ce se face acolo? a întrebat el perplex.

— Da.

S-a uitat la ea şi i-a spus:

— Bine, să începem cu ce faci tu.

S-a strâmbat enervată, a murmurat noapte bună şi s-a dus în camera ei.

30.

Echilibrul acela, deja destul de precar, s-a modificat când a reapărut Pasquale. Muncea pe un şantier din zonă şi venise la San Giovanni a Teduccio pentru o reuniune în sediul local al partidului comunist. El şi Enzo s-au întâlnit pe stradă, întâmplător, şi au regăsit imediat vechea familiaritate, au ajuns să vorbească despre politică şi şi-au manifestat aceeaşi

nemulţumire. La început, Enzo a vorbit precaut, dar Pasquale, în mod neaşteptat, deşi avea o funcţie importantă în cartier – secretar de secţie –, numai precaut nu s-a arătat şi a atacat partidul, care era revizionist, şi sindicatul, care închidea prea des ochii. Cei doi au fraternizat într-atât încât Lila s-a trezit cu Pasquale acasă la ora cinei şi a trebuit să pregătească şi pentru el ceva de mâncare.

Seara a început rău. Ea s-a simţit privită, a trebuit să facă eforturi mari ca să nu se enerveze. Ce voia Pasquale, s-o spioneze, să le spună celor din cartier cum trăia? Cu ce drept era acolo s-o judece? Nu-i adresa un singur cuvânt prietenesc, nu-i dădea informaţii despre familia ei, despre Nunzia, despre fratele ei, Rino, despre Fernando. În schimb, îi arunca aceleaşi priviri ca bărbaţii de la fabrică, evaluatoare, şi, dacă ea îl surprindea, întorcea privirea. O găsea cu siguranţă urâţită, de bună seamă se gândea: *cum am putut, tânăr fiind, să mă îndrăgostesc de asta, am fost un cretin.* Şi fără îndoială o considera o mamă jalnică, având în vedere că ar fi putut să-şi crească fiul în bunăstarea mezelăriilor Carracci şi, în schimb, îl târâse în mizeria aia. La un moment dat, Lila a izbucnit, i-a spus lui Enzo: *strânge tu masa, eu mă duc la culcare.* Pasquale însă, pe neaşteptate, a luat un ton solemn şi, puţin emoţionat, a spus: *Lina, înainte să pleci, trebuie să-ţi spun ceva: nu există femei ca tine, tu te arunci în viaţă cu o forţă pe care, dacă am avea-o toţi, lumea s-ar fi schimbat cine ştie de când.* Apoi, odată spartă gheaţa în felul acela, i-a povestit că Fernando începuse din nou să pingelească pantofi, că Rino devenise instrumentul de tortură al lui Stefano şi cerşea bani încontinuu, că pe Nunzia o vedeai rar, nu ieşea din casă. *Tu ai făcut bine însă: nimeni din cartier n-a tras atâtea şuturi în faţă familiei Carracci şi familiei Solara câte le-ai tras tu şi eu sunt de partea ta.*

După seara aceea, a apărut adesea, chestie care a afectat studierea fasciculelor de curs. Ajungea la ora cinei cu patru pizze calde, juca rolul obişnuit al cuiva care ştie totul despre cum funcţionează lumea capitalistă şi anticapitalistă şi vechea prietenie s-a reaprins. Era evident că trăia fără afecţiune, sora lui, Carmen, era logodită şi avea puţin timp să se ocupe de el. În faţa singurătăţii reacţiona însă cu un activism furios care Lilei îi plăcea, o făcea curioasă. Deşi frânt de truda pe şantiere, se ocupa de sindicat, mergea să arunce cu vopsea roşie ca sângele

în consulatul american. Dacă era cazul să se bată cu fasciştii, îl găseai mereu în primul rând, făcea parte dintr-un comitet de muncitori şi studenţi, certându-se permanent cu aceştia din urmă. Şi să nu vorbim despre partidul comunist: pentru poziţiile lui foarte critice se aştepta dintr-un moment în altul să piardă funcţia de secretar de secţie. Cu Enzo şi cu Lila vorbea fără reţineri, amestecând resentimente personale şi raţiuni politice. *Îmi spun* mie *că sunt duşman al partidului, se plângea, îmi spun* mie *că fac prea multă gălăgie, că trebuie să fiu calm. În schimb ei sunt cei care distrug partidul, ei sunt cei care îl transformă într-o rotiţă a sistemului, ei sunt cei care au redus antifascismul la vigilenţa democratică. Voi ştiţi însă pe cine au pus la şefia secţiei Mişcării Sociale, în cartier? Pe fiul farmacistului, Gino, un slugarnic nărod al lui Michele Solara. Iar eu trebuie să-i suport pe fascişti să umble din nou cu nasul pe sus în cartierul meu? Tata* – spunea emoţionându-se – *s-a dedicat cu totul partidului şi pentru ce, pentru antifascismul blajin, pentru rahatul ăsta de astăzi? Când amărâtul ăla a ajuns în închisoare nevinovat, foarte nevinovat,* se enerva el – *nu-l omorâse el pe don Achille* –, *partidul l-a părăsit, deşi fusese un tovarăş nemaipomenit, deşi participase la Cele patru zile ale oraşului Napoli şi luptase la Ponte della Sanità, deşi, după război, se expusese mai mult decât oricine altcineva în cartier.* Şi Giuseppina, mama lui? O sprijinise careva? Pasquale, imediat cum vorbea despre mama lui, îl lua pe Gennaro pe genunchi şi-l întreba: *vezi ce frumoasă e mama ta, ţii la ea?*

Lila asculta. Uneori îşi spunea că ar fi trebuit să-i spună da acelui băiat, primul căruia îi atrăsese atenţia, fără să râvnească la Stefano şi la banii lui, fără să intre în necazuri pentru Nino: să rămână la locul ei, să nu aibă păcatul trufiei, să-şi liniştească mintea. Alteori însă, din cauza invectivelor lui Pasquale, simţea că se întoarce din nou brutal în copilărie. Se simţea asaltată de cruzimea cartierului, de don Achille, de uciderea lui pe care ea, când era mică, o povestise atât de des şi cu atât de multe detalii inventate, încât acum i se părea că fusese acolo. Îi revenea în minte arestarea tatălui lui Pasquale şi urletele tâmplarului, ale soţiei lui, ale lui Carmen şi nu-i plăcea, amintirile reale se amestecau cu cele false, vedea violenţa, sângele. Atunci se scutura, deloc în largul ei, se retrăgea în faţa valului de ranchiună al lui Pasquale, ca să se liniştească îl îmboldea să-şi

aducă aminte de Crăciunul şi Pastele petrecute în familie, de bucătăria mamei lui, Giuseppina. El şi-a dat seama repede de asta şi s-a gândit probabil că Lilei îi lipseşte afecţiunea familiei aşa cum îi lipsea lui. Cert e că o dată a venit neanunţat şi i-a spus foarte vesel: *uite pe cine ţi-am adus.* I-o adusese pe Nunzia.

Mama şi fiica s-au îmbrăţişat, Nunzia a plâns mult, i-a dăruit lui Gennaro o păpuşă Pinocchio din material textil. Dar imediat cum a început să-şi critice fiica pentru alegerile ei, Lila, care la început se arătase bucuroasă s-o vadă, i-a spus: *mamă, fie ne purtăm ca şi cum nu s-a fi întâmplat nimic, fie e mai bine să pleci.* Nunzia s-a supărat, a început să se joace cu copilul, a spus adesea, ca şi cum ar fi vorbit într-adevăr cu cel mic: *dacă mama ta se duce să trudească, pe tine, biată creatură, cui te lasă?* În momentul acela Pasquale a înţeles că făcuse o greşeală, a spus că era târziu şi că trebuia să plece. Nunzia s-a ridicat în picioare şi i s-a adresat fiicei pe jumătate ameninţând-o, pe jumătate implorând-o. *Tu, s-a văicărit, mai întâi ne-ai făcut să trăim ca nişte domni şi apoi ne-ai distrus: fratele tău s-a simţit părăsit şi nu mai vrea să te vadă, tatăl tău te-a tăiat de pe listă; Lina, te rog, nu-ţi spun să te împaci cu soţul tău, că nu mai e posibil, dar clarifică măcar lucrurile cu familia Solara. Ăia, din cauza ta, au pus mâna pe tot, iar Rino, tatăl tău, noi, familia Cerullo, acum suntem din nou nişte neica-nimeni.*

Lila a stat să asculte şi apoi aproape că a împins-o afară, i-a spus: *mamă, e mai bine să nu mai vii pe aici niciodată.* I-a urlat acelaşi lucru şi lui Pasquale.

31.

Prea multe probleme deodată: sentimentele de vinovăţie faţă de Gennaro, faţă de Enzo; munca dură în schimburi, orele suplimentare, porcăriile lui Bruno; familia care voia să-i devină din nou o povară; şi prezenţa aceea a lui Pasquale cu care era inutil să fie distantă. El nu se supăra niciodată, dădea buzna vesel şi când îi ducea pe Lila, Gennaro şi Enzo la pizzerie, când la Agerola ca să ia copilul aer. A încercat însă mai ales s-o implice în activităţile lui. A îmboldit-o să se înscrie în sindicat,

chiar dacă ea nu-şi dorea şi a făcut-o doar ca să-i aducă un afront lui Soccavo, care nu vedea chestiunea cu ochi buni. I-a dat tot felul de broşuri, foarte explicite, foarte importante, despre teme de genul salariul sau negocierea, ştiind bine că dacă el nici măcar nu le răsfoise, Lila, mai devreme sau mai târziu, le va citi. A târât-o după el, împreună cu Enzo şi cu copilul, la Riviera di Chiaia, la o manifestaţie pentru pace în Vietnam care s-a transformat într-o învălmăşeală generală: pietre care zburau, fascişti care provocau, poliţişti care săltau oameni în dubă, Pasquale care împărţea pumni în stânga şi-n dreapta, Lila care urla insulte şi Enzo care blestema momentul în care deciseseră să-l ducă pe Gennaro în mijlocul acelei harababuri.

Dar au fost mai ales două episoade, în perioada aceea, care au contat pentru Lila. O dată Pasquale a insistat mult ca ea să vină să asculte discursul unei tovarăşe importante. Lila a acceptat invitaţia, devenise curioasă. N-a auzit însă mai nimic din relatare – un discurs, mai mult sau mai puţin, despre partid şi clasa muncitoare – pentru că tovarăşa importantă a întârziat şi, când reuniunea a început, Gennaro era agitat. Ea a fost nevoită să se ocupe de el şi ba ieşea în stradă să se joace, ba îl aducea din nou înăuntru, ba ieşea din nou. În orice caz, puţinul pe care l-a auzit i-a fost de-ajuns ca să-şi dea seama de măreţia acelei femei şi de felul în care se deosebea în totul de publicul muncitor şi mic burghez pe care îl avea în faţă. De aceea, când şi-a dat seama că Pasquale, Enzo şi alţi câţiva nu erau mulţumiţi de ceea ce spunea oratoarea, s-a gândit că erau nedrepţi, că ar fi trebuit să-i fie recunoscători acelei doamne culte că venise să-şi piardă timpul cu ei. Şi atunci când Pasquale a avut o intervenţie atât de polemică, încât tovarăşa deputat s-a înfuriat şi, cu o voce schimbată, a replicat ţâfnoasă: *ajunge, acum mă ridic şi plec,* reacţia aceea i-a plăcut, s-a simţit de partea ei. Dar, bineînţeles că avea, ca de obicei, sentimente confuze. Când Enzo a strigat, în sprijinul lui Pasquale: *tovarăşă,* fără noi *tu nici măcar nu exişti, aşa că rămâi acolo cât timp vrem* noi *şi pleci doar când vom fi* noi *cei care-ţi vom cere asta,* s-a răzgândit, a împărtăşit brusc violenţa acelui *noi,* i s-a părut că femeia şi-o meritase. S-a întors acasă furioasă, cu copilul care-i stricase seara.

Mult mai animată a fost o reuniune a comitetului în care se-

nscrisese Pasquale, în dorinţa lui nestăpânită de a se implica. Lila s-a dus nu doar fiindcă el ţinea mult, ci pentru că avea impresia că neliniştea care-l îmboldea să caute şi să înţeleagă era ceva de bun augur. Comitetul se reunea la Napoli, într-o veche casă de pe strada Tribunalelor. Au ajuns seara cu maşina lui Pasquale, au urcat pe scara uriaşă, dar aflată într-o stare jalnică. Spaţiul era mare, participanţii puţini. Lila a realizat cât era de uşor să deosebească feţele studenţilor de ale muncitorilor, dezinvoltura şefilor de bâlbâială membrilor de rând. Şi ceva a indispus-o repede. Discursurile studenţilor i s-au părut ipocrite, aerul lor umil care contrasta cu frazele lor înţelepte. Mai mult încă, refrenul era mereu acelaşi: *suntem aici ca să învăţăm de la voi,* adică de la muncitori; în realitate însă etalau idei prea clare despre capital, despre exploatare, despre trădarea democraţiilor sociale, despre modalităţile luptei de clasă. În plus – a observat ea –, puţinele fete, în general fără păreri, nu făceau decât să trăncănească sclifosit cu Enzo şi cu Pasquale. Pasquale în special, care era cel mai sociabil, era tratat cu multă simpatie. Era considerat un muncitor care, deşi avea în buzunar legitimaţia partidului comunist, deşi conducea o secţie, venise cu experienţa lui de proletar într-un sediu revoluţionar. Când atât el, cât şi Enzo au luat cuvântul, studenţii s-au arătat tot timpul de acord cu aceştia, deşi între ei nu făceau decât să se încaiere. Enzo a vorbit, ca de obicei, puţin şi concentrat. Pasquale, în schimb, a povestit, cu o inepuizabilă elocvenţă, pe jumătate în italiană, pe jumătate în dialect, despre progresele pe care le avea activitatea politică pe şantierele din provincie şi a trimis mici săgeţi dojenitoare împotriva studenţilor, care nu prea erau implicaţi. În cele din urmă, din senin, a adus-o în discuţie pe ea, pe Lila. A prezentat-o cu nume şi prenume, a descris-o drept o tovarăşă muncitoare care lucra într-o mică fabrică alimentară, a lăudat-o mult.

Lila s-a încruntat, a mijit ochii, nu i-a plăcut că toţi o priveau ca pe un animal rar. Şi când, după Pasquale, a intervenit o fată – prima femeie care a luat cuvântul –, s-a indispus şi mai rău. Întâi de toate pentru că respectiva vorbea ca din cărţi, în al doilea pentru că a menţionat-o de mai multe ori spunându-i tovarăşa Cerullo, în al treilea pentru că o cunoştea deja: era Nadia, fiica profesoarei Galiani, iubiţica lui Nino care-i scria la Ischia scrisori de dragoste.

Pentru scurt timp s-a temut că şi Nadia o recunoscuse, însă chiar dacă fata vorbea adresându-i-se direct aproape mereu, n-a dat niciun semn că şi-o aminteşte. De altfel, de ce ar fi făcut-o? Cine ştie la câte petreceri de bogătaşi luase parte şi ce mulţime de umbre îi rămăsese în memorie. Lila, în schimb, avusese acea unică ocazie din urmă cu mulţi ani şi îi rămăsese bine întipărită în minte. Îşi amintea cu precizie de casa de pe bulevardul Vittorio Emanuele, de Nino, de toţi acei tineri de familie bună, de cărţi, tablouri şi experienţa urâtă pe care o avusese, proasta dispoziţie care o cuprinsese acolo. N-a suportat, s-a ridicat în timp ce Nadia încă vorbea şi s-a dus să se plimbe cu Gennaro, având înăuntru o energie negativă pe care, neştiind cum s-o elimine, o tot simţea răsucindu-i-se în stomac.

La scurt timp însă s-a întors sus, hotărâtă să-şi spună părerea ca să nu se simtă mai prejos. Acum un tânăr creţ vorbea cu mare competenţă despre Italsider şi despre sistemul de remunerare în raport cu rezultatele obţinute. Lila a aşteptat ca băiatul să termine şi, ignorând privirea perplexă a lui Enzo, a cerut cuvântul. A vorbit mult, în italiană, în timp ce Gennaro i se agita în braţe. A început încet, apoi i-a dat înainte în linişte generală cu o voce poate prea ridicată. A afirmat cu aroganţă că nu ştia nimic despre clasa muncitoare. A spus că le ştia doar pe muncitoarele şi pe muncitorii din fabrica unde lucra, persoane de la care, în afară de mizerie, nu aveai absolut nimic de învăţat. *Vă imaginaţi,* a întrebat, *ce înseamnă să petreci opt ore pe zi cufundat până la brâu în apa de coacere a salamurilor? Vă imaginaţi ce înseamnă să ai degetele pline de răni de la dezosarea animalelor? Vă imaginaţi ce înseamnă să intri şi să ieşi din camerele frigorifice cu temperaturi de minus douăzeci de grade şi să iei zece lire în plus pe oră – zece lire – ca indemnizaţie de frig? Dacă vă imaginaţi asta, ce credeţi că puteţi învăţa de la oameni care n-au încotro şi trebuie să trăiască aşa? Muncitoarele trebuie să se lase atinse pe cur de şefuleţi şi de colegi fără să protesteze. Dacă patronaşul are nevoie, una trebuie să se ducă după el în camera de maturare, lucru pretins deja de tatăl lui, poate şi de bunicul lui, şi acolo, înainte să sară pe tine, acelaşi patronaş îţi ţine un discurs despre felul în care îl excită mirosul salamurilor. Bărbaţi şi femei se supun percheziţiilor corporale, pentru că la ieşire este o chestie care se numeşte „parţial” şi, dacă se aprinde roşu în loc*

de verde, înseamnă că iei cu tine salamuri. „Parţialul” e supravegheat de paznic, un spion al patronului, care aprinde roşul nu doar pentru eventualii hoţi, ci mai ales pentru fetele frumoase, dar recalcitrante şi pentru cei agasanţi. Asta este situaţia în fabrica unde mă aflu eu. Sindicatul n-a intrat niciodată acolo şi muncitorii nu sunt altceva decât nişte amărâţi şantajaţi, supuşi legii patronului. Adică eu te plătesc şi deci sunt stăpân pe tine şi pe viaţa ta, familia ta şi pe tot ce te înconjoară şi dacă nu faci cum îţi spun, te distrug.

La început nimeni n-a suflat. Apoi au urmat alte intervenţii care au menţionat-o pe Lila cu devotament. În cele din urmă, Nadia s-a dus s-o îmbrăţişeze. I-a făcut multe complimente: *ce frumoasă eşti, ce bună eşti, vorbeşti atât de bine.* I-a mulţumit, i-a spus serioasă: *ne-ai făcut să înţelegem cât mai avem încă de muncit.* Dar în ciuda tonului încă ridicat, aproape solemn, Lilei i s-a părut mai fetiţă faţă de cum şi-o amintea când, în seara aceea din urmă cu mulţi ani, o văzuse cu Nino. Ce făceau ea şi fiul lui Sarratore, dansau, pălăvrăgeau, se frecau unul de altul, se sărutau? Nu mai ştia. Desigur, fata era de o graţie care nu se uită. Iar acum, văzând-o în faţa ei, i s-a părut şi mai elegantă decât atunci, elegantă şi fragilă şi atât de autentic expusă suferinţelor altcuiva, încât părea să-i simtă chinul în propriul ei corpul până devenea insuportabil.

— O să te întorci?

— Am copilul.

— Trebuie să te întorci, avem nevoie de tine.

Dar Lila a clătinat din cap stingherită, i-a repetat Nadiei: *am copilul* şi i l-a arătat cu un gest al mâinii, i-a spus lui Gennaro: *salut-o pe domnişoara, spune-i că ştii să citeşti şi să scrii, las-o să audă ce bine vorbeşti.* Şi pentru că Gennaro şi-a ascuns faţa lipindu-se de gâtul ei şi, pe de altă parte, Nadia a schiţat un zâmbet, dar n-a părut să-i dea atenţie, i-a spus: *am copilul, trudesc opt ore pe zi fără să pun la socoteală orele suplimentare, oamenii aflaţi în situaţia mea seara nu vor decât să doarmă.* Apoi a plecat ameţită, cu impresia că se expusese prea mult unor persoane, da, cu suflet bun, dar care, chiar dacă înţelegeau totul la modul abstract, în mod concret n-o puteau înţelege. *Eu ştiu* – i-a rămas în cap nerostit –, *eu ştiu ce înseamnă viaţa înstărită plină de bune intenţii, tu nici măcar nu-ţi imaginezi ce înseamnă sărăcia adevărată.*

Când a ajuns în stradă, disconfortul ei a crescut. În timp ce mergeau spre automobil, a simţit că Pasquale şi Enzo erau posomorâţi şi a intuit că intervenţia ei îi rănise. Pasquale a luat-o cu delicateţe de un braţ, umplând o distanţă fizică, pe care, înaintea acelui moment, nu încercase niciodată s-o umple şi a întrebat-o:

— Tu chiar munceşti în acele condiţii?

Ea, indispusă de acel contact, şi-a tras braţul, a izbucnit:

— Şi tu cum munceşti, voi doi cum munciţi?

Nu i-au răspuns. Munceau în condiţii dure, asta se ştia. Şi cel puţin Enzo avea în mod sigur sub ochii lui, în fabrică, nişte muncitoare epuizate de trudă, de umilinţe şi de obligaţiile casnice, la fel ca Lila. Totuşi, acum, amândoi se posomorau din cauza condiţiilor în care muncea *ea,* nu puteau tolera asta. Trebuia să ascunzi totul bărbaţilor. Preferau să nu ştie, preferau să se prefacă toţi că, în mod miraculos, ce se întâmpla la patron nu i se întâmplă femeii la care ţineau şi pe care – asta era ideea cu care crescuseră – trebuiau s-o protejeze cu riscul de a fi omorâţi. În faţa acelei tăceri, Lila s-a enervat şi mai tare.

— Duceţi-vă dracului, voi şi clasa muncitoare, a spus.

Au urcat în maşină şi tot drumul până la San Giovanni a Teduccio au schimbat doar fraze de complezenţă. Când însă Pasquale i-a lăsat acasă, i-a spus serios: *nu e nimic de făcut, eşti tot cea mai bună,* apoi a pornit din nou spre cartier. Enzo, în schimb, cu copilul adormit în braţe, a bombănit posomorât:

— De ce nu mi-ai zis niciodată nimic? Cineva din fabrică a pus mâinile pe tine?

Erau obosiţi, aşa că a decis să-l liniştească. I-a spus:

— Cu mine nu-şi permit.

32.

După câteva zile au început necazurile. Lila a ajuns la muncă dis-de-dimineaţă, cu răsuflarea tăiată de miile de obligaţii şi complet nepregătită pentru ceea ce urma să se întâmple. Era foarte frig, tuşea puţin de câteva zile, simţea că răceşte. La intrare a găsit câţiva băieţi, probabil că deciseseră să tragă chiulul. Unul dintre ei a salutat-o cu o anume familiaritate şi i-a

dat un fluturaş, cum se întâmpla adesea. De data asta un text şapirografiat pe mai multe pagini. Ea a răspuns la salut cu o privire perplexă, îl văzuse pe băiat la comitetul din strada Tribunalelor. Apoi a băgat fasciculul în buzunarul paltonului. A trecut prin faţa lui Filippo, paznicul, fără să catadicsească să se uite la el, iar acesta a strigat după ea: *vă rog, hei, nu spunem niciodată nici măcar un bună ziua.*

A muncit ca de obicei cu îndârjire – în perioada aceea era la dezosare – şi a uitat de băiat. La prânz, şi-a luat gamela şi s-a dus în curte să caute un colţ la soare ca să mănânce, dar Filippo, imediat cum a văzut-o, a părăsit ghereta şi s-a dus lângă ea. Era un bărbat la vreo cincizeci de ani, scund, solid, înclinat spre obscenităţile cele mai dezgustătoare, dar şi spre un sentimentalism agasant. De curând i se născuse cel de-al şaselea fiu şi se emoţiona uşor, scotea portofelul şi îi obliga pe toţi să se uite la poza copilului. Lila s-a gândit că se hotărâse să i-o arate şi ei, dar n-a fost aşa. Bărbatul a scos din buzunarul tunicii textul şapirografiat şi i-a zis pe un ton foarte agresiv:

— Cerù, ascultă bine ce-ţi spun: dacă lucrurile scrise aici le-ai spus ăstora trei-patru nenorociţi, te-ai băgat într-un mare necaz, ştii asta?

Ea i-a răspuns foarte rece:

— Nu ştiu despre ce dracului vorbeşti, lasă-mă să mănânc.

Filippo i-a aruncat în faţă textul şapirografiat cu furie şi a izbucnit:

— Nu ştii, hai? Citeşte, atunci. Aici înăuntru ne-am înţeles întotdeauna de minune cu toţii şi numai o curvă ca tine putea să împrăştie lucrurile astea. Eu fac controlul parţial cum am chef? Eu pun mâinile pe femei? Eu, tată de familie? Uite, ori te face don Bruno să plăteşti, şi încă scump de tot, ori, Dumnezeu mi-e martor, îţi sparg faţa chiar eu.

I-a întors spatele şi s-a înapoiat la ghretă.

Lila a terminat de mâncat cu calm, apoi a luat de pe jos textul şapirografiat. Titlul era pretenţios: *Anchetă despre condiţia muncitorilor la Napoli şi în provincie. A* parcurs paginile şi a găsit una întreagă dedicată fabricii de salamuri Soccavo. A citit cuvânt cu cuvânt tot ce-i ieşise pe gură la reuniunea din strada Tribunalelor.

S-a făcut că plouă. A lăsat pe jos fasciculul, a intrat în fabrică fără să privească deloc spre ghereta paznicului şi şi-a reluat

munca. Dar era mânioasă la culme pe cine o băgase în încurcătura aceea fără măcar s-o avertizeze: Nadia mai ales, sfinţişoara; cu siguranţă ea scrisese chestia aia, era foarte bine organizată şi plină de emoţii fandosite. În timp ce muncea cu cuţitul pe carnea rece şi mirosul o îngreţoşa şi furia îi creştea, a simţit în jurul ei ostilitatea colegilor de muncă, bărbaţi şi femei. Se cunoşteau toţi de mult timp, ştiau că sunt victime complice şi nu aveau nici cea mai mică îndoială în privinţa spionului: ea, singura care reacţionase imediat de parcă necesitatea de a trudi n-ar fi coincis cu necesitatea de a te umili.

După-amiaza a apărut Bruno şi imediat a trimis pe cineva s-o cheme. Era mai roşu la faţă ca de obicei, ţinea în mână textul şapirografiat.

— Tu ai fost?

— Nu.

— Spune-mi adevărul, Lina: afară sunt deja prea mulţi oameni care creează dezordine, li te-ai alăturat şi tu?

— Ţi-am zis că nu.

— Nu, zici? Dar aici nimeni nu are capacitatea şi tupeul să inventeze toate minciunile astea.

— O fi fost cineva dintre funcţionari.

— Funcţionarii cu atât mai puţin.

— Atunci ce vrei de la mine, păsărelele cântă, supără-te pe ele.

El a pufnit, părea într-adevăr supus unei încercări dure. A spus:

— Ţi-am dat un loc de muncă. Am tăcut când te-ai înscris în CGIL[4], tata te-ar fi dat afară în şuturi. Bine, am făcut o tâmpenie acolo, la camera de maturare, dar ţi-am cerut scuze, nu poţi spune că te-am persecutat. Şi tu ce faci, te răzbuni aruncând o lumină proastă asupra stabilimentului meu şi scriind negru pe alb că eu duc muncitoarele în camera de uscare? Dar când vreodată, eu cu muncitoarele, eşti nebună? Mă faci să regret binele pe care ţi l-am făcut.

— Binele? Eu trudesc mult şi tu mă plăteşti cu doi bani. E mai mult binele pe care ţi-l fac eu ţie decât cel pe care mi-l faci tu mie.

— Vezi? Vorbeşti la fel ca ticăloşii ăia. Ai curajul de a recunoaşte că tu ai scris chestia asta.

[4] Confederaţia Generală Italiană a Muncii (N.t.).

— Eu n-am scris nimic.

Bruno a strâmbat din nas, a privit paginile pe care le avea în faţă şi ea a înţeles că şovăia, nu se putea decide: să treacă la un ton mai dur, s-o ameninţe, s-o concedieze, să dea înapoi şi să încerce să înţeleagă dacă se pregăteau şi alte iniţiative de genul acela? S-a decis ea în schimb şi a zis cu voce scăzută – împotriva voinţei ei, dar cu o mică grimasă fermecătoare, în ciuda amintirii agresiunii pe care o simţea încă vie în corpul ei – o frază conciliantă:

— Ai încredere, am un copil mic, chiar n-am făcut eu chestia asta.

El a făcut semn că da, dar, nemulţumit, a mormăit şi:

— Ştii ce mă obligi să fac acum?

— Nu şi nici nu vreau să ştiu.

— Îţi spun oricum. Dacă ăia sunt prietenii tăi, avertizează-i: imediat cum se întorc să facă scandal aici, în faţă, o să capete o mamă de bătaie de-o să le treacă cheful. În ce te priveşte pe tine, fii atentă: mai întinde tu mult sfoara şi o să vezi că se rupe.

Dar ziua nu s-a terminat acolo. La ieşire, când a trecut Lila, s-a aprins becul roşu al parţialului. Era ritualul obişnuit: în fiecare zi paznicul îşi alegea, vesel, trei sau patru victime, fetele timide se lăsau pipăite cu ochii în pământ, femeile dezgheţate râdeau, spunând: *Filì, dacă trebuie să mă atingi, atinge-mă, dar repede, că trebuie să merg acasă să fac de mâncare.* De data aceea Filippo a oprit-o doar pe Lila. Era frig, bătea un vânt puternic. Paznicul a ieşit din gheretă. Pe Lila au trecut-o fiorii şi a spus:

— Dacă numai te apropii de mine, martor mi-e Dumnezeu, ori te omor eu ori pun pe cineva să te omoare.

Filippo, posomorât, i-a arătat o măsuţă care se afla dintotdeauna lângă gheretă.

— Goleşte buzunarele pe rând, pune tot aici sus.

Lila a găsit în palton un cârnat proaspăt, simţind cu dezgust carnea moale în maţ. L-a scos, a izbucnit în râs şi a spus:

— Ce oameni de rahat sunteţi, toţi.

33.

Ameninţări de denunţ pentru furt. Tăieri de leafa, amenzi.

Filippo care a insultat-o pe ea, ea care l-a insultat pe Filippo. Bruno nu şi-a făcut apariţia şi totuşi, în mod sigur se afla încă în fabrică, maşina lui era în curte. Lila a intuit că din momentul acela pentru ea lucrurile se vor înrăutăţi din ce în ce mai mult.

S-a întors acasă mai obosită ca de obicei, s-a enervat pe Gennaro care voia să rămână la vecină, apoi a pregătit cina. Lui Enzo i-a spus că trebuie să se descurce singur cu învăţatul şi s-a băgat în pat devreme. Pentru că nu reuşea să se încălzească sub pătură, s-a ridicat şi şi-a pus un pulover de lână peste cămaşa de noapte. Se băga din nou în pat când, pe neaşteptate, fără vreun motiv evident, şi-a simţit inima în gât. A început să-i bată atât de puternic, încât părea inima altcuiva.

Cunoştea deja simptomele acelea, însoţeau ceea ce pe urmă – unsprezece ani mai târziu, în 1980 – a fost botezat tăierea marginilor. Nu se întâmplase însă niciodată să se manifeste într-un mod atât de violent şi, mai ales, era pentru prima dată când avea loc fiind singură, fără oameni în jur care, dintr-un motiv sau altul, să-i provoace starea aceea. Apoi şi-a dat seama, cu groază, că nu era singură deloc. Din capul desprins de gât ieşeau siluete şi voci din ziua aceea, pluteau prin cameră: cei doi băieţi de la comitet, paznicul, colegii de muncă, Bruno în camera imensă de maturare, Nadia, toţi foarte rapizi, ca într-un film mut. De asemenea, lumina roşie a controlului parţialul pâlpâia la intervale foarte scurte, Filippo-i smulgea din mâini cârnatul moale şi o ameninţa urlând. Totul era un truc al minţii: în cameră, în afară de Gennaro, în pătuţul alăturat, cu respiraţia lui regulată, nu erau alte persoane şi sunete reale. Asta n-a calmat-o însă, dimpotrivă, i-a sporit teama. Inima îi bătea acum atât de puternic, încât părea gata să-i sară din piept. Pereţii camerei parcă slăbeau, izbiturile acelea violente în gât îi zgâlţâiau patul, deschideau crăpături în tencuială, îi dezlipeau calota craniană, poate or să-i rupă copilul, da, l-ar fi rupt ca pe o păpuşă de celuloid, spărgându-i pieptul, burta şi capul ca să-i dea la iveală ce-avea pe dinăuntru. *Trebuie să-l duc departe,* s-a gândit, *dacă îl ţin aproape, se va face bucăţi.* Şi-a amintit însă de un alt copil pe care-l îndepărtase, copilul care nu reuşise niciodată să se formeze în pântecele ei, fiul lui Stefano. *L-am alungat, sau cel puţin aşa mă vorbeau pe la spate Pinuccia şi Gigliola. Şi poate că asta am şi făcut, l-am scos din mine intenţionat. De ce, până acum, nimic nu mi-a ieşit cu adevărat*

bine? Şi de ce ar trebui să păstrez ce n-a reuşit? Inima nu dădea semne să se calmeze, siluetele din fum o asaltau cu murmurul vocilor lor. S-a dat jos din pat din nou, s-a aşezat pe marginea lui. Era jilavă de o transpiraţie lipicioasă, de parcă era ulei îngheţat. Şi-a aşezat picioarele goale pe pătuţul lui Gennaro, l-a împins uşor, ca să-l îndepărteze, dar nu foarte mult: dacă-l ţinea aproape se temea că-l rupe, dacă-l îndepărta se temea că-l pierde. S-a dus în bucătărie cu paşi mici, sprijinindu-se de mobilă, de pereţi, dar uitându-se mereu peste umăr de teamă că în podea o să se deschidă un hău în care va pica Gennaro. A băut direct de la robinet, şi-a clătit faţa, iar inima s-a oprit dintr-odată, împingând-o brutal în faţă ca din cauza unei frâne bruşte.

Gata. Lucrurile au revenit la îmbinarea lor obişnuită, corpul, încet-încet, s-a stabilizat din nou, s-a uscat de transpiraţie. Lila acum tremura şi era atât de obosită, încât pereţii se învârteau în jurul ei şi se temea că leşină. *Trebuie să mă duc la Enzo,* s-a gândit, *şi să mă încălzesc din nou: să mă bag în patul lui acum, să mă lipesc strâns de spatele lui în timp ce doarme, să adorm şi eu.* A renunţat însă. Şi-a simţit pe faţă mica grimasă graţioasă pe care o făcuse când îi zisese lui Bruno: *ai încredere, am un copil mic, n-am făcut eu asta,* un comportament fascinant, poate seducător, trupul de femeie care acţiona autonom în ciuda scârbei. I s-a făcut ruşine: cum putuse să se comporte în felul acela ştiind bine ce îi făcuse Soccavo în camera de uscare? Şi totuşi. Ah, să-i încolţeşti pe bărbaţi şi să-i împingi ca pe nişte animăluţe ascultătoare spre scopuri care nu erau deloc ale lor. Nu, nu, gata, în trecut o făcuse din motive diferite, aproape fără să-şi dea seama, cu Stefano, cu Nino, cu fraţii Solara, poate şi cu Enzo; acum nu mai voia, o să se descurce singură: cu paznicul, cu colegii ei de muncă, cu studenţii, cu Soccavo, cu mintea ei plină de pretenţii care nu se putea resemna şi, istovită de ciocnirea continuă cu diverse persoane şi lucruri, era pe cale să cedeze.

34.

Când s-a trezit, a constatat că are febră, a luat o aspirină şi s-a dus totuşi la muncă. Pe cerul încă negru era o lumină slabă,

albăstrie, care atingea uşor clădiri joase, buruieni pline de noroi şi fiare vechi. Deja la capătul porţiunii nepavate care ducea la fabrică, în timp ce ocolea bălţile, a băgat de seamă că studenţii erau acum patru, cei doi din ziua precedentă, un al treilea de aceeaşi vârstă cu ei şi unul gras, în mod clar obez, în jur de vreo douăzeci de ani. Lipeau pe zidul din incintă manifeste care invitau la luptă şi tocmai începuseră să împartă un fluturaş cu acelaşi mesaj. Dacă în ziua precedentă, însă, muncitorii şi muncitoarele, din curiozitate, din politeţe, acceptaseră textul şapirografiat, majoritatea, acum, ori mergeau înainte cu capul în jos, ori luau foaia şi o făceau ghemotoc imediat pentru ca apoi s-o arunce.

Cum a văzut că băieţii erau deja acolo, mai punctuali decât ea, Lila a simţit că se indispune. Indispoziţia i s-a transformat în ostilitate când tinerelul din ziua precedentă a recunoscut-o şi i-a venit în întâmpinare în fugă, cu un aer cordial şi un teanc frumuşel de fluturaşi în mână.

— Totul în regulă, tovarăşă?

Lila nu l-a băgat în seamă, avea gâtul inflamat, iar tâmplele îi zvâcneau. Băiatul a alergat după ea şi a spus nesigur:

— Sunt Dario, poate că nu-ţi aminteşti, ne-am văzut pe strada Tribunalelor.

— Ştiu cine dracului eşti, a izbucnit ea atunci, dar nu vreau să am de-a face nici cu tine, nici cu prietenii tăi.

Lui Dario i-a pierit graiul, a încetinit pasul şi a spus ca pentru sine:

— Nu vrei fluturaşul?

Lila n-a răspuns, ca nu cumva să nu-i urle nişte chestii nasoale de tot. I-a rămas însă în minte faţa dezorientată a băiatului, expresia aceea pe care o fac persoanele când simt că au dreptate şi nu înţeleg cum de ceilalţi nu sunt de aceeaşi părere cu ei. S-a gândit că ar fi trebuit să-i explice de ce spusese comitetului lucrurile pe care le spusese şi de ce i se părea inacceptabil că acele lucruri ajunseseră în textul şapirografiat şi de ce era inutil şi stupid că ei patru, în loc să fie încă în pat sau gata să intre într-o sală de curs, stăteau acolo în frig ca să distribuie o foaie scrisă dens unor persoane care de-abia ştiau să citească. Şi care, în plus, nu aveau motiv să se supună acelui efort, având în vedere că ştiau deja acele lucruri, le trăiau zilnic şi puteau să povestească unele şi mai rele.

Poveşti de nepovestit pe care nimeni niciodată nu le-ar fi rostit, scris, citit şi care, totuşi, conservau potenţial motivele reale ale subordonării lor. Avea însă febră, era sătulă de tot, ar fi fost un efort prea mare. Şi, oricum, ajunsese la poartă, iar acolo situaţia se complica.

Paznicul ţipa la tânărul cel obez, urla la el în dialect: *treci tu de linia aia, numai trece-o, nenorocitule, intră tu fără permisiune pe o proprietate privată şi eu o să te împuşc.* Studentul, la rândul lui agitat, răspundea râzând, un surâs larg, agresiv, însoţit de jigniri: îl numea servitor, îi striga în italiană *trage, hai să văd cum tragi, asta nu e proprietate privată, tot ce e aici înăuntru aparţine poporului.* Lila a trecut pe lângă amândoi – de câte ori nu asistase la fanfaronade ca acelea: Rino, Antonio, Pasquale, până şi Enzo erau maeştri la asemenea lucruri – şi i-a spus lui Filippo, serioasă: *fă-i pe plac, nu pierde timpul cu vorbe-n vânt, unul care ar putea să doarmă sau să înveţe şi, în schimb, stă aici să enerveze merită să fie împuşcat.* Paznicul a văzut-o, a auzit-o, a rămas cu gura căscată încercând să decidă dacă, într-adevăr, îl încuraja să facă o nebunie sau îşi bătea joc de el. Studentul, în schimb, n-a avut îndoieli: a privit-o furios, a strigat la ea: *du-te, intră, du-te să-l pupi în cur pe patron,* şi s-a dat înapoi cu câţiva paşi clătinând din cap, apoi a continuat să împartă fluturaşi la câţiva metri de poartă.

Lila a traversat curtea. Era deja obosită la ora şapte dimineaţa, a simţit ochii care-i ardeau, opt ore de muncă i s-au părut o veşnicie. Între timp, în spatele ei s-a auzit un scârţâit de frâne şi urlete masculine şi s-a răsucit. Ajunseseră, simultan, două maşini, una gri şi una albastră. Cineva deja coborâse din prima şi începuse să smulgă manifestele lipite de curând pe zidul incintei. *Situaţia devine periculoasă,* s-a gândit Lila, şi instinctiv s-a întors, chiar dacă ştia că trebuie să facă la fel ca ceilalţi, să se grăbească, să intre şi să se apuce de muncă.

A făcut câţiva paşi şi l-a distins cu claritate pe tânărul care stătea la volanul maşinii gri: era Gino. L-a văzut cum a deschis portiera şi, înalt şi musculos cum devenise, a coborât din maşină ţinând în mână o bâtă. Ceilalţi, cei care smulgeau manifestele, care, într-un ritm mai lent, încă se strecurau afară din maşini, şapte sau opt în total, aveau în mâini lanţuri şi răngi. Fascişti, aproape toţi din cartier, Lila îi ştia pe unii dintre ei. Fascişti cum fusese tatăl lui Stefano, don Achille, cum se dovedise repede

Stefano însuşi, cum era familia Solara, bunic, tată, nepoţi, chiar dacă uneori erau monarhişti, alteori creştin-democraţi, în funcţie de interes. Îi detesta încă de când, mică fiind, îşi imaginase fiecare detaliu al porcăriilor pe care le făceau, încă de când i se păruse că descoperă că nu exista niciun mod de a scăpa de ei. Legătura dintre trecut şi prezent nu cedase niciodată cu adevărat, cartierul îi iubea cu o largă majoritate, îi răsfăţa. Apăreau cu nemernicia lor şi nu ratau nicio ocazie de ciomăgeală.

Dario, băiatul de pe strada Tribunalelor, a fost primul care a acţionat, a alergat să protesteze pentru manifestele smulse. Avea în mână teancul de fluturaşi, Lila s-a gândit; *aruncă-i, cretinule,* dar el n-a făcut-o. L-a auzit spunând în italiană chestii inutile, de genul *încetaţi, nu aveţi dreptul* şi între timp a văzut că se întorcea spre ai lui, căutând ajutor. Habar n-are să se bată: niciodată să nu-ţi iei ochii de la adversar, în cartier nu se stătea la palavre, cel mult urlai cu ochii holbaţi ca să inspiri teamă şi, între timp, loveai primul, făcând cât mai multe pagube, fără să te opreşti. Era treaba adversarilor să te oprească dacă erau în stare. Unul dintre cei care smulgeau manifestele s-a comportat exact aşa: l-a lovit pe Dario în faţă din senin, cu pumnul, doborându-l la pământ printre fluturaşii care-i căzuseră din mână. Apoi s-a aşezat peste el şi a continuat să-l lovească, în vreme ce foile zburătăceau în jur. În momentul acela studentul obez şi-a dat seama că băiatul era la pământ şi a alergat în ajutorul lui cu mâinile goale, dar a fost oprit la jumătatea drumului de unul înarmat cu lanţ care l-a lovit peste braţ. Atunci tânărul a apucat furios lanţul, a început să tragă ca să i-l smulgă agresorului şi amândoi l-au întins câteva secunde, insultându-se reciproc. Până când Gino a ajuns în spatele studentului gras şi l-a doborât cu o lovitură de bâtă.

Lila a uitat de febră şi de oboseală, a alergat la poartă, dar fără un scop precis. Nu ştia dacă voia să vadă mai clar, dacă voia să-i ajute pe studenţi, dacă pur şi simplu era însufleţită de un instinct pe care-l avusese mereu, în virtutea căruia loviturile n-o speriau, ci dimpotrivă, îi intensificau furia. N-a avut timp să ajungă în stradă, a trebuit să se dea la o parte ca să nu fie luată pe sus de un mic grup de muncitori care ieşeau pe poartă alergând. Cineva încercase să-i oprească pe bătăuşi, cu siguranţă Edo împreună cu alţii, dar nu reuşiseră şi acum

fugeau. Fugeau bărbaţi şi femei, urmăriţi de doi tineri cu drugi de fier. Una pe care o chema Isa, o funcţionară, i-a urlat lui Filippo din fugă: *intervino, fă ceva, cheamă poliţia*, şi Edo, căruia îi sângera o mână, a spus cu voce tare, ca pentru sine: *mă duc să iau securea şi pe urmă o să mai vedem.* În consecinţă, când Lila a ajuns pe strada nepavată, maşina albastră deja plecase, iar în cea gri se urca Gino, care însă a recunoscut-o, s-a oprit stupefiat, a spus: *Lila, tu aici ai ajuns?* Apoi, tras înăuntru de fascişti, a pornit motorul şi a plecat, dar urlând pe fereastră: *erai o doamnă, toanto, şi uite în ce hal ai ajuns.*

35.

Ziua de muncă a trecut într-o stare de nelinişte pe care, ca de obicei, Lila a mascat-o în spatele unei atitudini ba dispreţuitoare, ba ameninţătoare. Toţi i-au dat de înţeles că vina pentru atmosfera aceea tensionată, izbucnită dintr-odată într-un stabiliment mereu liniştit, era a ei. În curând însă s-au conturat două grupuri: unul, mai puţin numeros, voia să se reunească undeva în timpul pauzei de prânz şi să profite de felul în care se aranjaseră lucrurile pentru a o trimite pe Lila la patron cu câteva revendicări financiare rezervate; un altul, majoritar, nu-i adresa Lilei niciun cuvânt şi se opunea oricărei iniţiative care să complice o situaţie deja complicată. Între cele două grupuri n-a fost chip să se ajungă la vreun acord. Edo, dimpotrivă, care făcea parte din prima facţiune şi era destul de nervos din cauza mâinii care-l durea, a ajuns să-i spună unui tip care făcea parte din cealaltă: *dacă mi se infectează mâna, dacă mi-o taie, vin la tine acasă, torn o canistră de benzină şi vă dau foc ţie şi familiei tale.* Lila a ignorat ambele grupuri. S-a închis în sinea ei şi a muncit cu capul plecat la fel de eficient, respingând discuţiile, jignirile şi răceala. Dar a reflectat mult în legătură cu ce o aştepta. Prin mintea febrilă i-a trecut un vârtej de gânduri: ce se întâmplase cu studenţii bătuţi, unde fugiseră, în ce necaz o băgaseră; Gino o va bârfi prin tot cartierul, îi va povesti totul lui Michele Solara; era umilitor să-i ceară favoruri lui Bruno, şi totuşi nu exista altă posibilitate, se temea să nu fie concediată. Se temea de pierderea unui salariu care, deşi mizerabil, îi permitea

să ţină la Enzo fără să-l considere esenţial pentru supravieţuirea ei şi a lui Gennaro.

Apoi şi-a amintit de noaptea ei urâtă. Ce i se întâmplase, trebuia să se ducă la medic? Şi dacă medicul îi găsea vreo boală, cum se descurca ea cu munca şi cu copilul? Atenţie, nu trebuia să se agite, avea nevoie să pună din nou lucrurile în ordine. De aceea, în timpul pauzei de prânz, copleşită de îngrijorare, s-a resemnat şi s-a dus la Bruno. Voia să-i vorbească despre gluma proastă cu cârnatul, despre fasciştii lui Gino şi să sublinieze că nu era vinovată. Mai întâi însă, dispreţuindu-se, s-a închis în toaletă ca să-şi aranjeze părul şi să-şi dea cu puţin ruj. Secretara i-a spus însă ostilă că Bruno nu era şi aproape sigur nu va veni toată săptămâna. A cuprins-o din nou neliniştea. Tot mai nervoasă, s-a gândit să-l roage pe Pasquale să le interzică studenţilor să se întoarcă la poarta fabricii. După ce vor dispărea băieţii care făceau parte din comitet, vor dispărea şi fasciştii, iar fabrica îşi va regăsi liniştea obişnuită. Dar cum să dea de Peluso? Nu ştia unde era şantierul pe care lucra, nu avea chef să-l caute în cartier, se temea să nu dea nas în nas cu mama ei, cu tatăl ei, cu fratele ei mai ales, cu care nu voia să se confrunte. Astfel, sleită, a adunat toate nemulţumirile pe care le avea şi a hotărât să i se adreseze direct Nadiei. La sfârşitul programului a alergat acasă, a lăsat pentru Enzo un bilet în care îi spunea să pregătească cina, l-a îmbrăcat bine pe Gennaro cu palton şi şapcă şi a mers, cu mai multe autobuze unul după altul, până pe bulevardul Vittorio Emanuele.

Cerul avea o culoare pastel, nu era nici măcar un norişor, dar lumina după-amiezii târzii ceda şi vântul era puternic, sufla cu un aer vioriu. Şi-a amintit cu precizie casa, uşa de la intrare, fiecare lucru, iar umilinţa din urmă cu câţiva ani i-a aprins şi mai mult ranchiuna de acum. Ce fărâmicios era trecutul, se surpa încontinuu, venea peste ea. Din casa aceea unde urcase pe scări împreună cu mine pentru o petrecere care o făcuse să sufere, acum apăruse Nadia, fosta logodnică a lui Nino, ca s-o facă să sufere şi mai mult. Dar ea nu era genul împăciuitor. A urcat panta cu greu, trăgându-l după ea pe Gennaro. Voia să-i zică acelei fetiţe: *tu şi ceilalţi îmi băgaţi în necazuri fiul; pentru tine e doar o distracţie, nu ţi se va întâmpla niciodată nimic grav; pentru mine, pentru el, nu, e o chestie serioasă, aşa că ori faci ceva ca să dregi totul, ori îţi sparg faţa.* Chiar aşa intenţiona

să spună şi tuşea şi furia îi creştea, abia aştepta să se descarce.

A găsit uşa blocului deschisă. A urcat scările, şi-a amintit de mine şi de ea, de Stefano care ne însoţise la petrecere, de rochii, de pantofi, de fiecare cuvânt pe care ni-l spuseserăm la dus şi la întors. A sunat, i-a deschis profesoara Galiani în persoană, la fel cum şi-o amintea, amabilă, pusă la punct din cap până-n picioare, deşi stătea în casă. În comparaţie, Lila s-a simţit murdară din cauza mirosului de carne crudă pe care-l căra după ea, din cauza răcelii care-i apăsa pieptul, din cauza febrei care-i răvăşea sentimentele, din cauza copilului care se tânguia în dialect, indispunând-o. A întrebat severă:

— Nadia e?

— Nu, a ieşit puţin.

— Când se întoarce?

— Îmi pare rău, nu ştiu, în zece minute, într-o oră, face ce vrea ea.

— Îi puteţi spune că a căutat-o Lina?

— E ceva urgent?

— Da.

— Vreţi să-mi spuneţi mie?

Să-i spun ei ce? Lila s-a simţit dezorientată, s-a uitat derutată pe deasupra lui Galiani. Se întrezăreau mobilierul vechi, lămpile cu aerul lor aristocrat, biblioteca plină ochi care o fermecase, tablourile preţioase pe pereţi. S-a gândit: *iată lumea la care râvnea Nino înainte să se împotmolească la mine.* S-a gândit: *ce ştiu despre acest Napoli, nimic; eu n-o să trăiesc niciodată în el, şi nici Gennaro; n-are decât să fie distrus, atunci, să vină focul şi cenuşa, lava să ajungă până în vârful colinelor.* Apoi, în sfârşit, a răspuns: *nu, mulţumesc, trebuie să vorbesc cu Nadia.* Şi era gata să-şi ia la revedere, fusese o călătorie inutilă. Îi plăcuse însă ostilitatea cu care profesoara vorbise despre fiica ei şi a exclamat pe un ton, brusc, frivol:

— Ştiţi că în urmă cu câţiva ani am fost în casa asta la o petrecere? Mă aşteptam la cine ştie ce şi, când colo, m-am plictisit, abia aşteptam să plec.

36.

Probabil că şi Galiani a simţit ceva ce i-a plăcut, poate o francheţe la limita proastei educaţii. Apoi, când Lila a vorbit despre prietenia noastră, profesoara a părut bucuroasă, a exclamat: *ah, da, Greco, n-a mai dat semne de viaţă, succesul i s-a urcat la cap.* Pe urmă i-a invitat pe mamă şi pe copil în salon, unde-şi lăsase nepoţelul să se joace, un copil blond căruia aproape că i-a poruncit: *Marco, salută-l pe noul nostru prieten.* Lila, la rândul ei, l-a împins în faţă pe fiul ei, a spus: *du-te, Gennaro, joacă-te cu Marco,* şi s-a aşezat pe un fotoliu verde, vechi şi comod, vorbind tot despre petrecerea din urmă cu mulţi ani. Profesoara s-a întristat că nu are nicio amintire, Lila ţinea minte totul. A spus că a fost una dintre cele mai urâte seri din viaţa ei. A povestit cum se simţise neadecvată, a fost extrem de ironică în privinţa discuţiilor pe care le ascultase fără să înţeleagă nimic. *Eram foarte ignorantă,* a exclamat cu o veselie excesivă, *iar astăzi sunt şi mai rău decât atunci.*

Galiani a ascultat-o şi au impresionat-o sinceritatea ei, tonul ei surprinzător, frazele într-o italiană foarte intensă, ironia abil controlată. A simţit probabil în Lila, îmi imaginez, acel ceva care-ţi scapă printre degete, seducător şi totodată alarmant, ca puterea unei sirene: i se întâmpla oricui, i s-a întâmplat şi ei, iar discuţia s-a întrerupt numai când Gennaro i-a dat o palmă lui Marco, urlând la el o jignire în dialect şi smulgându-i o maşinuţă verde. Lila s-a ridicat în grabă, şi-a înşfăcat fiul de un braţ, l-a plesnit de mai mult ori cu putere peste mâna care-l lovise pe celălalt copil şi, chiar dacă Galiani spunea cu voce firavă: *lasă, sunt copii,* l-a certat dur, obligându-l să dea înapoi jucăria. Marco plângea, Gennaro n-a vărsat o lacrimă, dimpotrivă, a aruncat spre el jucăria cu dispreţ. Lila l-a lovit din nou, foarte tare, peste cap.

— Noi mergem, a spus apoi nervoasă.

— Dar nu, mai rămâi puţin.

Lila s-a aşezat la loc.

— Nu e mereu aşa.

— E un copil foarte frumos. Nu-i aşa, Gennaro, că eşti frumos şi cuminte?

— Nu e cuminte, nu e cuminte deloc. E deştept însă. Chiar

dacă e mic, ştie să scrie şi ştie să citească toate literele, majuscule şi minuscule. Ce zici, Gennà, vrei să-i arăţi doamnei profesoare cum citeşti?

A luat de pe o măsuţă frumoasă de cristal o revistă, i-a arătat un cuvânt la întâmplare pe copertă, a spus: *citeşte*, *hai.* Gennaro a refuzat, Lila l-a lovit uşor peste umăr, a repetat ameninţătoare: *citeşte, Gennà.* Copilul a descifrat împotriva voinţei lui: *d-e-s-t,* apoi s-a întrerupt privind mânios maşinuţa lui Marco. Marco a strâns-o la pieptul lui, a zâmbit ironic şi a citit cu dezinvoltură: *destinazione.*

Lila s-a necăjit, s-a posomorât, l-a privit pe nepotul lui Galiani enervată.

— Citeşte bine.

— Pentru că îi dedic eu mult timp. Părinţii lui sunt mereu plecaţi.

— Câţi ani are?

— Trei ani şi jumătate.

— Pare mai mare.

— Da, e bine făcut. Fiul dumneavoastră cât are?

— Trebuie să împlinească cinci ani, a recunoscut Lila apatică.

Profesoara l-a mângâiat pe Gennaro, i-a spus:

— Mama te-a pus să citeşti un cuvânt greu, dar te pricepi, se vede foarte bine că ştii să citeşti.

În momentul acela s-a auzit zarvă, s-a deschis şi s-a închis la loc uşa de la intrare. Casa a fost invadată de zgomot de paşi, voci bărbăteşti, voci feminine. *Iată-i pe copiii mei,* a spus Galiani şi a strigat: *Nadia.* Dar nu Nadia şi-a făcut apariţia în cameră, ci a dat buzna gălăgios o fată subţire, foarte palidă, foarte blondă şi cu ochi de un albastru atât de intens, că părea fals. Fata a deschis braţele şi i-a strigat lui Marco: *cine-i dă un pupic mamei lui?* Copilul i-a alergat în întâmpinare şi ea l-a îmbrăţişat, l-a giugiulit. A apărut şi Armando, fiul cel mare al lui Galiani. Lila şi-a amintit imediat şi de el şi l-a privit în timp ce aproape îl smulgea pe Marco din braţele mamei strigând: *imediat cel puţin treizeci de pupături şi tatei.* Marco a început să-şi sărute tatăl pe un obraz numărând: *unu, doi, trei, patru.*

— Nadia, a strigat din nou Galiani pe un ton brusc iritat, eşti surdă? Vino, ai o vizită.

Nadia a intrat, în sfârşit, în cameră, iar în spatele ei s-a ivit Pasquale.

37.

Ranchiuna Lilei a izbucnit iarăşi. Pasquale, aşadar, la sfârşitul programului de lucru dădea fuga acasă la oamenii aceia, printre mame şi taţi şi bunici şi mătuşi şi copii fericiţi, toţi afectuoşi, toţi bine instruiţi, toţi cu vederi aşa de largi, încât îl primeau ca pe unul de-al lor, deşi era zidar şi purta cu el urmele dezgustătoare ale muncii sale?

Nadia a îmbrăţişat-o în felul ei emoţionat. *Ce bine că eşti aici,* i-a spus, *lasă-l pe copil cu mama, trebuie să vorbim.* Lila a replicat agresivă că da, trebuia să vorbească imediat, de aceea se afla şi ea acolo. Şi pentru că a subliniat că avea doar un minut la dispoziţie, Pasquale s-a oferit s-o însoţească acasă cu maşina. Aşa că au părăsit salonul, pe copii, pe bunică şi s-au reunit toţi – şi Armando, şi fata blondă, pe care o chema Isabella – în camera Nadiei, o încăpere mare cu un pat mic, un birou, rafturi pline de cărţi, afişe cu cântăreţi, filme şi cauze revoluţionare despre care Lila nu ştia mai nimic. Acolo se aflau alţi trei tineri, doi pe care ea nu-i văzuse niciodată, şi Dario, într-o stare destul de jalnică din cauza loviturilor încasate, tolănit pe patul Nadiei, cu pantofii în picioare peste plapuma roşie. Toţi trei fumau, camera era plină de fum. Lila n-a mai aşteptat, nici măcar nu i-a răspuns lui Dario la salut. Le-a spus că o băgaseră în necazuri, că din cauza imprudenţei lor risca să fie concediată, că textul şapirografiat provocase o mare vâlvă, că nu trebuiau să mai vină niciodată la poarta fabricii, că din vina lor veniseră fasciştii şi acum toţi erau supăraţi atât pe roşii, cât şi pe negri. I-a şuierat lui Dario: *cât despre tine, dacă nu ştii să te baţi, stai acasă, ştii că te puteau omorî?* Pasquale a încercat de câteva ori s-o întrerupă, dar ea i-a retezat-o dispreţuitoare, ca şi cum simpla lui prezenţă în casa aceea ar fi fost o trădare. Ceilalţi, în schimb, au ascultat în linişte. Numai după ce Lila a terminat, a intervenit Armando. Avea trăsăturile delicate ale mamei, sprâncenele negre foarte dese, conturul bărbii bine rase care-i urca până la pometi, şi vorbea cu o voce caldă, groasă. S-a prezentat, a spus că era foarte bucuros s-o cunoască, că regreta că nu fusese de faţă când intervenise la comitet, că despre ce povestise ea discutaseră însă mult între ei şi, pentru că o consideraseră o contribuţie importantă, deciseseră să pună

fiecare cuvânt în scris. *Nu-ţi face griji,* a conchis liniştit, *te vom susţine pe tine şi pe colegii tăi în toate modurile.*

Lila a tuşit, fumul din cameră îi irita şi mai rău gâtul.

— Trebuia să vă informaţi.

— E adevărat, dar n-a fost timp.

— Timp, dacă vrei, găseşti.

— Suntem puţini şi iniţiativele sunt tot mai multe.

— Cu ce te ocupi?

— În ce sens?

— Cu ce te ocupi ca să trăieşti.

— Sunt medic.

— Ca tatăl tău.

— Da.

— Şi în momentul ăsta îţi rişti locul de muncă? Poţi ajunge pe străzi dintr-un moment în altul împreună cu fiul tău?

Armando a clătinat din cap şi a spus:

— Nu e corect să facem concurs între cine riscă mai mult, Lina.

Şi Pasquale:

— El a fost arestat de două ori şi eu am pe cap opt denunţuri. Aici nu despre cine riscă mai puţin şi cine riscă mai mult e vorba.

— A, nu?

— Nu, a spus Nadia, suntem toţi în prima linie şi gata să ne asumăm responsabilităţile.

Lila, atunci, uitând că e în casa altcuiva, a urlat:

— Şi dacă se întâmplă să pierd slujba, vin să locuiesc aici, îmi daţi voi să mănânc, responsabilitatea vieţii mele vi-o asumaţi voi?

Nadia a răspuns liniştit:

— Dacă vrei, da.

Doar trei cuvinte. Lila a înţeles că nu se juca cu ele, că Nadia vorbea serios, că şi dacă Bruno Soccavo ar fi concediat tot personalul ea, cu vocea aceea a ei licoroasă, ar fi dat acelaşi răspuns lipsit de sens. Susţinea că este în serviciul muncitorilor şi, între timp, din camera ei dintr-o casă plină cu cărţi şi cu vedere spre mare, voia să-ţi comande, voia să-ţi ordone ce trebuia să faci cu locul tău de muncă, decidea în locul tău, avea soluţia pregătită chiar dacă ajungeai în stradă. *Eu,* i-a venit pe vârful limbii, *dacă vreau, distrug totul mult mai bine decât tine,*

prefăcuto: n-am nevoie să-mi spui tu, cu vocea aia de sfinţişoară, cum trebuie să gândesc, ce trebuie să fac. Dar s-a abţinut şi i-a spus brusc lui Pasquale:

— Mă grăbesc, ce faci, vii cu mine sau rămâi aici?

Tăcere. Pasquale i-a aruncat o privire Nadiei, a mormăit: *vin cu tine,* şi Lila a dat să iasă din cameră fără să salute. Fata a dat fuga s-o conducă, timp în care i-a spus cât era de inacceptabil să muncească în condiţiile pe care Lila însăşi le descrisese bine, cât era de urgent să aprindă scânteia luptei şi alte fraze de genul acela. *Nu renunţa,* a îndemnat-o stăruitor, în fine, înainte să intre în sufragerie. Dar n-a primit niciun răspuns.

Galiani, aşezată în fotoliu, citea încruntată. Când a ridicat privirea, i s-a adresat Lilei ignorându-şi fiica şi pe Pasquale care ajunsese şi el tocmai atunci, stingherit.

— Plecaţi?

— Da, e târziu. Mişcă-te, Gennaro, lasă-i maşinuţa lui Marco şi pune-ţi haina.

Galiani i-a zâmbit nepotului, care era bosumflat:

— Marco i-a dăruit-o.

Lila a mijit ochii:

— Sunteţi toţi generoşi în casa asta, mulţumesc.

Profesoara a privit-o în timp ce se lupta cu fiul ei să-şi pună haina pe el.

— Pot să vă întreb ceva?

— Spuneţi.

— Ce studii aţi făcut?

Întrebarea a părut s-o indispună pe Nadia, care a intervenit:

— Mamă, Lina trebuie să plece.

Pentru prima oară Lila a perceput nervozitate în vocea ei de fetiţă şi chestia asta i-a făcut plăcere.

— Mă laşi să spun două cuvinte? a izbucnit Galiani pe un ton foarte nervos.

Apoi i-a repetat Lilei, dar cu amabilitate:

— Ce studii aţi făcut?

— N-am făcut.

— Auzindu-vă vorbind – şi urlând – nu pare să fie aşa.

— Aşa e, am terminat-o cu şcoala după clasa a cincea.

— De ce?

— Nu eram în stare.

— Cum aţi ajuns la concluzia asta?

— Greco era, eu nu.

Galiani a clătinat din cap în semn de dezacord şi a spus:

— Dacă aţi fi studiat, aţi fi reuşit la fel de bine ca Greco.

— De ce spuneţi asta?

— E meseria mea.

— Voi, profesorii, insistaţi mult asupra învăţatului pentru că aşa vă câştigaţi pâinea, dar nu foloseşte la nimic să înveţi, şi nici nu te face mai bun, dimpotrivă, te face şi mai rău.

— Elena a devenit mai rea?

— Nu, ea nu.

— Cum aşa?

Lila i-a îndesat fiului pe cap căciuliţa de lână:

— Am făcut un pact când eram mici: cea rea sunt eu.

38.

În maşină s-a înfuriat pe Pasquale (*ai devenit sclavul ălora?*) şi el a lăsat-o să se descarce. Abia când i s-a părut că epuizase toate învinuirile, a început cu manifestul lui politic: condiţia muncitorilor în Sud, starea de servitute în care se găseau, şantajul permanent, slăbiciunea, dacă nu chiar absenţa sindicatelor, necesitatea de a forţa situaţiile şi de a ajunge la luptă. *Lina,* i-a spus în dialect pe un ton îndurerat, *ţie îţi e teamă că pierzi ăia doi bani pe care ţi-i dau şi ai dreptate, Gennaro trebuie să crească. Eu ştiu însă că eşti o tovarăşă adevărată, ştiu că înţelegi: aici noi, muncitorii, n-am fost niciodată nici măcar în zonele normale de salarizare, suntem în afara tuturor regulilor, suntem pe minus. Aşa că e o jignire să spui: lăsaţi-mă în pace, am problemele mele şi vreau să-mi văd de treburile mele. Fiecare, în locul lui, trebuie să facă ce poate.*

Lina era sfârşită, bine cel puţin că Gennaro dormea pe bancheta din spate cu maşinuţa strânsă în mâna dreaptă. A auzit micul discurs al lui Pasquale în valuri. Din când în când îi venea în minte casa frumoasă de pe bulevardul Vittorio şi profesoara şi Armando şi Isabella şi Nino, care îşi luase tălpăşiţa ca să-şi găsească pe undeva o soţie din aceeaşi specie ca Nadia, şi Marco, care avea trei ani şi ştia să citească mult mai bine decât fiul ei. Ce efort inutil, să-l facă deştept pe Gennaro. Copilul

deja se pierdea, era tras înapoi şi ea nu reuşea să se lupte pentru el. Când au ajuns în dreptul blocului şi s-a văzut nevoită să-l invite pe Pasquale să urce, i-a spus: *nu ştiu ce a gătit Enzo, găteşte foarte prost, poate nu-ţi convine*, şi a sperat că o să plece. El însă a răspuns: *stau zece minute şi plec,* aşa încât ea i-a atins uşor braţul cu vârful degetelor şi a murmurat:

— Nu-i spune nimic prietenului tău.

— Nimic despre ce?

— Despre fascişti. Dacă află, se duce chiar în seara asta să-i spargă faţa lui Gino.

— Ţii la el?

— Nu vreau să-i fac rău.

— Aa.

— Aşa stau lucrurile.

— Vezi că Enzo ştie mai bine decât mine şi decât tine ce trebuie să facă.

— Da, dar tu oricum nu-i spune nimic.

Pasquale a consimţit cu o expresie încruntată. L-a luat în braţe pe Gennaro care nu voia să se trezească şi l-a cărat pe scări, urmat de Lila care bombănea nemulţumită: *ce hal de zi, sunt obosită moartă, tu şi prietenii tăi m-aţi băgat într-un necaz enorm.* Lui Enzo i-au povestit că fuseseră acasă la Nadia pentru o reuniune şi Pasquale nu i-a dat posibilitatea să pună întrebări, a trăncănit fără oprire până la miezul nopţii. A spus că Napoli, ca lumea întreagă, de altfel, era o clocotire de viaţă nouă, l-a lăudat mult pe Armando care, ca medic bun ce era, în loc să se gândească la carieră, îi îngrijea gratis pe cei care nu aveau bani, se ocupa de copiii din Quartieri şi, împreună cu Nadia şi Isabella, era implicat în sute de proiecte în serviciul poporului, o grădiniţă, o clinică ambulatorie. A spus că nimeni nu mai era singur, tovarăşii se ajutau între ei, oraşul trăia momente foarte frumoase. *Voi,* a spus, *nu trebuie să rămâneţi închişi aici în casă, trebuie să ieşiţi, trebuie să stăm mai mult împreună.* Şi a anunţat, în fine, că pentru el încheiaseră socotelile cu partidul comunist: prea multe chestii nasoale, prea multe compromisuri naţionale şi internaţionale, nu mai rezista în mediocritatea aia. Pe Enzo l-a tulburat mult alegerea aceea, discuţia dintre ei s-a aprins şi a continuat îndelung, partidul e partid, nu, da, nu, gata cu politicile de stabilizare, trebuie atacat sistemul în structurile sale. Lila s-a plictisit repede, s-a dus să-l culce pe Gennaro, care

între timp cinase plângând de somn, şi nu s-a mai întors.

A rămas însă trează şi după ce Pasquale a plecat, iar prezenţa lui Enzo prin casă nu s-a mai simţit. Şi-a luat temperatura, avea treizeci şi opt. I-a revenit în minte momentul în care Gennaro se căznise să citească. Ce cuvânt îi pusese sub ochi: „destinazione”. Gennaro cu siguranţă nu-l auzise niciodată. Nu e suficient să cunoşti alfabetul, s-a gândit, e mai dificil de-atât. Dacă Nino l-ar fi făcut cu Nadia, copilul acela ar fi avut o cu totul altă soartă. S-a simţit o mamă nereuşită. *Şi totuşi, eu l-am dorit,* s-a gândit, *nu-mi doream copii de la Stefano, de la Nino da.* La Nino ţinuse cu adevărat. Îl dorise foarte mult, îşi dorise să-i placă şi de dragul lui făcuse de bunăvoie tot ceea ce pentru soţul ei făcuse obligată, învingându-şi scârba, doar ca să nu se omoare. Dar ce se spunea că ar fi trebuit să simtă când era pătrunsă, nu simţise niciodată, asta era sigur, şi nu doar cu Stefano, nici cu Nino. Bărbaţii ţineau atât de mult la pulă, erau mândri de ea şi erau convinşi că tu trebuia să ţii la ea mai mult decât ei. Nici Gennaro nu făcea altceva decât să se joace cu puţica lui, uneori era stânjenitor cât şi-o tot învârtea în mâini, cât trăgea de ea. Lila se temea că-şi face rău şi chiar şi când îl spăla sau când îl ajuta să facă pipi, fusese nevoită să treacă peste lucrul acesta, să se obişnuiască cu el. Enzo era atât de discret, nu stătea niciodată în chiloţi prin casă, nu spunea niciodată vreun cuvânt vulgar. Acesta era motivul pentru care simţea o afecţiune intensă pentru el şi îi era recunoscătoare pentru aşteptarea lui devotată în camera cealaltă, care nu se transformase niciodată într-o mişcare greşită. Controlul pe care îl exercita asupra lucrurilor şi asupra lui însuşi i s-a părut singura consolare. Dar pe urmă a apărut sentimentul de vinovăţie: ce o consola pe ea cu siguranţă pe el îl făcea să sufere. Şi gândul că Enzo suferă din cauza ei s-a adăugat, colac peste pupăză, la toate chestiile nasoale din ziua aceea. Faptele şi discuţiile i s-au învârtit mult timp dezordonat prin cap. Tonuri de voce, cuvinte diferite. Cum trebuia să se poarte a doua zi, la fabrică? Exista într-adevăr toată acea fervoare la Napoli şi în lume, sau Pasquale şi Nadia şi Armando erau cei care şi-o imaginau ca să-şi sedeze anxietăţile lor, din plictiseală, doar ca să-şi facă mai mult curaj? Trebuia să fie încrezătoare, cu riscul de a cădea pradă fanteziilor? Sau era mai bine să-l caute din nou pe Bruno ca să scape de necazuri? Dar merita oare să încerce să-l

îmbuneze, cu riscul ca el să sară din nou pe ea? Folosea la ceva să se supună abuzurilor lui Filippo şi ale şefuleţilor? N-a făcut multe progrese. În cele din urmă, în stare de veghe, a ajuns la un vechi principiu pe care noi două îl asimilaserăm încă de mici. I s-a părut că, pentru a se salva pe ea, pentru a-l salva pe Gennaro, trebuie să impună respect cui voia s-o ţină la respect, trebuie să inspire teamă cui voia să-i inspire teamă. A adormit cu gândul de a-i face rău Nadiei, demonstrându-i că era doar o fetiţă de familie bună, toată numai vorbe goale, şi lui Soccavo, stricându-i plăcerea de a adulmeca salamuri şi femei în camera de maturare.

39.

S-a trezit la cinci dimineaţa, transpirată toată, nu mai avea febră. La poarta fabricii nu i-a găsit pe studenţi, ci pe fascişti. Aceleaşi maşini, aceleaşi feţe din ziua precedentă: urlau sloganuri, împărţeau fluturase. Lila a simţit că se pregătea alt act de violenţă şi a mers înainte cu capul plecat şi cu mâinile în buzunare, sperând să intre în clădire înainte să înceapă ciomăgelile. Dar Gino s-a postat în faţa ei.

— Mai ştii să citeşti? a întrebat-o în dialect, întinzându-i un fluturaş.

Ea a rămas cu mâinile adâncite în palton şi a replicat:

— Eu da, dar tu când ai învăţat?

Apoi a încercat să treacă mai departe, inutil însă. Gino a împiedicat-o, i-a îndesat cu forţa fluturaşul în buzunar, cu un gest atât de violent, încât i-a zgâriat mâna cu unghia. Lila l-a făcut cocoloş cu calm.

— Nu e bun nici măcar să te ştergi la cur cu el, a spus şi l-a aruncat.

— Ia-l de pe jos, i-a ordonat fiul farmacistului apucând-o de braţ, ia-l imediat şi fii atentă: ieri după-amiază i-am cerut soţului tău încornorat acordul să-ţi sparg faţa şi el a aprobat.

Lila l-a ţintuit cu privirea:

— Şi tu ca să-mi spargi faţa te-ai dus să-i ceri acordul soţului meu? Dă-mi drumul la mână imediat, nenorocitule.

În momentul acela a ajuns Edo, care în loc să se prefacă că

plouă, cum era de aşteptat, s-a oprit.

— Te necăjeşte, Cerù?

N-a durat decât o clipă. Gino i-a tras un pumn în faţă, Edo a căzut la pământ. Lila şi-a simţit inima în gât, totul a început să capete viteză. A luat o piatră şi, strângând-o zdravăn, l-a lovit în piept pe fiul farmacistului. A trecut o clipă lungă. În timp ce Gino o împingea spre un stâlp de lumină, în timp ce Edo încerca să se ridice, a sosit pe strada nepavată, stârnind praf în urma ei, o altă maşină. Lila a recunoscut-o, era hârbul lui Pasquale. *Iată,* s-a gândit, *Armando mi-a dat dreptate, poate şi Nadia, sunt oameni educaţi, dar Pasquale n-a rezistat, vine să se bată.* Într-adevăr, portierele s-au deschis şi au coborât cinci oameni, cu el cu tot. Erau oameni de pe şantiere, aveau ciomege noduroase cu care au început să-i lovească pe fascişti cu o ferocitate metodică, fără să devină cruzi, o singură lovitură, dar precisă şi făcută să-i doboare la pământ. Lila şi-a dat imediat seama că ţinta lui Pasquale era Gino şi, pentru că Gino încă era la câţiva paşi de ea, l-a prins de braţ cu ambele mâini şi i-a spus râzând: *poate că e mai bine să pleci, altfel te omoară.* Dar el n-a plecat, dimpotrivă, a împins-o iarăşi la o parte şi a pornit spre Pasquale. Lila atunci l-a ajutat pe Edo să se ridice, a încercat să-l tragă în curte, lucru dificil, era greu şi se zbătea, urla înjurături, sângera. S-a calmat un pic doar când l-a văzut pe Pasquale lovindu-l pe Gino cu ciomagul şi punându-l jos. Haosul acum era mare: zburau, pe post de proiectile, resturi de obiecte vechi adunate de pe marginile străzii şi scuipături şi insulte. Pasquale îl lăsase pe Gino leşinat şi, împreună cu un altul, un bărbat doar cu un tricou de corp peste pantaloni largi, albaştri murdari de var, năvălise în curte. Izbeau acum cu măciuca în ghereta lui Filippo, care se închisese înăuntru terorizat. Spărgeau geamurile şi urlau obscenităţi, în timp ce se auzea apropiindu-se sirena poliţiei. Lila a simţit încă o dată plăcerea anxioasă a violenţei. *Da,* s-a gândit, *cui vrea să te facă să-ţi fie frică trebuie să-i inspiri frică, nu există altă cale, lovituri contra lovituri, ce iei de la mine îmi iau înapoi, ce îmi faci îţi fac şi eu ţie.* Dar în timp ce Pasquale şi ai lui deja urcau în maşină, în timp ce fasciştii făceau la fel cărându-l pe Gino, în timp ce sirena poliţiei se apropia tot mai mult, ea a simţit cu spaimă că inima îi devenea ca arcul prea întins al unei jucării şi a înţeles că trebuia să găsească un loc unde să se aşeze şi asta cât mai repede. Odată intrată în

clădire, s-a lăsat moale pe jos, sprijinită de un perete, şi a încercat să se liniştească. Teresa, matahala de femeie în jur de patruzeci de ani care muncea la dezosare, s-a ocupat de Edo, i-a curăţat faţa de sânge şi a făcut mişto de Lila: – Mai întâi îi smulgi o ureche ăstuia şi apoi îi acorzi ajutor? Trebuia să-l laşi acolo, afară.

— El m-a ajutat pe mine şi eu pe el.

Teresa i s-a adresat lui Edo uimită:

— *Tu* ai ajutat-o?

El a bombănit:

— N-aveam chef să-i spargă faţa un străin, voiam să i-o sparg eu.

Femeia a spus:

— Aţi văzut cum s-a căcat pe el Filippo?

— Aşa îi trebuie, a bombănit Edo, păcat că i-au spart doar ghereta.

Teresa i s-a adresat Lilei, cu puţină răutate:

— Tu i-ai chemat pe comunişti? Zi adevăru'.

Doar glumeşte, s-a întrebat Lila, *sau e un spion şi în scurt timp va da fuga la patroni*

— Nu, a răspuns, ştiu în schimb cine i-a chemat pe fascişti.

— Cine?

— Soccavo.

40.

Pasquale a apărut pe seară, după cină, cu o faţă posomorâtă, şi l-a invitat pe Enzo la o reuniune în secţia din San Giovanni a Teduccio. Lila a rămas singură cu el zece minute şi i-a spus:

— Ce situaţie de căcat a fost în dimineaţa asta.

— Fac şi eu ce trebuie să fac.

— Prietenii tăi erau de acord?

— Cine sunt prietenii mei?

— Nadia şi fratele ei.

— Sigur că erau de acord.

— În schimb au rămas acasă.

Pasquale a bombănit:

— Cine zice că au rămas acasă?

Nu era bine dispus, dimpotrivă, părea lipsit de energie, ca şi cum violenţa de mai devreme îi supsese dorinţa nestăvilită de a acţiona. În plus, nu-i ceruse să meargă la reuniune, i se adresase numai lui Enzo, lucru care nu se întâmpla niciodată, nici când era seara târziu, era frig şi puţin probabil ca ea să-l mai scoată din casă pe Gennaro. Poate că aveau alte războaie de bărbaţi de purtat. Poate că era supărat pe ea fiindcă, prin rezistenţa ei, îl făcea să dea prost faţă de Nadia şi Armando. În mod sigur îl deranjase tonul critic cu care ea vorbise despre expediţia de dimineaţă. *E convins,* s-a gândit Lila, *că n-am înţeles de ce l-a lovit în felul ăla pe Gino, de ce voia să-i spargă capul gardianului. Buni sau răi, bărbaţii cred toţi că, la fiecare acţiune de-a lor, trebuie să-i pui pe un altar ca pe Sfântul Gheorghe care îl omoară pe balaur. Mă consideră o ingrată, a făcut-o ca să mă răzbune, vrea să-i spun măcar mulţumesc.*

Când cei doi au ieşit, s-a băgat în pat şi a citit până târziu în noapte broşurile pe care i le dăduse Pasquale mai de mult. I-au folosit ca să rămână ancorată în banalitatea lucrurilor de zi cu zi. Se temea de linişte din casă, de somn, de nesupunerea bătăilor inimii, de formele care ameninţau în orice moment să se destrame. A citit mult în ciuda oboselii şi, conform obiceiului ei, a început s-o pasioneze, a învăţat repede foarte multe lucruri. Ca să se simtă în siguranţă, s-a străduit să-l aştepte pe Enzo. Dar el nu s-a întors, iar când sunetul respiraţiei regulate a lui Gennaro a ajuns să devină hipnotic, a adormit.

A doua zi dimineaţă, Edo şi femeia de la dezosare, Teresa, au început să-i dea târcoale cu cuvinte şi gesturi timid prieteneşti. Iar Lila nu doar că nu i-a respins, dar i-a tratat cu amabilitate şi pe ceilalţi colegi. S-a arătat disponibilă cu cine răbufnea, înţelegătoare cu cine se înfuria, solidară cu cine înjura din cauza abuzurilor. A împins lipsurile oamenilor unele spre altele, unind totul laolaltă cu vorbe bune. Mai ales, în zilele următoare, i-a încurajat tot mai mult pe Edo, pe Teresa şi grupul lor minuscul, transformând pauza de prânz într-o consfătuire conspirativă. Pentru că, atunci când voia, ştia să dea impresia că nu era ea cea care propune şi dispune, ci ceilalţi, s-a trezit în jurul ei cu tot mai mulţi oameni bucuroşi să audă că văicărelile lor vagi nu erau nimic altceva decât necesităţi juste şi urgente. A adunat revendicările de la dezosare cu cele de la camerele frigorifice, cu cele de la bazine şi a descoperit, cu o anumită uimire, că

necazurile dintr-un sector depindeau de necazurile din altul şi că toate împreună reprezentau inelele aceluiaşi lanţ de exploatare. A făcut o listă detaliată cu nenorocirile provocate de condiţiile de muncă: răni la mâini, boli de oase, respiratorii. A strâns suficiente informaţii ca să demonstreze că întreaga clădire era într-o stare jalnică, că igiena era deplorabilă, că se muncea cu materiale uneori deteriorate, alteori de provenienţă incertă. Când a putut să vorbească cu Pasquale faţă-n faţă şi i-a explicat ce realizase în foarte puţin timp, el, capricios cum era, a rămas cu gura căscată de uimire şi a spus vesel: *aş fi jurat că aşa vei face,* şi i-a fixat o întâlnire cu unul Capone, secretar la Camera de Muncă.

Lila a transcris cu frumoasa ei grafie tot ce pusese negru pe alb şi i-a dus copia lui Capone. Secretarul a analizat foile, s-a entuziasmat şi el. I-a spus lucruri de genul: *de unde ai apărut, tovarăşă, ai făcut o treabă extraordinară, bravo.* Şi apoi: *noi n-am reuşit niciodată să intrăm la Soccavo, acolo sunt toţi fascişti, dar acum că eşti tu, lucrurile se schimbă.*

— Cum trebuie să acţionăm? a întrebat ea.

— Faceţi o comisie.

— Suntem deja o comisie.

— Foarte bine: atunci, în primul rând puneţi ordine în chestia asta.

— În ce sens *să punem ordine*?

Capone l-a privit pe Pasquale, Pasquale n-a zis nimic.

— Cereţi prea multe lucruri deodată, chiar şi lucruri care nu s-au cerut niciodată nicăieri. Trebuie stabilite nişte priorităţi.

— Acolo totul e o prioritate.

— Ştiu, dar e o chestiune de tactică: dacă vreţi totul imediat, riscaţi înfrângerea.

Lila a mijit ochii, au avut o mică altercaţie. S-a dovedit că, printre altele, comisia nu putea merge să negocieze direct cu patronul, era nevoie de medierea sindicatului.

— Şi eu nu reprezint sindicatul? s-a înfuriat ea.

— Desigur, dar există nişte etape şi proceduri.

S-au încăierat din nou. Capone a zis: *vedeţi voi cum faceţi, deschideţi discuţia, ce ştiu eu, despre programul de lucru, despre concedii, despre orele suplimentare şi apoi se va continua. Oricum* – a conchis –, *nu ştii ce bucuros sunt de o tovarăşă ca tine, e un lucru rar, să ne coordonăm, vom face paşi*

importanţi în sectorul alimentar, femeile care se implică sunt puţine. În acel punct a dus mâna la portofelul ţinut în buzunarul din spate al pantalonilor şi a întrebat-o:

— Vrei nişte bani pentru cheltuieli?

— Ce cheltuieli?

— Textul şapirografiat, hârtia, timpul pe care-l pierzi, chestii din astea.

— Nu.

Capone şi-a băgat portofelul la loc în buzunar.

— Dar nu cumva să-ţi pierzi curajul şi să dispari, Lina, trebuie să păstrăm legătura. Uite, îmi notez aici, nume şi prenume, vreau să le vorbesc de tine celor de la sindicat, trebuie să te folosim.

Lila a plecat nemulţumită, i-a spus lui Pasquale: *la cine m-ai dus?* Dar el a liniştit-o, i-a confirmat faptul că tipul era o persoană de toată isprava, a spus că avea dreptate, că trebuia să înţeleagă, era nevoie de strategie şi de tactică. Apoi l-a cuprins entuziasmul, aproape că s-a emoţionat, a dat s-o îmbrăţişeze, s-a răzgândit, a spus: *continuă aşa, Lina, să nu ne sinchisim de birocraţie, eu între timp anunţ comitetul.*

Lila n-a făcut nicio selecţie a obiectivelor. S-a limitat să reducă prima versiune, care era foarte amplă, la o foaie foarte densă pe care i-a înmânat-o lui Edo: o listă cu cereri care acopereau organizarea muncii, intervalele de lucru, starea generală a clădirii, calitatea produselor, riscul permanent de a se răni sau de a se îmbolnăvi, indemnizaţiile mizerabile, creşterile salariale. Atunci s-a ridicat problema persoanei care să meargă cu lista aceea la Bruno.

— Te duci tu, i-a spus Lila lui Edo.

— Mie îmi sare ţandăra uşor.

— Mai bine.

— Nu sunt potrivit.

— Eşti foarte potrivit.

— Nu, du-te tu, că eşti înscrisă în sindicat. Şi apoi, vorbeşti bine, spui exact ceea ce trebuie.

41.

Lila ştia încă de la început că ei îi va reveni sarcina aceea. Şi-a făcut timp, l-a lăsat pe Gennaro la vecină, s-a dus cu Pasquale la o reuniune a comitetului din strada Tribunalelor convocată *şi* pentru a discuta despre situaţia de la Soccavo. Erau doisprezece de data asta, inclusiv Nadia, Armando, Isabella şi Pasquale. Lila a făcut să circule copia pe care o pregătise pentru Capone. În acea primă versiune fiecare cerere era mai bine argumentată. Nadia a citit cu atenţie. La final a zis: *Pasquale avea dreptate, eşti dintre cele care nu renunţă, ai făcut în foarte puţin timp o treabă excelentă.* Şi a lăudat pe un ton sincer uimit nu doar substanţa politică şi sindicală a documentului, ci şi scrierea lui: *ce pricepută eşti,* a spus, *cine a mai scris vreodată despre subiectul ăsta*? Totuşi, după acel preambul, a sfătuit-o să nu se ducă imediat la o confruntare directă cu Soccavo. Şi Armando a fost de aceeaşi părere.

— Să aşteptăm să ne întărim forţele şi să ne maturizăm, a spus, făbricuţa lui Soccavo este o realitate asupra căreia trebuie să medităm îndelung. Am pus piciorul înăuntru şi este deja un rezultat important, nu putem risca să fim măturaţi din calea lor din pură nechibzuinţă.

Dario a întrebat:

— Ce propuneţi?

A răspuns Nadia, dar adresându-i-se Lilei:

— Să organizăm o reuniune lărgită. Ne revedem cât mai curând cu colegii tăi, consolidăm structura voastră şi, eventual, cu materialul tău pregătim un alt text şapirografiat.

Lila, în faţa acelor precauţii neprevăzute, a simţit o mare şi arţăgoasă satisfacţie. A zis dispreţuitor:

— După voi, eu am făcut efortul ăsta şi-mi risc locul de muncă ca să vă las *pe voi* să faceţi o reuniune lărgită şi un alt text şapirografiat?

Dar n-a putut să se bucure de acea revanşă. Brusc, Nadia, pe care o avea chiar în faţă, a început să vibreze ca un geam prost fixat, s-a prăbuşit în bucăţi. Fără niciun motiv evident, Lila a simţit că apăsarea din gât şi gesturile cele mai mici ale celor prezenţi, chiar şi o clipire, şi-au accelerat ritmul. A închis ochii, s-a sprijinit cu spatele de speteaza scaunului şubred pe care

stătea, simţind că se sufocă.

— E ceva în neregulă? a întrebat Armando.

Pasquale s-a agitat.

— Se oboseşte prea mult, a spus. Lina, ce e, vrei un pahar cu apă?

Dario a alergat să ia apă, în timp ce Armando îi şi lua pulsul şi Pasquale, nervos, o pisa la cap:

— Ce simţi, întinde picioarele, respiră.

Lila a şoptit că se simţea bine, şi-a retras brusc încheietura din mâinile lui Armando, spunând că voia doar să fie lăsată un minut în pace. Dar pentru că Dario se întorsese cu apa, a luat o înghiţitură mică şi a murmurat că nu era nimic, doar o răceală mică.

— Ai febră? a întrebat Armando cu calm.

— Azi nu.

— Tuse, dificultate la respiraţie?

— Puţin, îmi simt inima că-mi bate în gât.

— E un pic mai bine acum?

— Da.

— Hai în cealaltă cameră.

Lila nu voia şi totuşi simţea o stare de mare nelinişte. A ascultat, s-a ridicat cu greu şi l-a urmat pe Armando care între timp luase o geantă de piele neagră cu catarame aurii. S-au dus într-o cameră pe care Lila n-o mai văzuse, mare, rece, cu trei paturi pliante pe care erau vechi saltele în aparenţă murdare, un dulap cu o oglindă corodată şi un scrin. S-a aşezat epuizată pe unul dintre paturi, nu mai făcuse un control medical din perioada sarcinii. Când a întrebat-o despre simptome, i-a ascuns totul, s-a referit numai la greutatea din piept, dar a adăugat: *e o prostie.*

Armando a examinat-o în tăcere şi ea a detestat imediat acea linişte, i s-a părut o tăcere perfidă. Omul acela detaşat, curat, deşi punea întrebări, părea să nu aibă încredere în răspunsuri. O asculta, o pipăia, o scruta şi între timp îi impunea aşteptarea unor cuvinte definitive despre ce se întâmpla în pieptul ei, în burtă, în gât, locuri pe care, aparent, le cunoştea bine, dar pe care acum şi le simţea complet necunoscute. În cele din urmă, Armando a întrebat-o:

— Dormi bine?

— Foarte bine.

— Cât?
— Depinde.
— De ce anume?
— De gânduri.
— Mănânci destul?
— Când am chef.
— Uneori ai dificultăţi de respiraţie?
— Nu.
— Dureri la nivelul toracelui?
— O greutate, dar uşoară.
— Transpiraţii reci?
— Nu.
— S-a întâmplat să leşini sau să simţi că leşini?
— Nu.
— E regulată?
— Ce?
— Menstruaţia.
— Nu.
— Când ţi-a venit ultima dată?
— Nu ştiu.
— Nu-ţi notezi?
— Trebuie să-ţi notezi?
— E mai bine. Foloseşti anticoncepţionale?
— Ce vrei să spui?
— Prezervative, sterilet, pilula.
— Ce pilulă?
— Un medicament nou: o iei şi nu poţi rămâne însărcinată.
— E adevărat?
— Categoric. Soţul tău n-a folosit niciodată un prezervativ?
— Nu mai am un soţ.
— Te-a părăsit?
— L-am părăsit.
— Când eraţi împreună, îl folosea?
— Habar n-am cum arată un prezervativ.
— Ai o viaţă sexuală regulată?
— De ce trebuie să vorbim despre lucrurile astea?
— Dacă nu vrei, nu vorbim.
— Nu vreau.

Armando şi-a pus la loc instrumentele în geantă, s-a aşezat pe un scaun pe jumătate rupt şi a oftat.

— Trebuie s-o iei mai uşor, Lina: ţi-ai împins corpul mult peste limită.

— Ce înseamnă asta?

— Eşti nehrănită, zdruncinată, te-ai neglijat mult.

— Şi pe urmă?

— Ai o uşoară inflamaţie a căilor respiratorii, îţi dau un sirop.

— Şi pe urmă?

— Ar trebui să faci o serie de analize, ficatul e puţin mărit.

— N-am timp de analize, dă-mi un medicament. Armando a clătinat din cap nemulţumit.

— Ascultă, a spus, cu tine am înţeles că e mai bine să n-o dai cotită: ai un suflu.

— Ce-i asta?

— O problemă la inimă şi e posibil să nu fie ceva benign. Lila a făcut o grimasă de nelinişte.

— Ce vrei să spui, că mor?

El a zâmbit şi a spus:

— Nu, trebuie doar să mergi să te vadă un cardiolog. Mâine treci pe la mine, la spital, şi te trimit la unul bun.

Lila s-a încruntat, s-a ridicat, a spus cu răceală:

— Mâine am treabă, mă duc la Soccavo.

42.

A exasperat-o tonul îngrijorat al lui Pasquale. În timp ce conducea spre casă, a întrebat-o:

— Cea zis Armando, cum te simţi?

— Bine, trebuie să mănânc mai mult.

— Ai văzut, te neglijezi.

Lila a izbucnit:

— Pasquà, nu eşti tatăl meu, nu eşti fratele meu, nu eşti nimeni. Lasă-mă în pace, ai înţeles?

— Nu pot să-mi fac griji pentru tine?

— Nu, şi fii atent la ce faci şi ce zici, mai ales faţă de Enzo: dacă îi povesteşti că m-am simţit rău – şi nu e adevărat, am avut doar o ameţeală –, riscăm să rupem prietenia.

— Ia-ţi două zile de odihnă şi nu te duce la Soccavo: aşa te-a sfătuit şi Capone, aşa te sfătuieşte şi comitetul, este o chestiune

de oportunitate politică.

— Cui dracului îi pasă de oportunitatea politică: voi aţi fost cei care m-aţi băgat în necazuri şi acum fac ce am chef.

Nu l-a invitat să urce şi el a plecat furios. Odată ajunsă acasă, Lila l-a alintat mult pe Gennaro, a pregătit cina, l-a aşteptat pe Enzo. Acum i se părea că are în permanenţă respiraţia tăiată. Pentru că Enzo întârzia, i-a dat lui Gennaro să mănânce, s-a temut că e una din serile alea în care se întâlnea cu femei şi se întorcea noaptea târziu. Când copilul a vărsat un pahar plin cu apă, a încetat cu duioşia, a urlat la el în dialect, ca şi cum ar fi fost un adult: *vrei să stai puţin locului, trebuie să te iau la palme, de ce vrei să-mi distrugi viaţa aşa?*

Enzo s-a întors exact atunci, iar ea a încercat să fie amabilă. Au mâncat, dar Lila a avut impresia că dumicatul face eforturi să coboare în stomac, că o zgârie pe gât. Imediat cum a adormit Gennaro, s-au dedicat cursului de la Zürich, dar Enzo a obosit repede şi a încercat de mai multe ori, politicos, să se ducă la culcare. Au fost încercări zadarnice, Lila voia să rămână trează până târziu, îi era frică să se închidă în camera ei. Se temea că simptomele trecute sub tăcere faţă de Armando vor apărea imediat cum o să se găsească singură în întuneric, toate laolaltă, omorând-o. El a întrebat-o încet:

— Îmi spui ce ai?

— Nimic.

— Te duci şi vii cu Pasquale: de ce, ce secrete aveţi?

— Sunt chestiuni care ţin de sindicat, m-a pus să mă înscriu şi acum trebuie să mă ocup de asta.

Enzo a avut o expresie descurajată. Ea l-a întrebat:

— Ce e?

— Pasquale mi-a zis ce faci la fabrică. I-ai spus lui şi celor din comitet. De ce sunt singurul care nu merită să ştie nimic?

Lila s-a enervat, s-a ridicat şi s-a dus la toaletă. Pasquale nu rezistase. Ce povestise? Doar despre necazurile sindicale pe care voia să i le facă lui Soccavo sau şi despre Gino, despre faptul că i se făcuse rău pe strada Tribunalelor? Nu putuse să tacă, prietenia dintre bărbaţi are înţelegerile ei nescrise, dar solide, nu e ca cea dintre femei. A tras apa, s-a întors la Enzo şi a spus:

— Pasquale e un spion.

— Pasquale e un prieten. Tu, în schimb, ce eşti?

Tonul i-a făcut rău, a cedat în mod neaşteptat, brusc. I s-au umplut ochii de lacrimi şi a încercat inutil să şi le reţină, umilită de propria-i slăbiciune.

— Nu vreau să-ţi fac şi mai multe neplăceri decât ţi-am făcut deja, a hohotit, mi-e frică că mă goneşti.

Apoi şi-a suflat nasul şi a adăugat în şoaptă:

— Pot dormi cu tine?

Enzo a privit-o uluit.

— Să dormi cum?

— Cum vrei tu.

— Dar tu vrei asta?

Lila a murmurat, privind fix la carafa de apă din centrul mesei, care era caraghioasă, îi plăcea mult lui Gennaro, avea un cap de găină:

— Important e să mă ţii aproape de tine.

Enzo a clătinat din cap nemulţumit.

— Tu nu mă vrei.

— Te vreau, dar nu simt nimic.

— Nu simţi nimic *pentru mine*?

— Ce tot spui, la tine ţin foarte mult şi îmi doresc în fiecare seară să mă chemi şi să mă ţii îmbrăţişată. *Dar în afară de asta nu-mi doresc altceva.*

Enzo s-a făcut palid, chipul lui frumos s-a schimonosit ca din cauza unei dureri insuportabile. A constatat:

— Te dezgust.

— Nu, nu, nu: facem ce vrei tu, imediat, sunt gata.

El a zâmbit dezolat şi a rămas un pic tăcut. Apoi n-a suportat neliniştea ei şi a bombănit:

— Să mergem la culcare.

— Fiecare în camera lui?

— Nu, la mine.

Lila, uşurată, s-a dus să se dezbrace. Şi-a pus cămaşa de noapte, s-a dus la el tremurând de frig. El era deja în pat.

— Mă aşez aici?

— Bine.

S-a strecurat sub pătură, şi-a aşezat capul pe umărul lui, i-a trecut un braţ peste piept. Enzo a rămas nemişcat, iar ea a simţit imediat că elibera o căldură nemaipomenită.

— Am picioarele îngheţate, a şoptit, pot să le pun lângă ale tale?

— Da.

— Te mângâi puţin?

— Lasă-mă în pace.

Încet, încet, s-a încălzit. Durerea din piept a dispărut, a uitat de apăsarea din gât, s-a abandonat căldurii binefăcătoare.

— Pot să dorm? l-a întrebat ameţită de oboseală.

— Dormi.

43.

În zori a tresărit, corpul i-a amintit că trebuia să se trezească. Într-o clipă au apărut gândurile negative, toate foarte clare: inima bolnavă, regresele lui Gennaro, fasciştii din cartier, îngâmfarea Nadiei, faptul că nu putea avea încredere în Pasquale, lista de revendicări. Abia apoi şi-a dat seama că dormise cu Enzo, dar că el nu mai era în pat. S-a ridicat în grabă, exact la timp ca să audă uşa care se închidea. Se sculase imediat ce adormise ea? Stătuse treaz toată noaptea? Dormise în cealaltă cameră cu copilul? Sau adormise cu ea uitând de orice dorinţă? Cu siguranţă a luat micul dejun singur după ce pusese masa pentru ea şi pentru Gennaro. Plecase la muncă, fără cuvinte, cu gândurile bine păstrate în mintea lui.

La fel şi Lila, după ce şi-a lăsat fiul la vecină, a alergat la fabrică.

— Te-ai decis, aşadar? a întrebat Edo puţin bosumflat.

— Mă decid când am chef, a răspuns Lila, revenind la vechiul ton.

— Suntem o comisie, trebuie să ne informezi.

— Aţi făcut lista să circule?

— Da.

— Şi ceilalţi ce spun?

— Cine tace consimte.

— Nu, a spus ea, cine tace se cacă pe el.

Capone avea dreptate, Nadia şi Armando la fel. Era o iniţiativă neconvingătoare, o exagerare. Lila a muncit cu îndârjire la tăierea cărnii, avea chef să facă rău în general şi să-şi facă rău ei înseşi. Să-şi înfigă cuţitul în mână, să-l facă să alunece, acum, de la carnea moartă la cea vie a ei. Să urle, să se năpustească

asupra celorlalţi, să-i facă pe toţi să plătească incapacitatea ei de a găsi un echilibru. *Ah, Lina Cerullo, eşti incorigibilă. De ce ai făcut lista aia? Nu vrei să fii exploatată? Vrei să-ţi îmbunătăţeşti situaţia ta şi pe cea a acestor oameni? Eşti sigură că tu şi ei veţi începe de aici, de la ce sunteţi acum şi apoi vă veţi alătura unui marş victorios al proletariatului din toată lumea? Pe naiba! Marş ca să deveniţi ce? Tot muncitori? Muncitori care trudesc de dimineaţa până seara, dar la putere? Tâmpenii. Vorbe goale ca să alungi oboseala. Ştii bine că e o condiţie îngrozitoare, nu trebuie îmbunătăţită, ci eliminată, o ştii de când erai mică. Ce anume să îmbunătăţeşti, cum să te îmbunătăţeşti? Tu, de exemplu, ai devenit un om mai bun, ai devenit ca Nadia sau Isabella? Fratele tău a devenit ca Armando? Fiul tău e ca Marco? Nu, noi rămânem noi şi ei – ei. Atunci de ce nu te resemnezi? Vina minţii care nu se poate linişti, caută încontinuu un mod de a funcţiona. Să desenezi pantofi. Să pui pe picioare o fabrică de pantofi. Să rescrii articolele lui Nino, să-l persecuţi până când face cum zici tu. Să foloseşti cum ai tu chef fasciculele de la Zürich, cu Enzo. Şi acum să-i demonstrezi Nadiei că dacă ea face revoluţie, tu faci una şi mai şi. Mintea, ah, da, răul e acolo, şi din cauza nemulţumirii minţii corpul se îmbolnăveşte. Sunt sătulă de mine, de tot. Sunt sătulă şi de Gennaro: destinul lui, dacă îi merge bine, e să ajungă într-un loc ca ăsta şi să se târască pentru cinci lire în plus în faţa vreunui patron. Atunci? Atunci, Cerullo, asumă-ţi responsabilităţile şi fă ce ai avut întotdeauna în minte: să-l sperii pe Soccavo, să-l dezveţi de viciul de a le-o trage muncitoarelor în camera de uscare. Arată-i şi lui ce i-ai arătat studentului cu faţa de lup. În vara aceea la Ischia. Băuturile, casa din Forio, patul luxos în care am fost cu Nino. Banii proveneau din locul acesta, din această miasmă, din aceste zile petrecute în silă, de la această oboseală plătită cu câteva lire. Ce am tăiat aici? Ţâşneşte o pastă gălbuie, ce scârbă. Lumea se învârte, dar, măcar atât, dacă se prăbuşeşte, se distruge.*

În preajma pauzei de prânz s-a hotărât, i-a spus lui Enzo: *mă duc.* Dar nici măcar n-a apucat să-şi scoată şorţul, căci secretara patronului a apărut la dezosare ca să-i spună:

— Domnul Soccavo te vrea de urgenţă la el în birou.

Lila a crezut că vreun spion îi zisese deja lui Bruno ce se punea la cale. A lăsat munca, a luat din dulăpior foaia cu

revendicările şi a urcat. A ciocănit la uşa biroului şi a intrat. În cameră nu era doar Bruno. Aşezat pe fotoliu, cu ţigara în gură, l-a găsit acolo pe Michele Solara.

44.

Ştia dintotdeauna că Michele, mai devreme sau mai târziu, o să reapară în viaţa ei, dar să-l găsească în biroul lui Bruno a speriat-o la fel cum, în copilărie, o speriau spiritele din ungherele întunecoase ale casei. *Ce caută aici,* s-a gândit, *trebuie să plec.* Dar Solara, când a văzut-o, s-a ridicat în picioare, a deschis braţele, a părut într-adevăr emoţionat. A zis în italiană: *Lina, ce plăcere, ce mă bucur.* Voia s-o îmbrăţişeze şi ar fi făcut-o dacă ea nu l-ar fi oprit cu un gest spontan de repulsie. Michele a rămas câteva clipe cu braţele deschise, apoi, haotic, cu o mână şi-a mângâiat un obraz, ceafa, iar cu cealaltă i-a arătat-o pe Lila lui Soccavo, spunând de data asta cu glas prefăcut:

— Ia te uită, nu-mi vine să cred: tu chiar o ţineai ascunsă pe doamna Carracci printre salamuri?

Lila i s-a adresat lui Bruno în mod sever:

— Mă întorc mai târziu.

— Stai jos, a zis el posomorât.

— Prefer să stau în picioare.

— Stai jos că oboseşti.

Ea a clătinat din cap, a rămas în picioare şi Michele i-a zâmbit lui Soccavo complice:

— Aşa e ea, resemnează-te, nu ascultă de nimeni niciodată.

Lilei i s-a părut că vocea lui Solara are mai multă forţă decât în trecut, vorbea ca şi cum în ultimii ani ar fi făcut exerciţii de pronunţie. Poate ca să-şi păstreze energia, poate doar ca să-l enerveze, s-a răzgândit şi a luat loc. Michele s-a aşezat şi el la loc pe fotoliu, dar întors cu totul spre ea, ca şi când din momentul acela Bruno n-ar mai fi fost în cameră. A măsurat-o bine din priviri, cu simpatie, şi a zis arătând mâhnit: *ai mâinile distruse, ce păcat, când erai mică aveai nişte mâini atât de frumoase.* Apoi a început să pălăvrăgească despre magazinul din Piaţa Martirilor la modul informativ, ca şi cum Lila ar fi fost

încă o angajată de-a lui şi ar fi avut o întâlnire de lucru. A vorbit despre noile rafturi, despre noile becuri şi despre cum a pus să fie zidită încă o dată uşa băii care dădea spre curte. Lila şi-a amintit de uşa aceea şi a spus încet, în dialect:

— Nu-mi pasă de magazinul tău.

— Vrei să spui al *nostru*: l-am creat împreună.

— Împreună cu tine n-am creat niciodată nimic.

Michele a zâmbit din nou, clătinând din cap în semn de uşoară dezaprobare. *Cine pune banii,* a *spus, face şi desface exact ca cine munceşte cu mâinile şi cu mintea. Banii creează imaginile de ansamblu, situaţiile, viaţa oamenilor. Tu nu ştii pe câţi oameni îi pot face fericiţi sau distruge doar semnând un* scèk. Şi apoi a început din nou să pălăvrăgească liniştit, părea bucuros să-i povestească ultimele noutăţi, aşa cum se întâmplă între prieteni. A început cu Alfonso, care în Piaţa Martirilor îşi făcuse bine treaba şi acum câştiga suficient ca să-şi poată întemeia o familie. Dar nu voia să se căsătorească, prefera s-o ţină pe biata Marisa în condiţia de logodnică pe viaţă şi el să continue să facă după propriul chef. El atunci, ca angajator, îl încurajase. O viaţă legitimă face bine angajaţilor, se oferise să-i plătească petrecerea de nuntă, astfel că, în sfârşit, în iunie se vor căsători. *Vezi,* i-a spus, *dacă tu ai fi continuat să lucrezi pentru mine, Alfonso e o nimica toată, ţi-aş fi dat tot ce-mi cereai, ai fi fost o regină.* Apoi, fără să-i lase timp să răspundă, a scuturat scrumul ţigării într-o veche scrumieră de bronz şi a anunţat-o că şi el se căsătorea, tot în iunie, cu Gigliola, bineînţeles, marea iubire a vieţii lui. *Păcat că nu te pot invita,* s-a plâns el, *mi-ar fi plăcut, dar nu vreau să-l pun într-o situaţie stânjenitoare pe soţul tău.* Şi a început să povestească de Stefano, de Ada şi de fetiţa lor, când vorbind frumos despre ei, când subliniind că mezelăriile nu mai mergeau ca altă dată. *Carracci,* i-a explicat, *cât timp au fost banii tatălui său s-a ţinut la suprafaţă, însă comerţul este de-acum ca o mare agitată. De o vreme Stefano ia apă la bord, nu mai rezistă. Concurenţa* – a spus – *crescuse, se deschideau încontinuu magazine noi.* Marcello însuşi, de exemplu, îşi pusese în cap să mărească vechea prăvălie a lui don Carlo răposatul şi s-o transforme într-unul din acele locuri unde se vindeau de toate, de la săpunuri la becuri, *mortadelle* şi prăjituri. Şi reuşise, afacerea mergea excelent, o denumise *Tutto per tutti*[5].

---

[5] Traducere aproximativă: De toate pentru toţi. (N.t.).

— Spui că tu şi fratele tău aţi reuşit să-l ruinaţi şi pe Stefano?

— Ce ruină, Lina, noi ne facem munca noastră şi atât, dimpotrivă, când putem să-i ajutăm pe prieteni, îi ajutăm bucuroşi. Ghici pe cine a pus Marcello să lucreze în noul magazin?

— Nu ştiu.

— Pe fratele tău.

— Pe Rino l-aţi redus la statutul de a vânzător în magazinele voastre?

— Păi, tu l-ai părăsit şi băiatul ăla îi duce în spate pe tatăl tău, pe mama ta, un fiu, pe Pinuccia, care e din nou însărcinată. Ce putea să facă? I-a cerut ajutor lui Marcello şi Marcello l-a ajutat. Nu-ţi face plăcere?

Lila a răspuns rece:

— Nu, nu-mi face plăcere, nu-mi place nimic din tot ce faceţi.

Michele a făcut o mutră nemulţumită şi şi-a amintit de prezenţa lui Bruno:

— O vezi, e cum îţi spuneam, problema ei e că are un caracter urât.

Bruno a zâmbit stânjenit, voind să pară complice.

— E adevărat.

— Ţi-a făcut rău şi ţie?

— Puţin.

— Ştii că era încă o copilă când i-a pus cuţitul de cizmărie la gât fratelui meu, care era de două ori cât ea? Şi nu în glumă, se vedea că era gata să-l folosească.

— Serios?

— Da. Asta are curaj, e hotărâtă.

Lila a strâns pumnii cu putere, detesta slăbiciunea pe care o resimţea în corp. Camera se vălurea, corpurile lucrurilor neînsufleţite şi ale persoanelor vii se dilatau. L-a privit pe Michele care stingea mucul de ţigară în scrumieră. Se întrebuinţa extrem, de parcă şi el, în ciuda tonului liniştit, încerca să se elibereze de o mare suferinţă. Lila i-a fixat cu privirea degetele care nu încetau să storcească mucul de ţigară, unghiile îi deveniseră albe. *Odată,* s-a gândit, *mi-a cerut să devin amanta lui. Dar nu asta îşi doreşte cu adevărat. E ceva în plus, ceva ce nu are de-a face cu fututul, ceva ce nici el nu ştie să explice. E obsedat, e ca o superstiţie. O crede că am vreo putere şi că puterea aceea îi este absolut necesară. Şi-ar dori-o,*

dar nu reuşeşte s-o aibă şi suferă, este un lucru pe care nu mi-l poate lua cu forţa. Da, poate că aşa stau lucrurile. Dacă n-ar sta aşa, m-ar fi stâlcit deja. Dar de ce tocmai eu? Ce a văzut în mine? Nu trebuie să rămân aici, sub ochii lui, nu trebuie să-l ascult, mă înspăimântă ce vede şi ceea ce-şi doreşte. Lila i-a spus lui Soccavo:

— Îţi las ceva şi plec.

S-a ridicat în picioare, gata să-i dea lista cu revendicări, un gest care i s-a părut tot mai lipsit de sens şi totuşi necesar. Voia să pună foaia pe masă, lângă scrumieră, şi să iasă din încăpere. Dar vocea lui Michele a oprit-o. Acum era categoric afectuoasă, aproape mângâietoare, ca şi cum ar fi înţeles că ea încerca să-i scape şi voia să facă tot posibilul să o farmece şi să o oprească. A continuat să-i vorbească lui Soccavo:

— Vezi, chiar are un caracter urât. Eu vorbesc şi ei nu-i pasă, scoate o foaie, zice că vrea să plece. Dar o ierţi, pentru că acest caracter urât e compensat de foarte multe calităţi. Tu crezi că ai angajat o muncitoare? Nu e adevărat. Această doamnă e mult mai mult. Dacă îi îngădui, îţi transformă rahatul în aur, e în stare să-ţi reorganizeze toată şandramaua asta ducând-o la un nivel pe care nu ţi l-ai imaginat niciodată. De ce? Pentru că are o minte pe care, în mod normal, nu doar că n-o are nicio femeie, dar n-o avem nici măcar noi, bărbaţii. Sunt cu ochii pe ea de când era aproape o fetiţă şi e chiar aşa. Asta mi-a desenat pantofi pe care şi în ziua de azi îi vând la Napoli şi în alte părţi şi fac o grămadă de bani cu ei. Şi mi-a reorganizat un magazin în Piaţa Martirilor cu o asemenea imaginaţie, că a devenit, datorită ei, un adevărat salon pentru domnii de pe strada Chiaia, din Posillipo, din Vomero. Şi multe, foarte multe alte lucruri ar putea face. Dar e nebună, crede că poate face mereu cum are ea chef. Se duce, vine, repară, distruge. Tu crezi că am concediat-o? Nu, într-o bună zi, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, n-a mai venit la muncă. Aşa, dispărută. Şi dacă o prinzi din nou, scapă iarăşi, e ca un ţipar. În asta constă problema ei: deşi e atât de inteligentă, nu înţelege ce poate face şi ce nu. Asta pentru că n-a găsit încă bărbatul adevărat. Bărbatul adevărat care s-o ţină-n frâu. Nu ştie să gătească? Învaţă. Ţine casa murdară? Face curăţenie. Un bărbat adevărat poate s-o facă pe o femeie să fie capabilă de orice. Aşa, de dragul conversaţiei, cu puţin timp în urmă am cunoscut o tipă care nu ştia să fluiere. Ei bine, am stat

împreună numai două ore – ore de foc – şi apoi i-am spus: *acu fluieră.* Ea – n-o să crezi – a fluierat. Dacă ştii s-o educi pe femeie, bine. Dacă nu ştii s-o educi, las-o baltă, că-ţi faci rău.

A rostit acele ultime cuvinte pe un ton foarte serios, ca şi cum ar fi sintetizat o poruncă de care nu poţi face abstracţie. Dar în timp ce vorbea, şi-a dat seama probabil că el nu fusese şi încă nu era în stare să-şi respecte propria lege. Atunci şi-a schimbat expresia feţei şi tonul, a simţit nevoia urgentă de a o umili. S-a întors spre Lila cu o izbucnire de mânie şi a subliniat, într-un crescendo de vulgarităţi dialectale:

— Cu asta însă e greu, nu scapi aşa de uşor de ea. Şi totuşi, o vezi cum e, are ochi mici, ţâţe mici, curul mic, arată ca o coadă de mătură. Ce poţi să faci cu una ca asta, nici măcar nu ţi se scoală. E de-ajuns însă o clipă, o singură clipă: te uiţi la ea şi vrei s-o fuţi.

În acel moment, Lila a simţit o izbitură foarte puternică în cap, ca şi cum inima, în loc să-i bată în gât, i-ar fi explodat în craniu. L-a insultat, urlând cuvinte la fel de vulgare ca acelea pe care el tocmai le pronunţase, a apucat de pe birou scrumiera de bronz răsturnând în jur mucurile de ţigară şi scrumul, a încercat să-l lovească. Dar gestul, în ciuda furiei, a fost lent, fără putere. Până şi vocea lui Bruno – *Lina, te rog, ce faci* – a trecut prin ea lipsită de voinţă. De aceea, poate, Solara a blocat-o cu uşurinţă şi i-a luat scrumiera, spunându-i furios:

— Tu crezi că depinzi de domnul Soccavo? Tu crezi că aici sunt un nimeni? Te înşeli. De ceva vreme numele domnului Soccavo se găseşte în registrul roşu al mamei mele, care e un document mult mai important decât cartea roşie a lui Mao. Aşa că nu depinzi de el, depinzi de mine, depinzi numai de mine. Şi eu, până acum, nu te-am îngrădit, voiam să văd unde pula mea voiaţi să ajungeţi, tu şi dobitocul ăla cu care te fuţi. Dar de acum să ţii minte că sunt cu ochii pe tine şi dacă am nevoie de tine, trebuie să vii fuguţa, e clar?

Abia atunci Bruno a sărit în picioare foarte nervos şi a exclamat:

— Las-o, Michè, acum exagerezi!

Solara i-a dat încet drumul Lilei la mână, apoi a bombănit adresându-i-se lui Soccavo, din nou în italiană:

— Ai dreptate, scuze. Doamna Carracci însă are această capacitate: într-un fel sau altul te face mereu să exagerezi.

Lina şi-a reprimat furia, şi-a frecat cu grijă încheietura şi a îndepărtat cu vârful degetelor un pic de scrum care căzuse pe ea. Apoi a despăturit foaia cu revendicările, a aşezat-o în faţa lui Bruno şi, în drum spre uşă, s-a răsucit spre Solara şi a spus:

— Ştiu să fluier de când aveam cinci ani.

45.

Când s-a întors jos, foarte palidă, Edo a întrebat-o cum merseseră lucrurile, dar Lila nu i-a răspuns. L-a împins într-o parte şi s-a dus să se închidă în baie. Se temea să nu fie imediat convocată din nou de Bruno, se temea să nu fie obligată la o confruntare în prezenţa lui Michele, se temea de fragilitatea ciudată a corpului său, nu se putea obişnui cu ea. De la fereastră a privit curtea şi a respirat uşurată când l-a văzut pe Michele, înalt, cu mersul nervos, fruntea cheală, faţa frumoasă bărbierită cu grijă, o jachetă de piele neagră şi pantaloni închişi la culoare, ajungând la maşina lui şi apoi plecând. Atunci s-a întors la dezosare şi Edo a întrebat-o din nou:

— Deci?

— A mers bine. De aici încolo însă vă descurcaţi voi.

— În ce sens?

N-a apucat să-i răspundă, pentru că a apărut gâfâind secretara lui Bruno. Patronul voia imediat să se ducă la el. S-a dus ca sfânta aceea care, deşi capul i se sprijinea încă pe gât, îl duce şi în mână ca şi cum deja i-ar fi fost tăiat. Bruno, cum a văzut-o în faţa lui, aproape a urlat:

— Nu vreţi ca dimineaţa să vă servesc şi cafeaua la pat? Ce mai e şi reforma asta, Lina? Dar îţi dai seama? Stai jos şi explică-mi. Nu-mi vine să cred.

Lila i-a explicat cerere după cerere pe tonul folosit cu Gennaro când copilul nu voia să priceapă. A subliniat că era mai bine să ia în serios hârtia aia şi să abordeze diversele puncte cu spirit constructiv, fiindcă dacă el se comporta în mod iraţional, în curând o să-i pice pe cap inspecţia muncii. L-a întrebat apoi în ce fel de necazuri se vârâse de ajunsese pe mâinile unor oameni periculoşi ca familia Solara. În acel punct, Bruno şi-a pierdut complet calmul. Coloritul lui roşu a devenit violet, ochii i s-au

injectat de sânge, a urlat că o va distruge, că ar fi fost de ajuns să dea câteva lire pe lângă salariu celor patru cretini pe care-i asmuţise împotriva lui ca s-o rezolve definitiv. A urlat că erau ani de zile de când tatăl lui se ducea cu plocoane la inspecţia muncii, doar nu-şi închipuia că o să se teamă de vreo inspecţie. A zbierat că fraţii Solara or s-o facă să-i treacă dorinţa de a fi sindicalistă şi a spus cu voce gâtuită: *afară, afară imediat, afară.*

Lila s-a dus la uşă. Abia din prag i-a spus:

— E ultima dată când mă vezi: din acest moment nu mai muncesc aici.

La acele cuvinte Soccavo şi-a revenit brusc. A avut o grimasă alarmată, îi promisese probabil lui Michele că n-o concedia. I-a spus:

— Acum te superi? Acum eşti capricioasă? Ce zici, vino-ncoace, să discutăm, decid eu dacă trebuie să te concediez sau nu. Proasto, am spus vino-ncoace.

Ea, pentru o fracţiune de secundă, şi-a amintit din nou de Ischia, de dimineţile în care aşteptam să vină Nino şi prietenul lui bogat care avea casă la Forio, băiatul foarte amabil şi întotdeauna răbdător. A ieşit şi a închis uşa în urma ei. Imediat a fost cuprinsă de un tremurat foarte puternic, sudoarea i-a acoperit corpul. Nu s-a dus la dezosare, nu i-a salutat pe Edo şi pe Teresa, a trecut prin faţa lui Filippo care a privit-o uluit, a strigat la ea: *Cerù, unde te duci, întoarce-te.* Ea a parcurs strada nepavată în fugă, a luat primul autobuz spre Marina şi a ajuns la mare. A hoinărit mult. Era un vânt rece. A urcat în cartierul Vomero cu funicularul, s-a plimbat prin Piaţa Vanvitelli, pe strada Scarlatti, pe strada Cimarosa, a luat din nou funicularul şi a coborât. Târziu şi-a dat seama că uitase de Gennaro. S-a întors acasă la ora nouă şi i-a rugat pe Enzo şi pe Pasquale, care-i puneau întrebări neliniştite ca să înţeleagă ce i se întâmplase, să vină să mă caute în cartier.

Şi acum iată-ne aici, în plină noapte, în această cameră complet goală din San Giovanni a Teduccio. Gennaro doarme, Lila vorbeşte încontinuu cu voce joasă, Enzo şi Pasquale aşteaptă în bucătărie. Eu mă simt precum cavalerul dintr-un roman medieval care, în armura lui strălucitoare, după ce a făcut mii de lucruri uluitoare prin lume, dă peste un cioban zdrenţăros, mort de foame, care fără să se mişte de pe păşune stăpâneşte şi conduce cu mâinile goale nişte bestii oribile cu un

curaj extraordinar.

46.

Am fost o ascultătoare calmă, am lăsat-o să vorbească. Unele momente ale povestirii, mai ales când expresia de pe faţa Lilei şi evoluţia frazelor sufereau o neaşteptată şi dureroasă schimonosire, m-au tulburat mult. Am perceput un puternic sentiment de vinovăţie, m-am gândit: *asta e viaţa de care puteam avea parte şi, dacă nu s-a întâmplat, e şi meritul ei.* Uneori am fost pe punctul de a o îmbrăţişa, mai des mi-a venit să-i pun întrebări, să comentez. În general, însă, m-am abţinut, am întrerupt-o de cel mult două sau trei ori.

Cu siguranţă, de exemplu, m-am băgat când ea a vorbit despre Galiani şi copiii ei. Voiam să-mi explice mai bine ce spusese profesoara mea, ce cuvinte folosise mai exact, dacă apăruse vreodată numele meu în discuţiile cu Nadia şi Armando. Dar am înţeles la timp meschinăria cerinţelor mele şi m-am abţinut: deşi o parte din mine considera că e o curiozitate legitimă, era vorba, totuşi, despre cunoştinţe de-ale mele la care ţineam. M-am limitat să spun doar atât:

— Înainte să plec definitiv la Florenţa, va trebui să trec pe la Galiani s-o salut. Eventual vii cu mine, ai chef?

Şi am adăugat:

— Relaţiile s-au răcit puţin după Ischia, ea m-a învinovăţit pe mine că Nino a părăsit-o pe Nadia.

Pentru că Lila a privit prin mine, am mai spus:

— Membrii familiei Galiani sunt nişte persoane de treabă, un pic încrezute. Iar povestea cu suflul trebuie verificată.

De data asta ea a reacţionat:

— Suflul există.

— Bine, am răspuns, dar şi Armando a spus că e nevoie de un cardiolog.

A replicat:

— El, oricum, l-a auzit.

Dar la întâmplările despre sex mi-a venit să reacţionez. Când a povestit despre camera de uscare, am fost pe punctul de a-i spune: *la Torino, a sărit pe mine un intelectual bătrân; şi la*

Milano un pictor venezuelean, pe care-l cunoşteam doar de câteva ore, a venit în camera mea ca să se strecoare în patul meu de parcă ar fi fost o favoare pe care i-o datoram. Totuşi, şi atunci m-am abţinut. Ce sens avea să vorbesc despre problemele mele în momentul acela? Şi, în fond, ce i-aş fi povestit eu semăna, într-adevăr, cu ce povestea ea?

Această ultimă îndoială mi s-a lămurit cu claritate atunci când, de la enunţarea faptelor – numai despre fapte foarte brutale vorbiserăm cu ani în urmă, când îmi povestise despre noaptea nunţii ei –, Lila a început să-mi vorbească, în general, despre sexualitatea ei. Abordarea acelui subiect era ceva cu totul nou. Trivialitatea mediului din care proveneam îţi folosea să ataci sau să te aperi, dar, tocmai pentru că era o limbă a violenţei, nu facilita deloc confidenţele intime, ba dimpotrivă, le îngreuna. Aşa că m-am simţit stânjenită, m-am uitat fix la podea când a spus, cu vocabularul ei crud de cartier, că să se fută nu-i oferise niciodată plăcerea la care se aşteptase când era mică, dimpotrivă, că nu simţise mai nimic niciodată. Că după Stefano, după Nino, chiar o enerva s-o facă, oricum nu-l putuse accepta în ea nici măcar pe un bărbat de treabă ca Enzo. Mai mult, a adăugat, cu un vocabular şi mai brutal, că făcuse ba obligată, ba din curiozitate, ba din pasiune tot ce putea să vrea un bărbat de la o femeie. Dar că şi atunci când îşi dorise să conceapă un copil cu Nino şi rămăsese însărcinată, plăcerea despre care se spune că trebuie să însoţească acea mare iubire nu existase.

În faţa unui adevăr atât de limpede am înţeles că nu puteam să mai tac, că trebuia s-o fac să mă simtă aproape, că trebuia să reacţionez la confidenţele ei cu o confidenţă egală. Dar la gândul că trebuia să vorbesc despre mine – dialectul mă dezgusta şi, chiar dacă treceam drept o autoare care scrie pagini îndrăzneţe, italiana pe care o dobândisem mi se părea prea sofisticată pentru subiectul neplăcut al experienţelor sexuale – disconfortul a crescut. Am uitat că mărturisirea ei era una dificilă, că fiecare cuvânt, chiar şi vulgar, era fixat în spatele epuizării de pe faţa ei, în spatele tremurului mâinilor şi i-am retezat-o scurt.

— Pentru mine nu e aşa, am spus.

N-am minţit şi totuşi nu spusesem nici adevărul. Adevărul era mai complicat şi, ca să-i dau formă, aş fi avut nevoie de cuvinte verificate. Ar fi trebuit să-i spun că pe vremea lui Antonio era o

mare plăcere să mă frec de el, să mă las atinsă şi că îmi doream încă acea senzaţie. Ar fi trebuit să recunosc că şi eu mă simţisem dezamăgită când fusesem penetrată, fusese o experienţă stricată de sentimentul de vinovăţie, de disconfortul condiţiilor actului sexual, de teama de a fi prinşi, de graba cu care s-a desfăşurat, de groaza de a rămâne însărcinată. Dar ar fi trebuit să adaug că Franco – puţinele lucruri pe care le ştiam despre sex aveau în mare parte legătură cu el –, înainte să intre în mine şi după, mă lăsa să mă frec de piciorul lui, de pântecele lui, iar asta îmi plăcea şi uneori făcea frumoasă şi penetrarea.

Prin urmare – ar fi trebuit să-i spun în concluzie –, acum aşteptam nunta, Pietro era un bărbat foarte drăguţ, speram ca în liniştea şi în legitimitatea patului conjugal să fi avut timpul şi confortul de a descoperi plăcerea copulaţiei. Iată, dacă m-aş fi exprimat în felul acela, aş fi fost sinceră. Dar noi, la douăzeci şi cinci de ani, nu aveam tradiţia unor confidenţe atât de articulate. Existaseră doar scurte referiri vagi în timpul logodnei ei cu Stefano şi a mea cu Antonio, dar nu fuseseră decât nişte fraze întortocheate, nişte aluzii. Cât despre Donato Sarratore şi despre Franco, nu vorbisem niciodată nici de primul, nici de al doilea. Aşa că am rămas la acele câteva cuvinte – *pentru mine nu e aşa* –, care probabil pentru ea au sunat ca şi cum i-aş fi zis: *poate că nu eşti normală.* Şi, într-adevăr, m-a privit perplexă, a spus voind parcă să se apere:

— În carte ai scris altceva.

O citise deci. Am murmurat în defensivă:

— Deja nu mai ştiu nici eu ce conţine.

— Conţine chestii obscene, a spus, chestii pe care bărbaţii nu vor să le audă şi pe care femeile le ştiu, dar le e teamă să le spună. Acum însă ce faci, te ascunzi?

A folosit aproximativ acele cuvinte, cu siguranţă a zis *obscene.* Şi ea, aşadar, îmi cita paginile scabroase şi o făcea ca Gigliola, care folosise cuvântul *obscenitate.* Am aşteptat să facă o evaluare de ansamblu a cărţii, dar nu s-a întâmplat. S-a folosit de ea doar ca de o punte pe care a revenit ca să accentueze ceea ce a numit de mai multe ori, cu insistenţă, *disconfortul fututului. Ăla apare în romanul tău,* a exclamat, *şi dacă l-ai povestit, îl cunoşti, e inutil să spui: pentru mine nu e aşa.* Şi eu am bolborosit *da, poate că e adevărat, dar nu ştiu.* Şi în timp ce ea cu neruşinare chinuită începea din nou să-mi mărturisească

chestii personale – multă excitare, satisfacţie puţină, senzaţie de dezgust –, mi-au revenit în minte Nino şi întrebările la care mă tot gândisem. Noaptea aceea lungă plină de poveşti era un moment bun să-i spun că-l revăzusem? Trebuia s-o anunţ că pentru Gennaro nu se putea baza pe Nino, că el avea un alt copil, că îşi lăsa copiii în urmă cu nepăsare? Trebuia să profit de momentul acela, de mărturisirile ei, ca să-i spun că la Milano el îmi spusese ceva neplăcut despre ea, *Lila e primitivă şi în sex?* Trebuia să ajung să-i spun că în confidenţele ei agitate, dar şi în modul ei de a citi paginile *obscene* din cartea mea, acum, în timp ce vorbea, mi se părea că găsesc confirmarea faptului că Nino, în fond, avea dreptate? Ce voise să spună, de fapt, fiul lui Sarratore dacă nu ceea ce ea însăşi recunoştea? Îşi dăduse seama că pentru Lila să se lase penetrată era doar o datorie, că nu reuşea să se bucure de raportul sexual? El, mi-am zis, e expert. A cunoscut multe femei, ştie ce e o bună conduită sexuală feminină şi, în consecinţă, ştie să recunoască una rea. *A fi primitivă şi în sex* înseamnă, evident, a nu reuşi să simţi plăcere sub atingerile bărbatului, înseamnă a te contorsiona de dorinţă frecându-te ca să obţii plăcerea. Înseamnă a-i apuca mâinile, a le duce spre sexul tău, cum am făcut eu uneori cu Franco nebăgându-i în seamă enervarea, şi, de asemenea, dezinteresul cuiva care a ajuns deja la orgasm şi acum ar vrea să aţipească. A crescut disconfortul, m-am gândit: *am scris* asta *în romanul meu,* asta *au recunoscut Gigliola şi Lila,* asta *probabil a recunoscut Nino şi despre* asta, *aşadar, voia să vorbească?* Le-am respins pe toate cu putere, am murmurat cam la nimereală:

— Regret.

— Ce?

— Că ai rămas însărcinată fără să simţi plăcere.

Ea a răspuns cu o neaşteptată tresărire de sarcasm:

— Îţi dai seama mie.

Ultima dată am întrerupt-o când deja se arătau zorile, tocmai terminase de povestit confruntarea cu Michele. I-am spus: *gata, linişteşte-te, ia-ţi temperatura.* S-a dovedit că avea treizeci şi opt şi jumătate. Am îmbrăţişat-o strâns, i-am şoptit: *acum o să mă ocup eu de tine şi, până când o să-ţi revii, o să stăm tot timpul împreună şi, dacă va trebui să merg la Florenţa, tu şi copilul veţi veni cu mine.* A refuzat cu fermitate şi mi-a făcut ultima confesiune din noaptea aceea. A spus că greşise că-l

urmase pe Enzo la San Giovanni a Teduccio. Voia să se întoarcă în cartier.

— În cartier?

— Da.

— Eşti nebună.

— Imediat cum mă simt mai bine, asta fac.

Am certat-o, i-am zis că era un gând indus de febră, că ar fi istovit-o cartierul, că era o prostie să pună din nou piciorul în locul acela.

— Eu abia aştept să plec de acolo, am exclamat.

— Tu eşti puternică, mi-a răspuns uimindu-mă, eu n-am fost niciodată. Tu cu cât te simţi mai adevărată, mai bine în pielea ta, cu atât te îndepărtezi mai tare. Eu, dacă doar trec prin tunelul de pe şosea, mă sperii. Îţi aminteşti momentul în care am încercat să ajungem la mare, dar a început să plouă? Care din noi două voia să meargă înainte şi care, în schimb, a renunţat, eu sau tu?

— Nu-mi amintesc. Şi, oricum, în cartier nu te întorci.

Am încercat inutil să o fac să se răzgândească, am discutat mult.

— Du-te, a zis în cele din urmă, vorbeşte cu ăia doi, aşteaptă de ore în şir. Nu au închis ochii şi trebuie să se ducă la muncă.

— Ce să le spun?

— Ce vrei.

Am învelit-o bine, l-am acoperit şi pe Gennaro, care se agitase în somn toată noaptea. Mi-am dat seama că Lila aţipea deja. Am murmurat:

— Mă întorc repede.

A spus:

— Ţine minte ce ai promis.

— Ce?

— Ai uitat deja? Dacă mi se întâmplă ceva, trebuie să-l iei pe Gennaro.

— N-o să ţi se întâmple nimic.

În timp ce ieşeam din cameră, Lila a tresărit în starea ei de veghe şi a murmurat:

— Stai cu mine şi priveşte-mă până când adorm. Veghează-mă mereu, chiar şi când o să pleci din Napoli. Aşa o să ştiu că mă vezi şi o să stau liniştită.

47.

În perioada care a trecut din noaptea aceea până în ziua nunţii mele – m-am căsătorit pe 17 mai 1969 la Florenţa şi, după un voiaj de nuntă de numai trei zile la Veneţia, mi-am început cu entuziasm viaţa de soţie –, am încercat să fac tot ce puteam pentru Lila. La început, de fapt, m-am gândit pur şi simplu s-o ajut până îi trece răceala. Eram ocupată cu casa din Florenţa, aveam destule angajamente pentru carte – telefonul suna încontinuu şi mama bombănea, dăduse telefonul la jumătate din cartier, dar nimeni n-o căuta. *Să ţii chestia asta în casă,* spunea, *e mai mult o sâcâială decât altceva.* Apelurile erau aproape mereu pentru mine – scriam notiţe pentru ipotetice noi romane, încercam să umplu până la refuz lacunele culturii mele literare şi politice. Dar starea de slăbiciune generală în care ajunsese prietena mea m-a făcut în curând să-mi neglijez treburile şi să mă ocup din ce în ce mai mult de ea. Mama şi-a dat seama imediat că reînnodasem legătura: a considerat chestia asta dezonorantă, s-a făcut foc şi pară, ne-a acoperit de jigniri pe amândouă. Credea că-mi poate spune în continuare ce trebuia să fac şi ce nu, şchiopăta în urma mea criticându-mă. Uneori părea decisă să se furişeze chiar în trupul meu doar ca să nu mă lase să fiu stăpână pe mine. *Ce mai ai de împărţit cu aia,* mă bătea la cap, *gândeşte-te la ce eşti tu şi la ce este ea, nu ţi-a ajuns cartea scârboasă pe care ai scris-o, vrei să continui prietenia cu o curvă?* Dar eu m-am comportat de parcă eram surdă. Am văzut-o pe Lila în fiecare zi şi m-am dedicat reorganizării vieţii ei încă din momentul în care am lăsat-o adormită în cameră şi am dat cu ochii de cei doi bărbaţi care aşteptaseră toată noaptea în bucătărie.

Le-am spus lui Enzo şi Pasquale că Lila se simţea rău, nu mai putea să muncească la fabrica Soccavo şi îşi dăduse demisia. Cu Enzo n-a trebuit să irosesc cuvinte. Înţelesese de mult că ea nu mai putea continua cu fabrica, că se pusese într-o situaţie dificilă, că ceva înăuntrul ei se prăbuşea. Pasquale, în schimb, conducând spre cartier pe străzile încă fără trafic ale dimineţii, a opus rezistenţă. *Să nu exagerăm,* a spus, *e adevărat că Lila n-are o viaţă uşoară, dar asta se întâmplă cu toţi exploataţii lumii.* Apoi, într-o manieră care-i era proprie încă de mic, a început să-

mi vorbească despre ţăranii din sud, despre muncitorii din nord, despre populaţiile din America Latină, din nord-estul Braziliei, din Africa, despre afro-americani, despre vietnamezi, despre imperialismul Statelor Unite. Curând l-am oprit, am spus: *Pasquale, dacă Lina continuă aşa, moare.* Nu s-a lăsat, a obiectat mai departe nu pentru că nu ţinea la Lila, ci pentru că lupta împotriva fabricii Soccavo i se părea importantă, considera fundamental rolul prietenei noastre şi, în sinea lui, era convins că toate poveştile alea din cauza unei mici răceli nu proveneau neapărat de la ea, ci de la mine, o intelectuală mic-burgheză mai preocupată de niţică febră decât de consecinţele politice nasoale ale unei înfrângeri proletare. Pentru că nu avea tupeul să-mi spună aceste lucruri în mod explicit, ci doar cu jumătăţi de frază, i le-am rezumat eu cu claritate domoală, ca să-i arăt că înţelesesem. Chestia asta l-a enervat şi mai mult şi, lăsându-mă la poartă, mi-a zis: *acum trebuie să mă duc să muncesc, Lenù, dar o să mai vorbim despre asta.* Imediat cum m-am întors în casa din San Giovanni a Teduccio, l-am tras deoparte pe Enzo şi i-am zis: *ţine-l pe Pasquale departe de Lina dacă ţi-e dragă, nu trebuie să mai audă vorbindu-se despre fabrică.*

În perioada aceea purtam după mine tot timpul în geantă o carte şi un carneţel pentru notiţe: citeam în autobuz sau când Lila era aţipită. Uneori, o surprindeam că mă fixa cu privirea, poate că trăgea cu ochiul ca să vadă ce citeam, dar nu m-a întrebat niciodată nici măcar titlul cărţii, iar când am încercat să-i citesc câteva pagini – din scenele hanului din Upton, îmi amintesc –, a închis ochii ca şi cum aş fi plictisit-o. Febra i-a trecut după câteva zile, dar tusea nu, aşa că am obligat-o să mai stea în pat. M-am ocupat eu de casă, am gătit, m-am dedicat lui Gennaro. Poate fiindcă era deja măricel, un pic agresiv, capricios, l-am găsit lipsit de seducţia dezarmantă pe care o răspândea Mirko, celălalt fiu al lui Nino. Uneori însă trecea de la jocuri violente la tristeţi neaşteptate, adormea pe podea, iar asta m-a înduioşat, l-am îndrăgit, lucru care, atunci când a înţeles-o, l-a determinat să stea mereu lipit de mine, împiedicându-mă să fac treabă sau să citesc.

Între timp am încercat să înţeleg mai bine situaţia Lilei. Avea bani? Nu. I-am împrumutat şi i-a acceptat după ce a jurat de o mie de ori că mi-i va da înapoi. Cât îi datora Bruno? Salariul pe două luni. Şi indemnizaţia de vechime? Nu ştia. Enzo ce

muncea, cât câştiga? Hm! Şi cursul acela de la Zürich ce oportunităţi concrete oferea? Păi. Tuşea încontinuu, o durea pieptul, transpira, ceva parcă o strângea de gât, inima i-o lua razna pe neaşteptate. Mi-am notat detaliat toate simptomele şi am încercat s-o conving că era necesar un nou control medical, mult mai serios decât cel făcut de Armando. Nu mi-a zis da, însă nici nu s-a opus. Într-o seară când Enzo nu se întorsese încă, şi-a făcut apariţia Pasquale. A spus, politicos, că el, colegii din comitet şi câţiva muncitori de la fabrica Soccavo voiau să ştie cum se simţea Lila. Am subliniat că nu se simţea bine, că avea nevoie de odihnă, dar el a cerut oricum s-o vadă, doar ca s-o salute. L-am lăsat în bucătărie, m-am dus la Lila, am sfătuit-o să nu se întâlnească cu el. A făcut o grimasă care însemna: *fac cum vrei tu.* M-a emoţionat faptul că mi se abandona – ea care dintotdeauna comandase, făcuse şi desfăcuse – fără să comenteze.

48.

În aceeaşi seară l-am sunat din casa părinţilor mei pe Pietro şi am vorbit mult, spunându-i de-a fir a păr toate necazurile Lilei şi cât ţineam s-o ajut. A stat să mă asculte cu răbdare. La un moment dat, chiar mi-a arătat că poate fi de ajutor. Şi-a amintit de un tânăr specialist în greacă din Pisa care era obsedat cu calculatoarele şi îşi închipuia că vor revoluţiona filologia. M-a înduioşat faptul că, deşi era mereu cu mintea la munca lui, în acele împrejurări, de dragul meu, făcea eforturi să fie util.

— Dă de urma lui, l-am rugat, vorbeşte-i despre Enzo, nu se ştie niciodată, ar putea apărea ceva de lucru în perspectivă.

A promis că o va face şi a adăugat că, din ce-şi amintea, Mariarosa avusese o scurtă relaţie cu un avocat napolitan: poate că ar fi putut să dea de urma lui şi să-l întrebe dacă ar avea cum să mă ajute.

— Cu ce anume?

— Să recupereze banii prietenei tale.

M-am entuziasmat.

— Sun-o pe Mariarosa.

— Bine.

Am insistat:

— Te rog nu doar să promiţi, ci chiar s-o suni.

A tăcut pentru o clipă, apoi a spus:

— În momentul ăsta ai avut tonul mamei mele.

— În ce sens?

— Semănai cu ea când ceva îi stă la inimă.

— Sunt chiar foarte diferită, din păcate.

A tăcut din nou.

— Foarte bine că eşti diferită. Oricum, pe ea în chestiile astea n-o poate egala nimeni. Povesteşte-i de fata asta şi ai să vezi că o să te ajute.

Am sunat-o pe Adele. Am făcut-o cu o oarecare stânjeneală, pe care însă mi-am învins-o amintindu-mi de toate momentele în care o văzusem în acţiune fie pentru cartea mea, fie pentru găsirea casei de la Florenţa. Era o femeie căreia îi plăcea să fie ocupată. Dacă avea nevoie de ceva, ridica receptorul şi, pas cu pas, ajungea la ţintă. Ştia cum să ceară astfel încât să fie imposibil să o refuzi. Şi, cu dezinvoltură, trecea peste graniţe ideologice, nu respecta ierarhii, găsea femei de serviciu, mici funcţionari, industriaşi, intelectuali, miniştri şi tuturor li se adresa cu detaşare cordială, ca şi cum favoarea pe care o cerea, în realitate, le-ar fi făcut-o ea deja lor. Şi lui Adele, cu miile de scuze stânjenite pentru deranjul pricinuit, i-am povestit amănunţit despre prietena mea şi ea a devenit curioasă, chiar interesată, ba chiar s-a indignat. În cele din urmă mi-a zis:

— Lasă-mă să mă gândesc.

— Desigur.

— Între timp, pot să-ţi dau un sfat?

— Desigur.

— Nu fi timidă. Eşti scriitoare, foloseşte-ţi rolul, experimentează-l, fă-l să conteze. Acestea sunt vremuri decisive, sare totul în aer. Participă, fii prezentă. Şi începe cu adunătura asta de oameni de prin părţile tale, pune-i la zid.

— Cum?

— Scriind. Sperie-l de moarte pe Soccavo şi pe cei ca el. Promiţi că o vei face?

— Încerc.

Mi-a dat numele unui redactor de la ziarul *Unità.*

49.

După ce am vorbit la telefon cu Pietro, dar mai ales cu soacra mea, am dat frâu liber unui sentiment până atunci ţinut sub control, de-a dreptul reprimat, dar care acum era viu şi gata să câştige teren. Avea de-a face cu schimbarea statutului meu. Probabil că familia Airota, în special Guido, dar şi Adele însăşi, mă considerau o fată care, deşi foarte plină de bunăvoinţă, era foarte departe de persoana pe care şi-o doreau pentru fiul lor. Era la fel de probabil ca originea mea, cadenţa mea dialectală şi lipsa de eleganţă în toate cele să pună la grea încercare orizontul lor larg de vederi. Cu o oarecare exagerare, aş fi putut presupune că şi publicarea cărţii mele era parte dintr-un plan de urgenţă care avea scopul de a mă face prezentabilă în lumea lor. Rămânea însă, incontestabil, faptul că ei mă acceptaseră, că urma să mă căsătoresc cu Pietro cu consimţământul lor, că eram pe punctul de a intra într-o familie protectoare, un fel de castel bine fortificat de unde puteam ieşi fără teamă sau unde m-aş fi putut retrage dacă m-aş fi simţit în pericol. Era urgent, deci, să mă obişnuiesc cu faptul că făceam parte din acea nouă familie, dar, mai ales, trebuia să fiu conştientă de asta. Nu mai eram o fetiţă cu chibrituri aproape mai tot timpul să-l folosească pe ultimul, îmi procurasem o rezervă îmbelşugată. Aşa că – am înţeles brusc – puteam face pentru Lila mult mai mult decât făcusem până atunci.

I-am cerut prietenei mele documentaţia pe care o strânsese împotriva lui Soccavo şi ea mi-a încredinţat-o pasiv, fără măcar să întrebe cum urma s-o folosesc. Am început să citesc cu o tot mai mare implicare. Câte lucruri îngrozitoare reuşise să spună cu precizie şi eficacitate. Câte experienţe inadmisibile puteai descifra în spatele descrierii făbricuţei. Am răsucit paginile în mâini mult timp, apoi, dintr-odată, aproape fără să mă gândesc, am căutat în cartea de telefon şi am sunat la fabrica Soccavo. I-am impus vocii mele tonul potrivit, am spus cu orgoliul potrivit: *alo, sunt Elena Greco,* am cerut cu Bruno. El a fost amabil – *ce plăcere să te aud* –, eu rece. A spus: *câte Lucruri frumoase ai făcut, Elena, am văzut o poză de-a ta în* Roma, *bravo, ce vremuri frumoase la Ischia.* I-am răspuns că şi mie îmi făcea plăcere să-l aud, dar că Ischia era foarte departe, că toţi ne

schimbaserăm în bine şi în rău, că despre el, de exemplu, auzisem zvonuri urâte care îmi doream să nu fie adevărate. A prins aluzia şi s-a revoltat imediat. A vorbit foarte rău de Lila, despre nerecunoştinţa ei, despre necazurile pe care i le provocase. Eu am schimbat tonul, i-am răspuns că o credeam mai mult pe Lila decât pe el. *Ia hârtie şi stilou,* i-am spus, *notează-ţi numărul meu, bine? Acum dă dispoziţie să i se plătească până la ultima liră ce îi datorezi şi anunţă-mă când pot trece să retrag banii: n-aş vrea să apară şi poza ta în ziare.*

Am închis înainte să obiecteze şi m-am simţit mândră de mine. Nu arătasem nici cea mai mică emoţie, fusesem tăioasă, câteva fraze în italiană, mai întâi amabile, apoi distante. Am sperat ca Pietro să aibă dreptate: chiar dobândeam tonul lui Adele, învăţam, fără să-mi dau seama, modul ei de a se purta în lume? M-am decis să aflu dacă eram în stare de asta, dorindu-mi să dau curs ameninţării cu care încinsesem telefonul. Agitată cum nu fusesem când îl sunasem pe Bruno – era tot băiatul enervant care încercase să mă sărute pe plaja de la Citara – am format numărul redacţiei ziarului *Unità.* În timp ce telefonul suna, am sperat să nu se audă pe fundal vocea mamei mele care ţipa la Elisa ceva în dialect. *Mă numesc Elena Greco,* i-am spus centralistei, şi nici n-am avut timp să-i explic ce voiam că doamna a exclamat: *Elena Greco scriitoarea?* Îmi citise cartea, mi-a făcut multe complimente. Am mulţumit, m-am simţit veselă, puternică, i-am explicat fără să fie nevoie că aveam în minte un articol despre o făbricuţă de la periferie, am rostit numele redactorului recomandat de Adele. Centralista m-a complimentat din nou, apoi a căpătat un ton profesional. *Rămâneţi pe fir,* mi-a zis. După un minut, o voce masculină foarte răguşită m-a întrebat pe un ton arogant de când erau dispuşi pasionaţii de literatură să-şi pângărească stilul cu sistemul de remunerare în raport cu rezultatele obţinute, programul de muncă şi orele suplimentare, treabă foarte plicticoasă de care se ţineau departe în special tinerele romanciere de succes.

— Despre ce e vorba? m-a întrebat. Muncitori în construcţii, docheri, mineri?

— E o făbricuţă de salamuri, am murmurat, nu cine ştie ce.

Bărbatul a continuat să facă mişto de mine:

— Nu trebuie să vă scuzaţi, e foarte bine. Dacă Elena Greco,

căreia acest ziar i-a dedicat doar o jumătate de pagină de laude exagerate, decide să scrie despre cârnaţi, putem oare noi, bieţii redactori, spune că nu ne interesează? Treizeci de rânduri vă convin? Sunt puţine? Să facem mai multe, şaizeci. Când aţi terminat, ce faceţi, mi-l aduceţi personal sau mi-l dictaţi?

Am început imediat să scriu articolul. Trebuia să storc din paginile Lilei cele şaizeci de rânduri ale mele şi, de dragul ei, voiam să fac o treabă bună. Dar nu aveam niciun fel de experienţă a sintezelor jurnalistice, în afară de momentul când, la cincisprezece ani, cu rezultate foarte proaste, încercasem să scriu despre conflictul cu profesorul de religie pentru revista lui Nino. Nu ştiu, poate că amintirea aceea a fost cea care a complicat lucrurile. Sau poate că a fost sarcasmul redactorului care îmi rămăsese în urechi, mai ales că, la finalul convorbirii, mă rugase să o salut din partea lui pe soacra mea. Cert e că mi-a luat mult timp, am scris şi rescris cu încăpăţânare. Dar când mi s-a părut că terminasem, nu m-am simţit mulţumită şi nu l-am dus la ziar. *Trebuie să vorbesc mai întâi cu Lila,* mi-am spus, *e un lucru care trebuie hotărât împreună cu ea, îl voi preda mâine.*

A doua zi m-am dus la Lila, mi s-a părut că se simţea foarte rău. A bombănit că atunci când nu eram eu, unele prezenţe profitau şi ieşeau din lucruri ca să-i tulbure pe ea şi pe Gennaro. Apoi şi-a dat seama că mă alarmam şi a luat un aer distrat, a murmurat că erau prostii, voia doar să stau cu ea mai mult timp. Am vorbit mult, am liniştit-o, dar nu i-am dat să citească articolul. M-a făcut să renunţ gândul că dacă ziarul *Unità* mi l-ar fi refuzat, ar fi trebuit să-i spun că nu-l consideraseră bun de publicat şi m-aş fi simţit umilită. A fost nevoie, seara, de telefonul lui Adele să-mi injecteze o serioasă doză de optimism şi să mă facă să decid. Se consultase cu soţul ei şi, de asemenea, cu Mariarosa. Mobilizase, în câteva ore, jumătate de lume: învăţaţi ai medicinei, profesori socialişti care ştiau de sindicat, un creştin-democrat pe care l-a numit un pic prostănac, dar de treabă şi expert în drepturile muncitorilor. Rezultatul era că a doua zi aveam o întâlnire cu cel mai bun cardiolog din Napoli – un prieten de familie, nu trebuia să plătesc nimic –, că inspecţia muncii urma să facă imediat o vizită la fabrica Soccavo, că pentru a recupera banii Lilei puteam să mă adresez acelui prieten al Mariarosei de care pomenise Pietro, un tânăr

avocat socialist care avea cabinetul în Piaţa Nicola Amore şi fusese deja informat.

— Mulţumită?

— Da.

— Ai scris articolul?

— Da.

— Vezi? Eram sigură că n-ai s-o faci.

— E gata, în schimb, îl duc mâine la ziarul *Unità.*

— Bravo. Risc să te subestimez.

— E un risc?

— Aşa e întotdeauna cu subestimarea. Cum merge cu bietul animăluţ de fiul meu?

50.

Din momentul acela totul a început să devină fluid, aproape ca şi cum aş fi stăpânit arta de a face evenimentele să curgă ca apa de izvor. Şi Pietro muncise pentru Lila. Colegul lui specialist în greacă se dovedise un literat guraliv, dar în aceeaşi măsură foarte util: îl cunoştea pe un tip din Bologna într-adevăr expert în calculatoare – sursa de încredere a fanteziilor lui de filolog – care îi dăduse numărul unui cunoscut din Napoli, considerat tot de încredere. Mi-a dictat nume, prenume, adresă, numărul de telefon al acelui domn napolitan şi eu m-am arătat foarte bucuroasă, l-am ironizat cu afecţiune pentru strădania aceea a lui de a fi întreprinzător, i-am trimis chiar şi o bezea prin telefon.

M-am dus imediat la Lila. Avea o tuse cavernoasă, faţa încordată şi palidă, privirea excesiv de vigilentă. Eu însă aduceam veşti foarte bune şi eram bucuroasă. Am zgâlţâit-o, am îmbrăţişat-o, i-am ţinut strâns ambele mâini şi între timp i-am spus de telefonul pe care i-l dădusem lui Bruno. I-am citit articolul pe care-l pregătisem, i-am înşirat rezultatele eforturilor lui Pietro, ale soacrei mele, ale cumnatei mele. M-a ascultat ca şi cum aş fi vorbit de foarte departe – dintr-o altă lume – şi ar fi auzit cu claritate doar jumătate din lucrurile pe care le spuneam. În plus, Gennaro o bătea la cap încontinuu să se joace împreună şi ea, în timp ce vorbeam, îi dădea atenţie fără căldură. M-am simţit oricum bucuroasă. Lila, în trecut,

deschisese sertarul miraculos al mezelăriei şi îmi cumpărase de toate, în special cărţi. Acum eu deschideam sertarele mele şi-i întorceam gestul, sperând să se simtă pusă la adăpost, aşa cum deja mă simţeam eu.

— Aşadar, mâine-dimineaţă vii la cardiolog? am întrebat-o la sfârşit.

A reacţionat la întrebare în mod incoerent, a spus hlizindu-se:

— Nadiei nu-i va plăcea acest mod de a aborda lucrurile. Şi nici fratelui ei.

— Ce mod? Nu înţeleg.

— Nimic.

— Lila, am spus, te rog, ce legătură are Nadia? Nu-i da mai multă importanţă decât îşi dă ea deja. Şi pe Armando lasă-l baltă, a fost întotdeauna un băiat superficial.

Am fost surprinsă cu însămi de acele judecăţi, în fond, ştiam puţine lucruri despre copiii lui Galiani. Şi, pentru câteva secunde, am avut impresia că Lila nu mă recunoaşte, ci că vede în faţa ei un duh care profită de slăbiciunea ei. În realitate, nu voiam să-i vorbesc rău de Nadia şi de Armando. Voiam doar s-o fac să înţeleagă că ierarhiile puterii erau altele, că în comparaţie cu familia Airota, familia Galiani nu conta deloc, că încă şi mai puţin contau oamenii ca Bruno Soccavo sau coruptul ăla de Michele, că, în fine, trebuia să facă aşa cum îi spuneam şi să nu se îngrijoreze. Dar în timp ce vorbeam mi-am dat seama că riscam să par lăudăroasă. Aşa că am mângâiat-o pe obraz şi m-am declarat oricum foarte uimită de implicarea politică a celor doi fraţi, spunând atât: *dar ai încredere în mine.* Ea a bombănit:

— Bine, să mergem la cardiolog.

Am insistat:

— Şi pentru Enzo ce întâlnire fixez, la ce oră, în ce zile?

— Când vrei, dar după ora cinci.

Imediat cum m-am întors acasă, m-am lipit din nou de telefon. L-am sunat pe avocat, i-am explicat amănunţit situaţia Lilei. L-am sunat pe cardiolog, am confirmat programarea. L-am sunat pe expertul în calculatoare, lucra la Ente Sviluppo: mi-a zis că acel curs de la Zürich nu folosea la nimic, dar că, oricum, îl puteam trimite pe Enzo în ziua cutare, la ora cutare, la adresa cutare. Am sunat la ziarul *Unità,* redactorul a spus: *sunteţi comodă văd, îmi aduceţi articolul ăsta sau aşteptăm Crăciunul?* Am sunat la secretara lui Soccavo, am rugat-o să-i spună

patronului că, fiindcă nu avusesem veşti de la el, urma să apară în curând un articol de-al meu în ziarul *Unità.*

Acest ultim telefon a avut o reacţie promptă şi violentă. Soccavo m-a sunat după două minute şi de data asta n-a fost prietenos, ba chiar m-a ameninţat. I-am răspuns că în orice clipă se puteau duce pe capul lui inspecţia muncii şi un avocat care va avea grijă de interesele Lilei. Apoi, entuziasmată – eram mândră că lupt, de drag şi din convingere, împotriva nedreptăţii, făcându-le în ciudă lui Pasquale şi lui Franco, care mai credeau că îmi pot da lecţii –, pe seară am dat fuga la ziarul *Unità* să-mi predau articolul.

Bărbatul cu care vorbisem era de vârstă mijlocie, scund, grăsan, cu nişte ochişori vii permanent aprinşi de o ironie binevoitoare. M-a invitat să mă aşez pe un scaun şubred şi a citit articolul cu atenţie. În cele din urmă, a aşezat foile pe birou şi a spus:

— Şi astea sunt şaizeci de rânduri? Mie mi se par o sută cincizeci.

Am simţit că roşesc şi am murmurat:

— Le-am numărat de mai multe ori, sunt şaizeci.

— Da, însă de mână şi cu un scris pe care nu reuşeşti să-l descifrezi nici măcar cu lupa. Articolul însă este cu adevărat excelent, colega. Găseşte pe undeva o maşină de scris şi taie ce poţi tăia.

— Acum?

— Păi când? Am şi eu o dată ceva care iese în evidenţă în pagină, vrei să mă faci să aştept până la calendele greceşti?

51.

Cât de energică m-am simţit în acele zile! Ne-am dus la cardiolog, un profesor care avea casa şi cabinetul pe strada Crispi. Ocazie cu care m-am dichisit. Doctorul, deşi era din Napoli, avea de-a face cu lumea lui Adele şi nu voiam să producă impresie proastă. Mi-am periat părul, mi-am pus o rochie pe care mi-o dăruise ea, am folosit un parfum delicat care semăna cu al ei, m-am machiat discret. Voiam ca profesorul, dacă ar fi discutat la telefon sau s-ar fi întâlnit întâmplător cu

soacra mea, să vorbească bine de mine. Lila, în schimb, a apărut aşa cum o vedeam în fiecare zi prin casă, complet neîngrijită. Ne-am aşezat într-o antecameră mare, cu tablouri de secol XIX pe pereţi: o nobilă stând pe un fotoliu cu o servitoare neagră pe fundal, portretul unei bătrâne doamne şi o scenă mare şi aerisită de vânătoare. Mai aşteptau încă două persoane, un bărbat şi o femeie, amândoi în vârstă, amândoi având aerul rafinat şi elegant al oamenilor înstăriţi. Am aşteptat în tăcere. Numai o dată Lila, care pe drum mă lăudase mult pentru aspectul meu, a spus cu voce joasă: *parcă ai ieşit dintr-un tablou ca astea, tu eşti dama şi eu servitoarea.*

Am aşteptat câteva minute. O asistentă ne-a strigat, fără motive evidente, am sărit peste rândul pacienţilor care aşteptau. Abia atunci Lila s-a agitat, a vrut să fiu prezentă la controlul medical, a jurat că singură nu va intra niciodată, în fine, m-a împins în faţă ca şi cum eu ar fi trebuit să fiu consultată. Medicul era un bărbat osos în jur de vreo şaizeci de ani, cu păr grizonant, foarte des. M-a primit politicos, ştia totul despre mine, a pălăvrăgit zece minute ca şi cum Lila n-ar fi fost acolo. A zis că şi fiul lui absolvise Şcoala Normală, dar cu şase ani înaintea mea. A subliniat faptul că fratele lui era scriitor şi avea o anume notorietate, dar numai la Napoli. A lăudat mult familia Airota, îl cunoştea bine pe un văr de-al lui Adele care era un fizician renumit. M-a întrebat:

— Când e nunta?

— Pe 17 mai.

— Şaptesprezece? Aduce ghinion. Vă rog, schimbaţi data.

— Nu se mai poate.

Lila, în tot timpul acela, a tăcut. Nu i-a acordat nicio atenţie profesorului, am simţit-o curioasă în privinţa mea, părea uimită de fiecare gest sau cuvânt de-al meu. Când doctorul s-a concentrat, în sfârşit, asupra ei interogând-o îndelung, i-a răspuns apatică, în dialect sau într-o italiană urâtă care calchia expresii dialectale. Adesea a trebuit să intervin ca să-i amintesc simptome despre care îmi vorbise sau ca să le subliniez pe cele pe care le minimaliza. În fine, s-a supus unui control foarte atent şi amănunţit cu o expresie încruntată, ca şi cum eu şi cardiologul i-am fi făcut o nedreptate. I-am privit corpul subţire într-un maiou de un albastru decolorat, prea mare pentru ea, foarte uzat. Gâtul lung părea să facă eforturi ca să susţină

capul, pielea era întinsă pe oase ca o hârtie velină gata să se rupă. Mi-am dat seama că degetul mare de la mâna stângă avea din când în când o mică zvâcnire involuntară. A trecut o bună jumătate de oră înainte ca profesorul să-i spună să se îmbrace la loc. A făcut-o urmărindu-l cu privirea, acum mi s-a părut înspăimântată. Cardiologul s-a dus la birou, s-a aşezat şi, în sfârşit, a anunţat că era totul în regulă, nu găsise niciun suflu. *Doamnă,* i-a spus, *aveţi o inimă perfectă.* Dar efectul răspunsului asupra Lilei a fost, aparent, inconsistent, nu s-a arătat bucuroasă, dimpotrivă, a părut enervată. Eu am fost cea care m-am simţit uşurată, ca şi cum inima aceea ar fi fost a mea, dar am dat semne de îngrijorare când profesorul, adresându-mi-se din nou mie şi nu Lilei, de parcă lipsa ei aproape totală de reacţie l-ar fi jignit, a adăugat încruntat că asupra stării generale a prietenei mele trebuia însă intervenit urgent. *Problema,* a spus, *nu este tusea: doamna e răcită, a fost puţin răcită, o să-i dau un sirop.* Problema, după el, era epuizarea din cauza gravei deteriorări a organismului: Lila trebuia să fie mult mai atentă cu ea însăşi, să mănânce regulat, să treacă printr-o cură de refacere, să-şi acorde cel puţin opt ore de somn în fiecare zi. *Mare parte din simptomele prietenei dumneavoastră,* mi-a spus, *vor trece când îşi va recăpăta forţele. În orice caz* – a conchis –, *recomand un control neurologic.*

Ultimul cuvânt a trezit-o pe Lila. S-a încruntat, s-a aplecat în faţă şi a vorbit în italiană:

— Spuneţi că sunt bolnavă de nervi?

Medicul a privit-o surprins, de parcă pacienta pe care tocmai o consultase ar fi fost înlocuită, ca prin farmec, de o altă persoană.

— Nicidecum: doar vă recomand un control.

— Am spus sau făcut ceva ce nu trebuia?

— Nu, nu vă faceţi griji, consultaţia e utilă doar pentru a avea o imagine clară a situaţiei dumneavoastră.

— O rudă de-a mea, a spus Lila, verişoară a mamei mele, a fost nefericită, a fost nefericită toată viaţa ei. Vara, când eram mică, o auzeam pe fereastra deschisă, ţipa, râdea. Sau o vedeam pe stradă făcând lucruri puţin demente. Era doar nefericire şi de aceea nu s-a dus niciodată la neurolog, dimpotrivă, nu s-a dus niciodată la niciun medic.

— Ar fi făcut bine să se ducă.
— Bolile de nervi sunt pentru doamne.
— Verişoara mamei dumneavoastră nu e o doamnă?
— Nu.
— Şi dumneavoastră?
— Cu atât mai puţin.
— Vă simţiţi nefericită?
— Mă simt foarte bine.
Medicul mi s-a adresat din nou mie, încruntat:
— Odihnă totală. Puneţi-o să facă această cură, fără abatere. Dacă aveţi cum s-o duceţi puţin la ţară, e şi mai bine.
Lila a izbucnit în râs şi a reînceput să vorbească în dialect:
— Ultima dată când am fost la un medic, m-a trimis la mare şi am trecut printr-o groază de necazuri.
Profesorul s-a prefăcut că nu aude, ci mi-a zâmbit, iar eu i-am surâs complice. Apoi mi-a propus numele unui prieten de-al lui neurolog, pe care l-a sunat el însuşi ca să ne primească cât mai repede. N-a fost uşor s-o târăsc pe Lila în celălalt cabinet medical. A spus că nu avea timp de pierdut, se plictisise deja suficient cu cardiologul, trebuia să se ocupe de Gennaro şi, mai ales, nu avea bani de aruncat pe fereastră şi nici nu voia să-i arunc eu. Am asigurat-o că era gratis consultaţia şi, în cele din urmă, fără niciun chef, a cedat.
Neurologul era un omuleţ vioi, complet chel, care avea cabinetul într-un vechi bloc de pe strada Toledo şi expunea în sala de aşteptare, frumos ordonate, numai texte de filosofie. Îi plăcea să se audă vorbind şi a vorbit atât de mult, încât mi s-a părut că acordă mai multă atenţie discursului său decât pacientei. O consulta şi mi se adresa mie, îi punea întrebări şi-mi propunea o reflecţie profundă de-a lui fără să acorde o prea mare atenţie răspunsurilor pe care i le dădea ea. În orice caz, a conchis distrat că sistemul nervos al Lilei era la fel de în regulă ca muşchiul ei cardiac. *Dar* – a zis tot spre mine – *colegul meu are dreptate, dragă doamnă Greco, organismul e slăbit şi, în consecinţă, atât thymos-ul, cât şi eros-ul profită ca să triumfe asupra logos-ului: să redăm corpului starea bună şi o vom reda şi minţii.* Apoi a umplut o reţetă de semne indescifrabile, dar scandând cu voce ridicată denumirile medicamentelor, dozele. Pe urmă a trecut la recomandări. A recomandat, pentru relaxare, lungi plimbări, dar să evite marea: mai bine, a spus,

pădurea de la Capodimonte sau parcul Camaldoli. I-a recomandat să citească mult, dar în timpul zilei, niciodată seara. I-a recomandat să-şi ţină mâinile ocupate, chiar dacă i-ar fi fost de ajuns să se uite cu adevărat la Lila ca să înţeleagă că ea le avusese ocupate chiar prea mult. Când a început să insiste asupra beneficiilor neurologice pe care le avea croşetatul, Lila a-nceput să se agite pe scaun. N-a mai aşteptat ca medicul să termine de vorbit şi l-a întrebat, pe firul gândurilor ei secrete:

— Dacă tot suntem aici, mi-aţi putea da pilulele care te ajută să nu faci copii?

Medicul s-a încruntat, la fel şi eu, cred. Mi s-a părut o rugăminte deplasată.

— Sunteţi căsătorită?

— Mai de mult, acum nu.

— În ce sens acum nu?

— M-am despărţit.

— Tot căsătorită sunteţi.

— Hm!

— Aveţi copii deja?

— Am unul.

— Unul singur e puţin.

— Mie îmi ajunge.

— În starea dumneavoastră o sarcină ar ajuta, nu există medicament mai bun pentru o femeie.

— Cunosc femei distruse de sarcini. Mai bine pilulele.

— Pentru această problemă a dumneavoastră, trebuie să consultaţi un ginecolog.

— Dumneavoastră vă pricepeţi doar la nervi, pilulele nu le cunoaşteţi?

Medicul s-a indispus. A mai discutat puţin şi apoi, în prag, mi-a dat adresa şi telefonul unei doctoriţe care lucra într-un laborator de analize la Ponte di Tappia. *Adresaţi-vă ei,* mi-a spus ca şi cum eu i-aş fi cerut anticoncepţionale şi ne-a salutat. La ieşire, secretara a pretins să plătim. Neurologul – am înţeles – era străin de lanţul de favoruri iniţiat de Adele. Am plătit.

Odată ajunse în stradă, Lila aproape că a urlat, furioasă: *n-o să iau nici măcar unul dintre medicamentele pe care mi le-a dat dobitocul ăla, oricum mintea îmi devine incoerentă, ştiu deja.* Am răspuns: *nu sunt de acord, dar fă cum vrei.* Atunci ea s-a tulburat şi a murmurat: *nu sunt supărată pe tine, sunt supărată*

pe medici şi ne-am îndreptat într-o plimbare spre Ponte di Tappia, dar fără s-o spunem, ca şi cum am fi dat o raită la întâmplare, ca să ne dezmorţim picioarele. Ba tăcea, ba imita tonurile şi palavrele neurologului. Mi s-a părut că intoleranţa aceea a ei dovedeşte o revenire la viaţă. Am întrebat-o:

— Merge puţin mai bine cu Enzo?

— Tot la fel.

— Atunci ce faci cu pilulele?

— Tu le ştii?

— Da.

— Şi le iei?

— Nu, dar imediat cum mă căsătoresc, am s-o fac.

— Nu vrei copii?

— Vreau, dar mai întâi trebuie să mai scriu o carte.

— Soţul tău ştie că nu vrei imediat?

— O să-i spun.

— Hai să mergem la tipa asta şi să cerem pilule pentru amândouă.

— Lila, nu sunt bomboane pe care să le iei cum te taie capul. Dacă nu faci nimic cu Enzo, las-o baltă.

Ea m-a privit cu ochii mijiţi, crăpături în interiorul cărora abia se vedeau pupilele:

— Nu fac nimic acum, dar în timp cine ştie.

— Serios?

— N-ar trebui, după tine?

— Ba da.

La Ponte di Tappia am căutat o cabină de telefon şi am sunat la doctoriţă, care s-a declarat disponibilă să ne primească imediat. Pe drumul spre laborator m-am arătat tot mai bucuroasă de apropierea ei de Enzo şi ea a părut încurajată de aprobarea mea. Am redevenit fetiţele de odinioară, am început să glumim, puţin serios, puţin în joacă, n-am făcut decât să ne spunem: *vorbeşti tu că eşti mai tupeistă, nu tu care eşti îmbrăcată ca o doamnă, eu n-am nicio urgenţă, nici eu, atunci de ce ne ducem.*

Doctoriţa ne aştepta la poartă, în halat alb. Era o femeie sociabilă, cu o voce răsunătoare. Ne-a invitat la bar şi ne-a tratat ca şi cum am fi fost prietenele ei de mult. A subliniat de mai multe ori că nu era ginecolog, dar a fost atât de generoasă cu explicaţiile şi recomandările că, în timp ce eu mă plictiseam

puţin, Lila a pus întrebări tot mai explicite şi a avut obiecţii şi iar a pus întrebări şi a făcut observaţii ironice. S-au simpatizat mult. În cele din urmă, împreună cu multe recomandări, am primit fiecare câte o reţetă. Doctoriţa a refuzat să fie recompensată, fiindcă – a spus – asta era misiunea ei. Când şi-a luat rămas-bun – trebuia să se întoarcă la muncă – în loc să ne dea mâna, ne-a îmbrăţişat. Lila, odată ieşită în stradă, a spus serioasă: *în sfârşit o persoană cumsecade.* Acum era veselă, n-o mai văzusem aşa de mult timp.

52.

În ciuda aprobării entuziaste a redactorului, ziarul *Unità* întârzia să-mi publice articolul. Eram neliniştită, mă temeam că nu va mai apărea. Dar chiar a doua zi după controlul neurologic m-am dus la chioşc dis-de-dimineaţă, am parcurs ziarul sărind în grabă de la o pagină la alta şi, în sfârşit, l-am găsit. Mă aşteptam să-l pună ciopârţit printre fleacurile locale şi, în schimb, iată-l în paginile naţionale, întreg, cu semnătura mea. Când l-am tipărit, m-am simţit ca străpunsă cu un ac lung. Pietro m-a sunat bucuros, şi Adele a fost entuziastă, a spus că articolul îi plăcuse mult soţului ei şi chiar şi Mariarosei. Chestia surprinzătoare însă a fost că m-au sunat să mă felicite directorul editurii mele, două personalităţi foarte cunoscute care colaborau de ani de zile cu editura, şi Franco, Franco Mari, care ceruse numărul meu de la Mariarosa. Mi-a vorbit cu respect, a spus că era încântat de mine, că oferisem un exemplu de anchetă completă despre condiţia muncitorilor, că spera să ne întâlnim în curând ca să discutăm. În acel punct, am aşteptat ca, pe vreun canal nebănuit să vină şi felicitările lui Nino. Inutil însă, am fost dezamăgită. Şi n-a dat niciun semn de viaţă nici măcar Pasquale, care însă, din cauza scârbei de politică, nu mai citea de mult timp ziarul partidului. M-a consolat, oricum, redactorul de la *Unità,* care m-a căutat să-mi spună cât de mult le plăcuse articolul colegilor de redacţie şi m-a invitat, în felul lui arogant, să-mi cumpăr o maşină de scris şi să pun pe hârtie şi alte lucruri bune.

Trebuie să spun însă că telefonul care m-a surprins cel mai

mult a fost cel de la Bruno Soccavo. A pus-o pe secretara lui să mă sune şi apoi a intrat el pe fir. A vorbit pe un ton melancolic, ca şi cum articolul – pe care însă iniţial nu l-a menţionat deloc – l-ar fi izbit atât de dur, încât l-ar fi lăsat fără niciun pic de vitalitate. A zis că în zilele petrecute la Ischia, în timpul plimbărilor noastre frumoase pe plajă, mă iubise cum nu i se întâmplase niciodată să iubească. Mi-a declarat toată admiraţia lui pentru evoluţia pe care, încă de foarte tânără, reuşisem s-o ofer vieţii mele. A jurat că tatăl lui îi încredinţase o firmă cu mari dificultăţi, plină de obiceiuri urâte şi că el era doar moştenitorul nevinovat al unei situaţii în propriii lui ochi condamnabilă. A spus că articolul meu – în sfârşit l-a menţionat – pe el îl luminase şi că voia să corecteze cât mai repede multe greşeli moştenite din trecut. I-a părut rău pentru neînţelegerile cu Lila şi m-a anunţat că administraţia deja aranja totul cu avocatul *meu.* A conchis încet: *tu îi cunoşti pe fraţii Solara, ei în această situaţie gravă mă ajută să dau o nouă faţă fabricii Soccavo.* Şi a adăugat: *Michele te salută călduros.* I-am transmis la rândul meu salutări, am luat act de bunele lui intenţii şi am închis. Dar l-am sunat imediat pe prietenul avocat ai Mariarosei ca să-l anunţ de telefonul acela. El mi-a confirmat că problema banilor era rezolvată şi l-am întâlnit după câteva zile, în cabinetul pentru care lucra. Avea câţiva ani în plus faţă de mine, era simpatic, cu excepţia unor buze subţiri şi enervante, şi era îmbrăcat foarte îngrijit. A vrut să mă invite la bar pentru o cafea. Îl admira foarte mult pe Guido Airota, şi-l amintea bine pe Pietro. Mi-a dat suma pe care Soccavo o plătise pentru Lila, m-a sfătuit să nu mă las furată. A descris haosul de studenţi şi de sindicalişti şi de poliţie pe care îl găsise la poartă şi a spus că la fabrică îşi făcuse apariţia şi inspectorul muncii. Şi totuşi, nu mi s-a părut mulţumit. Abia înainte să ne luăm la revedere, m-a întrebat în prag:

— Tu cunoşti familia Solara?

— Sunt oameni din cartierul în care am crescut.

— Ştii că ei sunt în spatele lui Soccavo?

— Da.

— Şi nu eşti îngrijorată?

— Nu înţeleg.

— Vreau să spun: faptul că îi cunoşti dintotdeauna şi că ai studiat în afara oraşului Napoli poate că nu-ţi permite să vezi cu

claritate situaţia.

— Îmi e foarte clară.

— În ultimii ani, familia Solara s-a extins, în oraşul acesta este foarte importantă.

— Şi?

A strâns buzele, mi-a întins mâna.

— Şi nimic: noi am obţinut banii, e totul în regulă. Transmite-le salutări Mariarosei şi lui Pietro. Pe când nunta? Îţi place Florenţa?

53.

I-am dat banii Lilei, care i-a numărat de două ori cu satisfacţie şi a dorit să-mi înapoieze imediat suma pe care i-o împrumutasem. După scurt timp a venit Enzo, tocmai se întâlnise cu persoana care se pricepea la calculatoare. Părea bucuros, bineînţeles în limitele impasibilităţii lui care îi sugruma emoţiile şi cuvintele. Lila şi cu mine am făcut eforturi să scoatem de la el informaţiile, dar în cele din urmă am priceput destul de clar. Expertul fusese foarte amabil. Iniţial subliniase că fasciculele de la Zürich erau bani irosiţi, dar pe urmă îşi dăduse seama că Enzo, în ciuda inutilităţii cursului, era priceput. Îi spusese că IBM urma să producă în Italia, în stabilimentul din Vimercate, un calculator foarte nou şi că filiala din Napoli avea urgent nevoie de perforatori-verificatori, de operatori, de programatori-analişti. Îl asigurase că, imediat cum compania începea cursurile de formare profesională, o să-l anunţe. Îşi notase toate datele lui.

— Ţi s-a părut un tip serios? a întrebat Lila.

Enzo, ca să dovedească seriozitatea interlocutorului său, m-a băgat în discuţie, spunând:

— Ştia totul despre logodnicul Lenucciei.

— Adică?

— Mi-a zis că e fiul unei persoane importante.

Lila a avut o expresie de lehamite. Ştia, bineînţeles, că întâlnirea fusese obţinută de Pietro şi că numele Airota cântărea asupra reuşitei acelei întâlniri, dar mi s-a părut contrariată de faptul că Enzo trebuia să fie conştient de asta. M-am gândit că o

deranjează ideea că şi el îmi datorează ceva, ca şi cum datoria aceea, care între mine şi ea nu putea avea nicio consecinţă, lui Enzo, în schimb, îi putea dăuna. M-am grăbit să spun că prestigiul socrului meu conta prea puţin, că expertul în calculatoare îmi explicase şi mie că l-ar fi ajutat numai dacă se dovedea priceput. Şi Lila a făcut un gest puţin exagerat de aprobare şi a subliniat:

— El e foarte priceput.

— N-am văzut niciodată un calculator, a spus Enzo.

— Şi? Tipul ăla probabil că a înţeles oricum că eşti bun.

El s-a gândit un pic şi i s-a adresat Lilei cu o admiraţie care, pentru o clipă, m-a făcut să fiu invidioasă:

— A fost impresionat de exerciţiile pe care m-ai pus să le fac.

— Da?

— Da. Mai ales schema de lucruri de genul a călca, de a bate un cui.

Din acel moment au început să glumească între ei într-un limbaj pe care nu-l înţelegeam şi care m-a exclus. Şi, brusc, mi s-au părut un cuplu de îndrăgostiţi, foarte fericit, cu un secret al lor atât de mare încât nici ei nu-l aflaseră. Am revăzut curtea de când eram mici. I-am revăzut pe ea şi pe Enzo în timp ce se întreceau pentru locul întâi la aritmetică sub privirea directorului şi a lui Olivieri. I-am revăzut în timp ce el, care nu plângea niciodată, era cuprins de disperare că o rănise cu o piatră. M-am gândit: modul lor de a fi împreună provine din cele mai bune vremuri ale cartierului. Poate că Lila are dreptate când spune că vrea să se întoarcă acolo.

54.

Am început să fiu atentă la anunţurile *de închiriat* de la intrările în clădiri. Între timp a venit, nu pentru familia mea, ci pentru mine, invitaţia la nunta Gigliolei Spagnuolo cu Michele Solara. Şi, după câteva ore, am mai primit o invitaţie: se căsătoreau Marisa Sarratore şi Alfonso Carracci, şi atât familia Solara, cât şi familia Carracci mi se adresau cu deferenţă: *stimată doamnă Greco Elena.* Cele două invitaţii mi s-au părut un prilej bun ca să înţeleg dacă era bine sau nu să sprijin

întoarcerea Lilei în cartier. Am plănuit să mă duc să-i vizitez pe Michele, Alfonso, Gigliola, Marisa, aparent ca să le fac urări şi să explic că nunţile urmau să aibă loc când eu aş fi fost deja departe de Napoli. În realitate, doar ca să aflu dacă familia Solara şi familia Carracci aveau încă poftă s-o chinuie pe Lila. Alfonso mi se părea singura persoană capabilă să-mi spună în mod obiectiv cât mai era de vie ranchiuna lui Stefano faţă de soţia lui. Şi lui Michele, deşi îl detestam – poate mai ales pentru că îl detestam – voiam să-i vorbesc despre problemele de sănătate ale Lilei, făcându-l între timp să înţeleagă că, deşi el se credea cine ştie cine şi făcea mişto de mine ca şi cum aş fi fost tot fetiţa de altă dată, aveam de-acum suficientă forţă ca să-i complic viaţa şi afacerile dacă mi-ar fi persecutat în continuare prietena. Am pus ambele invitaţii în geantă, nu voiam să le vadă mama şi să se supere că mie mi se acorda importanţă, iar ei şi tatii nu. Mi-am luat o zi pe care s-o dedic acelor întâlniri.

Vremea nu era promiţătoare, am luat umbrela, dar eram bine dispusă, voiam să mă plimb, să reflectez, să-mi iau, cumva, rămas-bun de la cartier şi oraş. Dintr-un obicei de studentă sârguincioasă, am început cu întâlnirea cea mai dificilă, cea cu Solara. M-am dus la cafenea, dar nu i-am găsit acolo nici pe el, nici pe Gigliola şi nici măcar pe Marcello. Mi s-a spus că poate erau la magazinul nou de la şosea. Am trecut pe acolo, mergând ca şi când aş fi avut timp de pierdut, privind în jurul meu fără nicio grabă. Fusese definitiv ştearsă amintirea grotei întunecoase şi adânci a lui don Carlo de unde, când eram mică, mă duceam să cumpăr săpun lichid şi alte lucruri pentru casă. De la ferestrele etajului al doilea, pe verticală, până în dreptul intrării ample se întindea o firmă enormă, *Tutto per tutti.* În magazin erau multe lumini aprinse, deşi era ziuă, şi mărfurile oferite erau de toate tipurile, un triumf al abundenţei. L-am găsit înăuntru pe fratele Lilei, Rino, foarte gras. M-a tratat cu răceală, a spus că acolo el era patronul, nu ştia nimic despre fraţii Solara. *Dacă îl cauţi pe Michele, du-te acasă la el,* a spus ostil, şi mi-a întors spatele ca şi cum ar fi avut ceva urgent de făcut.

Am pornit iarăşi la drum, am ajuns în cartierul nou, unde ştiam că întreaga familie Solara cumpărase, cu ani în urmă, o casă imensă. Mi-a deschis mama lor, Manuela, cămătăreasă, pe care n-o mai văzusem de la nunta Lilei. Am simţit că mă urmărea prin vizor. A făcut asta îndelung, apoi a tras zăvorul şi a

apărut în cadrul uşii, parţial rămasă în întunericul apartamentului, parţial roasă de lumina care venea de la fereastra mare de pe scară. Parcă se uscase. Avea pielea întinsă pe oasele mari, o pupilă foarte luminoasă şi cealaltă aproape stinsă. La urechi, la gât, peste rochia închisă la culoare care atârna pe ea, sclipeau bijuterii din aur ca şi cum s-ar fi pregătit pentru o petrecere. Mi-a vorbit politicos, voia să intru, să beau o cafea. Michele nu era, am aflat că avea o altă casă, în cartierul Posillipo, unde urma să locuiască definitiv după nuntă. O amenaja împreună cu Gigliola.

— Or să plece din cartier? am întrebat.

— Bineînţeles.

— În Posillipo?

— Şase camere, Lenù, trei cu marea în faţă. Eu aş fi preferat Vomero, dar Michele a făcut după capul lui. Oricum, e un aer dimineaţa, e o lumină, că nu-ţi poţi închipui.

Am fost surprinsă. N-aş fi crezut niciodată că fraţii Solara se vor îndepărta de piaţa afacerilor lor ilegale, de vizuina unde-şi ascundeau prada. În schimb, iată că tocmai Michele, cel mai isteţ, cel mai avid din familie, se ducea să locuiască în altă parte, sus, pe colina Posillipo, având în faţă marea şi Vezuviul. Mania grandorii celor doi fraţi sporise într-adevăr, avocatul avea dreptate. Dar chestia asta, pe moment, m-a înveselit, m-am bucurat că Michele părăseşte cartierul. Am considerat că asta ar fi ajutat în cazul întoarcerii Lilei.

55.

I-am cerut adresa doamnei Manuela, am salutat-o şi am traversat oraşul, mai întâi cu metroul până la Mergellina, apoi puţin pe jos, puţin cu autobuzul în sus pe Posillipo. Devenisem curioasă. Mă simţeam deja parte a unei puteri legitime, în mod universal admirată, încununată de cultură de înalt nivel. Voiam să văd ce haine ţipătoare îmbrăca puterea pe care o avusesem sub ochi încă din copilărie, plăcerea vulgară a asupririi, practica nepedepsită a crimei, legile nerespectate cu un surâs pe buze, risipa de bani, aşa cum erau întrupate toate de fraţii Solara. Dar Michele mi-a scăpat din nou. La ultimul etaj al unei clădiri foarte

recent construite am găsit-o numai pe Gigliola, care m-a primit cu uimire şi cu o ranchiună la fel de evidentă. Mi-am dat seama că, atât timp cât folosisem telefonul mamei ei la orice oră fusesem amabilă, dar, de când instalasem aparatul în casa alor mei, întreaga familie Spagnuolo ieşise din viaţa mea fără să bag de seamă. Şi acum, în miezul zilei, fără să anunţ înainte, într-o zi mohorâtă care ameninţa cu ploaie, am apărut acolo la Posillipo, dând buzna într-o casă de mireasă încă neorânduită? Mi-a fost ruşine şi am fost în mod artificial veselă ca să mă fac iertată. Gigliola a rămas o vreme încruntată, poate chiar neliniştită, apoi a început cu lăudăroşenia. Îşi dorea s-o invidiez, voia să simtă, în mod palpabil, că o consideram cea mai norocoasă dintre noi toate. Aşa că, observându-mi entuziasmul, mi-a arătat camerele una câte una, mobilierul foarte scump, lampadarele luxoase, cele două băi mari, cada enormă, răcitorul, maşina de spălat, nu mai puţin de trei telefoane din nefericire încă nefuncţionale, televizorul cu nu ştiu ce diagonală şi terasa, în fine, care nu era o terasă, ci o grădină suspendată plină de flori în toate culorile, pe care numai ziua aceea urâtă te împiedica să le apreciezi.

— Priveşte, ai văzut vreodată marea aşa? Şi Napoli? Şi Vezuviul? Şi cerul? A existat vreodată în cartier tot cerul ăsta?

Niciodată. Marea era plumburie şi golful o strângea ca marginea unui creuzet. Masa densă a norilor foarte negri se rostogolea zbârlită până la noi. Dar în zare, între mare şi nori, era o despicătură lungă care se izbea de umbra violetă a Vezuviului, o rană din care şiroia o nuanţă plumburie orbitoare. Am rămas mult timp să privim, cu rochiile lipite de trup din cauza vântului. Eram ca hipnotizată de frumuseţea oraşului Napoli, nici măcar de pe terasa lui Galiani, cu ani în urmă, nu-l văzusem aşa. Grava distrugere a oraşului oferea, la preţ mare, locuri de unde puteai admira un peisaj extraordinar, iar Michele cumpărase unul memorabil.

— Nu-ţi place?

— Minunat.

— Nu se compară cu casa Linei din cartier, nu?

— Nu, nu se compară.

— Am spus Lina, dar acum stă Ada acolo.

— Da.

— Aici e mult mai de domni.

— Da.

— Dar ai făcut o moacă!
— Nu, sunt fericită pentru tine.
— Fiecare cu ce-i al lui. Tu ai studiat, scrii cărţi şi eu am asta.
— Da.
— Nu eşti convinsă.
— Sunt foarte convinsă.
— În clădirea asta, dacă te uiţi la plăcuţe, locuiesc numai ingineri, avocaţi şi mari profesori. Peisajul şi confortul se plătesc. Dacă tu şi soţul tău economisiţi, după mine, puteţi să vă cumpăraţi şi voi o casă ca asta.
— Nu cred.
— El nu vrea să vină să stea la Napoli?
— E exclus.
— Nu se ştie niciodată, eşti norocoasă: am auzit de multe ori vocea lui Pietro la telefon, l-am văzut de la fereastră, e clar că e un tânăr de treabă. Nu e ca Michele, o să facă tot ce vrei tu.
Atunci m-a tras după ea în casă, voia să mâncăm ceva. A despachetat prosciutto şi brânză picantă, a tăiat câteva felii de pâine. *Arată ca o cocină încă,* s-a scuzat ea, *dar o dată, când o să treci prin Napoli cu soţul tău, vino să-mi faci o vizită, să vezi cum am aranjat. A* făcut nişte ochi foarte mari şi strălucitori, o incita efortul pe care-l făcea ca să elimine orice îndoială în privinţa bunăstării ei materiale. Dar viitorul acela improbabil – eu şi Pietro care veneam la Napoli şi le făceam o vizită ei şi lui Michele – se pare că i-a intrat bine de tot în cap. Pentru o clipă şi-a pierdut concentrarea, s-a deprimat şi, când a luat-o de la capăt cu lăudăroşenia, îşi pierduse încrederea în ce spunea, a început să se schimbe. *Şi eu am fost norocoasă,* a întărit, dar a vorbit fără mulţumire, dimpotrivă, cu un fel de sarcasm îndreptat către ea însăşi. *Carmen,* a început să înşire, *a ajuns cu benzinarul de la şosea, Pinuccia îşi distruge viaţa după mamelucul de Rino, Ada e târfa lui Stefano. Eu, în schimb, îl am pe Michele, ferice de mine, care e frumos, inteligent, îi comandă pe toţi, se hotărăşte în sfârşit să se căsătorească cu mine şi ai văzut unde m-a adus. N-ai idee ce banchet a pregătit, facem o nuntă pe care nici măcar şahul Iranului când s-a căsătorit cu Soraya n-a făcut-o. Da, bine măcar că a fost al meu de când eram mică, am fost cea mai şireată.* Şi a continuat, dar luând-o pe-o pantă autoironică. Şi-a elogiat viclenia, alunecând, încet, încet, de la bunăstarea pe care o obţinuse punând gheara pe

Solara la singurătatea condiţiei ei de mireasă. Michele, a spus, nu e niciodată prin preajmă, e ca şi cum m-aş căsători singură. Şi m-a întrebat dintr-odată, de parcă într-adevăr mi-ar fi dorit părerea: *tu crezi că exist? Priveşte-mă, după tine, exist?* A lovit cu mâna deschisă peste pieptul ei planturos, dar a făcut-o voind parcă să-mi demonstreze, de fapt, că mâna trecea prin ea, că trupul ei, din cauza lui Michele, nu mai exista. El îi răpise totul, imediat, de când era aproape o fetiţă. O consumase, o mototolise şi acum, când ea avea douăzeci şi cinci de ani, se obişnuise, nici nu se mai uita la ea. *Fute pe ici, pe colo, cum are chef. Scârba pe care mi-o provoacă când cineva întreabă câţi copii vreţi şi el zice cu îngâmfare: întrebaţi-o pe Gigliola, eu am copii deja şi nici măcar nu ştiu câţi sunt. Soţul tău zice de-astea? Soţul tău zice: cu Lenuccia vreau trei, cu celelalte nu ştiu? Mă tratează în faţa tuturor ca pe o zdreanţă. Şi eu ştiu de ce. N-a ţinut niciodată la mine. Se căsătoreşte cu mine ca să aibă o servitoare de încredere, toţi bărbaţii se căsătoresc de asta. Şi îmi zice încontinuu: ce pula mea fac cu tine, nu ştii nimic, nu ai inteligenţă, nu ai gust, casa asta frumoasă e irosită, cu tine totul se transformă într-o porcărie.* A început să plângă, a zis printre hohote:

— Scuze, vorbesc aşa pentru că ai scris cartea aia care mi-a plăcut şi ştiu că înţelegi suferinţele.

— De ce îl laşi să-ţi spună lucrurile astea?

— Fiindcă altfel nu se căsătoreşte cu mine.

— Dar după nuntă fă-l să plătească.

— Cum? Nu se sinchiseşte de mine: deja nu-l văd deloc, închipuie-ţi după.

— Atunci nu te înţeleg.

— Nu mă înţelegi pentru că nu eşti în locul meu. Tu ai sta cu unul despre care ştii foarte bine că e îndrăgostit de alta?

Am privit-o uimită:

— Michele are o amantă?

— O mulţime, e bărbat, şi-o bagă unde se nimereşte. Dar nu asta e ideea.

— Care e?

— Lenù, dacă îţi spun, nu trebuie să mai spui nimănui, altfel Michele mă omoară.

Am promis şi mi-am ţinut promisiunea: o scriu aici, acum, numai pentru că ea a murit. A zis:

— El ţine la Lina. Şi ţine la ea cum n-a ţinut niciodată la mine, cum n-o să ţină niciodată la nimeni.

— Prostii.

— Dacă spui asta, Lenù, e mai bine să pleci. E un adevăr. El ţine la Lina din ziua aia nenorocită în care i-a pus cuţitul de cizmărie la gât lui Marcello. Nu inventez, mi-a zis chiar el.

Şi mi-a povestit lucruri care m-au tulburat profund. Mi-a povestit că nu cu mult timp în urmă, chiar în casa aceea, într-o seară, Michele se îmbătase şi îi zisese cu câte femei fusese, numărul lor exact: o sută douăzeci şi două, cu bani şi pe gratis. *Tu apari pe lista asta,* subliniase el, *şi cu siguranţă nu eşti dintre cele care m-au făcut să mă simt cel mai bine, dimpotrivă. Ştii de ce? Pentru că eşti cretină şi chiar şi ca să te fuţi bine e nevoie de puţină inteligenţă. De exemplu, nu ştii s-o iei la muie, eşti inaptă, şi e inutil să-ţi explic, nu poţi, se simte prea mult că ţi-e scârbă.* Şi continuase aşa o vreme, vorbind tot mai dezgustător, cu el vulgaritatea era regulă. Apoi îşi dorise să-i explice cu claritate cum stăteau lucrurile: se căsătorea cu ea din respect pentru tatăl ei, cofetar priceput de care era foarte legat; se căsătorea cu ea pentru că o nevastă trebuia să ai, chiar şi copii, chiar şi o casă care să te reprezinte; dar nu voia să existe echivocuri: ea pentru el nu însemna nimic, n-o pusese pe un piedestal, nu la ea ţinea cel mai mult, aşa că nu trebuia să îndrăznească să-l calce pe nervi crezând că are vreun drept. Cuvinte urâte. La un moment dat, Michele însuşi probabil că-şi dăduse seama de asta şi-l apucase un fel de melancolie. Murmurase că pentru el femeile erau nişte păpuşele cu câteva găuri bune ca să te joci cu ele. Toate. Toate în afară de una. Lina era singura femeie de pe lume pe care o iubea – iubea, da, ca în filme – şi o respecta. *Mi-a zis* – a hohotit Gigliola – *că ea sigur s-ar fi priceput să amenajeze casa. Mi-a zis că ar fi fost o adevărată plăcere să-i dea bani pe mână, să cheltuiască. Mi-a zis că alături cu ea ar fi putut deveni cu adevărat un tip important la Napoli. Mi-a zis: îţi aminteşti ce a fost în stare să facă din fotografia aceea în rochie de mireasă, îţi aminteşti cum a aranjat magazinul? Şi tu, şi Pinuccia, şi toate celelalte, ce pula mea sunteţi, ce pula mea ştiţi să faceţi*? Îi zisese lucrurile alea şi nu doar atât. Îi spusese că se gândea la Lila zi şi noapte, dar nu cu dorinţa obişnuită. Felul în care o dorea nu semăna cu cel pe care îl cunoştea el. *De fapt n-o dorea.* Adică n-o dorea cum, în

general, dorea el femeile, să le simtă sub el, să le întoarcă pe toate părţile, să le deschidă, să le termine, să se urce cu picioarele pe ele şi să le zdrobească. N-o dorea ca s-o posede şi s-o uite. O dorea pentru delicateţea minţii ei pline de idei. O dorea în imaginaţie. Şi o dorea fără s-o distrugă, ca s-o facă să dăinuiască. O dorea nu ca s-o fută, cuvântul acela folosit în cazul Lilei îl deranja. O dorea ca s-o sărute şi s-o mângâie. O dorea ca să fie mângâiat, ajutat, ghidat, comandat. O dorea ca să vadă cum se schimba cu trecerea timpului, cum îmbătrânea. O dorea ca să discute cu ea şi ca să-l ajute să gândească. *Înţelegi? A vorbit despre ea aşa cum mie, mie cu care urmează să se căsătorească, nu mi-a vorbit niciodată. Îţi jur, aşa e. Murmura: fratele meu, Marcello, şi dobitocul ăla de Stefano, şi Enzo cu faţa lui de cur ce au înţeles din Lina? Şi-au dat seama de ce au pierdut, de ce pot pierde? Nu, le lipseşte inteligenţa. Numai eu ştiu ce înseamnă ea, cine e.* Am recunoscut-o. *Şi sufăr gândindu-mă la cum se iroseşte. A bătut câmpii aşa, ca să se descarce. Şi eu am stat să-l ascult fără să spun nimic, până când a adormit. Îl priveam şi spuneam: cum se poate că Michele e capabil de acest sentiment. Nu e el cel care vorbeşte, e un altul. Şi pe acel altul l-am urât, m-am gândit: acum înfig cuţitul în el în somn şi mi-l iau înapoi pe Michele al meu. Pe Lila, în schimb, nu, nu sunt supărată pe ea. Voiam s-o omor cu ani în urmă, când Michele mi-a luat magazinul din Piaţa Martirilor ca să mă trimită din nou în spatele tejghelei de la cafenea. Atunci m-am simţit ca un rahat. Dar acum n-o mai urăsc, ea n-are nicio legătură. Întotdeauna şi-a dorit să scape de aici. Nu e cretină ca mine care mă căsătoresc cu el, n-o să-l aibă niciodată. Dimpotrivă, pentru că Michele o să înşface tot ce e de înşfăcat, dar cu ea n-o să reuşească. În ultima vreme chiar ţin la ea: e cea care o să-l facă să pătimească.*

Am stat şi-am ascultat, uneori am încercat s-o consolez. Am spus: *dacă se căsătoreşte cu tine, înseamnă că, orice ar spune, la tine ţine, nu fi atât de disperată.* Gigliola a clătinat vehement din cap şi şi-a şters obrajii cu degetele. *Nu-l cunoşti,* a zis, *nimeni nu-l cunoaşte ca mine.* Am întrebat:

— După tine, poate să-şi piardă minţile şi să-i facă rău Linei?

A avut un fel de exclamare, între râset şi ţipăt.

— El? Linei? N-ai văzut cum s-a comportat în toţi aceşti ani? El poate face rău mie, ţie, oricui, chiar şi tatălui lui, mamei lui,

fratelui lui. Poate face rău tuturor persoanelor la care Lina ţine, fiului ei, lui Enzo. Şi o poate face fără niciun scrupul, nemilos. Dar ei, ei în persoană, nu-i va face niciodată nici cel mai mic rău.

56.

Am decis să-mi închei excursia de explorare. Am coborât pe jos până la Mergellina şi am ajuns în Piaţa Martirilor exact când cerul negru era atât de jos, încât părea că se sprijină pe clădiri. Am intrat precipitat în elegantul magazin de pantofi Solara, convinsă că furtuna va izbucni din moment în moment. L-am găsit pe Alfonso şi mai frumos decât mi-l aminteam, cu ochi mari cu gene lungi, cu buzele bine conturate, cu trupul lui subţire şi totodată puternic, cu italiana devenită puţin artificială din cauza studiului limbilor latină şi greacă. S-a bucurat sincer să mă vadă. Fiindcă parcurseserăm împreună anii grei ai gimnaziului şi ai liceului, se crease între noi o legătură afectuoasă care, deşi nu ne văzuserăm de ceva timp, s-a reluat imediat. Am început să glumim. Am vorbit fără oprelişti, unul peste altul, despre trecutul nostru şcolăresc, despre profesori, despre cartea pe care o publicasem, despre nunta lui, despre a mea. Eu, bineînţeles, am adus-o pe Lila în discuţie şi el s-a tulburat, nu voia să vorbească rău despre ea, nici despre fratele lui, nici măcar despre Ada. A spus doar atât:

— Era previzibil să se încheie aşa.

— De ce?

— Îţi aminteşti când îţi spuneam că mi-era teamă de Lina?

— Da.

— Nu era teamă, am înţeles după mult timp.

— Dar ce era?

— Indiferenţă şi acceptare, un efect de depărtare şi apropiere în acelaşi timp.

— Adică?

— E greu de spus: eu şi cu tine ne-am împrietenit imediat, la tine ţin. Cu ea asta mi s-a părut întotdeauna imposibil. Avea ceva îngrozitor care mă făcea să-mi doresc să mă aşez în genunchi şi să-i mărturisesc gândurile mele cele mai secrete.

Am fost ironică:

— Frumos, o experienţă aproape religioasă.

El a rămas serios:

— Nu, doar o recunoaştere a subordonării mele. Frumos a fost, în schimb, când m-a ajutat să învăţ, aia da. Citea manualul, înţelegea imediat, îmi rezuma totul la modul simplu. Au existat, şi mai există, momente în care mă gândesc: dacă m-aş fi născut femeie, mi-ar fi plăcut să fiu ca ea. Într-adevăr, în interiorul familiei Carracci eram ca nişte corpi străini, nici pentru mine, nici pentru ea situaţia nu putea rămâne la fel. De aceea nu mi-a păsat niciodată că e vinovată, eu m-am simţit întotdeauna de partea ei.

— Stefano mai e supărat pe ea?

— Nu ştiu. Chiar şi dacă o urăşte, are prea multe necazuri ca să-şi dea seama de asta. Lina, în momentul ăsta, e ultima lui problemă.

Afirmaţia mi s-a părut sinceră şi mai ales fondată, aşa că am lăsat-o deoparte pe Lila. În schimb, l-am întrebat din nou de Marisa, de familia Sarratore, şi în cele din urmă de Nino. A fost vag în legătură cu toţi, mai ales cu Nino, pe care nimeni – din voinţa lui Donato, mi-a zis – nu se hazardase să-l invite la insuportabilele nunţi la care el era obligat să meargă.

— Nu eşti bucuros că te căsătoreşti? am avut curajul să întreb.

A privit dincolo de vitrină: fulgera, tuna, dar încă nu ploua. A zis:

— Mi-era bine cum eram.

— Şi Marisa?

— Ei nu, nu-i era bine.

— Voiai să fie logodnică pe viaţă?

— Nu ştiu.

— Deci, în cele din urmă, i-ai făcut pe plac.

— A vorbit cu Michele.

L-am privit nesigură.

— În ce sens?

A râs, un râset nervos.

— S-a dus la el, l-a întors împotriva mea.

Stăteam pe o pernă imensă, el era în picioare, în *contre-jour.* Avea figura încordată, compactă, ca a toreadorilor din filmele despre coride.

— N-am înţeles: tu te căsătoreşti cu Marisa pentru că ea i-a cerut lui Solara să-ţi spună că aşa trebuie să faci?

— Mă căsătoresc cu Marisa ca să nu-l supăr pe Michele. Datorită lui sunt aici, a avut încredere în capacităţile mele, mi-e drag.

— Eşti nebun.

— Zici asta pentru că aveţi toţi o idee greşită despre Michele, nu ştiţi cum e.

S-a încruntat, a încercat inutil să-şi reţină lacrimile. A adăugat:

— Marisa e însărcinată.

— Ah.

Aşadar, motivul real era acela. L-am luat de mână, simţindu-mă foarte stânjenită am încercat să-l liniştesc. S-a calmat foarte greu, mi-a zis:

— Viaţa e o chestie foarte urâtă, Lenù.

— Nu e adevărat: Marisa o să fie o soţie bună şi o mamă nemaipomenită.

— Nu-mi pasă de Marisa.

— Acum nu exagera.

Şi-a fixat ochii asupra mea, am simţit că mă examina voind parcă să înţeleagă ceva despre mine care îl lăsa interzis. A întrebat:

— Nici ţie nu ţi-a zis Lina niciodată nimic?

— Ce trebuia să-mi spună?

A clătinat din cap, dintr-odată amuzat.

— Vezi că am dreptate? Nu e o persoană obişnuită. Odată i-am mărturisit un secret. Eram speriat şi aveam nevoie să spun cuiva motivul spaimei. I l-am spus ei, iar ea m-a ascultat cu atenţie, aşa că m-am liniştit. A fost important pentru mine să-i vorbesc, mi se părea că nu aude cu urechile, ci cu un organ pe care-l avea doar ea şi care făcea cuvintele mai uşor de rostit. La sfârşit nu i-am cerut, cum se face de obicei: *jură, te rog, nu mă trăda.* Acum însă e limpede că dacă nu ţi-a zis ţie, n-a zis-o nimănui, nici măcar din ciudă, nici măcar în perioada cea mai dură pentru ea, cea a urii şi a bătăilor primite de la fratele meu.

Nu l-am întrerupt. Am simţit doar regretul că îi mărturisise cine ştie ce Lilei şi nu mie, care totuşi eram prietena lui dintotdeauna. El şi-a dat seama probabil şi a decis să remedieze greşeala. M-a strâns în braţe cu putere şi mi-a şoptit la ureche:

— Lenù, sunt poponar, nu-mi plac femeile.

Când mă pregăteam să plec, a murmurat stânjenit: *eram sigur că ştiai deja.* Asta mi-a accentuat regretul, în realitate nu-mi trecuse niciodată aşa ceva prin minte.

57.

Aşa a trecut ziua aceea lungă, fără ploaie, dar înnorată. De atunci a început să se inverseze rapid tendinţa unei etape de aparent progres a relaţiei dintre Lila şi mine, transformându-se în dorinţa de a scurta conversaţiile şi a avea din nou grijă de viaţa mea. Sau poate că începuse dinainte, în detalii minuscule pe care le observam de-abia atunci când mă izbeau, şi acum, în schimb, începeau să se adune. Plimbarea fusese utilă şi totuşi m-am întors acasă nemulţumită. Ce prietenie era aceea dintre mine şi Lila dacă ea nu-mi spusese ani de zile despre Alfonso, cu care ştia că am o legătură importantă? Posibil să nu-şi fi dat seama de dependenţa totală a lui Michele de ea sau, din motivele ei, decisese să nu-mi spună mie? Pe de altă parte, eu, eu câte lucruri îi ascunsesem?

Am rămas tot restul zilei într-un haos de locuri, momente, persoane diferite: posedata doamnă Manuela, Rino cu un vid interior, Gigliola în clasele primare, Gigliola la gimnaziu, Gigliola sedusă de frumuseţea băieţilor Solara, Gigliola fascinată de Fiatul 1100, şi Michele care atrăgea femeile la fel ca Nino, dar care, spre deosebire de acesta, era capabil de o pasiune absolută. Şi Lila, Lila care ştiuse să-i stârnească acea pasiune, o emoţie care nu era doar mania unui patron, născută din fanfaronade de periferie, din răzbunare, din dorinţă abjectă, cum tindea ea să spună, ci era o formă obsesivă de valorizare a femeii, nu devoţiune, nu subordonare, ci mai degrabă iubirea unui bărbat dintre cele mai căutate, un sentiment complicat care ştia să facă dintr-o femeie, cu hotărâre, într-un fel cu violenţă, aleasa printre femei. M-am simţit alături de Gigliola, i-am înţeles umilinţa.

Pe seară m-am întâlnit cu Lila şi Enzo. N-am zis nimic despre descoperirile pe care le făcusem de dragul ei şi, de asemenea, ca să-l protejez pe bărbatul cu care trăia. Am profitat, în schimb,

de un moment în care Lila era în bucătărie să-i dea copilului să mănânce ca să-i spun lui Enzo că ea voia să se întoarcă în cartier. Nu i-am ascuns poziţia mea. Am spus că nu mi se părea o idee bună, dar credeam că tot ce ar putea s-o ajute să se restabilească – era sănătoasă, avea doar nevoie să-şi regăsească un echilibru – sau ce-şi imagina ea că o va ajuta trebuia încurajat. Cu atât mai mult cu cât timpul trecuse şi, din ce ştiam eu, în cartier n-avea de ce să se simtă mai rău decât la San Giovanni a Teduccio. Enzo a ridicat din umeri.

— N-am nimic împotrivă. O să mă scol mai devreme dimineaţa, o să mă întorc mai târziu seara.

— Am văzut că e de închiriat vechea casă a lui don Carlo. Fiii lui au plecat la Caserta şi acum vrea şi văduva să se ducă după ei.

— Cât vrea chirie?

I-am spus: în cartier chiriile erau mai mici decât la San Giovanni a Teduccio.

— Bine, a fost de acord Enzo.

— Ştii că veţi avea oricum probleme.

— Şi aici sunt.

— Neplăcerile or să se înmulţească, la fel şi pretenţiile.

— O să vedem.

— Îi vei rămâne aproape?

— Cât timp vrea ea, da.

Ne-am dus la Lila în bucătărie, i-am vorbit despre casa lui don Carlo. Ea tocmai se certase cu Gennaro. Acum, când copilul stătea mai mult cu mama şi mai puţin cu vecina, era dezorientat, avea mai puţină libertate, trebuia să renunţe la o serie de obiceiuri şi se revolta, pretinzând, la cinci ani, să fie hrănit cu linguriţa. Lila începuse să urle, el aruncase farfuria făcând-o ţăndări pe podea. Când am intrat în bucătărie, ea tocmai îi dăduse o palmă. Mi-a zis agresiv:

— Tu l-ai pus să mănânce jucându-te de-a avionul cu lingura?

— O singură dată.

— Nu trebuia.

Am spus:

— Nu se va mai întâmpla.

— Da, niciodată, fiindcă pe urmă tu pleci să fii scriitoare şi eu trebuie să-mi pierd vremea aşa.

Încet, încet s-a liniştit, iar eu am curăţat podeaua. Enzo i-a zis

că pentru el era în regulă să caute casă în cartier, eu i-am spus de apartamentul lui don Carlo înăbuşindu-mi resentimentul. A stat să ne asculte fără chef în timp ce-l consola pe copil, apoi a reacţionat ca şi cum Enzo voia să se mute, ca şi cum eu aş fi încurajat spre alegerea aceea. Ne-a spus: *bine, fac cum vreţi voi.*

A doua zi ne-am dus toţi să vedem casa. Era într-o stare jalnică, dar Lila s-a entuziasmat: îi plăcea că era la marginea cartierului, în apropiere de tunel, şi că de la ferestre se vedea pompa de benzină a logodnicului lui Carmen. Enzo a observat că noaptea ar fi fost deranjaţi de camioanele care treceau pe şosea şi de trenurile de la triaj. Dar pentru că ea a considerat frumoase şi zgomotele care ne însoţiseră copilăria, au căzut la o înţelegere cu văduva pentru un preţ convenabil. Din acel moment, Enzo, în fiecare seară, în loc să se întoarcă la San Giovanni a Teduccio, s-a dus în cartier ca să renoveze apartamentul, pe care să-l preschimbe astfel într-o locuinţă decentă.

Se apropia luna mai deja, la fel şi data nunţii mele, mă tot duceam şi veneam de la Florenţa. Dar Lila, ca şi cum n-ar fi luat deloc în considerare data nunţii mele, m-a implicat în cheltuieli ca să finalizeze aranjarea casei. Am cumpărat un pat matrimonial, un pat pliant pentru Gennaro, am fost să facem împreună cererea pentru instalarea telefonului. Lumea ne observa pe stradă, unii mă salutau doar pe mine, alţii pe amândouă, alţii se prefăceau că nu ne vedeau nici pe una, nici pe cealaltă. Lila părea, în orice caz, în largul ei. O dată ne-am întâlnit cu Ada, era singură, a făcut semne cordiale, a trecut mai departe grăbită. O dată ne-am intersectat cu Maria, mama lui Stefano, eu şi Lila am salutat, ea a întors capul. O dată Stefano în persoană a trecut cu maşina şi s-a oprit din proprie iniţiativă; a coborât din maşină, a vorbit doar cu mine, vesel, m-a întrebat de nuntă, a lăudat Florenţa unde fusese de curând cu Ada şi fetiţa; la sfârşit, l-a atins uşor pe Gennaro peste obraz, a salutat-o pe Lila dând din cap şi a pornit din nou. O dată l-am văzut pe Fernando, tatăl Lilei: cocoşat, foarte îmbătrânit, stătea în faţa şcolii şi Lila s-a agitat, i-a zis lui Gennaro că voia să i-l prezinte pe bunicul lui şi eu am încercat s-o opresc, dar ea a vrut să se ducă oricum. Fernando s-a comportat ca şi cum fiica lui n-ar fi fost acolo, şi-a privit nepotul câteva secunde şi a mormăit: *dacă*

o vezi pe maică-ta, zi-i că e o curvă, şi a plecat.

Dar întâlnirea cea mai tulburătoare, chiar dacă pe moment a părut cea mai puţin importantă, a avut loc cu câteva zile înainte ca ea să se mute definitiv în noul apartament. Exact când ieşeam din casă, am dat nas în nas cu Melina care o ţinea de mână pe Maria, fiica lui Stefano şi a Adei. Avea, ca de obicei, aerul ei rătăcit, dar era bine îmbrăcată, îşi oxigenase părul, era foarte machiată. M-a recunoscut pe mine, dar pe Lila nu, sau poate că la început a preferat să vorbească doar cu mine. Mi s-a adresat ca şi cum aş fi fost încă prietena fiului ei, Antonio: a zis că el urma să se întoarcă în curând din Germania şi că întreba mereu de mine în scrisori. I-am făcut multe complimente pentru rochie şi pentru păr, mi s-a părut bucuroasă. Dar mai bucuroasă s-a arătat când am lăudat-o pe nepoată care, timidă, s-a lipit de fusta bunicii. În clipa aceea s-a simţit probabil datoare să vorbească foarte frumos de Gennaro, a întrebat-o pe Lila: *e fiul tău?* Abia atunci a părut să-şi amintească de ea, care până în acel moment o privise fix fără să scoată un cuvânt, şi s-a gândit probabil că era femeia căreia fiica ei, Ada, îi luase soţul. Ochii i s-au cufundat în cearcănele mari şi a zis, foarte serioasă: *Lina, te-ai făcut urâtă şi uscată, Stefano n-a avut încotro, te-a părăsit, bărbaţii vor să ai pe tine carne, altfel nu ştiu unde să pună mâinile şi pleacă.* Apoi, cu o mişcare bruscă a capului, i s-a adresat lui Gennaro, aproape a urlat, arătând către fetiţă: *ştii că asta e sora ta? Pupaţi-vă, hai, Sfântă Fecioară, ce frumoşi sunteţi.* Gennaro a pupat-o imediat pe fetiţă, care s-a lăsat pupată fără să protesteze, şi Melina, văzând cele două feţişoare una lângă cealaltă, a exclamat: *au luat amândoi de la tată, sunt identici.* După acea constatare, ca şi cum ar fi avut lucruri urgente de făcut, s-a smucit şi a plecat fără să salute.

Lila tăcuse tot timpul. Am înţeles însă că i se întâmplase ceva foarte şocant, ca atunci când, mică fiind, o văzuse pe Melina care trecea pe şosea mâncând săpun. Imediat cum femeia şi fetiţa s-au îndepărtat, a avut o ieşire, s-a ciufulit frenetic cu mâna, a clipit şi a zis: *aşa o să ajung şi eu.* Apoi a încercat să-şi aranjeze părul la loc şi a murmurat:

— Ai auzit ce-a spus?

— Nu e adevărat că eşti urâtă şi uscată.

— Cui îi pasă dacă sunt urâtă şi uscată, vorbesc despre asemănare.

— Ce asemănare?

— Dintre cei doi copii: Melina are dreptate, sunt amândoi identici cu Stefano.

— Dă de unde, cea mică da, dar Gennaro e diferit.

Ea a izbucnit în râs, după mult timp i-a revenit râsetul maliţios dintotdeauna. A subliniat:

— Sunt ca două picături de apă.

58.

Trebuia să plec neapărat. Ce puteam face pentru ea făcusem deja, acum riscam numai să mă încurc eu însămi în reflecţii inutile despre cine era adevăratul tată al lui Gennaro, despre cât de departe văzuse Melina, despre mişcările secrete ale minţii Lilei, despre ce ştia sau nu ştia sau presupunea şi nu zicea, sau îi era comod să creadă şi aşa mai departe, într-o spirală care mă distrugea. Am discutat despre întâlnirea aceea, profitând de faptul că Enzo era la muncă. Am folosit clişee precum: o femeie ştie întotdeauna cine e tatăl copiilor ei. Am zis: *tu ai simţit mereu că fiul tău era al lui Nino, dimpotrivă, tocmai de asta l-ai dorit, iar acum eşti sigură că e al lui Stefano numai pentru că aşa a zis nebuna de Melina?* Ea însă rânjea, spunea: *ce proastă, cum am putut să nu pricep,* şi – lucru pentru mine de neînţeles – părea bucuroasă. Astfel, în cele din urmă, am tăcut. Dacă acea nouă convingere o ajuta să se vindece, foarte bine. Iar dacă era un alt semn al instabilităţii ei, ce puteam face? Gata. Cartea mea fusese cumpărată în Franţa, în Spania şi în Germania, urma să fie tradusă. Publicasem alte două articole despre munca femeilor în fabricile din Campania şi cei de la ziarul *Unità* fuseseră mulţumiţi. De la editură primeam solicitări pentru un nou roman. În fine, trebuia să mă dedic treburilor mele nenumărate, pentru Lila mă sacrificasem destul şi nu puteam continua să mă pierd în spatele încurcăturilor din viaţa ei. Am cumpărat la Milano, încurajată de Adele, un taior crem pentru nuntă, îmi venea bine, sacoul era foarte elegant, iar fusta scurtă. În timp ce-l probam, m-am gândit la Lila, la rochia ei de mireasă somptuoasă, la fotografia pe care croitoreasa o expusese în vitrina de pe Rettifilo şi comparaţia m-a făcut să mă

simt categoric diferită. Nunta ei, a mea: lumi de-acum diferite. Îi spusesem cu ceva timp în urmă că n-o să mă căsătoresc în biserică, că n-o să port o rochie de mireasă tradiţională, că Pietro cu greu acceptase prezenţa rudelor apropiate.

— De ce? mă întrebase ea, dar fără vreun interes special.

— De ce ce?

— De ce nu vă căsătoriţi în biserică?

— Nu suntem credincioşi.

— Şi degetul lui Dumnezeu, Sfântul Duh? citase ea, amintindu-mi de articolaşul pe care îl scriseserăm împreună când eram mici.

— Am crescut.

— Fă măcar o petrecere, invită-ţi prietenii.

— Pietro nu vrea.

— Nu mă inviţi nici pe mine?

— Ai veni?

Râsese clătinând din cap.

— Nu.

Atâta tot. La începutul lui mai însă, când m-am hotărât să am o ultimă iniţiativă înainte să părăsesc definitiv oraşul, lucrurile, în acea privinţă şi în multe altele, au luat o întorsătură neplăcută. Întâmplarea a făcut că m-am decis să mă duc la Galiani. Am căutat numărul şi am sunat-o. I-am zis că urma să mă căsătoresc, să merg să locuiesc la Florenţa şi voiam să trec s-o salut. Ea, fără să se mire, fără pic de bucurie, dar cu amabilitate, m-a invitat a doua zi pe la ora cinci. Înainte să închidă a spus: *adu-o şi pe prietena aceea a ta, Lina, dacă are chef.*

Lila, atunci, nu s-a lăsat rugată, iar Gennaro a rămas în grija lui Enzo. M-am machiat, m-am pieptănat, m-am îmbrăcat conform gustului deprins de la Adele şi am ajutat-o pe Lila să aibă o înfăţişare măcar demnă, având în vedere că era greu s-o convingi să se facă frumoasă. Voia să ducă prăjituri, i-am zis că nu era cazul. În schimb, am cumpărat un exemplar al cărţii mele, chiar dacă eram sigură că Galiani o citise: am făcut-o doar ca să pot să-i ofer un autograf.

Am ajuns punctuale, am sunat, linişte. Am sunat din nou, ne-a deschis Nadia, gâfâind, neîngrijită, fără obişnuita-i politeţe, ca şi cum i-am fi deranjat nu doar înfăţişarea, ci şi educaţia ei bună. Eu i-am explicat că aveam o întâlnire cu mama ei. *Nu e,* a spus,

dar ne-a invitat să ne aşezăm în salon. Apoi a dispărut.

Am amuţit amândouă, dar ne-am zâmbit stânjenite în casa cufundată în tăcere. Au trecut poate cinci minute şi s-au auzit în sfârşit nişte paşi pe hol. A apărut Pasquale, puţin ciufulit. Lila nu s-a arătat deloc surprinsă, dar eu am întrebat de-a dreptul uimită: *ce faci aici?* El a răspuns serios, lipsit de cordialitate: *ce faceţi* voi *aici.* Şi propoziţia a răsturnat situaţia, a trebuit să-i explic eu lui, ca şi cum ar fi fost casa lui, că aveam o întâlnire cu profesoara mea.

— Ah, a zis, şi a întrebat-o pe Lila, arogant: Tu ţi-ai revenit?

— Destul.

— Mă bucur.

M-am enervat, am răspuns eu pentru ea, am zis că Lila de-abia acum începea să se simtă mai bine şi că oricum Soccavo primise o lecţie frumoasă, îl vizitaseră inspectorii, compania fusese nevoită să-i plătească Lilei tot ce îi datora.

— Da? a zis el tocmai când Nadia îşi făcea din nou apariţia, acum aranjată ca şi cum ar fi fost gata să iasă în oraş. Ai înţeles, Nadia? Doamna Greco zice că i-a dat o lecţie frumoasă lui Soccavo.

Am exclamat:

— Nu eu.

— Nu ea, lui Soccavo i-a dat o lecţie Dumnezeu.

Nadia a surâs, a traversat camera şi, deşi era canapeaua liberă, s-a aşezat cu o mişcare graţioasă pe genunchii lui Pasquale. M-am simţit stingherită.

— Am încercat doar s-o ajut pe Lina.

Pasquale a înconjurat talia Nadiei cu un braţ, s-a întins spre mine şi a exclamat:

— Foarte bine. Înseamnă că în toate fabricile, pe toate şantierele, în fiecare colţ al Italiei şi al lumii, imediat ce patronul face tămbălău şi muncitorii îşi asumă riscuri, o chemăm pe Elena Greco: ea îi sună pe prietenii ei, la inspecţia muncii, la sfinţii pe care îi are în Paradis şi rezolvă.

Nu-mi vorbise niciodată în felul acela, nici când eram fetiţă şi el mi se părea deja mare, îşi dădea aere de politician expert. M-am simţit jignită, am dat să-i răspund, dar Nadia a intervenit, excluzându-mă din discuţie. I s-a adresat Lilei cu vocişoara ei lentă, ca şi cum n-ar fi meritat să-mi vorbească mie:

— Inspectorii muncii nu contează deloc, Lina. S-au dus la

Soccavo, au scris ceva în hârtiile lor, dar apoi? În stabiliment continuă totul ca înainte. Şi între timp cine s-a expus are necazuri, cine a tăcut a primit câteva lire pe sub mână, poliţiştii ne-au săltat şi fasciştii au ajuns până aici, în faţa casei, şi l-au bătut pe Armando.

Nici n-a terminat de vorbit, că deja Pasquale mi se adresa şi mai dur decât înainte, de data asta ridicând vocea:

— Explică-ne ce pula mea ai crezut că rezolvi, a zis sincer îndurerat şi dezamăgit. Ştii ce se întâmplă în Italia? Ai idee ce e lupta de clasă?

— Nu ţipa, te rog, l-a îndemnat Nadia, apoi i s-a adresat din nou Lilei, aproape că a şoptit: Nu se abandonează camarazii.

Ea a răspuns:

— Ar fi mers rău oricum.

— Adică?

— Acolo înăuntru nu răzbeşti nici cu fluturaşi şi nici bătându-te cu fasciştii.

— Dar cum răzbeşti?

Lila a rămas tăcută, Pasquale a şuierat, de data asta către ea:

— Răzbeşti mobilizându-i pe prietenii buni ai patronilor? Răzbeşti câştigând câţiva bani şi nepăsându-ţi de ceilalţi?

Eu atunci am izbucnit:

— Pasquale, încetează, am zis şi, fără să vreau, am ridicat şi eu vocea. Ce înseamnă tonul ăsta? Nu a decurs aşa.

Voiam să mă explic, să-l fac să tacă, chiar dacă îmi simţeam mintea goală. Nu ştiam ce argumente să aduc şi singura idee care îmi stătea pe vârful limbii era perfidă şi politic inutilizabilă: *mă tratezi aşa pentru că acum, când poţi să pui mâinile pe domnişoara asta de familie bună, te simţi cine ştie cine?* Dar Lila, iată, m-a împiedicat cu un gest enervat, complet neaşteptat, care m-a tulburat. A zis:

— Gata, Lenù, au dreptate ei.

Am fost foarte dezamăgită. Ei aveau dreptate? Voiam să dau replica, să mă supăr şi pe ea, ce voise să zică? Dar în acel moment a sosit Galiani, i s-au auzit paşii pe hol.

59.

Am sperat ca profesoara să nu mă fi auzit ţipând. Şi între timp am aşteptat ca Nadia să ţâşnească de pe genunchii lui Pasquale şi să alerge să se aşeze pe canapea, îmi doream să-i văd pe amândoi umiliţi de efortul de a disimula absenţa intimităţii. Am observat că şi Lila îi privea ironică. Dar cei doi au rămas cum stăteau, ba, mai mult, Nadia şi-a trecut un braţ în jurul gâtului lui Pasquale, ca şi cum s-ar fi temut să nu cadă şi în timpul ăsta i-a zis mamei sale, care tocmai se ivise în prag: *data viitoare anunţă-mă dacă ai vizite.* Profesoara nu i-a răspuns, ni s-a adresat nouă rece: *scuzaţi-mă, am întârziat, să mergem la mine-n birou.* Am urmat-o, în timp ce Pasquale o îndepărta de lângă el pe Nadia, murmurând pe un ton care mi s-a părut brusc deprimat: *hai, să mergem dincolo.*

Galiani ne-a condus mergând în faţa noastră pe hol şi bombănind înfuriată: *ce mă enervează cu adevărat e bădărănia.* Apoi ne-a invitat să intrăm într-o cameră luminoasă, cu un birou vechi, multe cărţi şi scaune austere capitonate. A luat un ton amabil, dar era limpede că se lupta cu proasta dispoziţie. A zis că era bucuroasă să ne revadă pe Lila şi pe mine; totuşi, la fiecare cuvânt, ba chiar şi când tăcea, am simţit-o tot mai iritată. Îmi doream să plec cât mai repede de acolo. M-am scuzat că nu mai dădusem semne de viaţă, am vorbit destul de mâhnit de efortul studiilor, de carte, de miile de lucruri care mă copleşiseră, de logodnă, de nunta care de-acum se apropia.

— Te căsătoreşti în biserică sau doar civil?

— Doar civil.

— Bravo.

I s-a adresat Lilei, voia s-o implice în conversaţie:

— V-aţi căsătorit în biserică?

— Da.

— Sunteţi credincioasă?

— Nu.

— Atunci de ce v-aţi căsătorit în biserică?

— Aşa se făcea.

— Lucrurile n-ar trebui făcute doar pentru că se fac.

— Facem multe din astea.

— Veţi merge la nunta Elenei?

— Nu m-a invitat.
Am tresărit, am zis imediat:
— Nu e adevărat.
Lila s-a hlizit:
— E adevărat, îi e ruşine cu mine.
Tonul era ironic, dar tot m-am simţit rănită. Ce se întâmpla cu ea? De ce mai devreme nu-mi dăduse dreptate în faţa Nadiei şi a lui Pasquale şi acum zicea chestia aia antipatică în faţa profesoarei?
— Prostii, am zis, şi, ca să mă liniştesc, am scos din geantă cartea mea, i-am întins-o lui Galiani, spunând: voiam să vă ofer asta.
Ea a privit-o o clipă fără s-o vadă, urmându-şi poate un gând de-al ei, apoi mi-a mulţumit, a zis că o avea deja şi mi-a înapoiat-o, întrebându-mă:
— Soţul tău cu ce se ocupă?
— E profesor de literatură latină la Florenţa.
— E mult mai bătrân decât tine?
— Are douăzeci şi şapte de ani.
— Aşa tânăr şi deja profesor?
— E competent.
— Cum îl cheamă?
— Pietro Airota.
Galiani m-a privit atent, ca la şcoală când eram ascultată şi dădeam un răspuns pe care-l considera incomplet.
— Rudă cu Guido Airota?
— E fiul lui.
A zâmbit vădit maliţios.
— Bună partidă.
— Ţinem unul la altul.
— Ai început deja să scrii o altă carte?
— Încerc.
— Am văzut că eşti colaboratoare la ziarul *Unità.*
— Ici şi colo, nu mare lucru.
— Eu nu mai scriu la el, e un ziar de birocraţi.
S-a întors din nou la Lila, lăsând impresia că vrea să-i arate în toate chipurile simpatia ei. I-a zis:
— E important ce aţi făcut în fabrică.
Lila s-a strâmbat scârbită.
— N-am făcut nimic.

— Asta nu e adevărat.

Galiani s-a ridicat, a scotocit printre hârtiile de pe birou şi i-a arătat nişte foi, ca şi cum asta ar fi fost o dovadă imposibil de combătut.

— Nadia a lăsat textul acesta al dumneavoastră prin casă şi eu mi-am permis să-l citesc. E o lucrare curajoasă, nouă, foarte bine scrisă. Îmi doream să vă revăd ca să vă pot spune asta.

Ţinea în mâini paginile Lilei din care extrăsesem primul meu articol pentru *Unità.*

60.

Ah, da, era momentul potrivit să mă detaşez. Am plecat din casa familiei Galiani amărâtă, cu gura uscată, fără să fi găsit curajul de a-i spune profesoarei că nu avea dreptul să mă trateze în felul acela. Nu se pronunţase în legătură cu cartea mea, chiar dacă o avea de mult şi cu siguranţă o citise sau măcar o frunzărise. Nu-mi ceruse dedicaţie pe exemplarul adus de mine intenţionat şi când eu, înainte să plecăm – din slăbiciune, dintr-o nevoie de a încheia acea relaţie în mod afectuos – mă oferisem oricum să i-o dau, nu răspunsese nici da, nici nu, doar zâmbise şi îşi continuase discuţia cu Lila. Şi, mai ales, nu spusese nimic despre articolele mele. Dimpotrivă, mai întâi le menţionase doar ca să le includă în părerea ei negativă în privinţa ziarului *Unità.* Apoi scosese foile Lilei şi începuse să discute cu ea ca şi cum opinia mea în legătură cu subiectul acela n-ar fi contat deloc, ca şi cum n-aş mai fi fost în cameră. Voiam să urlu la ea: *da, e adevărat, Lila este foarte inteligentă, are o inteligenţă pe care i-am recunoscut-o mereu, pe care o iubesc, care a influenţat tot ce am făcut; dar eu mi-am cultivat-o pe a mea cu mare efort şi cu succes, sunt apreciată pretutindeni, nu sunt o nulitate pretenţioasă ca fiica ta.* În schimb, am rămas tăcută să ascult în timp ce discutau despre muncă şi despre fabrică şi despre revendicări. Pe palier continuaseră să vorbească între ele, până când Galiani mă salutase nepăsătoare şi îi spusese, în schimb, Lilei, tutuind-o de-acum: *dă un semn* şi o îmbrăţişă. Mă simţisem umilită. În plus, Pasquale şi Nadia n-au mai apărut, nu avusesem ocazia să le

resping acuzaţiile şi îmi rămăsese înăuntru şi furia legată de ei: ce vină aveam că-mi ajutasem o prietenă, mă expusesem ca să fac asta, cum îşi permiteau să-mi critice faptele. Acum, pe scări, în hol, pe trotuarul bulevardului Vittorio Emanuele eram numai eu şi Lila. Eram pe punctul să urlu la ea: *chiar crezi că mi-e ruşine cu tine, ce ţi-a trecut prin minte, de ce le-ai dat dreptate ălora doi, eşti o ingrată, am făcut tot posibilul să-ţi fiu aproape, să-ţi fiu de ajutor şi tu mă tratezi aşa, într-adevăr ai o minte bolnavă.* Dar cum am ieşit, înainte să pot deschide gura (şi, de altfel, ce diferenţă ar fi fost dacă aş fi făcut-o?), ea m-a luat de braţ şi a început să vorbească în apărarea mea împotriva lui Galiani.

N-am găsit nicio portiţă ca să-i reproşez nici faptul că trecuse de partea lui Pasquale şi a Nadiei, nici acuzaţia nesocotită că n-o voiam la nunta mea. S-a comportat ca şi cum ar fi fost o altă Lila care spunea lucrurile alea, o Lila despre care nu ştia nimic ea însăşi şi căreia era inutil să-i ceri explicaţii. *Ce oameni oribili* – a început să spună fără să se mai oprească până la staţia de metrou din Piaţa Amedeo – *ai văzut-o pe bătrână cum te-a tratat, nu voia decât să se răzbune, nu poate suporta faptul că scrii cărţi şi articole, nu poate suporta faptul că eşti pe cale să te căsătoreşti bine, dar mai ales nu poate suporta faptul că Nadia, educată pentru a fi cea mai bună, Nadia care trebuia să-i ofere atâtea satisfacţii, nu face nimic bun, e împreună cu zidarul şi face pe curva sub ochii ei: da, nu poate suporta asta, dar tu faci rău că te superi, pe tine să te doară în cot, nu trebuia să-i laşi cartea ta, nu trebuia să întrebi dacă voia dedicaţie, mai ales nu trebuia să i-o dai, ăştia sunt oameni care trebuie trataţi cu şuturi în cur, eşti prea bună, ăsta e defectul tău, te laşi păcălită de tot ce zic cei care au studiat mult ca şi cum numai ei ar avea minte şi nu e deloc aşa, relaxează-te, du-te, mărită-te, pleacă în voiajul de nuntă, te-ai preocupat prea mult pentru mine, scrie un alt roman, ştii că aştept lucruri foarte frumoase de la tine, ţin la tine.*

Am ascultat-o tot timpul, copleşită. Nu aveai cum să fii liniştită în preajma ei. Fiecare punct stabil al relaţiei noastre mai devreme sau mai târziu se dovedea o formulă provizorie, imediat i se zdruncina ceva în cap care o dezechilibra şi mă dezechilibra şi pe mine. N-am înţeles dacă acele cuvinte serveau de fapt la a-şi cere scuze, dacă vorbea prefăcut acoperind nişte

sentimente pe care nu avea intenţia să mi le mărturisească, dacă avea ca scop o despărţire definitivă. Cu siguranţă era falsă şi era ingrată, iar eu, în ciuda tuturor schimbărilor prin care trecusem, continuam să-i fiu subordonată. Am simţit că n-o să scap niciodată de supunerea aceea şi asta mi s-a părut insuportabil. Mi-am dorit – şi n-am reuşit să-mi controlez dorinţa – să se fi înşelat cardiologul, ca Armando să aibă dreptate, să fie într-adevăr bolnavă şi să moară.

De atunci, mulţi ani de zile, nu ne-am mai văzut, ne-am auzit doar la telefon. Am devenit una pentru cealaltă fragmente de voce, fără să existe niciodată o confirmare din priviri. Dar dorinţa morţii ei a rămas într-un colţişor, o alungam şi ea nu se dădea deloc dusă.

61.

În noaptea dinaintea plecării mele la Florenţa n-am putut dormi. Dintre toate gândurile dureroase cel mai insistent avea de-a face cu Pasquale. Criticile lui mă dezamăgeau. Într-o primă fază le respinsesem total, acum oscilam între convingerea că nu le meritam şi ideea că dacă Lila îi dăduse dreptate poate că eu fusesem cea care greşise, de fapt. În cele din urmă, am făcut ceva ce nu făcusem niciodată: m-am dat jos din pat la patru dimineaţa şi am ieşit din casă singură, înainte de ivirea zorilor. Eram foarte nefericită, îmi doream să mi se întâmple ceva rău, un eveniment care, pedepsindu-mă pentru acţiunile mele greşite şi gândurile mele urâte, s-o pedepsească prin ricoşeu şi pe Lila. În schimb, nu mi s-a întâmplat nimic. M-am plimbat mult pe străzile pustii, mult mai sigure acum decât atunci când erau aglomerate. Cerul a devenit vioriu. Am ajuns la mare, o foaie cenuşie sub cerul neluminat, cu nori rari conturaţi cu roz. Castel dell’Ovo se vedea clar tăiat în două de lumină, o siluetă de argilă colorată strălucitoare într-o parte a Vezuviului, o pată cafenie pe latura cu Mergellina şi Posillipo. Drumul de-a lungul stâncilor era pustiu, marea nu se auzea, dar emana un miros intens. Cine ştie ce sentiment aş fi avut despre Napoli, despre mine însămi, dacă m-aş fi trezit în fiecare dimineaţă nu în cartier, ci într-una dintre clădirile de pe litoral? Ce încercam să

fac? Să-mi schimb naşterea? Să-i schimb, odată cu mine însămi, şi pe ceilalţi? Să repopulez oraşul ăsta acum pustiu cu cetăţeni lipsiţi de obsesia sărăciei sau a lăcomiei, fără invidie şi furii, capabili să se bucure de splendoarea peisajului precum divinităţile care l-au locuit odinioară? Să-mi mulţumesc demonul, să-i ofer o viaţă bună şi să mă simt fericită? Folosisem puterea familiei Airota, oameni care de generaţii întregi se luptau pentru cauza socialismului, oameni care erau de partea celor ca Pasquale şi ca Lila, nu pentru că m-am gândit să repar toate stricăciunile lumii, ci pentru că eram în situaţia de a ajuta o persoană pe care o iubeam şi mi se păruse culpabil să n-o fac. Acţionasem greşit? Trebuia s-o las pe Lila cu necazurile ei? Niciodată, absolut niciodată nu voi mai mişca un deget pentru cineva. Am plecat, m-am dus să mă căsătoresc.

62.

Nu-mi amintesc nimic despre nunta mea. Puţinele fotografii venite în ajutor, în loc să-mi mobilizeze memoria, au făcut-o să păstreze doar câteva imagini: Pietro cu expresia distrată, eu care par nervoasă, mama mea care a ieşit neclară, dar reuşeşte oricum să se arate nemulţumită. Sau nu. Nu-mi amintesc nimic despre ritualul în sine, dar am în minte lunga discuţie pe care am avut-o cu Pietro cu câteva zile înainte să ne căsătorim. I-am zis că intenţionam să iau anticoncepţionale ca să nu facem copii, că mi se părea urgent să încerc, înainte de toate, să scriu o altă carte. Eram sigură că va fi de acord. În schimb, în mod surprinzător, s-a arătat potrivnic. A făcut din asta mai întâi o chestiune de legalitate, pilula nu se găsea încă oficial pe piaţă; apoi a spus că se zvonea că ar dăuna sănătăţii; pe urmă mi-a ţinut un discurs complicat despre sex, iubire şi fecundaţie; în fine, a bombănit că dacă cineva are într-adevăr de scris, scrie oricum, chiar şi dacă aşteaptă un copil. M-am supărat, m-am enervat, reacţia aia nu mi s-a părut potrivită pentru tânărul cultivat care îşi dorise numai căsătoria civilă şi i-am zis asta. Ne-am certat. Am ajuns în ziua nunţii fără să ne fi împăcat, el mut, eu indiferentă.

Există şi o altă amintire care n-a pălit: petrecerea surpriză.

Hotărâserăm să ne căsătorim, să ne luăm rămas-bun de la rude şi să plecăm acasă fără niciun fel de petrecere. Ajunseserăm la ideea aceea unind vocaţia ascetică a lui Pietro cu încercarea mea de a demonstra că nu mai aparţineam lumii mamei mele. Dar modul nostru de a acţiona a fost, pe ascuns, dat peste cap de Adele. Ne-a târât acasă la o prietenă de-a ei, şi a zis să ciocnim un pahar; şi acolo Pietro şi cu mine, în schimb, ne-am trezit în mijlocul unei mari petreceri într-o foarte elegantă reşedinţă florentină, printre numeroase rude ale familiei Airota şi persoane cunoscute şi foarte cunoscute care au rămas până seara. Soţul meu s-a posomorât, eu m-am întrebat dezorientată de ce, având în vedere că era vorba despre petrecerea pentru nunta *mea,* a trebuit să-i invit doar pe părinţii şi pe fraţii mei. I-am zis lui Pietro:

— Ştiai că lucrurile stăteau aşa?

— Nu.

O vreme am făcut amândoi faţă situaţiei. Dar în curând el a scăpat de încercările mamei şi surorii lui de a-l prezenta când unuia, când altuia. S-a retras într-un colţ împreună cu rudele mele, a discutat cu ele tot timpul. Iniţial m-am resemnat, un pic stingherită, şi am rămas în capcana în care picasem. Apoi mi s-a părut incitam faptul că politicieni de renume, intelectuali prestigioşi, tineri revoluţionari, chiar şi un poet şi un romancier foarte cunoscuţi se arată interesaţi de mine, de cartea mea şi mă laudă pentru articolele din *Unità.* Timpul a zburat, m-am simţit tot mai acceptată în lumea familiei Airota. Până şi socrul meu voia să mă ţină lângă el punându-mi întrebări cu amabilitate despre chestiunile referitoare la dreptul muncii. În curând s-a format un grup, numai persoane care scriau în ziare şi reviste despre numeroasele revendicări al căror număr creştea în toată ţara. Şi eu, iată-mă, eram acolo cu ei şi aceea era petrecerea mea şi mă aflam în centrul conversaţiei.

Socrul meu a lăudat mult, la un moment dat, un eseu apărut în *Mondo Operaio* care, după el, punea problema democraţiei în Italia cu o inteligenţă clară. Textul avea foarte multe date şi, în esenţă, arăta că atâta timp cât televiziunea naţională, ziarele importante, şcoala, universitatea, magistratura vor consolida zilnic ideologia dominantă, competiţia electorală o să fie de fapt trucată şi partidele muncitoreşti nu vor avea niciodată voturi suficiente ca să guverneze. Semne de consens, citate de

susţinere, trimiteri la o contribuţie sau alta. În cele din urmă, profesorul Airota, cu toată autoritatea lui, a rostit numele autorului articolului, şi eu am ştiut înainte să-l pronunţe – Giovanni Sarratore – că era vorba despre Nino. Am fost atât de bucuroasă, încât n-am reuşit să mă controlez, am zis că-l cunoşteam şi am chemat-o pe Adele ca să-i confirme soţului ei şi celor prezenţi cât era de strălucitor prietenul meu napolitan.

Nino a participat la nunta mea chiar dacă nu era de faţă şi, vorbind despre el, m-am simţit autorizată să vorbesc şi despre mine. Am vorbit despre motivele pentru care începusem să mă ocup de luptele muncitorilor, elementele care trebuiau furnizate pentru ca partidele şi reprezentanţii parlamentari ai stângii să recupereze întârzierile acumulate în privinţa înţelegerii aprofundate a momentului politic şi economic actual. Şi aşa mai departe, cu alte expresii pe care le învăţasem de curând, dar pe care le-am folosit cu dezinvoltură. M-am simţit competentă. M-am bine dispus tot mai mult, mi-a plăcut să stau lângă socrii mei şi să mă simt apreciată de prietenii lor. La final, când rudele mele m-au salutat timide şi au plecat în grabă să-şi găsească un adăpost în aşteptarea primului tren care să le ducă înapoi la Napoli, nu mai eram bosumflată. Pietro şi-a dat seama probabil, pentru că la rândul lui s-a îmblânzit şi a renunţat la toată încordarea.

Imediat cum am ajuns în apartamentul nostru şi am închis uşa după noi, am început să facem dragoste. Iniţial mi-a plăcut mult, dar ziua îmi rezerva alt fapt surprinzător. Antonio, primul meu logodnic, când se freca de mine era rapid şi intens; Franco făcea eforturi mari să se controleze, dar, la un moment dat, se retrăgea gemând sau, când îşi punea prezervativ, brusc se oprea şi devenea greoi, mă zdrobea sub trupul lui, râzându-mi în ureche. Pietro, în schimb, s-a căznit un timp care mi s-a părut o eternitate. Mişcările lui erau chibzuite, violente, în aşa fel încât plăcerea iniţială, încet, încet, s-a atenuat, învinsă de insistenţa monotonă şi de durerea pe care o simţeam în burtă. S-a umplut de sudoare din cauza efortului prelungit, poate şi din cauza suferinţei, şi cheful mi-a dispărut complet văzându-i chipul şi gâtul umede, atingându-i spinarea transpirată. Dar el nu şi-a dat seama, a continuat să iasă şi apoi să intre în mine cu putere, ritmic, fără să se oprească deloc. Nu ştiam cum să mă comport. Îl mângâiam, îi şopteam cuvinte de iubire şi, între timp, speram

să înceteze. Când a izbucnit într-un răcnet şi s-a prăbuşit, în sfârşit epuizat, m-am simţit bucuroasă, deşi aveam dureri şi eram nesatisfăcută.

A rămas în pat foarte puţin timp, s-a ridicat şi s-a dus la baie. L-am aşteptat câteva minute, dar eram obosită, m-a cuprins somnul. M-am trezit brusc după o oră şi mi-am dat seama că nu se întorsese în pat. L-am găsit în biroul lui, la masa de lucru.

— Ce faci?

Mi-a zâmbit.

— Lucrez.

— Vino la culcare.

— Du-te tu, vin şi eu mai târziu.

Sunt convinsă că am rămas însărcinată chiar în noaptea aceea.

63.

Când am aflat că aşteptam un copil, m-a cuprins neliniştea şi i-am telefonat mamei mele. Oricât de conflictuală fusese dintotdeauna relaţia noastră, în acea împrejurare am simţit nevoia s-o aud. A fost o greşeală, a devenit imediat cicălitoare. Voia să plece, să vină să stea la mine, să mă asiste, îndrume sau, invers, să mă ducă din nou în cartier, să mă aibă din nou în casa ei, să mă încredinţeze bătrânei moaşe cu care-şi născuse ea toţi copiii. M-am străduit s-o calmez, i-am zis că urmărea evoluţia sarcinii un ginecolog, prieten de-al soacrei mele, un mare profesor, şi că urma să nasc în clinica lui. S-a supărat. Mi-a spus şuierat: *o preferi pe soacra ta mie* şi n-a mai sunat.

În schimb, peste câteva zile Lila a dat un semn. După plecarea mea vorbiserăm deja la telefon de câteva ori, dar numai câte două, trei minute, nu voiam să cheltuim prea mult, ea veselă, eu detaşată, ea, ironică îmi punea întrebări despre viaţa mea de soţie, eu, serioasă mă informam despre starea sănătăţii ei. De data asta mi-am dat seama că nu mergea ceva.

— Eşti supărată pe mine? m-a întrebat.

— Nu, de ce aş fi?

— Nu mi-ai spus nimic. Vestea a ajuns la mine numai pentru că mama ta se laudă la toţi cu sarcina ta.

— Mi s-a confirmat de puţin timp.

— Credeam că iei pilule.

M-am simţit stânjenită.

— Da, dar pe urmă am hotărât să nu iau.

— De ce?

— Anii trec.

— Şi cartea pe care trebuie s-o scrii?

— O să văd pe urmă.

— Te rog.

— O să fac tot posibilul.

— Trebuie să faci mai mult de atât.

— O să încerc.

— Eu iau pilule.

— Deci cu Enzo lucrurile merg bine?

— Destul de bine, dar nu vreau să mai rămân niciodată însărcinată.

A tăcut, n-am zis nici eu nimic. Când a început să vorbească din nou, mi-a povestit atât de prima oară când îşi dăduse seama că aşteaptă un copil, cât şi de a doua oară. Pe ambele le-a numit drept o experienţă urâtă: *a doua oară,* a zis, *eram sigură că e copilul lui Nino şi chiar dacă mă simţeam rău, eram fericită. Dar fericită sau nu, o să vezi, corpul suferă, n-are chef să se deformeze, e prea multă durere la mijloc.* Din momentul acela a continuat într-un crescendo pesimist. Erau lucruri de-ale ei pe care mi le spusese, dar niciodată atât de obsedată să mă facă părtaşă la suferinţa ei ca s-o simt şi eu. Parcă voia să mă pregătească pentru ce mă aştepta, era foarte preocupată pentru mine şi viitorul meu. *Viaţa altuia,* a zis, *mai întâi ţi se lipeşte de pântece şi când, în sfârşit, iese, te face prizonieră, te ţine în lesă, nu mai eşti stăpână pe tine.* A caracterizat însufleţit fiecare etapă a maternităţii mele, suprapunând-o peste a ei, s-a exprimat ca de obicei în acelaşi mod expresiv. *E ca şi cum ţi-ai fabrica propriul tău chin,* a exclamat, şi mi-am dat seama că nu reuşea să creadă că ea era ea şi eu eram eu, i se părea de neconceput că pot avea o sarcină diferită de a ei, un sentiment diferit faţă de copii. Era atât de sigură că voi întâlni aceleaşi obstacole, încât mi s-a părut că se va considera trădată dacă, eventual, m-aş fi bucurat cumva de perioada sarcinii.

Nu voiam s-o mai aud, am îndepărtat receptorul de ureche, mă speria. Ne-am luat rămas-bun fără căldură.

— Dacă ai nevoie de mine, a zis, dă-mi de ştire.
— Bine.
— Tu m-ai ajutat, acum vreau să te ajut eu.
— Bine.

Dar telefonul acela nu m-a ajutat deloc, dimpotrivă, m-a lăsat cu un sentiment de nelinişte. Locuiam într-un oraş despre care nu ştiam nimic, chiar dacă, graţie lui Pietro, îl cunoşteam acum până în ultimul colţişor, ceea ce nu puteam spune despre Napoli. Îmi plăcea mult să mă plimb de-a lungul râului Arno, dar nu-mi plăcea culoarea caselor, îmi crea o dispoziţie proastă. Tonul arogant al locuitorilor lui – portarul blocului, măcelarul, brutarul, poştaşul – mă făcea să devin la fel de arogantă, crea în mine o ostilitate nejustificată. Şi apoi numeroşii prieteni ai socrilor mei, atât de disponibili în ziua nunţii, nu s-au mai arătat niciodată la faţă, şi nici Pietro nu avea intenţia să se vadă cu ei. Mă simţeam singură şi fragilă. Am cumpărat câteva cărţi despre cum să devii mama perfectă şi m-am pregătit cu sârguinţa obişnuită.

Au trecut zilele, săptămânile, dar, în mod surprinzător, n-am resimţit deloc sarcina ca pe o povară, dimpotrivă, m-a făcut să mă simt mai uşoară. Greţurile au fost nesemnificative, organismul meu n-a avut nicio cădere, nici de dispoziţie, nici în activitate. Eram în luna a patra când cartea mea a primit un premiu important care mi-a adus şi mai multă faimă, plus o altă sumă de bani. M-am dus să-l ridic în ciuda climatului politic ostil acelui tip de recunoaşteri şi m-am simţit într-o stare de graţie, mândră de mine, cu un sentiment de împlinire fizică şi intelectuală care m-a ajutat să nu mai fiu timidă, ci foarte expansivă. În discursul de mulţumire am vorbit prea mult, am zis că mă simţeam fericită ca astronauţii pe întinderea albă a lunii. După câteva zile, pentru că mă simţeam puternică, am sunat-o pe Lila să-i povestesc despre premiu. Voiam să afle de la mine că lucrurile nu mergeau aşa cum prevestise ea, că, dimpotrivă, totul decurgea lin, că eram mulţumită. Mă simţeam atât de plină de mine, că îmi doream să trec peste supărarea pricinuită. Dar Lila citise în *Mattino* – numai ziarele napolitane dedicaseră câteva rânduri premiului – fraza mea despre astronauţi şi, fără să-mi acorde timpul să povestesc, a criticat-o dur. *Întinderea albă a lunii,* a spus ironică, *câteodată e mai bine să taci decât să zici tâmpenii.* Şi a adăugat că Luna era o rocă

printre miliarde de alte roci şi că lucrul cel mai bun de făcut era să stai cu picioarele bine înfipte în necazurile de pe pământ.

Am simţit că mi se strânge stomacul. De ce continua să mă rănească? Nu-şi dorea să fiu fericită? Sau nu-şi revenise şi boala ei era cea care-i accentua laturile negative? Mi-au venit la gură cuvinte urâte, dar n-am reuşit să le rostesc. Ea, de parcă nici măcar nu şi-ar fi dat seama că-mi făcuse rău sau de parcă ar fi crezut că are acest drept, începuse deja să-mi povestească de-ale ei pe un ton foarte prietenos. Se împăcase cu fratele ei, cu mama ei, chiar şi cu tatăl ei; se încăierase cu Michele Solara în privinţa vechii chestiuni a mărcii pantofilor şi a banilor pe care i-i datora lui Rino; luase legătura cu Stefano cu pretenţia ca, din punct de vedere financiar, să fie tată şi pentru Gennaro, nu numai pentru Maria. A folosit fraze arţăgoase, uneori vulgare, atât împotriva lui Rino, cât şi a fraţilor Solara şi a lui Stefano. Şi la sfârşit m-a întrebat, ca şi cum avea nevoie urgentă de părerea mea: *am făcut bine?* Nu i-am răspuns. Câştigasem un premiu important şi ea dăduse atenţie numai frazei despre astronauţi. Am întrebat-o, poate ca s-o indispun, dacă mai avea acele simptome care o făceau să simtă că i se desprindea capul de corp. A zis că nu, a repetat de câteva ori că se simţea foarte bine, a spus în treacăt râzând autoironie: *uneori mai văd cu coada ochiului oameni care ies din mobile.* Apoi m-a întrebat: *toate bune cu sarcina? Bine, foarte bine,* am zis, *nu m-am simţit niciodată mai bine.*

Am călătorit mult în lunile acelea. Eram invitată ici şi colo nu doar pentru cartea mea, ci şi pentru articolele pe care le scriam, care, la rândul lor, mă obligau să mă deplasez ca să văd de aproape noile forme de grevă şi reacţiile patronilor. Nu m-am gândit niciodată să muncesc mai mult ca să devin jurnalistă adevărată. O făceam pentru că în modul acela eram fericită. Mă simţeam nesupusă, revoltată şi plină de o asemenea putere, încât blândeţea mea părea un fel de mască. Graţie căreia, într-adevăr, mă strecuram în mijlocul pichetelor din faţa fabricilor, vorbeam cu muncitori şi muncitoare şi sindicalişti, scăpăm printre poliţişti. Nu mă speria nimic. Când a sărit în aer Banca Agricolă mă aflam la Milano, la editură, dar nu m-am alarmat, n-am avut presimţiri sumbre. Mă consideram parte dintr-o forţă de neoprit, invulnerabilă. Nimeni nu ne putea face rău mie şi copilului meu. Noi doi eram singura realitate durabilă, eu vizibilă

şi el (sau ea, dar Pietro îşi dorea un băiat) deocamdată invizibil. Restul era un flux de aer, o undă imaterială de imagini şi de sunete care, oricum ar fi fost, dezastruoasă sau benefică, era doar material pentru munca mea. Trecea de mine sau mă făcea s-o transpun în cuvinte magice dintr-o povestire, un articol, un discurs public, având grijă ca nimic să nu iasă din schemă şi fiecare concept să placă familiei Airota, editurii, lui Nino, care cu siguranţă mă citea pe undeva. Şi lui Pasquale, de ce nu, şi Nadiei, şi Lilei, care trebuiau, în sfârşit, să se gândească: *iată, am fost nedrepţi cu Lena, e de partea noastră, uitaţi-vă puţin cum scrie.*

Perioada sarcinii a fost una foarte intensă. M-a surprins faptul că am devenit mai dornică să fac dragoste fiind însărcinată. Eu îi ceream stăruitor lui Pietro, îl îmbrăţişam, îl sărutam, chiar dacă nu era interesat de săruturi şi trecea aproape imediat la a mă poseda în felul lui lung şi dureros. Apoi se dădea jos din pat, muncea până târziu. Eu dormeam o oră sau două, apoi mă trezeam, nu-l găseam în pat, aprindeam lumina, citeam până când simţeam că mă cuprinde oboseala. Atunci mă duceam în camera lui şi îl obligam să vină la culcare. El mă asculta, dar se scula foarte devreme, părea că somnul îl sperie. Eu, în schimb, dormeam până la miezul zilei.

A fost un singur eveniment care m-a neliniştit. Eram în luna a şaptea, burta deja mi-era grea. Mă aflam la porţile de la Nuovo Pignone, au izbucnit îmbrânceli, am fugit. Poate că am făcut o mişcare greşită, nu ştiu, cert e că am simţit o zvâcnitură foarte dureroasă în centrul fesei drepte care a coborât pe picior ca un fier încins. M-am întors acasă şchiopătând, m-am băgat în pat şi mi-a trecut. Dar, din când în când, durerea apărea din nou, iradia pe coapsă şi spre zona inghinală. M-am obişnuit să-mi caut poziţii în care durerea să se atenueze, dar când mi-am dat seama că aveam tendinţa permanent să şchiopătez, m-am îngrozit şi m-am dus la profesorul care îmi urmărea sarcina. M-a liniştit, a zis că era totul în regulă, greutatea pe care o duceam în pântece mă obosea, provocându-mi puţină sciatică. *De ce v-aţi îngrijorat atât de mult?* m-a întrebat pe un ton afectuos, *sunteţi o persoană atât de liniştită.* Am minţit, am zis că nu ştiam. În realitate, ştiam foarte bine, mă temusem că mersul mamei mele mă ajunsese din urmă, că se strecurase în corpul meu, că voi şchiopăta ca ea pe veci.

După asigurările ginecologului m-am liniştit, durerea a mai ţinut încă puţin şi apoi a dispărut. Pietro mi-a interzis să fac alte imprudenţe, gata cu alergatul ăla în toate părţile. I-am dat dreptate, în ultima perioadă a sarcinii mi-am petrecut timpul citind, n-am mai scris aproape nimic. Fiica noastră s-a născut pe 12 februarie 1970, la ora cinci şi douăzeci dimineaţa. I-am pus numele Adele, chiar dacă soacra mea nu făcea altceva decât să spună încontinuu: *biata fetiţă, Adele e un nume oribil*, *spuneţi-i oricum altcumva, dar nu aşa.* Am născut după nişte dureri atroce care însă au durat puţin. Când copila a venit pe lume şi am văzut-o, cu părul foarte negru, un corp vineţiu care se zvârcolea şi scâncea plin de energie, am simţit o plăcere fizică atât de copleşitoare, încât nici până în ziua de azi nu reuşesc să găsesc o altă senzaţie asemănătoare. N-am botezat-o, mama mi-a urlat nişte lucruri foarte urâte la telefon, a jurat că nu va veni niciodată s-o vadă. *O să se calmeze,* m-am gândit întristându-mă, *şi, oricum, dacă nu vine, cu atât mai rău pentru ea.*

Cum m-am pus pe picioare am sunat-o pe Lila. Nu voiam să se supere că nu-i dădusem nicio veste.

— A fost o experienţă minunată, i-am zis.

— Ce?

— Sarcina, naşterea. Adele e foarte frumoasă şi foarte cuminte.

Mi-a răspuns:

— Fiecare îşi povesteşte viaţa aşa cum îi convine.

64.

Ce ghem încurcat de fire cu capete imposibil de găsit am descoperit înăuntrul meu în acea perioadă! Unele erau ponosite, altele foarte noi, uneori de culori foarte vii, alteori fără culoare, foarte subţiri, aproape invizibile. Acea stare de bine s-a sfârşit dintr-odată exact când mi se părea că am scăpat de profeţiile Lilei. Fetiţa s-a schimbat în rău şi detaliile mai vechi ale acelei încâlceli au ieşit la suprafaţă ca prin minune. Iniţial, când ne aflam încă la clinică, primise sânul cu uşurinţă, dar, odată ajunse acasă, ceva n-a mai mers cum trebuie şi nu m-a mai

dorit. Sugea câteva secunde, apoi urla ca un animăluţ furios. M-am trezit dintr-odată slabă, expusă unor vechi superstiţii. Ce i se întâmpla? Sfârcurile mele erau prea mici, nu le putea prinde? Laptele meu nu-i plăcea? Sau o aversiune faţă de mine, mama ei, îi fusese inoculată de la distanţă cu vreun blestem?

A început un calvar din medic în medic, numai noi două, Pietro era în permanenţă ocupat cu universitatea. Pieptul, în mod inutil umflat, a început să mă doară, aveam în sâni nişte pietre de foc şi îmi imaginam numai infecţii şi amputări. Ca să mă golesc, să am lapte suficient ca s-o hrănesc pe fetiţă cu biberonul şi să-mi alin durerea, mă torturam mulgându-mă cu pompa. Îi şopteam convingătoare: *suge, hai, eşti aşa de cuminte, eşti aşa de dulce, ce guriţă frumoasă, ce ochişori frumoşi, ce nu merge.* Inutil. Mai întâi m-am decis, cu suferinţă-n suflet, pentru alăptarea mixtă, apoi am renunţat şi la aia. Am trecut la laptele artificial, care m-a obligat la o îndelungă preparare zi şi noapte, un enervant sistem de sterilizare de suzete şi biberon, un control obsesiv al greutăţii înainte şi după hrănire, sentimente de vinovăţie la fiecare diaree. Uneori îmi revenea în minte Silvia care, în atmosfera turbulentă a adunării studenţeşti din Milano, îl alăpta pe copilul lui Nino, Mirko, cu atâta uşurinţă şi naturaleţe. De ce eu nu puteam? Plângeam mult şi pe ascuns.

Câteva zile fetiţa s-a stabilizat şi m-am simţit uşurată. Am sperat că sosise momentul ca să-mi reorganizez viaţa. Dar răgazul a durat mai puţin de o săptămână. În primul ei an de viaţă, micuţa n-a dormit deloc, corpul ei atât de mititel se zvârcolea şi orăcăia ore în şir cu o energie şi o rezistenţă nebănuite. Se linişte numai dacă o plimbam prin casă, strânsă în braţe, vorbindu-i: *acum fiinţa asta splendidă a mamei e cuminte, acum tace, acum se odihneşte, acum doarme.* Dar fiinţa splendidă nu voia să doarmă, părea să se teamă de somn ca tatăl ei. Ce avea: o durea burta, îi era foame, frică de abandon pentru că n-o alăptasem, era deocheată, posedată de un demon care intrase în trupul ei? Şi eu ce aveam? Ce otravă intrase în laptele meu? Şi piciorul? Era o impresie sau chiar începea să mă doară iarăşi? Era vina mamei mele? Voia să mă pedepsească pentru că încercasem toată viaţa să nu-i semăn? Sau era altceva?

Într-o noapte, mi s-a ivit din nou în minte vocea stinsă a

Gigliolei de când spunea prin cartier că Lila avea o putere îngrozitoare, că era capabilă de vrăji cu focul, că îşi sufocase progenitura în pântece. Mi-a fost ruşine de mine, am încercat să mă calmez, trebuia să mă odihnesc. Am încercat atunci s-o las pe micuţă cu Pietro care, datorită obiceiului său de a studia noaptea, simţea mai puţin oboseala. Am zis: *sunt sfârşită, cheamă-mă peste câteva ore,* şi m-am băgat în pat, adormind ca şi cum aş fi leşinat. Dar o dată m-a trezit plânsul disperat al fetiţei, am aşteptat puţin, dar nu înceta. M-am ridicat. Am văzut că Pietro trăsese pătuţul în biroul lui şi, fără să acorde deloc atenţie ţipetelor fiicei sale, stătea cocoşat peste cărţile lui şi completa fişe ca şi cum ar fi fost surd. Am renunţat la orice urmă de bună-cuviinţă, am regresat şi mai mult, l-am insultat în dialectul meu. *Te doare în cot de tot, chestia aia e mai importantă decât fiica ta?* Soţul meu, distant, rece, m-a invitat să ies din cameră şi să iau cu mine pătuţul. Avea un articol important de terminat pentru o revistă englezească, termenul de predare era foarte apropiat. De atunci nu i-am mai cerut ajutorul şi dacă el se oferea, spuneam: *du-te, mulţumesc, ştiu că ai treabă.* După cină se învârtea în jurul meu nesigur, jenat, apoi se închidea în biroul lui şi lucra până noaptea târziu.

65.

M-am simţit abandonată, dar cu impresia că mi-o meritam: nu eram în stare să-mi liniştesc fiica. Totuşi, am mers mai departe strângând din dinţi, chiar dacă eram din ce în ce mai speriată. Organismul meu refuza rolul de mamă. Şi chiar dacă respingeam durerea de la picior făcând orice ca s-o ignor, ea revenise şi sporea. Dar eu insistam, mă epuizam ocupându-mă de tot. Pentru că blocul nu avea lift, căram sus-jos căruciorul cu cea mică în el, mergeam la cumpărături, mă întorceam încărcată cu sacoşe, făceam curat în casă, găteam, mă gândeam: *devin urâtă şi bătrână înainte de vreme, ca femeile din cartier.* Şi, bineînţeles, exact când eram în culmea disperării, suna Lila.

Imediat cum îi auzeam vocea îmi venea să urlu la ea: *ce mi-ai făcut, mergea totul lin şi acum, dintr-odată, se întâmplă ce*

spuneai tu, micuţa se simte rău, eu şchiopătez, cum e posibil, nu mai rezist. Dar reuşeam să mă înfrânez la timp, murmuram: *e totul bine, fetiţa creează mici probleme şi deocamdată creşte lent, dar e minunată, sunt fericită.* Apoi schimbam subiectul şi o întrebam cu un interes prefăcut de Enzo, de Gennaro, de relaţia cu Stefano, de fratele ei, de cartier, dacă mai avusese probleme cu Bruno Soccavo şi cu Michele. Răspundea într-un dialect urât, sordid şi agresiv, dar în general fără furie. *Soccavo*, zicea, *trebuie să facă sacrificii. Şi pe Michele, dacă-l întâlnesc, îl scuip în faţă.* Pe Gennaro îl numea acum în mod explicit fiul lui Stefano şi zicea: *e pătrat ca taică-su,* şi râdea. Dacă eu ziceam *e un copil atât de drăguţ,* îmi arunca în treacăt: *eşti o mămică atât de bună, ia-l la tine.* În frazele alea citeam sarcasmul cuiva care ştia, graţie vreunei puteri secrete, ce mi se întâmpla cu adevărat şi simţeam o aversiune profundă, dar cu atât mai mult insistam să joc teatru – *ascultă ce glăscior frumos are Dede, aici la Florenţa mă simt foarte bine, citesc o carte interesantă de Baran* – şi tot aşa până când ea mă făcea să închei ca să-mi vorbească despre cursul IBM pe care îl începuse Enzo.

Numai despre el vorbea cu respect, îndelung, şi imediat mă întreba de Pietro.

— Te înţelegi bine cu soţul tău?

— Foarte bine.

— Şi eu cu Enzo.

Când închidea, vocea ei lăsa o dâră de imagini şi de sunete ale trecutului care persista în mintea mea ore în şir: curtea, jocurile periculoase, păpuşa pe care mi-o aruncase în pivniţă, scările întunecoase atunci când am mers s-o luăm înapoi de la don Achille, nunta ei, generozitatea şi răutatea ei, cum pusese stăpânire pe Nino. *Nu suportă norocul meu,* mă gândeam înspăimântată, *mă vrea din nou cu ea, inferioară ei, s-o susţin în conflictele ei, în războaiele ei mizerabile de cartier.* Apoi îmi spuneam: *cât sunt de proastă, la ce mi-a folosit să învăţ şi să-mi închipui că totul e sub control.* Surorii mele Elisa, care mă suna frecvent, îi spuneam că era minunat să fii mamă. Lui Carmen Peluso, care îmi povestea de nunta ei cu benzinarul de la şosea, îi răspundeam: *a, ce veste frumoasă, îţi urez multă fericire, salută-l pe Pasquale din partea mea, ce mai face.* Cu mama, în rarele ocazii în care suna, mă prefăceam veselă. O singură dată am cedat şi am întrebat-o; *ce ţi s-a întâmplat la picior, de ce*

şchiopătezi, dar ea mi-a răspuns: *ce-ţi pasă, vezi-ţi de-ale tale.*

Am luptat luni în şir, am încercat să-mi controlez părţile mai întunecate din mine. Uneori mă surprindeam rugându-mă la Fecioara Maria, deşi mă consideram atee, şi mă ruşinam. Adesea, când eram singură în casă cu fetiţa, scoteam urlete îngrozitoare, nu cuvinte, numai răsuflare dezlănţuită care ieşea odată cu disperarea. Dar perioada aceea urâtă nu voia să treacă, a fost un interval lent şi chinuitor. Noaptea, şchiopătând, o plimbam pe micuţă în sus şi în jos pe coridor şi nu-i mai şopteam cuvinţele fără sens. O ignoram şi încercam să mă gândesc la mine, aveam tot timpul în mână o carte, o revistă, chiar dacă nu reuşeam să citesc mai deloc. Ziua, când Adele dormea liniştită – iniţial îi spusesem Ade, fără să-mi dau seama de infernul rezumat în acele două silabe[6], aşa încât, atunci când Pietro mi-a atras atenţia, m-am simţit stânjenită şi am trecut la Dede –, încercam să scriu pentru ziar. Dar nu mai aveam timp – şi cu siguranţă nici chef – să merg încolo şi încoace în numele ziarului *Unità.* Astfel, lucrurile pe care le scriam şi-au pierdut din vigoare, încercam doar să-mi demonstrez talentul obişnuit şi sfârşeam în mâzgăleli lipsite de substanţă. O dată am pus pe hârtie un articol şi i l-am dat lui Pietro să-l citească înainte să-l propun redacţiei. A zis:

— E lipsit de conţinut.

— În ce sens?

— Sunt doar cuvinte şi atât.

M-am simţit jignită, l-am trimis oricum. Nu mi l-au publicat. Şi, din acel moment, cu o oarecare jenă, atât redacţia locală, cât şi cea naţională au început să-mi refuze textele, invocând probleme de spaţiu. Am suferit, mi-am dat seama că, prin aceste zgâlţâituri violente care proveneau din profunzimi inaccesibile, se prăbuşea cu viteză în jurul meu tot ce până cu puţin timp în urmă dădusem pentru nişte condiţii de viaţă şi de muncă de-acum câştigate. Citeam doar ca să-mi ţin ochii asupra unei cărţi sau a unei reviste, dar era ca şi cum mă opream la semne şi nu mai aveam acces la semnificaţii. De două sau de trei ori am dat din întâmplare peste articolele lui Nino, dar citirea lor nu mi-a oferit plăcerea obişnuită de a mi-l imagina, de a-i auzi vocea, de a mă bucura de gândurile lui. M-am bucurat

[6] Ade, în limba italiană, este numele lui Hades, zeul morţii şi al tărâmului subpământean (N.t.).

pentru el, bineînţeles: dacă scria, însemna că era bine, îşi trăia viaţa cine ştie unde, cine ştie cu cine. Dar ţintuiam cu privirea semnătura, citeam câteva rânduri, renunţam mereu ca şi cum fiecare frază de-a lui negru pe alb ar fi făcut situaţia mea şi mai insuportabilă. Îmi pierise curiozitatea, ajunsesem să arăt neîngrijit. Şi, de altfel, pentru cine să mă îngrijesc? Nu vedeam pe nimeni, doar pe Pietro, care mă trata cu o politeţe stereotipă, dar îmi dădeam seama că pentru el eram o umbră. Uneori mi se întâmpla să gândesc cu mintea lui şi aveam impresia că-i simt nemulţumirea. Faptul că se căsătorise cu mine nu făcuse decât să-i complice viaţa de cercetător şi asta tocmai când faima lui era tot mai mare, mai ales în Anglia şi în Statele Unite. Îl admiram şi totuşi mă enerva. Îi vorbeam mereu cu un amestec de resentiment şi supunere.

Ajunge, mi-am impus într-o zi, să lăsăm baltă ziarul *Unità.* E suficient dacă găsesc calea cea bună pentru o nouă carte, imediat cum va fi gata, totul va reveni la normal. Dar ce fel de carte? Susţineam faţă de soacra mea, faţă de editură că mă aflam într-un punct bun, însă minţeam, minţeam cu fiecare ocazie pe un ton foarte cordial. În realitate, aveam doar caiete pline ochi de notiţe neinteresante, nimic altceva. Şi când le deschideam, ziua sau noaptea, în funcţie de ritmul impus de Dede, adormeam peste ele fără să-mi dau seama. Într-o după-amiază târzie, Pietro s-a întors de la universitate şi m-a găsit într-o stare mai proastă decât cea în care îl surprinsesem eu mai de mult: eram în bucătărie, dormind profund, cu capul sprijinit pe masă; fetiţa nu mâncase şi urla departe, în dormitor. Tatăl ei a găsit-o în pătuţ, pe jumătate dezbrăcată, abandonată. Când Dede s-a liniştit, sugând lacomă din biberon, Pietro a zis dezolat;

— E posibil să n-ai pe nimeni care să te poată ajuta?

— În oraşul ăsta nu şi tu ştii asta foarte bine.

— Adu-o aici pe mama ta, pe sora ta.

— Nu vreau.

— Atunci roag-o pe prietena aia a ta din Napoli: tu ai ajutat-o mult, ea va face la fel pentru tine.

Am tresărit. Am simţit clar, pentru o fracţiune de secundă, că într-un fel eram convinsă că Lila era deja prezentă în casă: dacă odinioară stătea pitulată în mine, acum alunecase în interiorul lui Dede, cu ochii mijiţi, cu fruntea încruntată. Am clătinat din cap energic. Să piară imediat imaginea aceea, ideea aceea, la

ce mă expuneam?

Pietro i-a telefonat resemnat mamei lui. A întrebat-o fără niciun pic de chef dacă putea să vină să stea puţin la noi.

66.

M-am încredinţat soacrei mele cu o senzaţie imediată de uşurare şi ea s-a dovedit a fi, şi în cazul acela, femeia cu care aş fi vrut să semăn. A reuşit să găsească, în câteva zile, o fătucă trecută puţin de douăzeci de ani, Clelia, originară din Maremma, pe care a instruit-o detaliat cum să se ocupe cât mai bine de casă, de cumpărături, de bucătărie. Când Pietro s-a trezit cu Clelia prin casă fără să fi fost nici măcar consultat a izbucnit furios:

— Nu vreau sclave în casa mea, a zis.

Adele i-a răspuns calmă:

— Nu e o sclavă, e o salariată.

Şi eu, puternică datorită prezenţei soacrei mele, am izbucnit:

— Trebuie să fiu eu sclava, după tine?

— Tu eşti mama, nu sclava.

— Eu îţi spăl şi îţi calc rufele, îţi curăţ casă, îţi gătesc, ţi-am făcut o fiică, o cresc printre mii de dificultăţi, sunt epuizată.

— Şi cine te obligă, ţi-am cerut vreodată ceva?

N-am făcut faţă confruntării, dar Adele da, şi-a nimicit fiul cu un sarcasm uneori de-a dreptul violent şi Clelia a rămas. Apoi mi-a luat fetiţa, a dus pătuţul în camera pe care i-o repartizasem, a avut grijă cu mare precizie de pregătirea biberoanelor atât noaptea, cât şi ziua. Când a băgat de seamă că şchiopătam, m-a însoţit la un prieten de-al ei medic care mi-a prescris diverse injecţii. Ea însăşi s-a prezentat în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară cu seringa şi fiolele ca să-mi înfigă, bine dispusă, acul în fese. M-am simţit imediat mai bine, durerea de la picior a dispărut, dispoziţia mi s-a îmbunătăţit, m-am liniştit. Dar Adele n-a încetat să se ocupe de mine. M-a obligat, delicat, să mă îngrijesc, m-a trimis la coafor, m-a obligat să mă duc la dentist. Şi, mai ales, mi-a vorbit asiduu de teatru, de cinema, de o carte pe care o traducea, de o alta pe care o edita, despre ce scriseseră într-o revistă sau alta soţul ei sau alţi

oameni renumiţi cărora le spunea familiar pe nume. De la ea am auzit vorbindu-se pentru prima oară de broşuri feministe foarte combative. Mariarosa le cunoştea pe fetele care lucrau la ele, devenise fanatică, avea o mare stimă pentru ele. Ea însă nu. Cu obişnuitul ei ton ironic, a zis că băteau câmpii despre problema feminină ca şi cum aşa ceva s-ar putea aborda făcând abstracţie de lupta de clasă. *Citeşte-le oricum,* m-a sfătuit în cele din urmă, şi mi-a lăsat câteva volumaşe cu o ultimă frază enigmatică: *nu rata nimic dacă vrei să fii scriitoare.* Le-am pus deoparte, n-aveam chef să pierd vremea cu nişte texte pe care Adele însăşi le subestima. Dar mai ales, tocmai cu acea ocazie, am simţit că niciun discurs de-al soacrei mele nu apărea dintr-o nevoie reală de a schimba idei cu mine. Adele ţintea programatic să mă scoată din condiţia disperată a mamei nepricepute, ca şi cum între cuvintele ei s-ar fi produs o frecare din care ieşeau scântei menite să-mi reînsufleţească mintea şi privirea încremenite. Dar, în realitate, îi plăcea mai mult să mă salveze decât să mă asculte.

Şi apoi. Apoi Dede, în ciuda tuturor schimbărilor, continua să plângă noaptea, o auzeam, mă agitam, îmi transmitea un sentiment de nefericire care neutraliza acţiunea benefică a soacrei mele; şi, chiar dacă aveam mai mult timp la dispoziţie, nu reuşeam oricum să scriu; şi Pietro, de obicei reţinut, în prezenţa mamei lui devenea dezinhibat până la impoliteţe. Întoarcerea lui acasă era aproape întotdeauna urmată de o ciocnire între ei doi cu replici sarcastice, iar asta amplifica senzaţia de dezastru pe care o simţeam în jurul meu. Soţul meu – mi-am dat seama repede – găsea firesc s-o considere pe Adele responsabilă, în definitiv, de toate problemele lui. Se supăra pe ea din orice, inclusiv pentru ce i se întâmpla la locul de muncă. Eu nu ştiam mai nimic despre anumite tensiuni prin care trecea la universitate, în general la întrebarea mea *cum merge* răspundea *bine,* încerca să mă menajeze. Dar faţă de mama lui se dezlănţuia, căpătând tonul acuzator al copilului care se simte neglijat. Revărsa asupra lui Adele tot ce îmi ascundea mie şi dacă asta se întâmpla în prezenţa mea, se comporta ca şi cum n-aş fi fost acolo, de parcă eu, soţia lui, trebuia să fiu doar un martor mut.

În felul acesta am înţeles multe lucruri. Colegii, toţi mai în vârstă decât el, atribuiau cariera lui fulminantă şi, de asemenea,

dramul acela de faimă internaţională cu care începea să se înconjoare uşor, numelui de familie pe care-l purta. În consecinţă, îl izolaseră. Studenţii îl considerau inutil de riguros, un burghez încrezut care-şi cultiva mica lui grădină fără să ofere nimic prezentului haotic, în fine, un duşman de clasă. Şi el, ca de obicei, nici nu se apăra, nici nu ataca, ci înainta pe drumul lui ţinând – de asta eram sigură – lecţii de o inteligenţă lucidă şi clară, evaluând competenţe cu tot atâta claritate, picându-şi studenţii. *Dar e dificil,* aproape că a urlat într-o seară, adresându-i-se lui Adele pe un ton plângăcios. Apoi imediat a coborât vocea, a murmurat că avea nevoie de linişte, că munca lui era obositoare, că nu puţini colegi de-ai lui îi asmuţeau pe studenţi împotriva sa, că grupuri de tineri dădeau buzna adesea în sala unde preda şi îl forţau să întrerupă cursurile, că apăruseră inscripţii ticăloase pe ziduri. Atunci, înainte ca Adele să se pronunţe, am izbucnit fără să mă mai controlez. *Dacă ai fi mai puţin reacţionar,* am zis, *aceste lucruri nu ţi s-ar întâmpla.* Şi el, pentru prima oară de când îl cunoşteam, mi-a răspuns urât, a şuierat: *taci din gură, vorbeşti tot timpul în clişee.*

M-am dus să mă închid în baie şi mi-am dat seama brusc că îl cunoşteam foarte puţin. Ce ştiam despre el? Era un om paşnic, dar hotărât până la încăpăţânare. Era de partea clasei muncitoare şi a studenţilor, dar preda şi dădea examene în cel mai tradiţional mod. Era ateu, nu îşi dorise să se căsătorească în biserică, îmi impusese să n-o botezăm pe Dede, dar admira comunităţile creştine din cartierul Oltrarno şi vorbea despre chestiuni religioase cu multă competenţă. Era un Airota, dar nu suporta privilegiile şi bunăstarea care decurgeau din asta. M-am liniştit, am încercat să-i fiu mai aproape, să-l fac să-mi simtă afecţiunea. *E soţul meu,* mi-am zis, *trebuie să vorbim mai mult.* Dar prezenţa lui Adele s-a dovedit tot mai mult o problemă. Era ceva nerostit între ei care îl făcea pe Pietro să pună deoparte bunele maniere şi pe Adele să-i vorbească ca unui inept care nu mai putea fi scos la suprafaţă.

Trăiam de-acum aşa, în mijlocul unor confruntări continue: el se certa cu mama lui, sfârşea prin a spune o frază care mă înfuria, eu îl atacam. Până când s-a ajuns la momentul în care soacra mea, la cină, în prezenţa mea, l-a întrebat de ce dormea pe canapea. El i-a răspuns: *mâine e mai bine să pleci.* N-am intervenit, şi totuşi ştiam de ce dormea pe canapea: o făcea

pentru mine, ca să evite să-mi deranjeze somnul când, spre ora trei dimineaţa, se oprea din studiat şi îşi îngăduia puţină odihnă. A doua zi, Adele s-a întors la Genova. M-am simţit pierdută.

67.

În schimb au trecut lunile şi atât eu, cât şi fetiţa am scos-o la capăt. Dede a început să meargă singură în ziua când a împlinit un an: tatăl ei s-a lăsat pe vine în faţa ei, a lăudat-o mult, ea a zâmbit, s-a desprins de mine şi s-a dus spre el şovăitoare, cu braţele încordate, cu gura întredeschisă, ca şi cum asta ar fi fost ţinta fericită a primului an de plânsete. Începând din acel moment, nopţile ei au devenit liniştite, la fel şi ale mele. Fetiţa a petrecut tot mai mult timp cu Clelia, anxietăţile s-au domolit, mi-am decupat puţin spaţiu pentru mine. Dar am descoperit că nu aveam chef de activităţi solicitante. Ca după o boală lungă, abia aşteptam să stau în aer liber, să mă bucur de soare şi de culori, să mă plimb pe străzi aglomerate, să privesc vitrinele. Şi pentru că aveam destui bani personali, în acea fază am cumpărat haine pentru mine, pentru fetiţă şi pentru Pietro, am încărcat casa cu mobilier şi bibelouri, am cheltuit bani aşa cum nu făcusem niciodată. Simţeam nevoia să fiu frumoasă, să întâlnesc persoane interesante, să conversez, dar n-am reuşit să stabilesc nicio legătură cu nimeni şi, pe de altă parte, Pietro aducea rareori oaspeţi acasă.

Am încercat, încet, încet, să reîncep viaţa plină de satisfacţii pe care o avusesem până cu un an în urmă şi abia atunci mi-am dat seama că telefonul suna acum tot mai puţin, că apelurile pentru mine erau rare. Amintirea romanului meu începea să pălească şi, odată cu ea, se diminua curiozitatea din jurul numelui meu. Acelei perioade de euforie i-a urmat o fază în care, îngrijorată, uneori deprimată, m-am întrebat ce era de făcut. Am început din nou să citesc literatură contemporană, mi-a fost adesea ruşine de romanul meu care, în comparaţie, părea frivol şi foarte tradiţional, am lăsat deoparte notiţele pentru cartea nouă care tindeau s-o imite pe cea veche, m-am străduit să mă gândesc la poveşti cu un mai mare angajament social şi politic, care să conţină tumultul prezentului.

De asemenea, am început să sun din nou timid la ziarul *Unità* şi am încercat din nou să scriu articole, dar nu mi-a luat mult timp să înţeleg că textele mele nu mai plăceau în redacţie. Pierdusem teren, eram prost informată, nu aveam timp să merg să mă documentez la faţa locului şi să povestesc. Scriam cu eleganţă fraze de o rigoare abstractă ca să semnalez nu ştiu bine cui, şi tocmai în ziarul acela, adeziunea mea la criticile mai dure în ce priveşte partidul comunist şi sindicatele. Astăzi îmi este greu să explic de ce am insistat să scriu chestiile alea sau, mai bine zis, de ce, deşi participând foarte puţin la viaţa politică a oraşului şi în ciuda blândeţii mele, mă simţeam din ce în ce mai atrasă de poziţii extreme. Poate că o făceam din nesiguranţă. Sau poate din neîncredere faţă de orice formă de mediere, talent pe care, încă din copilărie, îl asociam robotelii tatălui meu când se mişca abil în primăria ineficientă. Pentru că deja cunoscusem pe viu sărăcia mă simţeam obligată să nu uit, voiam să fiu alături de cei care rămăseseră într-o situaţie inferioară şi care luptau ca să arunce totul în aer. Sau pentru că nu mă interesa cine ştie ce politica neînsemnată, revendicările despre care, totuşi, scrisesem cu sârguinţă. Îmi doream să apară *ceva măreţ* – folosisem adesea şi expresia aceea – şi eu să trăiesc acel ceva şi să-l povestesc. Sau pentru că – şi făceam eforturi s-o recunosc – modelul meu rămânea Lila cu iraţionalitatea ei încăpăţânată care nu accepta căi de mijloc. Drept urmare, deşi eram de-acum departe de ea în toate sensurile, voiam să spun şi să fac ce îmi imaginam că ar fi spus şi făcut ea dacă ar fi avut posibilităţile mele, dacă nu s-ar fi autoizolat în miezul cartierului.

N-am mai cumpărat ziarul *Unità,* am început să citesc *Lotta continua* şi *Il manifesto.* În acesta din urmă – descoperisem – apărea uneori semnătura lui Nino. Cât erau, ca de obicei, de bine documentate textele lui, cu câtă logică convingătoare erau formulate! Am simţit, la fel ca atunci când eram mică şi vorbeam cu el, nevoia de a mă închide şi eu într-o reţea de propoziţii generale formulate perfect, care să mă împiedice să mă risipesc. Am constatat, într-un final, că nu mă mai gândeam la el cu dorinţă, nici măcar cu iubire. Devenise, am avut impresia, o metaforă a regretului, sinteza a ceea ce riscam să nu devin niciodată, chiar dacă avusesem şansa. Ne născuserăm în acelaşi mediu, amândoi ieşiserăm din el în mod strălucitor.

Atunci de ce eu alunecam în mediocritate? Din cauza căsniciei? Din cauza maternităţii şi a lui Dede? Pentru că eram femeie, pentru că trebuia să am grijă de casă şi de familie; să curăţ rahat şi să schimb scutece? De fiecare dată când găseam un articol al lui Nino şi articolul mi se părea bun, mă indispuneam. Cel care plătea pentru asta era Pietro, singurul interlocutor pe care îl aveam, de fapt. Mă supăram pe el, îl acuzam că mă lăsase singură în cea mai groaznică perioadă a vieţii mele, că are grijă numai de cariera lui uitând de mine. Relaţia noastră – făceam eforturi s-o recunosc pentru că mă înspăimânta, dar aceea era realitatea – era din ce în ce mai proastă. Înţelegeam că nu se simţea bine din cauza problemelor de la locul de muncă şi totuşi nu reuşeam să-i găsesc scuze, dimpotrivă, îl criticam, adesea pornind de la poziţii politice similare cu ale studenţilor care îi dădeau de furcă. El mă asculta jenat, răspunzând mai nimic. Suspectam, în acele momente, că vorbele pe care cu puţin timp în urmă mi le strigase *(taci din gură, vorbeşti în clişee*) nu fuseseră doar o lipsă momentană de cumpătare, ci indicau că, în general, nu considera că pot face faţă unei discuţii serioase. Asta mă exaspera, mă deprima, ranchiuna sporea. Mai ales pentru că ştiam că oscilez între sentimente contradictorii care, reduse la esenţă, puteau fi sintetizate astfel: inegalitatea făcea studiile foarte obositoare pentru unii (pentru mine, de exemplu), aproape o distracţie pentru alţii (pentru Pietro, de exemplu); şi, pe de altă parte, inegalitate sau nu, trebuia să înveţi, şi încă bine, adică foarte bine: eram mândră de traseul meu, de competenţa mea şi refuzam să cred că efortul meu fusese inutil, neclar în anumite privinţe. Şi totuşi, cu Pietro, din motive necunoscute, îmi venea să dau formă doar nedreptăţii inegalităţii. Îi spuneam: *te comporţi ca şi cum ai avea în faţă numai studenţi egali între ei, dar nu e aşa, e o formă de sadism să pretinzi aceleaşi rezultate de la tineri care nu au avut aceleaşi oportunităţi.* Şi am ajuns să-l critic şi când mi-a spus că avusese o discuţie foarte violentă cu un coleg de-al lui care crezuse că găseşte în el un aliat împotriva părţii mai conservatoare a corpului academic. Individul acela îl sfătuise amical să fie mai puţin dur cu studenţii. Pietro replicase, în felul lui educat, dar nenuanţat, că nu i se părea că e dur, ci doar exigent. *Ei bine,* îi zisese celălalt, *mai puţin exigent, în special cu cei care îşi dedică mare parte din*

timp să transforme şandramaua asta din temelii. Atunci lucrurile se învolburaseră, chiar dacă nu ştiu exact în ce fel şi cu ce argumente. Pietro, care povestea mereu minimalizând, mai întâi susţinea că zisese doar, ca să se apere, că era obiceiul lui să-i trateze întotdeauna pe toţi tinerii cu respectul pe care îl meritau; apoi recunoştea că îşi acuzase colegul că foloseşte un dublu standard: docil cu studenţii mai agresivi şi nemilos până la umilire cu studenţii mai înfricoşaţi. Celălalt se supărase, îi urlase că doar pentru că o cunoştea bine pe sora lui se abţinea să-i spună – dar între timp i-o spusese – că era un cretin nedemn de catedra pe care o ocupa.

— N-ai putea să fii mai prudent?

— Sunt prudent.

— Nu mi se pare.

— Păi, trebuie totuşi să spun ce gândesc.

— Poate că ar trebui să înveţi să înţelegi cine-ţi sunt prietenii şi cine duşmanii.

— Nu am duşmani.

— Nici prieteni.

Dintr-o vorbă-n alta, am exagerat. *Consecinţa modului tău personal de a acţiona* – am şuierat eu – *e că în acest oraş nimeni, cu atât mai puţin prietenii părinţilor tăi, nu ne invită la cină sau la un concert sau într-o excursie la ţară.*

68.

Îmi era clar deja că Pietro, în mediul lui de muncă, era considerat un om plictisitor, foarte departe de activismul entuziast al familiei lui, un Airota nereuşit. Şi eu împărtăşeam părerea aceea, lucru care nu slujea deloc convieţuirii noastre şi relaţiilor noastre intime. Când Dede, în sfârşit, s-a liniştit şi a început să doarmă cu regularitate, el s-a întors în patul nostru. Dar cum se apropia de mine, aveam o senzaţie de repulsie, mi-era teamă să nu rămân din nou însărcinată, voiam să mă lase să dorm. Aşa că îl respingeam pe tăcute, îmi era de-ajuns să-i întorc spatele şi, dacă el insista şi îşi apăsa sexul de cămaşa mea de noapte, îl loveam uşor cu călcâiul în picior, ca să-l fac să înţeleagă: *nu vreau, mi-e somn.* Pietro se retrăgea nemulţumit,

se ridică şi se ducea să studieze.

Într-o seară ne-am certat pentru a nu ştiu câta oară în privinţa Cleliei. Exista întotdeauna o oarecare tensiune în aer când trebuia s-o plătim, dar atunci s-a dovedit clar că Clelia era doar o scuză. El a murmurat posomorât: *Elena, trebuie să analizăm relaţia noastră şi să facem un bilanţ.* Am fost de acord imediat. I-am zis că adoram inteligenţa şi buna lui educaţie, că Dede era minunată, dar am adăugat că nu voiam să fac alţi copii, că mi se părea insuportabilă izolarea în care sfârşisem, că îmi doream să revin la o viaţă activă, că nu mă spetisem încă din copilărie doar ca să sfârşesc prizonieră în rolul de soţie şi de mamă. Am discutat, eu cu duritate, el cu delicateţe. N-a mai protestat în privinţa Cleliei, în cele din urmă a capitulat. S-a hotărât să cumpere prezervative, a început să invite la cină prieteni sau mai bine zis cunoscuţi – căci prieteni nu avea –, a acceptat cu resemnare să mă duc uneori cu Dede la adunări şi manifestări în ciuda violenţelor tot mai frecvente de pe străzi.

Dar acea nouă ordine a lucrurilor, în loc să-mi îmbunătăţească viaţa, a complicat-o. Dede s-a ataşat tot mai mult de Clelia şi, când o scoteam afară, se plictisea, se enerva, mă trăgea de urechi, de păr, de nas, întreba de ea plângând. Eram convinsă că îi plăcea mai mult să stea cu fata din Maremma decât cu mine, ceea ce mă făcea să bănuiesc că, deoarece n-o alăptasem şi primul ei an de viaţă fusese dur, în ochii ei eram acum o figură posomorâtă, femeia infamă care o certa cu fiecare ocazie şi, între timp, din gelozie, se purta urât cu bona ei solară, tovarăşa de joacă, cea care îi spunea poveşti. Mă respingea chiar şi când cu un gest mecanic îi curăţăm cu batista nasul de muci sau gura de resturi de mâncare. Plângea, zicea că-i făceam rău.

Din cauza prezervativelor, acuitatea simţurilor lui Pietro era şi mai scăzută. Ca să ajungă la orgasm avea nevoie de şi mai mult timp decât îi era necesar în general. Suferea şi el, mă făcea şi pe mine să sufăr. Uneori mă lăsam luată pe la spate, aveam impresia că simt mai puţină durere şi, în timp ce se izbea de mine în felul acela violent, îl apucam de mână, i-o duceam la sexul meu sperând să înţeleagă că voiam să mă mângâie. Dar părea incapabil să facă ambele chestii şi, pentru că o prefera pe prima, uita imediat de a doua, iar odată satisfăcut, nu părea nici măcar să intuiască faptul că-mi doream orice parte a trupului

său ca să-mi potolesc, la rândul meu, cheful. După ce îşi lua parte de plăcere, mă mângâia pe păr şi murmura: *lucrez un pic.* Când pleca, singurătatea mi se părea un premiu de consolare.

Uneori, la demonstraţii, îi observam curioasă pe tinerii bărbaţi care se expuneau neînfricaţi oricărui pericol, plini de o energie veselă chiar şi când se simţeau ameninţaţi şi deveneau, la rândul lor, ameninţători. Mă fermecau, mă simţeam atrasă de acea energie pasională. Dar consideram că n-am nicio legătură cu fetele colorate care stăteau în jurul lor, eram prea cultă, ochelaristă, căsătorită, mereu cu puţin timp la dispoziţie. Aşa că mă întorceam acasă nemulţumită, mă purtam rece cu soţul meu, mă simţeam deja bătrână. Doar în câteva ocazii am visat cu ochii deschişi că unul dintre acei tineri, foarte cunoscut la Florenţa, foarte iubit, o să mă remarce şi o să mă târască după el, la fel ca atunci când, mică fiind, mă simţeam împiedicată şi nu voiam să dansez, dar Antonio sau Pasquale mă trăgeau de un braţ obligându-mă. Bineînţeles că nu s-a întâmplat niciodată. În schimb, cunoştinţele pe care Pietro a început să le aducă acasă au creat complicaţii. Mă speteam să pregătesc cina, eram soţia care ştie să întreţină conversaţia şi nu mă lamentam, eu îi cerusem soţului meu să invite câţiva oameni. Dar mi-am dat seama curând, cu dezgust, că mă atrăgea orice bărbat care îmi dădea puţină atenţie. Înalt, scund, slab, gras, urât, frumos, bătrân, căsătorit sau burlac, dacă oaspetele lăuda vreo observaţie de-a mea, dacă-şi amintea de cartea mea în cuvinte frumoase, dacă ajungea să-l entuziasmeze inteligenţa mea, eu îl priveam cu simpatie şi după câteva fraze şi priviri i se transmitea buna mea dispoziţie. Atunci, din plictisit cum era la început, bărbatul devenea vioi, ajungea să-l ignore complet pe Pietro, era mult mai atent cu mine. Cu fiecare cuvânt devenea tot mai aluziv şi gesturile sale, comportamentul erau mai intime în timpul conversaţiei. Îmi atingea cu vârful degetelor un umăr, o mână, mă privea în ochi rostind fraze însoţite de suspine, îşi apropia genunchii de ai mei, vârful pantofilor de pantofii mei.

În acele momente mă simţeam bine, uitam de existenţa lui Pietro şi a lui Dede, de toate obligaţiile foarte enervante pe care le cărau după ei ca pe o dâră. Mă temeam doar de momentul în care oaspetele o să plece şi eu o să pic din nou în monotonia casei: zile inutile, lene, furii camuflate în blândeţe. Aşa că exageram: surescitarea mă făcea să vorbesc prea mult şi cu

voce tare. Stăteam picior peste picior având grijă să se vadă cât mai mult posibil, îmi desfăceam cu un gest spontan un nasture de la cămaşă. Eu însămi scurtam distanţele, convinsă oarecum că, susţinându-l cumva pe străinul acela, un pic din starea de bine pe care o aveam în acel moment o să-mi rămână în corp şi, când el o să părăsească apartamentul, singur sau cu soţia lui sau cu prietena lui, eu o să simt mai puţin depresia, vidul din spatele sentimentelor şi ideilor, neliniştea arzătoare a eşecului.

În realitate, după aceea, singură în pat în timp ce Pietro studia, mă simţeam pur şi simplu proastă şi mă dispreţuiam. Dar, deşi rezistam, nu reuşeam să mă transform. Cu atât mai mult cu cât bărbaţii aceia erau siguri că dăduseră lovitura şi, de obicei, sunau a doua zi şi inventau scuze ca să mă revadă. Acceptam. Dar imediat cum ajungeam la întâlnire mă speriam. Simplul fapt că se entuziasmaseră având totuşi, să zicem, treizeci de ani în plus faţă de mine sau fiind căsătoriţi, le anula autoritatea, anula rolul de salvatori pe care li-l atribuisem, şi plăcerea însăşi pe care o simţisem în timpul jocului de seducţie se dovedea o greşeală degradantă. Mă întrebam pierdută: *de ce m-am comportat aşa, ce mi se întâmplă?* Le acordam mai multă atenţie lui Dede şi lui Pietro.

Dar cu prima ocazie o luam de la capăt. Mă abandonam fanteziilor, ascultam tare muzica pe care o ignorasem când eram mică, nu mai citeam, nu mai scriam. Mai ales mă întristam tot mai mult pentru că, din vina autodisciplinării mele, pierdusem bucuria descătuşării de care, în schimb, femeile de vârsta mea, din mediul în care trăiam acum, arătau că se bucură din plin. De exemplu, Mariarosa apărea la Florenţa, ba din motive de studiu, ba pentru reuniuni politice, şi venea să doarmă la noi cu bărbaţi mereu diferiţi, uneori cu prietene. Lua droguri pe care le oferea însoţitorilor ei şi nouă, iar dacă Pietro se posomora şi se ducea să se închidă în camera lui, eu, în schimb, eram fascinată. Refuzam şovăitoare să încerc iarbă sau acid – mă temeam să nu mă simt rău –, dar rămâneam să discut cu ea şi prietenii ei până noaptea târziu.

Se vorbea despre orice, schimburile de replici erau adesea violente, aveam impresia că limba corectă pe care făcusem eforturi să mi-o însuşesc devenise inadecvată. Prea îngrijită, prea curată. *Uite cum s-a schimbat limbajul Mariarosei,* mă gândeam, *a tăiat legăturile cu educaţia ei, e trivială.* Sora lui

Pietro se exprima, acum, mai rău decât ne exprimam eu şi Lila când eram mici. Nu rostea un verb care să nu fie precedat de „pula mea”. *Unde pula mea am pus bricheta aia, unde pula mea sunt ţigările.* Lila nu încetase niciodată să vorbească aşa; şi eu ce trebuia să fac, să devin iarăşi ca ea, să mă întorc la punctul de pornire? Atunci de ce trudisem atât?

O observam pe cumnata mea. Îmi plăcea modul ostentativ în care îşi manifesta solidaritatea faţă de mine şi cum, în schimb, îl făcea să se simtă prost pe fratele ei, pe bărbaţii pe care îi aducea la noi în casă. Într-o seară a întrerupt brusc conversaţia ca să-i spună tânărului care o însoţea: *gata, hai să ne futem. A fute.* Pietro inventase un jargon de copii de familie bună pentru tot ce avea legătură cu sexul, eu mi-l însuşisem şi îl foloseam în locul obscenului lexic dialectal pe care-l cunoşteam din fragedă copilărie. Dar acum, ca să te simţi cu adevărat parte din lumea în schimbare, trebuia să repui în circulaţie cuvintele obscene, să spui: *vreau să mă fut, trage-mi-o aşa şi aşa?* De neimaginat cu soţul meu. În schimb, puţinii bărbaţii cu care veneam în contact, toţi foarte culţi, se travesteau cu plăcere în oamenii de rând. Îi distrau femeile care se prefăceau că sunt menajere, le făcea plăcere să se comporte cu o doamnă de parcă ar fi fost o curvă. La început erau foarte formali, se controlau. Dar abia aşteptau să iniţieze o polemică în care de la cele nerostite să se treacă la cuvinte clare, tot mai mult, într-un joc al libertăţii în care sfiala feminină era considerată un semn de naivitate ipocrită. Francheţe, în schimb, spontaneitate: acestea erau calităţile femeii emancipate şi eu făceam eforturi să mă adaptez. Dar cu cât mă adaptam mai mult, cu atât mă simţeam mai atrasă de interlocutorul meu. De câteva ori mi s-a părut că mă îndrăgostesc.

69.

Prima dată s-a întâmplat cu un asistent de literatură greacă, de aceeaşi vârstă cu mine, originar din Asti. În oraşul lui natal avea o logodnică de care se declara nemulţumit. Apoi cu soţul unei profesoare suplinitoare de papirologie, un cuplu cu doi copii mici, ea din Catania, el din Florenţa, inginer care preda

mecanica. Îl chema Mario, avea o vastă cultură politică, destulă autoritate publică, păr lung, printre picături cânta la baterie într-o formaţie rock şi era mai mare decât mine cu şase ani. Cu amândoi a decurs la fel: Pietro i-a invitat la cină, eu am început să flirtez. Telefoane, participare entuziastă la manifestaţii, multe plimbări, uneori cu Dede, alteori singură şi câteva filme la cinematograf. Cu asistentul am dat înapoi imediat ce el şi-a manifestat explicit intenţiile. Mario, în schimb, m-a prins într-o pânză tot mai îngustă şi într-o seară, în maşina lui, m-a sărutat, m-a sărutat îndelung, şi mi-a mângâiat sânii prin sutien. L-am respins cu greu, am zis că nu mai voiam să-l văd. Dar el a sunat, a sunat iarăşi, îmi lipsea, am cedat. Pentru că mă sărutase şi mă pipăise, era sigur că are drepturi şi am reluat povestea din punctul în care ne opriserăm. Insista, propunea, pretindea. Când eu, pe de o parte, îl provocam şi, pe de alta, mă sustrăgeam râzând, făcea pe supăratul, mă jignea.

Într-o dimineaţă eram la plimbare cu el şi cu Dede, care avea, dacă-mi amintesc bine, puţin peste doi ani şi era toată absorbită de o păpuşă de-a ei din pluş foarte îndrăgită, cu numele Tes, inventat de ea. Îi dedicam foarte puţină atenţie în acele împrejurări, eram copleşită de schimbul de replici, uneori uitam cu totul de ea. Lui Mario nu-i păsa deloc de prezenţa fetiţei, avea grijă doar să mă asalteze cu discursuri fără tabuuri, iar lui Dede i se adresa doar ca să-i şoptească în ureche, jucăuş, chestii de genul: *te rog, poţi să-i spui mamei tale că trebuie să fie bună cu mine!* Timpul a zburat, ne-am despărţit, Dede şi cu mine am pornit spre casă. Dar după câţiva paşi fetiţa a spus aspră: *Tes mi-a zis că-i va spune un secret tatei.* Inima mi s-a oprit în piept. *Tes? Da. Şi ce o să-i spună tatei? Ştie Tes. Ceva frumos sau urât? Urât.* Am ameninţat-o: *tu explică-i lui Tes că dacă-i spune chestia aia tatei, o s-o închizi cu cheia în debara, pe întuneric.* A izbucnit în plâns, a trebuit s-o duc acasă în braţe, ea care mergea prefăcându-se că nu oboseşte niciodată ca să mă facă pe mine fericită. Dede înţelegea, deci, sau cel puţin percepea, că între mine şi bărbatul acela era ceva ce tatăl ei n-ar fi suportat.

Am întrerupt din nou întâlnirile cu Mario. În fond, ce era? Un burghez care vorbea obscen în timpul actului sexual. Dar nu m-am liniştit, creştea în mine o dorinţă nerăbdătoare de a încălca regulile, voiam să nu mă mai înfrânez, pentru că lumea întreagă

nu se mai înfrâna. Îmi doream să evadez măcar o singură dată din căsnicie, să fug, de ce nu, de toate lucrurile din viaţa mea, de tot ce învăţasem, ce scrisesem, de ce încercam să scriu, de fetiţa pe care o adusesem pe lume. A, da, căsnicia era o închisoare: Lila, care avea curaj, fugise cu riscul propriei sale vieţi. Eu, în schimb, ce riscam cu Pietro, atât de distrat, atât de absent? Nimic. Atunci? L-am sunat pe Mario. Am lăsat-o pe Dede cu Clelia, m-am dus la biroul lui. Ne-am sărutat, mi-a supt sfârcurile, m-a atins între picioare cum făcea Antonio la lacuri cu mulţi ani în urmă. Dar când şi-a lăsat pantalonii în jos şi, cu chiloţii în vine, m-a prins de ceafa încercând să mă împingă înspre sexul lui, m-am zbătut, am zis nu, m-am aranjat şi am fugit.

M-am întors acasă foarte agitată, plină de sentimente de vinovăţie. Am făcut dragoste cu Pietro cu pasiune, nu mă simţisem niciodată atât de implicată, eu am fost cea care n-am dorit să-şi pună prezervativul. *De ce mă îngrijorez,* mi-am zis, *mai e puţin şi-mi vine ciclul, nu se va întâmpla nimic.* S-a întâmplat, în schimb. Peste câteva săptămâni am realizat că eram din nou însărcinată.

70.

Nici măcar n-am încercat să deschid cu Pietro discuţia despre avort – era foarte fericit că-i dau un alt fiu – şi mie însămi, de altfel, mi-era teamă să încerc calea aceea, cuvântul îmi făcea rău la stomac. Despre avort a vorbit însă Adele, la telefon, dar am dat-o cotită imediat cu fraze vagi de tipul; *Dede are nevoie de companie, e urât să creşti de unul singur, e mai bine să aibă un frăţior sau o surioară.*

— Cartea?

— Stau bine, am minţit.

— O să-mi dai să citesc?

— Desigur.

— Toţi aşteptăm.

— Ştiu.

Eram îngrozită şi, aproape fără să mă gândesc, am avut un impuls care l-a uimit mult pe Pietro, poate că şi pe mine. Am

sunat-o pe mama, i-am zis că aşteptam un alt copil şi am întrebat-o dacă voia să vină să stea un pic la Florenţa. A mormăit că nu putea, trebuia să se ocupe de tata, de fraţii mei. Am urlat la ea: *asta înseamnă că din cauza ta eu n-o să mai scriu. Cui îi pasă,* mi-a răspuns, *nu-ţi ajunge să duci o viaţă de doamnă?* Şi a închis. Dar după cinci minute a sunat Elisa. *Mă ocup eu de casă,* a zis, *mama pleacă mâine.*

Pietro s-a dus s-o ia pe mama de la gară cu maşina, chestie care a făcut-o să fie mândră, să se simtă iubită. Cum a pus piciorul în casă i-am înşirat o serie de reguli: *nu schimba ordinea din camera mea şi din cea a lui Pietro; n-o răsfăţa pe Dede; să nu te bagi niciodată între mine şi soţul meu; veghează asupra Cleliei fără să intri în conflict cu ea; consideră-mă o străină pe care n-o deranjezi pentru niciun motiv; stai în bucătărie sau în camera ta dacă am oaspeţi.* Eram resemnată cu gândul că n-o să respecte niciuna dintre acele reguli, dar ca şi cum teama că o să fie alungată i-ar fi schimbat natura, în câteva zile s-a transformat într-o slujnică devotată care avea grijă de toate nevoile casei şi rezolva orice problemă cu hotărâre şi eficienţă fără să ne deranjeze niciodată pe mine sau pe Pietro.

Din când în când se ducea la Napoli şi imediat absenţa ei mă înspăimânta, mi-era teamă că n-o să se mai întoarcă. Dar s-a întors întotdeauna. Îmi povestea noutăţile din cartier (Carmen era însărcinată, Marisa născuse un băiat, Gigliola îi aducea pe lume lui Michele al doilea copil, despre Lila nu vorbea ca să evite conflicte). Apoi devenea un fel de spirit al casei care, invizibil, ne asigura tuturor lenjerie curată şi călcată, mâncăruri cu gustul copilăriei, un apartament mereu dichisit, o ordine care imediat ce se strica se refăcea cu o punctualitate maniacală. Pietro s-a gândit să încerce din nou să scape de Clelia şi mama s-a arătat de acord. M-am enervat, dar în loc să mă supăr pe soţul meu, am făcut o criză de furie faţă de ea, care s-a retras în camera ei fără să riposteze. Pietro m-a dojenit şi a făcut eforturi să mă împac din nou cu mama, lucru care s-a întâmplat repede şi cu plăcere. O adora, zicea că era o femeie foarte inteligentă şi rămânea adesea în bucătărie cu ea, după cină, vorbind vrute şi nevrute. Dede îi spunea bunica şi s-a legat într-atât de ea, încât se necăjea când apărea Clelia. *Iată,* mi-am zis, *e totul în regulă, acum nu mai ai scuze.* Şi m-am constrâns să mă concentrez asupra cărţii.

Am analizat iarăşi notiţele. M-am convins în mod categoric că trebuia s-o iau pe alt drum. Voiam să las în urma mea ceea ce Franco definise *amoruri superficiale* şi să scriu ceva potrivit cu vremurile manifestaţiilor din piaţă, morţi violente, represiunea poliţiei, temeri de lovitură de stat. N-am găsit nimic care să depăşească acele zece păginuţe apatice. Ce-mi lipsea, aşadar? Era greu de spus. Poate Napoli, cartierul. Sau o imagine ca aceea din *La fata blu.* Sau o pasiune. Sau o voce căreia să-i atribui autoritate şi care să mă îndrume. Stăteam la birou inutil ore în şir, frunzăream romane, nu ieşeam niciodată din cameră de teamă să nu devin prizoniera lui Dede. Cât de nefericită eram. Auzeam vocea fetiţei pe coridor, pe cea a Cleliei, mersul şchiopătat al mamei mele. Îmi ridicam fusta, îmi priveam burta care deja începea să crească, răspândind în tot corpul o stare de bine nedorită. Eram pentru a doua oară gravidă şi totuşi goală pe dinăuntru.

71.

Acela a fost momentul în care am început s-o sun pe Lila nu sporadic, cum făcusem până atunci, ci aproape în fiecare zi. Plăteam convorbiri interurbane costisitoare cu unicul scop de a mă cuibări în umbra ei, de a lăsa să treacă timpul sarcinii, de a spera, conform unei vechi obişnuinţe, că o să-mi pună în mişcare imaginaţia. Bineînţeles că eram atentă să nu spun chestii greşite şi speram să nu le zică nici ea. Ştiam clar, deja, că era posibil să cultivăm prietenia noastră doar cu condiţia să ne punem frâu limbii. De exemplu, eu nu-i puteam mărturisi că partea întunecată din mine se temuse că îmi face farmece de la distanţă, că partea aceea încă spera să fie într-adevăr bolnavă şi să moară. De exemplu, ea nu-mi putea spune motivele reale de sub tonalitatea grosolană, adesea, jignitoare, cu care mă trata. Aşa că ne limitam să vorbim despre Gennaro, care la şcoală era printre cei mai buni, despre Dede, care ştia deja să citească, şi făceam asta ca două mame cu lăudăroşeniile lor fireşti. Sau îi menţionam tentativele de a scrie, dar fără să dramatizez, ziceam numai: *lucrez, nu e uşor, faptul că sunt însărcinată mă istoveşte un pic.* Sau încercam să înţeleg dacă Michele îi mai

dădea târcoale, ca să devină cumva prizoniera lui şi s-o păstreze pentru el. Sau, uneori, încercam s-o întreb dacă îi plăceau anumiţi actori din filme sau de la televizor şi s-o fac să-mi spună dacă o atrăgeau bărbaţi diferiţi de Enzo şi, eventual, să-i destăinui că şi mie mi se întâmpla să doresc şi alţi bărbaţi, nu doar pe Pietro. Dar părea că această ultimă temă nu o interesează. Despre actori zicea aproape mereu: *cine e, nu l-am văzut niciodată nici la cinematograf, nici la televizor.* Şi dacă doar rosteam numele lui Enzo, începea să-mi vorbească iar despre calculatoare, uluindu-mă cu un jargon pentru mine incomprehensibil.

Erau poveşti pline de entuziasm şi, uneori, presupunând că mi-ar putea folosi în viitor, luam notiţe în timp ce vorbea. Enzo reuşise, acum muncea într-o mică fabrică de lenjerie, la cincizeci de kilometri de Napoli. Compania închiriase o maşină de calcul IBM şi el era expertul sistemului de operare. *Ştii ce muncă e? Schematizează procesele manuale transformându-le în diagrame de flux. Unitatea centrală a maşinii e mare cât un dulap cu trei uşi şi memoria e de 8 Kbytes. Ce căldură e acolo, Lenù, nu-ţi poţi închipui: calculatorul e mai rău decât o sobă. Abstracţie maximă împreună cu sudoare şi multă duhoare.* Îmi vorbea de nuclee de ferită, inele traversate de un cablu electric a cărui tensiune îi determina rotaţia, 0 sau 1, şi un inel era un bit şi opt inele laolaltă puteau reprezenta un byte. Enzo era protagonistul principal al polilogiilor Lilei. El stăpânea ca un zeu toată disciplina aceea, îi manipula vocabularul şi esenţa dintr-o ditamai încăperea cu aparate imense de aer condiţionat. Era un erou care putea determina maşina să facă tot ce făceau oamenii. *E clar?* – mă întreba din când în când. Răspundeam firav *da,* dar habar nu aveam despre ce vorbeşte. Înţelegeam doar că îşi dădea seama că nu-mi este clar nimic şi că mi-era ruşine din cauza asta.

Entuziasmul ei creştea de la o convorbire interurbană la alta. Enzo câştiga acum o sută patruzeci şi opt de mii de lire pe lună, exact, *o sută patruzeci şi opt.* Pentru că era foarte bun, omul cel mai inteligent pe care-l întâlnise vreodată. Atât de bun, atât de deştept, încât devenise repede absolut necesar şi găsise modalitatea de a o angaja şi pe ea, ca ajutor. Iată, asta era noutatea: Lila muncea din nou şi de data asta îi plăcea ce făcea. *El e şeful, Lenù, şi eu adjunctul. Îl las pe Gennaro cu mama –*

uneori chiar şi cu Stefano – şi mă duc la fabrică în fiecare dimineaţă. Eu şi Enzo analizăm punct cu punct compania. Facem ce fac angajaţii ca să înţelegem mai bine ce trebuie să băgăm în calculator. Bifăm, ce ştiu eu, activităţile contabile, ataşăm mărcile pe facturi, verificăm legitimaţiile ucenicilor, cartelele de prezenţă şi apoi transformăm totul în diagrame şi găuri pe cartele. Da, da, eu sunt şi perforatoare: stau acolo împreună cu alte trei femei şi îmi dau în total optzeci de mii de lire. O sută patruzeci şi opt plus optzeci fac două sute douăzeci şi opt, Lenù. Eu şi Enzo suntem bogaţi şi va fi şi mai bine peste câteva luni, fiindcă patronul şi-a dat seama că mă pricep şi vrea să mă trimită la un curs. Vezi ce viaţă am, te bucuri?

72.

Într-o seară a sunat ea, a zis că tocmai primise o veste proastă: fusese omorât în bătaie, chiar la ieşirea de la şcoală, în Piaţa del Gesù, Dario, studentul despre care îmi povestise mai de mult, băiatul din comitet care împărţea fluturaşe în faţa fabricii Soccavo.

Mi s-a părut îngrijorată. A început să-mi vorbească despre atmosfera apăsătoare şi sumbră care plana asupra cartierului şi a întregului oraş, agresiuni peste agresiuni. *În spatele multora dintre acele încăierări,* a zis, *se aflau fasciştii lui Gino şi în spatele lui Gino se afla Michele Solara,* nume pe care, când le-a rostit, le-a încărcat de un vechi dispreţ, de o furie nouă. Ca şi cum în spatele numelor celor pe care le rostea erau multe altele pe care le tăinuia. M-am gândit: *cum de e atât de sigură că ei sunt cei responsabili*? Poate că a păstrat legătura cu studenţii de pe strada Tribunalelor, poate că nu-şi dedică toată viaţa doar calculatoarelor lui Enzo. Am ascultat-o fără s-o întrerup, în timp ce povestea în modul ei captivant. Mi-a oferit multe detalii despre un anumit număr de incursiuni ale fasciştilor care porneau de la secţia Mişcării Sociale Italiene din faţa şcolii, se răspândeau pe strada Rettifilo, prin Piaţa Municipiului, în sus spre Vomero şi îi atacau pe comunişti cu lovituri de răngi şi de cuţite. Şi Pasquale fusese bătut de câteva ori, îi spărseseră dinţii din faţă. Şi Enzo, într-o seară, se bătuse cu Gino în persoană

chiar în faţa casei.

Apoi s-a blocat, a schimbat tonul. *Îţi aminteşti*, m-a întrebat, *de atmosfera din cartier când eram mici? E mai rău, adică nu, e la fel.* Şi l-a menţionat pe socrul ei, don Achille Carracci, cămătarul, fascistul, şi pe Peluso, tâmplarul, comunistul şi conflictul care avusese loc chiar sub ochii noştri. Din acel moment am alunecat încet în acele vremuri. Eu îmi aminteam un detaliu, ea un altul. Până când Lila şi-a dublat frazele cu fantezie şi a început să-mi povestească uciderea lui don Achille, cum făcea când era mică, cu fragmente de realitate şi multe născociri. Cuţitul înfipt în gât, sângele care ţâşnise şi murdărise o oală de cupru. Excludea şi acum, cum deja o făcuse şi la vremea aceea, că tâmplarul era ucigaşul. A zis, cu convingere de adult: *justiţia de atunci, ca de altfel cea de astăzi, s-a mulţumit imediat cu pista cea mai evidentă, cea care ducea la comunist.* Apoi a exclamat: *dar cine spune că a fost într-adevăr tatăl lui Carmen şi al lui Pasquale? Şi cine spune că a fost un bărbat şi nu o femeie?* Eu, ca într-un joc al copilăriei, când ni se părea că suntem perfect complementare, am urmat-o treptat suprapunându-mi vocea incitată peste a ei şi am avut impresia că împreună – fetiţele de odinioară şi adultele de acum – descoperim un adevăr rămas pentru câteva decenii imposibil de rostit. *Gândeşte-te puţin,* mi-a zis, *cine a câştigat cu adevărat din crima aceea, la cine a ajuns piaţa cămătăriei peste care comanda don Achille?* Exact, la cine? Am găsit răspunsul la unison: *a câştigat femeia cu registrul roşu, Manuela Solara, mama lui Marcello şi a lui Michele. Ea l-a omorât pe don Achille,* am zis amândouă surescitate, şi apoi am murmurat, mai întâi eu, apoi ea, întristându-ne: *dar ce tot spunem, ajunge, încă suntem două fetiţe, nu vom creşte niciodată.*

73.

Momentul acela mi s-a părut în sfârşit frumos. Trecuse ceva timp şi eu regăsisem armonia de altă dată. Numai că de data asta armonia se limita într-adevăr la o împletire de răsuflări vibrante de-a lungul firelor de telefon. Nu ne văzuserăm de multă vreme. Ea nu mai ştia cum arăt după două sarcini, eu nu

ştiam dacă era tot palidă şi foarte slabă ori dacă se schimbase. Vorbeam de câţiva ani unei imagini din mintea mea pe care vocea o readucea la lumină în tihnă. Poate de aceea, brusc, uciderea lui don Achille mi s-a părut mai ales o găselniţă, nucleul unei posibile povestiri. Şi odată pus receptorul în furcă, am încercat să pun ordine în conversaţia noastră. Am reconstruit pasajele cu ajutorul cărora Lila mă împinsese, amestecând trecutul şi prezentul, de la omorârea bietului Dario la cea a cămătarului, până la Manuela Solara. M-am chinuit să adorm, am meditat îndelung la toate astea. Am simţit tot mai limpede că acele fraze puteau însemna începutul unei poveşti. În zilele care au urmat am amestecat Florenţa cu Napoli, revoltele din prezent cu vocile din depărtare, bunăstarea de acum şi efortul pe care-l făcusem ca să-mi depăşesc condiţia, angoasa că pierd totul şi fascinaţia regresului. M-am tot gândit şi m-am convins că puteam scoate din asta o carte. Cu trudă, printre continue şi dureroase răzgândiri, am umplut un caiet de matematică construind o intrigă violentă, care cuprindea ultimii douăzeci de ani. Lila uneori suna, întreba:

— Cum de nu mai dai niciun semn, nu te simţi bine?

— Mă simt foarte bine, scriu.

— Şi când scrii eu nu mai exist?

— Exişti, dar mă gândesc la altceva.

— Dacă mi-e rău, dacă am nevoie de ceva?

— Mă suni.

— Şi dacă nu sun, stai băgată în romanul tău?

— Da.

— Te invidiez, ferice de tine.

Am lucrat cu neliniştea tot mai mare că nu reuşesc să ajung la finalul poveştii înainte să nasc. Mi-era teamă că mor în timpul travaliului, lăsând cartea neterminată. A fost greu, n-a avut deloc de-a face cu inconştienţa fericită cu care pusesem pe hârtie primul roman. Odată schiţată povestea, m-am străduit să dau textului o desfăşurare mai gândită. Îmi doream un tip de scriitură însufleţită, nouă, în mod studiat haotică şi nu m-am cruţat. Apoi am lucrat subtil la cea de-a doua redactare. Am făcut şi refăcut fiecare rând şi graţie unei maşini de scris Lettera 32 pe care mi-o cumpărasem în perioada în care o aşteptam pe Dede şi hârtiei indigo, am transformat caietele într-un text dactilografiat voluminos în trei copii, aproape două sute de

pagini, fără o greşeală de scriere.

Era vară, era foarte cald, aveam o burtă enormă. De câtva timp îmi reapăruse durerea la muşchiul fesei, dispărea şi reapărea şi mă scotea din sărite mersul mamei mele pe coridor. Am luat foile, mi-am dat seama că mi-era frică de ce scrisesem în ele. Zile în şir n-am putut să mă hotărăsc, deveneam agitată la gândul că îi dădeam cartea lui Pietro s-o citească. *Poate*, mi-am zis, *ar trebui să i-o trimit direct lui Adele, el nu e potrivit pentru genul ăsta de poveste.* În plus, cu încăpăţânarea lui caracteristică, îşi făcea foarte dificilă viaţa la facultate, se întorcea acasă foarte nervos, mie îmi ţinea discursuri abstracte despre valoarea legalităţii. Una peste alta, nu se afla în starea sufletească propice ca să citească un roman în care găseai muncitori, patroni, lupte, sânge, camorişti, cămătari. Romanul *meu,* pe deasupra. Mă ţine departe de furtuna din el, nu l-a interesat niciodată ce eram şi ce devenisem, ce sens are să-i dau cartea? Se va limita să discute alegerea aceea lexicală sau cealaltă, la fel şi punctuaţia. Dacă voi insista să-i cer o părere, îmi va spune fraze vagi. I-am trimis lui Adele o copie a textului dactilografiat, apoi am sunat-o.

— Am terminat.

— Ce fericită sunt. Mi-o trimiţi?

— Ţi-am trimis-o azi-dimineaţă.

— Bravo, abia aştept s-o citesc.

74.

M-am pus pe aşteptat. O aşteptare care a devenit mai grea decât aşteptarea copilului care îmi trăgea şuturi în burtă. Am numărat una după alta cinci zile, Adele n-a dat niciun semn. În a şasea zi, la cină, în timp ce Dede se chinuia să mănânce singură ca să nu mă supere şi bunica ei murea de dorinţă s-o ajute şi n-o făcea, Pietro m-a întrebat:

— Ai terminat cartea?

— Da.

— Şi cum de i-ai dat-o mamei mele s-o citească şi mie nu?

— Eşti ocupat, nu voiam să te deranjez. Dar dacă vrei s-o citeşti, e o copie pe biroul meu.

N-a răspuns. Am aşteptat, apoi am întrebat:

— Ţi-a zis Adele că i-am trimis-o?

— Cine altcineva?

— A terminat-o?

— Da.

— Ce părere are?

— O să-ţi spună ea, sunt discuţiile voastre.

Se supărase rău. După cină am mutat textul dactilografiat de pe biroul meu pe al lui, am adormit-o pe Dede, m-am uitat la televizor fără să văd şi nici să aud mare lucru, apoi, în cele din urmă, m-am băgat în pat. N-am reuşit să închid ochii: *de ce vorbise Adele despre carte cu Pietro şi pe mine nu mă sunase încă?* A doua zi – 30 iulie 1973 – m-am dus să verific dacă soţul meu începuse să citească: textul dactilografiat ajunsese sub cărţile asupra cărora lucrase mare parte din noapte, era evident că nici nu-l răsfoise. M-am enervat, am urlat la Clelia să aibă grijă de Dede, să nu stea cu mâinile în sân lăsând tot greul pe mama. Am fost foarte dură şi mama, evident, a luat chestia asta ca pe un semn de afecţiune. Mi-a atins burta vrând parcă să mă liniştească, a întrebat:

— Dacă e tot fetiţă, ce nume îi pui?

Mintea mi-era în altă parte, piciorul mă durea, am răspuns fără să mă gândesc:

— Elsa.

S-a posomorât, mi-am dat seama târziu că se aştepta să răspund: *i-am dat lui Dede numele mamei lui Pietro şi, dacă şi de data asta se naşte o fetiţă, o să-i punem numele tău.* Am încercat să mă justific, dar fără chef. Am zis: *mamă, încearcă să înţelegi, pe tine te cheamă Immacolata, nu-i pot da fiicei mele un astfel de nume, nu-mi place.* Ea a bombănit: *de ce, e mai frumos Elsa? Am* replicat: *Elsa seamănă cu Elisa, dacă îi pun numele surorii mele, trebuie să fii bucuroasă.* N-a mai vorbit cu mine. Ah, ce sătulă eram de toate. Era tot mai cald, transpiraţia curgea în şiroaie pe mine, nu-mi suportam burta grea, nu suportam să şchiopătez, nu mai suportam nimic nimic nimic.

În sfârşit, cu puţin înainte de ora prânzului, a sunat Adele. Vocea ei era lipsită de obişnuita intonaţie ironică. Mi-a vorbit lent şi grav, am simţit că făcea un efort la fiecare cuvânt rostit, a zis pe ocolite în multe fraze şi cu multe argumente pedante că nu era bună cartea. Dar când am încercat să-mi apăr textul, a

încetat să caute formulări care să nu mă rănească şi a vorbit direct. Protagonista era antipatică. Alea nu erau personaje, ci caricaturi. Situaţiile şi dialogurile erau manieriste. Scriitura voia să fie modernă şi era doar dezordonată. Toată ura aia se dovedea neplăcută. Finalul era neşlefuit, de western în stil italian inadecvat pentru inteligenţa mea, cultura mea, talentul meu. Am tăcut resemnată, am ascultat până la capăt criticile. A conchis spunând: *romanul precedent era viu, foarte nou, acesta, în schimb, e vechi în conţinut şi scris într-un mod atât de pretenţios, încât cuvintele par găunoase.* Am zis încet: *poate cei de la editură vor fi mai binevoitori.* A devenit severă, a replicat: *dacă vrei, trimite-le-o, n-ai decât, dar sunt sigură că o vor considera de nepublicat.* N-am ştiut ce să spun, am murmurat: *bine, o să mă gândesc, pa.* Dar ea m-a oprit, a schimbat rapid subiectul, a început să vorbească pe un ton afectuos despre Dede, despre mama mea, despre sarcina mea, despre Mariarosa care o enerva rău. Apoi m-a întrebat:

— De ce nu i-ai dat romanul lui Pietro?

— Nu ştiu.

— Te-ar fi putut sfătui.

— Mă îndoiesc.

— N-ai încredere deloc în el?

— Nu.

Pe urmă, închisă în camera mea, m-am lăsat pradă disperării. Fusese umilitor, nu puteam suporta. N-am mâncat mai nimic, am adormit cu fereastra închisă în ciuda căldurii. La ora patru după-amiaza am avut primele dureri. I-am ascuns mamei mele, am luat geanta pe care o pregătisem de mult, m-am aşezat la volanul maşinii şi am condus spre clinică sperând să mor pe drum, eu şi al doilea copil al meu. În schimb, a decurs totul foarte bine. Durerile m-au sfâşiat, am născut altă fată în câteva ore. Pietro s-a luptat deja în dimineaţa următoare ca să-i dea celei de-a doua fetiţe a noastră numele mamei mele, i se părea un omagiu necesar. Eu, într-o dispoziţie mizerabilă, am răspuns că eram sătulă să urmez tradiţia şi că trebuia să o cheme Elsa. Când m-am întors acasă de la clinică, primul lucru pe care l-am făcut a fost s-o sun pe Lila. Nu i-am spus că tocmai născusem, am întrebat-o dacă-i puteam trimite romanul.

I-am auzit respiraţia uşoară timp de câteva secunde, apoi a murmurat:

— Îl citesc când apare.

— Am nevoie de părerea ta imediat.

— N-am mai deschis o carte de o grămadă de vreme, Lenù, nu mai ştiu să citesc, nu mai sunt în stare.

— Îţi cer asta ca pe o favoare.

— Pe cealaltă ai publicat-o şi gata. Pe asta de ce nu?

— Cealaltă nici măcar nu mi se părea o carte.

— Îţi pot spune doar dacă-mi place sau nu.

— Bine, e de-ajuns.

75.

În timp ce aşteptam ca Lila să citească, s-a aflat că la Napoli apăruse holera. Mama s-a agitat exagerat, apoi a devenit neatentă. A spart din greşeală o supieră la care ţineam şi a anunţat că trebuia să se întoarcă acasă. Am intuit imediat că dacă holera, în hotărârea ei, avea o oarecare importanţă, faptul că refuzasem să-i dau fetiţei mele numele ei nu era cu nimic mai prejos. Am încercat s-o opresc, dar m-a părăsit oricum, când încă nu-mi revenisem după naştere şi piciorul mă durea. Nu mai suporta să sacrifice luni după luni pentru mine, copilul ei obraznic şi nerecunoscător. Prefera să dea fuga să moară de vibrion împreună cu soţul ei şi copiii ei cei buni. Oricum, până în pragul casei, a păstrat aerul impasibil pe care i-l impusesem: nu s-a văitat, n-a bombănit, nu mi-a reproşat nimic. A acceptat cu plăcere s-o conducă Pietro cu maşina la gară. Simţea că ginerele ei o îndrăgea şi probabil că – m-am gândit – se abţinuse tot timpul nu ca să-mi facă mie vreun favor, ci ca să nu-l dezamăgească pe el. S-a emoţionat numai când a trebuit să se despartă de Dede. Pe palier a întrebat-o pe fetiţă în italiana ei forţată: *îţi pare rău că bunica pleacă?* Dede, care resimţea plecarea aceea ca pe o trădare, a răspuns cu răutate: *nu.*

M-am înfuriat mai mult pe mine decât pe ea. Apoi am fost cuprinsă de o obsesie autodistructivă şi după câteva ore am concediat-o pe Clelia. Pietro a fost uimit, s-a alarmat. I-am zis ranchiunoasă că eram sătulă să lupt când cu dialectul din Maremma al lui Dede, când cu cel napolitan al mamei: îmi doream să redevin stăpâna casei mele şi a copiilor mei. În

realitate, mă simţeam vinovată şi aveam o mare nevoie să mă pedepsesc. M-am abandonat cu o plăcere disperată ideii că cele două fetiţe, obligaţiile casnice şi piciorul dureros mă vor răpune.

Eram sigură că Elsa o să-mi impună un prim an la fel de îngrozitor ca acela trăit cu Dede. În schimb, poate fiindcă eram mai familiarizată cu nou-născuţii, poate fiindcă mă resemnasem cu gândul că nu sunt o mamă bună şi îmi lipsea cheful de a fi perfectă, fetiţa a acceptat sânul fără probleme, sugând mult şi dormind mult. În consecinţă, şi eu am dormit suficient în acele prime zile petrecute acasă, iar Pietro, în mod surprinzător, a avut grijă să ţină apartamentul curat, să facă cumpărături, să gătească, să-i facă baie Elsei, s-o răsfeţe pe Dede care părea un pic uluită de apariţia surioarei şi de plecarea bunicii. Durerea de la picior m-a lăsat brusc. Şi eram, ţinând cont de toate, liniştită când, târziu într-o după-amiază, în timp ce moţăiam, soţul meu a venit să mă trezească: *e prietena ta din Napoli la telefon,* a zis. Am dat fuga să răspund.

Lila vorbise mult cu Pietro, a zis că de-abia aştepta să-l cunoască personal. Am ascultat-o fără chef – Pietro era întotdeauna amabil cu cine nu făcea parte din lumea părinţilor lui – şi, pentru că o lungea cu intonaţii care mi se păreau de o veselie nervoasă, am fost pe punctul de a urla la ea: *ţi-am dat şansa să-mi faci tot răul posibil, grăbeşte-te, vorbeşte, ai ţinut cartea treisprezece zile, spune-mi ce crezi despre ea.* În schimb, m-am mulţumit s-o întrerup brusc:

— Ai citit sau nu?

A devenit serioasă.

— Am citit.

— Şi?

— E bună.

— Bună cum? Te-a interesat, te-a amuzat, te-a plictisit?

— M-a interesat.

— Cât? Puţin, mult?

— Mult.

— Şi de ce?

— Datorită poveştii: îţi vine cheful să citeşti.

— Şi apoi?

— Apoi ce?

Am devenit severă, am zis:

— Lila, trebuie neapărat să ştiu cum e chestia asta pe care

am scris-o şi nu am pe nimeni altcineva care îmi poate spune, numai pe tine.

— Asta fac acum.

— Nu, nu e adevărat, mă tragi pe sfoară: tu n-ai vorbit niciodată despre nimic într-un mod atât de superficial.

A urmat o tăcere lungă. Mi-am imaginat-o stând picior peste picior la o măsuţă urâtă pe care era aşezat telefonul. Poate că ea şi Enzo abia se întorseseră de la muncă, poate că Gennaro se juca puţin mai încolo. A zis:

— Îţi spusesem că nu mai ştiu să citesc.

— Nu asta e ideea: ci că am nevoie de tine şi pe tine te doare în cot.

Altă tăcere. Apoi a mormăit ceva ce n-am înţeles, poate o jignire. A zis dur, arţăgos: *eu lucrez ceva, tu altceva, ce pretenţii ai de la mine, tu eşti cea care a studiat, tu eşti cea care ştie cum trebuie să fie cărţile.* Apoi i s-a frânt vocea, aproape a urlat: *nu trebuie să scrii chestiile astea, Lenù, tu nu eşti asta, nimic din ce am citit nu-ţi seamănă, e o carte proastă, proastă, proastă şi la fel era şi cea dinainte.*

Aşa. Fraze rapide şi totuşi gâtuite, ca şi cum respiraţia ei, uşoară ca o boare, brusc ar fi devenit solidă şi n-ar mai fi reuşit să-i intre şi să-i iasă din gât. Mi s-a făcut rău la stomac, o durere puternică în burtă, care a crescut, dar nu din cauza celor spuse de ea, ci a modului *cum* fuseseră spuse. Plângea în hohote? Am exclamat neliniştită: *Lila, ce e, linişteşte-te, hai, respiră!* Nu s-a liniştit. Erau chiar hohote, le-am auzit în ureche încărcate de o asemenea suferinţă, încât n-am mai simţit rana cuvintelor *proastă, Lenù, proastă, proastă.* Nu m-a supărat nici că transforma şi prima carte – cartea care se vânduse bine, cartea succesului meu, în privinţa căreia ea nu se pronunţase niciodată cu adevărat – într-un eşec. Mi-a făcut rău plânsul ei. Nu eram pregătită, nu mă aşteptam la el. Aş fi preferat-o pe Lila cea rea, aş fi preferat tonul ei perfid. În schimb nu, plângea în hohote şi nu reuşea să se oprească.

M-am simţit pierdută. *Bine*, m-am gândit, *am scris două cărţi proaste, dar ce contează, e cu atât mai gravă această părere de rău.* Şi am şoptit: *Lila, ce e de plâns, vrei să plâng eu, încetează.* Dar ea a urlat: *de ce m-ai pus s-o citesc, de ce m-ai obligat să-ţi spun ce cred, trebuia să ţin asta pentru mine.* Şi eu: *nu, sunt bucuroasă că mi-ai spus, îţi jur.* Voiam să se liniştească, dar ea

nu reuşea, revărsa peste mine fraze dezordonate: *să nu mă mai pui să citesc nimic, nu mă pricep, aştept de la tine tot ce e mai bun, sunt prea sigură că poţi mai bine de-atât, vreau ca tu să faci mai bine, e lucrul pe care mi-l doresc cel mai mult, pentru că cine sunt eu dacă tu nu eşti bună, cine sunt eu?* I-am murmurat: *nu-ţi face griji, spune-mi întotdeauna ce gândeşti, numai aşa mă ajuţi, m-ai ajutat de când eram mici, eu fără tine nu sunt în stare de nimic.* Şi ea, în sfârşit, şi-a înăbuşit hohotele şi a murmurat trăgându-şi nasul: *de ce am început să plâng, sunt o cretină.* A râs: *nu voiam să te supăr, îmi pregătisem un discurs pozitiv, îl scrisesem, închipuie-ţi, voiam să fac o figură frumoasă.* Am îndemnat-o stăruitor să mi-l trimită, am zis: *e posibil să ştii mai bine decât mine ce trebuie să scriu.* Şi în acel punct am lăsat baltă cartea, am anunţat-o că se născuse Elsa, am vorbit despre Florenţa, despre Napoli, despre holeră. *Ce holeră,* a spus ea ironică, *nu e nicio holeră, doar confuzia obişnuită şi teama de a muri în rahat, mai mult teamă decât fapte, nu e nimic concret, mâncăm o groază de lămâi şi nimeni nu se mai cacă.*

Acum vorbea neîntrerupt, aproape veselă, scăpase de o povară. În consecinţă, am început din nou să simt blocajul în care mă găseam – două fete mici, un soţ în general absent, dezastrul cu scrisul – şi totuşi, n-am simţit anxietate, dimpotrivă, m-am simţit uşoară. Eu însămi am readus în discuţie propriul meu eşec. Aveam în minte fraze de genul: *s-a rupt firul, s-a terminat fluidul acela al tău care mă influenţa în mod pozitiv, acum sunt cu adevărat singură.* Dar nu i-am zis asta. În schimb, am mărturisit autoironie că în spatele efortului acelei cărţi exista dorinţa de a încheia socotelile cu cartierul, că mi se păruse că reprezint marile transformări pe care le aveam în jur, că îmi sugerase, cumva, s-o scriu, mă încurajase povestea lui don Achille şi a mamei fraţilor Solara. A izbucnit în râs. A zis că faţa scârboasă a lucrurilor nu e suficientă ca să scrii o carte: fără imaginaţie nu pare o faţă autentică, ci doar o mască.

76.

Nu ştiu bine ce mi s-a întâmplat după. Încă şi astăzi, când mă

gândesc la convorbirea aceea a noastră, îmi e greu să povestesc efectele hohotelor de plâns ale Lilei. Dacă mă uit mai atent, am impresia că văd mai ales un fel de recompensă incoerentă, ca şi cum plânsul acela, confirmându-mi iubirea ei şi încrederea pe care o avea în abilităţile mele, ar fi fost de-ajuns ca să şteargă părerea negativă despre ambele cărţi. Abia mult mai târziu mi-am dat seama că hohotele de plâns distruseseră fără drept de apel munca mea, o scăpaseră de resentimentul meu, îmi impuseseră un ţel atât de înalt – *n-o dezamăgi* – şi-mi paralizaseră orice încercare de a mai scrie. Dar repet: deşi mă străduiesc să analizez cu atenţie convorbirea aceea, nu reuşesc să spun: a stat la originea acestui lucru sau al celuilalt, a fost un moment înalt al prietenei noastre sau, dimpotrivă, a fost unul dintre momentele cele mai meschine. Cu siguranţă, Lila şi-a întărit rolul de oglindă a nepriceperilor mele. Cu siguranţă, m-am simţit mai dispusă să accept eşecul, ca şi cum părerea Lilei ar fi fost mult mai autorizată – dar şi mai convingătoare şi mai afectuoasă – decât cea a soacrei mele.

Într-adevăr, după câteva zile am sunat-o pe Adele şi i-am zis: *mulţumesc că ai fost atât de sinceră, mi-am dat seama că ai dreptate şi am impresia, acum, că şi prima mea carte avea multe defecte; poate că trebuie să reflectez, poate că nu mă pricep să scriu sau pur şi simplu am nevoie de mai mult timp.* Soacra mea, prompt, m-a copleşit cu complimente. Mi-a lăudat capacitatea autocritică, mi-a amintit că aveam un public şi că publicul acela aştepta. Am murmurat: *da, sigur.* Şi imediat am încuiat ultima copie a romanului într-un sertar, am pus deoparte şi caietele pline de însemnări şi m-am lăsat absorbită de cotidian. Disconfortul creat de efortul acela inutil s-a întins şi la prima mea carte, poate chiar la întreaga utilizare literară a scrisului. Dacă îmi venea în minte o simplă imagine, o frază sugestivă, mă cuprindea o senzaţie de rău, mă gândeam imediat la altceva.

M-am dedicat casei, fetelor, lui Pietro. Nu m-am gândit nici măcar o dată s-o chem înapoi pe Clelia sau s-o înlocuiesc cu altă fată. Am luat pe umerii mei din nou totul şi cu siguranţă am făcut asta ca să uit de îndoielile mele. Dar s-a întâmplat fără efort, fără regret, ca şi cum dintr-odată aş fi descoperit că acela era modul corect de a trăi şi o parte din mine ar fi şoptit; *gata cu gărgăunii din cap.* Am pus treburile casnice în ordine şi m-am

ocupat de Elsa şi de Dede cu o bucurie neaşteptată, ca şi cum în plus faţă de povara pântecelui, faţă de povara textului dactilografiat, aş fi scăpat de o altă povară mai bine ascunsă, pe care nici măcar eu însămi nu eram capabilă s-o identific. Elsa s-a dovedit un copilaş foarte cuminte – făcea lungi băi liniştite, sugea, dormea, râdea chiar şi în somn. Dar trebuia să fiu foarte atentă la Dede, care-şi detesta sora, se trezea dimineaţa cu un aer răvăşit, povestea că o salvase când din foc, când din apă, când de lup, în special se prefăcea că e şi ea nou-născută şi îmi cerea să sugă de la sfârcuri, imita scâncetele. De fapt nu semăna deloc cu ceea ce deja era, o fetiţă de aproape patru ani cu un limbaj foarte dezvoltat, perfect autonomă în activităţile ei de bază. Am avut grijă să-i ofer multă afecţiune, să-i laud inteligenţa şi eficienţa, să o conving că am nevoie de ajutorul ei în toate, să fac cumpărături, să gătesc, să o împiedic pe sora ei să facă stricăciuni.

Între timp, pentru că eram terorizată de posibilitatea de a rămâne din nou însărcinată, am început să iau anticoncepţionale. M-am îngrăşat, mă simţeam umflată, totuşi n-am îndrăznit să le opresc: o altă sarcină mă speria mai mult decât orice altceva. Şi apoi de corpul meu nu-mi mai păsa ca altă dată. Mi se părea că cele două fetiţe confirmau faptul că nu mai eram tânără, că semnele efortului – să le spăl, să le îmbrac, să le dezbrac, căruciorul, cumpărăturile, gătitul, una în braţe şi cealaltă de mână, amândouă în braţe, să-i şterg mucii uneia, s-o curăţ la gură pe cealaltă, în fine, problemele zilnice – erau martorele maturităţii mele ca femeie, că a deveni una dintre mamele din cartier nu era o ameninţare, ci o ordine firească a lucrurilor. *E bine aşa,* îmi spuneam.

Pietro, care cedase în privinţa pilulei anticoncepţionale după o lungă rezistenţă, mă observa preocupat. *Te rotunjeşti. Ce sunt petele astea pe piele?* Se temea că fetiţele, eu, el o să ne îmbolnăvim, dar detesta doctorii. Încercam să-l liniştesc. Slăbise mult în ultima vreme: avea ochii mereu încercănaţi şi deja fire albe de păr; acuza dureri când la un genunchi, când la şoldul drept, când la umăr, şi totuşi nu voia să meargă la o consultaţie. L-am obligat, l-am însoţit eu însămi împreună cu fetiţele şi, în afară de necesitatea de a lua câteva tranchilizante, s-a dovedit că e foarte sănătos. Lucru care l-a făcut euforic preţ de câteva ore, i-a trecut orice simptom. Dar în scurt timp, în ciuda

calmantelor, s-a simţit din nou rău. Odată, când Dede nu-l lăsa să se uite la telejurnal – se întâmpla imediat după lovitura de stat din Chile –, i-a tras câteva palme la popou cu o duritate excesivă. Şi cum am început să iau anticoncepţionale, l-a apucat o manie de a face dragoste mai des ca înainte, dar numai dimineaţa sau după-amiaza, pentru că – spunea – orgasmul de seară îl făcea să-i treacă somnul şi să studieze o bună parte din noapte, chestie care-i dădea o oboseală cronică şi, de aici, stările lui de rău.

Vorbe fără noimă, pentru el fusese dintotdeauna o obişnuinţă şi o necesitate să studieze în timpul nopţii. Oricum, ziceam: *nu mai facem seara,* îmi convenea. Desigur, uneori eram exasperată. Era greu să obţin de la el chiar şi mici chestii utile: să facă cumpărături când avea puţin timp liber, să spele vasele după cină. Într-o seară mi-am pierdut calmul: nu i-am zis nimic îngrozitor, pur şi simplu am ridicat vocea. Şi am făcut o descoperire importantă: era de-ajuns să ţip pentru ca încăpăţânarea lui să dispară brusc şi să mă asculte. Înfruntându-l cu o oarecare duritate, îl făceam să-i treacă chiar şi durerile instabile, până şi dorinţa nevrotică de a mă poseda încontinuu. Dar nu-mi plăcea să fac asta. Când mă comportam în felul acela, sufeream, mi se părea că-i provoc un tremur dureros în interior. Şi, oricum, rezultatele nu persistau. Ceda, îşi asuma sarcini cu o anume solemnitate, dar pe urmă era cu adevărat foarte obosit, uita de înţelegeri, începea din nou să se ocupe numai de el. Până la urmă renunţam, încercam să-l fac să râdă, îl sărutam. Ce câştigam de la nişte farfurii prost spălate? Numai mutre şi o purtare indiferentă din partea lui, care însemnau: *stau aici să pierd timp în loc să lucrez.* Mai bine îl lăsam liniştit, eram bucuroasă când reuşeam să evit situaţii încordate.

Ca să nu-l enervez, am învăţat să nu-mi mai spun părerea. De altfel, nu părea să ţină la ea. Dacă discuta, ce ştiu eu, despre măsurile guvernului cauzate de criza petrolieră, dacă lăuda apropierea partidului comunist de democraţia creştină, prefera să fiu doar o ascultătoare care consimte. Când îl dezaprobam, lua un aer amuzat sau zicea cu tonul pe care în mod evident îl folosea faţă de studenţi: *ai crescut rău, nu cunoşti valoarea democraţiei, a statului, a legilor, a medierii între interese constituite, a echilibrelor dintre naţiuni: îţi place apocalipsa.* Eram soţia lui, o soţie cultă, şi se aştepta să-i acord multă

atenţie când îmi vorbea de politică, de studiile lui, de noua carte la care lucra plin de nelinişte, epuizându-se; dar atenţia trebuia să fie doar afectuoasă, nu voia păreri, mai ales dacă îi provocau îndoieli. Era ca şi cum ar fi gândit cu voce tare, doar ca să clarifice situaţia în sinea lui. Şi totuşi, mama lui era cu totul alt tip de femeie. Sora sa la fel. Dar, evident, nu voia să fiu ca ele. În acea perioadă a lui de slăbiciune fizică, am înţeles din anumite jumătăţi de frază că probabil i-a displăcut nu doar succesul primei mele cărţi, dar şi publicarea ei. Despre cea de-a doua nu m-a întrebat niciodată ce se întâmplase până la urmă cu textul dactilografiat şi ce proiecte de viitor aveam. Mi s-a părut că s-a simţit uşurat dacă n-am mai făcut nicio aluzie la scris.

Faptul că Pietro se purta din zi în zi mai rău nu m-a împins, totuşi, din nou spre alţi bărbaţi. Mi se întâmpla uneori să dau nas în nas cu Mario, inginerul, dar am realizat repede că dorinţa de a seduce şi de a fi sedusă dispăruse. Chiar dimpotrivă, agitaţia aceea de altă dată mi s-a părut o etapă un pic ridicolă a vieţii mele, bine că trecuse. S-a atenuat şi obsesia de a ieşi din casă, de a participa la viaţa publică a oraşului. Dacă mă hotărâm să merg la vreo dezbatere sau la vreo manifestaţie, le luam mereu pe fete cu mine şi mă simţeam mândră de genţile mele pline cu cele necesare pentru îngrijirea lor, de precauta dezaprobare a celor care spuneau: *sunt atât de mici, poate fi periculos.*

Ieşeam, în schimb, în fiecare zi, pe orice vreme, pentru ca fetele mele să stea în aer liber şi la soare. N-o făceam niciodată fără să iau o carte cu mine. Dintr-un obicei care nu dispărea, am continuat să citesc în orice împrejurare, chiar dacă parcă se risipise ambiţia de a-mi crea propria mea lume. În general, dădeam câteva ture şi apoi mă aşezam pe o bancă nu departe de casă. Răsfoiam eseuri complicate, citeam ziarul, strigam: *Dede, nu te îndepărta, stai lângă mama.* Aşa eram eu şi trebuia să accept. Lila, orice întorsătură ar fi luat viaţa ei, era cu totul altcineva.

77.

Întâmplarea a făcut ca în acea perioadă Mariarosa să vină la Florenţa ca să prezinte cartea unei colege de-ale ei de facultate despre *Fecioara Maria însărcinată.* Pietro a jurat că nu va lipsi, dar în ultimul moment a invocat o scuză şi s-a pitit pe undeva. Cumnata mea a venit cu maşina, singură de data asta, puţin obosită, dar afectuoasă ca întotdeauna şi încărcată cu daruri pentru Dede şi Elsa. N-a făcut nicio aluzie la romanul meu eşuat, chiar dacă în mod sigur Adele îi spusese totul. Mi-a povestit fără reţineri despre călătoriile pe care le făcuse, despre cărţi, cu entuziasmul ei caracteristic. Urmărea plină de energie numeroasele noutăţi ale planetei. Începea o poveste, se plictisea de ea, trecea la alta pe care puţin mai devreme, din neatenţie, din nepăsare, o negase. Când a vorbit despre cartea colegei ei, a câştigat imediat admiraţia istoricilor de artă din public. Şi seara ar fi decurs în obişnuita atmosferă academică dacă la un moment dat, cu un derapaj brusc, n-ar fi pronunţat fraze de genul acesta, uneori impudice: *nu trebuie să dai fii niciunui tată, cu atât mai puţin Dumnezeului Tată, fiii trebuie daţi lor înşişi; a sosit momentul să studiem ca femei, şi nu ca bărbaţi; în spatele oricărei ordini se află o pulă, şi când pula se simte impotentă, recurge la ranga de fier, la poliţie, la închisori, la armată, la lagărele de concentrare; şi dacă nu te supui, dacă, dimpotrivă, continui să dai totul peste cap, se dezlănţuie măcelul.* Şuşoteli nemulţumite, câteva semne de consens. La final a fost înconjurată de un grup compact de femei. M-a chemat lângă ea cu gesturi vesele, le-a arătat mândră pe Dede şi Elsa prietenelor ei florentine, a vorbit foarte frumos despre mine. Una şi-a amintit de cartea mea, dar am trecut cu vederea imediat, ca şi cum n-aş fi scris-o eu. A fost o seară frumoasă, iar una dintre fetele din grupul pestriţ ne-a invitat să mergem acasă la ea, o dată pe săptămână, să vorbim – mi-au zis – despre noi.

Frazele provocatoare ale Mariarosei şi invitaţia prietenelor ei m-au îndemnat să pescuiesc de sub un teanc de cărţi cele câteva broşuri pe care mi le oferise cu timp în urmă Adele. Le-am cărat după mine în geantă, le-am citit în aer liber, sub un cer gri de sfârşit de iarnă. Am citit mai întâi *Să scuipăm pe Hegel,* titlul mă făcuse curioasă. L-am citit în timp ce Elsa dormea în

cărucior şi Dede, cu paltonaş, fular şi căciulă de lână, vorbea cu voce scăzută cu păpuşa ei. Am fost impresionată de fiecare frază, de fiecare cuvânt şi, mai ales, de neruşinata libertate a gândului. Am subliniat foarte multe fraze cu îndârjire, am marcat cu semne de exclamare, cu linii verticale. Să scuipi pe Hegel. Să scuipi pe cultura bărbaţilor, să scuipi pe Marx, pe Engels, pe Lenin. Şi pe materialismul istoric. Şi pe Freud. Şi pe psihanaliză şi pe invidia faţă de penis. Şi pe căsnicie, pe familie. Şi pe nazism, pe stalinism, pe terorism. Şi pe război. Şi pe lupta de clasă. Şi pe dictatura proletariatului. Şi pe socialism. Şi pe comunism. Şi pe capcana egalităţii. Şi pe *toate* manifestările culturii patriarhale. Şi pe *toate* formele de organizare. Să te opui irosirii inteligenţelor feminine. Să te deculturalizezi. Începând cu maternitatea, să nu *dai* fii nimănui. Să te descotoroseşti de dialectica servitor-stăpân. Să-ţi smulgi din creier complexul de inferioritate. Să te redai ţie înseţi. Să nu ai antiteză. Să te mişti pe alt plan în numele propriei diferenţe. Universitatea nu le eliberează pe femei, ci le perfecţionează represiunea. Împotriva înţelepciunii, în timp ce bărbaţii se consacră activităţilor spaţiale, pentru femei viaţa încă n-a început nici măcar pe această planetă. Femeia este cealaltă faţă a pământului. Femeia este Subiectul Neprevăzut. Să te eliberezi de supunere, aici, acum, în acest prezent. Pe autoarea acelor pagini o chema Carla Lonzi. *Cum e posibil,* mi-am zis, *ca o femeie să poată gândi aşa? Am* trudit mult asupra cărţilor, dar m-am supus lor, nu le-am folosit niciodată cu adevărat, nu le-am răsturnat niciodată împotriva lor. Iată cum se gândeşte. Iată cum se gândeşte *împotrivă.* Eu – după atâta efort – nu ştiu să gândesc. Nici Mariarosa nu ştie: a citit pagini după pagini şi le recombină după propriile ei toane, de dragul spectacolului. Atâta tot. Lila, în schimb, ştie. E natura ei. Dacă ar fi studiat, ar fi ştiut să gândească în felul acesta.

Ideea aceea a devenit din ce în ce mai stăruitoare. Toate lecturile din acea perioadă au ajuns, într-un fel sau altul, s-o implice pe Lila. Dădusem peste un model feminin de gândire care, cu diferenţele necesare, îmi provoca aceeaşi admiraţie, aceeaşi subordonare pe care le simţeam în raport cu ea. Mai mult: citeam gândindu-mă la ea, la fragmente ale vieţii ei, la frazele pe care le-ar fi împărtăşit, la cele pe care le-ar fi refuzat. Ca urmare, împboldită de acea lectură, m-am alăturat adesea

grupului de prietene al Mariarosei şi nu mi-era uşor. Dede mă întreba încontinuu: *când plecăm,* Elsa scotea, pe neaşteptate, ţipete fericite. Dar nu doar fiicele mele mi-au făcut greutăţi. În realitate, acolo am găsit numai femei care, deşi îmi semănau, nu-mi puteau fi de niciun ajutor. Mă plictiseam când discuţia era un fel de rezumat prost formulat al unor lucruri pe care le cunoşteam deja. Şi mi se părea că ştiu destul de bine ce însemna să te naşti fată, nu mă pasionau chinurile conştiinţei de sine. Şi nu aveam nicio intenţie să vorbesc în public despre relaţia mea cu Pietro, cu bărbaţii în general, ca să ofer mărturie despre ceea ce sunt bărbaţii din orice categorie socială şi de orice vârstă. Şi nimeni mai bine decât mine nu ştia ce însemna să-ţi masculinizezi propria minte ca să fie bine primită de cultura bărbaţilor, o făcusem, o făceam în continuare. Şi, în plus, rămâneam complet în afara tensiunilor, izbucnirilor de gelozie, tonurilor autoritare, glăscioarelor subordonate, ierarhiilor intelectuale, luptelor pentru întâietate în grup care sfârşeau în plânsete disperate.

Dar s-a ivit un eveniment nou, care bineînţeles că m-a condus din nou la Lila. M-a fascinat modul, explicit până la limita dezagreabilului, cu care se vorbea, cu care se aborda un subiect. Nu mi-a plăcut mult condescendenţa trăncănelii, despre asta ştiam suficient încă din copilărie. M-a sedus, în schimb, o nevoie imperioasă de autenticitate pe care n-o simţisem niciodată şi care, probabil, nu-mi stătea în fire. N-am zis niciodată niciun cuvânt, în mediul acela, care să se conformeze acelei nevoi. Dar am simţit că ar fi trebuit să fac ce făcea Lila, să ne analizăm în întrepătrunderea noastră cu aceeaşi inflexibilitate, să ne spunem până la capăt ce nu ne spuneam, pornind eventual de la lacrimile nefireşti pentru cartea mea nereuşită.

A fost atât de puternică acea nevoie, încât mi-am dorit să merg pentru o vreme la Napoli cu fetele sau să-i cer ei să vină la mine cu Gennaro sau măcar să ne scriem. I-am vorbit o dată despre asta la telefon, dar a fost un fiasco. I-am povestit despre cărţile pe care le citeam, scrise de femei, despre grupul pe care îl frecventam. A stat să mă asculte, dar apoi a râs de titluri ca *Femeia clitoridiană şi femeia vaginală* şi a făcut tot posibilul ca să fie vulgară: *ce pula mea zici, Lenù, plăcerea, crăpătura, aici problemele sunt deja destule, eşti nebună.* Voia să-mi

demonstreze că nu era capabilă să-şi spună părerea despre lucrurile care mă interesau. Şi la final a devenit arogantă, a zis: *munceşte, fă lucrurile frumoase pe care trebuie să le faci, nu pierde vremea.* Se enervase. *În mod evident, nu e momentul potrivit,* m-am gândit, *o să încerc din nou mai încolo.* Dar n-am găsit niciodată timpul sau curajul să încerc din nou. Am conchis că, întâi de toate, trebuia să înţeleg mai bine cine eram eu. Să-mi cercetez minuţios natura feminină. Exagerasem, mă silisem să-mi asum capacităţi masculine. Credeam că trebuie să ştiu totul, să mă ocup de tot. Ce-mi păsa de politică, de lupte. Voiam să fac impresie bună faţă de bărbaţi, să fiu la înălţime. La care înălţime? A raţiunii lor, cea mai iraţională dintre toate. Atâta îndârjire ca să ţin minte exprimarea la modă, efort inutil. Mă condiţionase studiul, care îmi modelase mintea, vocea. Câte pacte secrete cu mine însămi încuviinţasem, doar ca să mă remarc. Şi acum, după efortul dur de a învăţa, trebuia să trec prin procesul de dezvăţare. În plus, apropierea puternică de Lila mă făcuse să cred că eram aşa cum, de fapt, nu eram. Mă lipisem de ea şi mă simţeam mutilată imediată ce mă dezlipeam. Nicio idee, fără Lila. Niciun gând în care să am încredere, fără susţinerea gândurilor ei. Nicio imagine. Trebuia să mă accept în afara ei. Aceea era cheia. Să accept că eram o persoană mediocră. Ce trebuia să fac. Să încerc din nou să scriu. Poate că îmi lipsea pasiunea, mă limitam la a-mi face temele. Deci să nu mai scriu. Să-mi găsesc o muncă oarecare. Sau să fac pe doamna, cum spunea mama mea. Să mă închid în familie. Sau să arunc totul în aer. Casa. Fetele. Soţul.

78.

Am reînnodat legătura cu Mariarosa. O sunam adesea, dar când Pietro şi-a dat seama de asta, a început să-mi vorbească într-un mod tot mai dispreţuitor despre sora lui. Era frivolă, era goală pe dinăuntru, era periculoasă pentru sine şi pentru ceilalţi. Îl chinuise cu cruzime în copilărie şi în adolescenţă, era cea mai mare preocupare a părinţilor. Într-o seară a ieşit din camera lui ciufulit, cu chipul obosit, în timp ce eu vorbeam la telefon cu cumnata mea. A dat o tură prin bucătărie, a ciugulit ceva, a

glumit cu Dede şi între timp a tras cu urechea la discuţia noastră. Apoi, pe neaşteptate, a zbierat: *înţelege cretina aia că e ora cinei?* Eu m-am scuzat faţă de Mariarosa şi am închis. *E totul pregătit*, am spus, *mâncăm imediat*, *nu e nevoie să zbieri.* El a bombănit că a cheltui bani pe convorbiri interurbane ca să asculţi tâmpeniile surorii lui i se părea stupid. Nu i-am răspuns, am pus masa. Şi-a dat seama că eram furioasă, a zis îngrijorat: *nu eram supărat pe tine, ci pe Mariarosa.* Dar din seara aceea a început să răsfoiască volumele pe care le citeam, să fie ironic în privinţa frazelor subliniate de mine. Spunea: *nu te lăsa trasă pe sfoară, sunt nişte prostii.* Şi încerca să-mi demonstreze logica şchioapă a manifestelor şi broşurilor feministe.

Exact pe acea temă am ajuns să ne certăm într-o seară. Poate că eu am exagerat, pentru că, dintr-o frază în alta, am ajuns să-i spun: *îţi dai o groază de aere, dar tot ce eşti le-o datorezi tatălui tău şi mamei tale, exact ca Mariarosa. A* reacţionat total neaşteptat, mi-a dat o palmă, în prezenţa lui Dede.

M-am ţinut tare, mai bine decât el: încasasem destule palme de-a lungul vieţii, Pietro nu dăduse niciodată şi aproape sigur nici nu primise. I-am văzut pe faţă dezgustul faţă de ce făcuse, s-a uitat ţintă la fiica lui o clipă, apoi a ieşit din casă. Mi-am potolit furia. Nu m-am dus la culcare, l-am aşteptat şi, pentru că nu se întorcea, m-am îngrijorat, nu ştiam ce să fac. Stătea prost cu nervii, se odihnea prea puţin? Sau aceea era adevărata lui natură, îngropată sub mii de cărţi şi o bună educaţie? Mi-am dat seama încă o dată că ştiam foarte puţine lucruri despre el, că nu eram în stare să-i anticipez mişcările: putea să se fi aruncat în Arno, să zacă beat pe undeva, chiar şi să fi plecat la Genova să caute consolare şi să se vaite în braţele mamei lui. Of, gata, eram speriată. Am realizat că lăsam la hotarele vieţii mele private ce citeam, ce ştiam. Aveam două fete, nu voiam să ajung prea în pripă la o concluzie.

Pietro s-a întors spre ora cinci dimineaţa şi m-am simţit atât de uşurată să-l revăd teafăr, încât l-am îmbrăţişat, l-am sărutat. El a bombănit: *nu mă iubeşti, nu m-ai iubit niciodată.* Şi a adăugat: *oricum nu te merit.*

79.

În realitate, Pietro nu reuşea să accepte dezordinea răspândită acum în fiecare sferă a existenţei. Şi-ar fi dorit o viaţă reglementată de deprinderi fixe: să studieze, să predea, să se joace cu fetele, să facă dragoste, să contribuie în fiecare zi, după posibilităţile lui, să descâlcească, conform democraţiei, ghemul italian extrem de încurcat. În schimb, îl sleiseră conflictele universitare, colegii nu-i apreciau munca, care, între timp, suscita mai mult interes în afara ţării. Se simţea încontinuu dispreţuit şi ameninţat, avea impresia că din vina neastâmpărului meu (dar ce neastâmpăr?, eram o femeie opacă) familia noastră era expusă unor riscuri permanente. Într-o după-amiază, Elsa îşi vedea de joaca ei, eu o obligam pe Dede să exerseze cititul, el stătea închis în camera lui, casa era inertă. *Pietro,* mă gândeam nervoasă, *năzuieşte la o fortăreaţă în care el lucrează la cartea lui, eu mă îngrijesc de administrarea casei şi fetele, senin, cresc.* Apoi s-a auzit soneria, am dat fuga să deschid şi, luându-mă prin surprindere, au intrat în casă Pasquale şi Nadia.

Cărau nişte rucsacuri mari militare. El avea o pălărie peste o claie de păr foarte des şi creţ care se prelungea într-o barbă la fel de deasă şi creaţă. Ea arăta slăbită şi obosită, avea nişte ochi imenşi, de copil speriat care se preface că nu-i e frică. O puseseră pe Carmen să le facă rost de adresă, care, la rândul ei, o ceruse mamei. Au fost amândoi afectuoşi, la fel am fost şi eu, ca şi cum între noi n-ar fi fost niciodată tensiuni sau divergenţe. Au ocupat casa lăsând lucruri de-ale lor peste tot. Pasquale vorbea mult, cu voce ridicată, aproape mereu în dialect. Iniţial mi s-au părut amândoi o întrerupere bine venită a cotidianului meu plat. Dar mi-am dat seama repede că lui Pietro nu-i plăceau. L-a deranjat faptul că n-au sunat să-şi anunţe venirea, că se comportau amândoi cu o dezinvoltură excesivă. Nadia şi-a scos pantofii, s-a lungit pe canapea. Pasquale şi-a păstrat pe cap pălăria, a atins obiecte, a răsfoit cărţi, a luat din frigider o bere pentru el şi una pentru Nadia fără să ceară voie, a dat-o pe gât şi a râgâit într-un mod care a făcut-o pe Dede să râdă. Au zis că se hotărâseră să facă un tur, au vorbit chiar de *tur,* fără să detalieze la ce se referea, mai exact. Când plecaseră din Napoli?

Au fost vagi. Când se vor întoarce? Au fost la fel de vagi. *Munca?* l-am întrebat pe Pasquale. El a râs: *ajunge, am muncit prea mult, acum mă odihnesc.* Şi i-a arătat lui Pietro mâinile, a pretins ca el să i le arate pe ale lui, şi-a frecat palma de a lui spunând: *simţi diferenţa*? Apoi a apucat ziarul *Lotta Continua* şi şi-a trecut mâna dreaptă peste prima pagină, mândru de sunetul scos de hârtia răzuită de pielea aspră şi vesel, ca şi cum ar fi inventat un joc nou. Apoi a adăugat aproape ameninţător: *fără aceste mâini aspre, profesore, n-ar exista nici măcar un scaun, un bloc, o maşină, nimic, nici măcar tu n-ai exista; dacă noi, muncitorii, am înceta să trudim, s-ar opri totul, cerul ar cădea pe pământ şi pământul ar împroşca cerul, plantele ar invada din nou oraşele, Arno v-ar inunda casele voastre frumoase şi numai cine a muncit dintotdeauna ar şti să supravieţuiască, în timp ce pe voi doi, cu toate cărţile voastre, v-ar sfâşia câinii.*

A fost un discurs în stilul lui Pasquale, exaltat şi sincer, pe care Pietro l-a ascultat fără replică. La fel ca Nadia, de altfel, care atunci când vorbea prietenul ei, stătea serioasă, întinsă pe canapea, privind ţintă tavanul. Ea a intervenit foarte puţin între discuţiile dintre cei doi bărbaţi, nici mie nu mi-a zis nimic. Dar când m-am dus să fac cafeaua, a venit după mine în bucătărie. A observat că Elsa stătea tot timpul lipită de mine, a zis serioasă:

— Ţine foarte mult la tine.

— E mică.

— Vrei să spui că atunci când va fi mare nu va mai ţine la tine?

— Nu, sper că va ţine şi când va fi mare.

— Mama vorbea de tine foarte des. Erai doar o elevă de-a ei, dar părea că mai degrabă tu erai fiica ei, şi nu eu.

— Serios?

— Te-am urât pentru asta şi pentru că mi-l luaseşi pe Nino.

— Nu din cauza mea te-a părăsit.

— Cui îi pasă, acum nu-mi amintesc nici măcar cum arăta.

— Când eram mică, voiam să fiu ca tine.

— Ca să faci ce? Crezi că să te naşti având deja totul de-a gata e frumos?

— Păi, trebuie să trudeşti mai puţin.

— Te înşeli, adevărul e că totul pare deja făcut şi nu ai niciun

motiv să trudeşti. Simţi doar vina că eşti ceea ce eşti fără să fi meritat nimic.

— Mai bine decât să simţi vina că ai dat-o în bară.

— Asta îţi spune prietena ta, Lina?

— Sigur că nu.

Nadia a scuturat agresiv din cap şi a avut o expresie perfidă, de care n-aş fi crezut-o niciodată în stare. A zis:

— O prefer pe ea ţie. Sunteţi două ticăloase pe care nimic nu le poate schimba, două exemplare de drojdie subproletară. Dar tu faci pe simpatica şi Lina nu.

M-a lăsat în bucătărie fără cuvinte. Am auzit că urla la Pasquale: *fac un duş şi ai face bine să te speli şi tu.* S-au închis în baie. I-am auzit râzând, ea scotea nişte mici ţipete care – am văzut – o îngrijorau mult pe Dede. Când au ieşit, erau pe jumătate dezbrăcaţi, cu părul ud, foarte veseli. Au continuat să glumească între ei ca şi cum n-am fi fost de faţă. Pietro a încercat să intervină cu întrebări de genul: *de cât timp sunteţi împreună?* Nadia a răspuns rece: *nu suntem împreună,* voi doi *poate sunteţi împreună.* El a întrebat cu tonalitatea plicticoasă pe care o afişa în cazurile în care persoanele păreau foarte superficiale: *ce înseamnă asta? Nu poţi înţelege,* a răspuns Nadia. Soţul meu a obiectat: *când cineva nu poate înţelege, încerci să-i explici.* Şi în acel punct a intervenit Pasquale râzând: *nu e nimic de explicat, profesore, tu trebuie să te gândeşti că eşti mort şi nu ştii; e mort totul, e mort felul în care trăiţi, vorbiţi, convingerea voastră că sunteţi foarte inteligenţi, democraţi şi de stânga. Cum faci să-i explici ceva cuiva care e mort?*

Erau momente foarte tensionate. Eu n-am spus nimic, nu puteam să-mi scot din minte jignirile Nadiei, aşa, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, în casa mea. În sfârşit au plecat, aproape fără să anunţe, aşa cum veniseră. Şi-au luat lucrurile şi au dispărut. Pasquale a zis doar, în prag, pe un ton dintr-odată trist:

— Pa, doamnă Airota.

Doamnă Airota. Şi prietenul meu din cartier mă judeca negativ? Voia să spună că pentru el nu mai eram Lenù, Elena, Elena Greco? Pentru el şi pentru câţi alţii? Nici pentru mine? Nu foloseam eu însămi aproape întotdeauna numele soţului meu, acum când al meu îşi pierduse puţina strălucire pe care o dobândise? Am făcut curăţenie în casă, mai ales în baie, pe care

o lăsaseră într-o stare jalnică. Pietro a zis: *nu-i mai vreau niciodată pe ăia doi la mine în casă; unul care vorbeşte aşa despre munca intelectuală e un fascist, chiar dacă n-o ştie; în privinţa ei, e un gen pe care-l cunosc bine, n-are nimic în cap.*

80.

Vrând parcă să-i dea dreptate lui Pietro, dezordinea a început să devină ceva concret, copleşind persoane care-mi fuseseră odinioară apropiate. Am aflat de la Mariarosa că Franco fusese agresat ia Milano de fascişti, era într-o stare foarte gravă, îşi pierduse un ochi. Am plecat imediat împreună cu Dede şi mica Elsa. Am călătorit cu trenul, jucându-mă cu fetele şi hrănindu-le, dar gândindu-mă melancolic la o altă ipostază a mea – logodnica săracă şi incultă a înstăritului student hiperpolitizat Franco Mari: câte variante de-ale mele existau deja? – care se pierduseră pe undeva şi care acum se iveau din nou.

La gară am găsit-o pe cumnata mea, palidă, alarmată. Ne-a dus la ea acasă, o casă de data asta pustie şi mult mai dezordonată faţă de atunci când mă găzduise după adunarea de la universitate. În timp ce Dede se juca şi Elsa dormea, mi-a povestit mai multe decât îmi spusese la telefon. Evenimentul avusese loc cu cinci zile în urmă. Franco vorbise la o manifestaţie a Avangardei Muncitoreşti, într-un mic teatru, plin ochi de lume. La sfârşit se îndepărtase pe jos cu Silvia, care acum trăia cu un redactor de la ziarul *Giorno* într-o casă frumoasă la câţiva paşi de teatru: el urma să doarmă acolo şi să plece a doua zi la Piacenza. Erau aproape de intrare, Silvia tocmai scosese cheile din geantă, când se apropiase o furgonetă albă din care coborâseră fasciştii. El fusese masacrat sub loviturile lor, Silvia fusese bătută şi violată.

Am băut mult vin, Mariarosa a scos drogul: aşa îi spunea acum, în alte cazuri folosea pluralul. De data asta am hotărât să încerc, dar numai pentru că, în ciuda vinului, simţeam că nu există niciun lucru bun de care să mă agăţ. Cumnata mea, după fraze tot mai nervoase, a tăcut şi a izbucnit în plâns. N-am găsit nici măcar un cuvânt ca s-o liniştesc. Îi *auzeam* lacrimile, mi s-a părut că fac zgomot curgându-i din ochi pe obraji. Brusc n-am

mai văzut-o, n-am mai văzut nici camera, s-a făcut totul negru. Am leşinat.

Când mi-am revenit, m-am justificat foarte stânjenită, am zis că din cauza oboselii. Am dormit puţin în noaptea aceea: corpul mă apăsa din exces de disciplină şi lexicul cărţilor şi al revistelor se revărsau ca şi cum brusc semnele alfabetului nu s-ar mai fi putut combina. Le-am ţinut lângă mine pe cele două fetiţe ca şi cum ele ar fi trebuit să mă consoleze şi să mă protejeze pe mine.

A doua zi le-am lăsat pe Dede şi pe Elsa cumnatei mele şi m-am dus la spital. L-am găsit pe Franco într-un salon în care plutea un miros greu de răsuflări, de urină şi de medicamente. Parcă se scurtase şi se umflase, îl am încă în minte din cauza albului bandajelor, a culorii vineţii a unei părţi a feţei şi a gâtului. Nu m-a primit bine, mi s-a părut că se ruşinează de starea lui. Am vorbit eu, i-am povestit de fetele mele. A murmurat după câteva minute: *pleacă, nu te vreau aici.* Pentru că am insistat să rămân, a şoptit enervat: *nu sunt eu, pleacă.* Se simţea foarte rău, am aflat de la un mic grup de colegi de-ai lui că era posibil să fie operat din nou. Când m-am întors de la spital, Mariarosa şi-a dat seama că eram tulburată. M-a ajutat cu fetele, imediat cum a adormit Dede, m-a trimis şi pe mine la culcare. A doua zi însă a dorit să o însoţesc la Silvia. Am încercat să scap, fusese deja insuportabil să-l văd pe Franco în halul ăla şi să simt nu doar că nu-l puteam ajuta, dar că era şi mai fragil din cauza mea. Am zis că preferam să mi-o amintesc cum o văzusem în timpul adunării de la universitate. *Nu,* a insistat Mariarosa, *ea vrea s-o vedem cum e acum, ţine la asta.* Ne-am dus.

Ne-a deschis o doamnă foarte îngrijită, cu un păr care-i curgea ondulat pe umeri, foarte blond. Era mama Silviei. Acolo era şi Mirko, la fel de blond, un copil de cinci sau şase ani deja, pe care Dede, în felul ei pe jumătate încruntat şi pe jumătate autoritar, l-a obligat imediat să se joace cu Tes, păpuşa veche pe care o lua cu ea pretutindeni. Silvia dormea, dar lăsase vorbă să fie trezită la sosirea noastră. Am aşteptat destul înainte să apară. Se machiase strident, îşi pusese o rochie frumoasă, verde şi lungă. Nu m-au tulburat atât vânătăile, tăieturile, mersul nesigur – Lila mi se păruse într-o stare şi mai jalnică după voiajul ei de nuntă –, cât mai ales privirea inexpresivă, goală, complet

disonantă cu şuşoteala frenetică, întreruptă de râsete, cu care a început să-mi povestească *mie,* numai mie care încă nu ştiam, ce îi făcuseră fasciştii. Vorbea ca şi cum ar fi recitat o poezie cumplită pentru copii, adică modul conform căruia, pentru moment, îşi decantase oroarea tot repetând-o oricui venea s-o viziteze. Mama ei a încercat de mai multe ori s-o întrerupă, dar ea a respins-o de fiecare dată cu un gest enervat, ridicând vocea, silabisind obscenităţi şi descriind un moment apropiat, foarte apropiat, în care se va răzbuna feroce. Când am izbucnit în plâns, a încetat brusc. Dar între timp au sosit alţi oameni, mai ales prietene de familie şi colege de-ale ei. Silvia atunci a luat-o de la capăt, eu m-am retras în grabă într-un colţ strângând-o la piept pe Elsa, sărutând-o uşor. Între timp îmi reveneau în minte ce îi făcuse Stefano Lilei, detaliile pe care mi le imaginasem în timp ce Silvia povestea, şi mi s-a părut că vorbele amândurora sunt nişte ţipete animalice, pline de groază.

La un moment dat m-am dus s-o caut pe Dede. Am găsit-o pe hol împreună cu Mirko şi păpuşa. Se prefăceau că sunt mama şi tatăl cu copilul lor, dar nu se înţelegeau armonios, ci puneau în scenă o ceartă. M-am oprit. Dede îl instruia pe Mirko: *trebuie să-mi dai o palmă, ai înţeles?* Noua viaţă o repeta pe cea veche în joacă, noi eram o înlănţuire de umbre care ieşeau dintotdeauna pe scenă cu aceeaşi încărcătură de iubire, de ură, de dorinţe şi de violenţă. M-am uitat cu atenţie la Dede, mi s-a părut că seamănă cu Pietro. Mirko, în schimb, era leit Nino.

81.

Nu după mult timp, războiul subteran, ale cărui momente culminante neaşteptate apăreau în ziare şi la televizor – imagini cu lovituri de stat militare, represiune a poliţiei, bande înarmate, schimburi de focuri de armă, răniri, ucideri, bombe şi măceluri atât în oraşele mari, cât şi în cele mici – m-a copleşit din nou. A sunat Carmen, era foarte îngrijorată, nu avea veşti de la Pasquale de câteva săptămâni.

— A venit cumva la tine?

— Da, dar sunt cel puţin două luni de atunci.

— Ah. Mă întrebase de numărul tău de telefon şi de adresă.

Voia să-ţi ceară un sfat, a făcut-o?

— Un sfat în legătură cu ce?

— Nu ştiu.

— Nu mi-a cerut niciun sfat.

— Şi atunci ce a zis?

— Nimic, se simţea bine, era vesel.

Carmen întrebase peste tot, şi pe Lila, şi pe Enzo, şi pe cei din colectivul de pe strada Tribunalelor. În cele din urmă, sunase până şi acasă la Nadia, dar mama ei fusese nepoliticoasă şi Armando îi spusese numai că ea se mutase fără să lase nicio adresă.

— S-or fi mutat împreună.

— Pasquale cu aia? Fără să lase vreo adresă sau un număr de telefon?

Am discutat îndelung. I-am spus că poate Nadia rupsese legătura cu familia din cauza relaţiei ei cu Pasquale, că poate, cine ştie, se duseseră să locuiască în Germania, în Anglia, în Franţa. Dar Carmen n-a fost convinsă. *Pasquale e ataşat de familie,* a spus, *n-ar dispărea niciodată în felul ăsta.* În schimb, avea un presentiment îngrozitor: în cartier, aveau loc conflicte deja în fiecare zi, comuniştii trebuiau să-şi păzească spatele, fasciştii îi ameninţaseră şi pe ea, şi pe soţul ei. Şi pe Pasquale îl acuzaseră că dăduse foc atât sediului MSI, cât şi magazinului familiei Solara. Nu ştiusem nimic despre lucrurile alea, am fost uimită: asta se întâmplase în cartier, asta credeau fasciştii că făcuse Pasquale? Da, era în capul listei, era considerat unul care trebuia eliminat. *Poate că Gino,* a spus Carmen, *l-a omorât.*

— Te-ai dus la poliţie?

— Da.

— Ce ţi-au zis?

— Mai aveau puţin şi mă arestau, sunt mai fascişti decât fasciştii.

Am sunat-o pe Galiani. Mi-a zis ironică: *ce s-a întâmplat, nu te mai văd în librării şi nici în ziare, te-ai pensionat deja*? I-am răspuns că aveam două fete, că deocamdată trebuia să mă ocup de ele, apoi am întrebat-o de Nadia. A devenit distantă. *Nadia e mare, a plecat să locuiască singură. Unde*, am întrebat. *Treaba ei,* a răspuns şi, fără să-şi ia rămas-bun, tocmai când o întrebam dacă îmi dădea numărul de telefon al fiului ei, a tăiat convorbirea.

Mi-a luat destul timp să dau de un număr de telefon de-al lui Armando şi încă şi mai greu mi-a fost să-l găsesc acasă. Când, în sfârşit, mi-a răspuns, a părut fericit să mă audă şi chiar prea dornic să-mi facă unele confidenţe. Muncea mult la spital, căsnicia lui se încheiase, soţia sa plecase luând copilul cu ea, el era singur şi dat peste cap. S-a blocat când a vorbit despre sora lui. A zis încet: *nu mai am nicio legătură cu ea. Divergenţe politice, divergenţe în legătură cu orice: de când e împreună cu Pasquale, nu te mai înţelegi cu ea.* Am întrebat: *s-au mutat împreună?* A retezat discuţia: *să zicem aşa.* Şi ca şi cum subiectul îi părea prea frivol, l-a încheiat, a trecut la comentarii dure despre situaţia politică, a vorbit despre măcelul din Brescia, despre patronii care sponsorizau partidele şi, imediat cum se înrăutăţeau lucrurile, pe fascişti.

Am sunat-o pe Carmen ca s-o liniştesc. I-am zis că Nadia rupsese legătura cu familia ca să fie cu Pasquale şi că Pasquale se dusese după ea ca un căţeluş.

— Zici? a întrebat Carmen.

— Fără nicio îndoială, aşa e iubirea.

S-a arătat sceptică. Am insistat, i-am povestit mai detaliat despre după-amiaza pe care o petrecuseră în casa mea şi am înflorit puţin spunând cât ţineau unul la altul. Ne-am luat rămas-bun. Dar la jumătatea lui iunie Carmen m-a sunat din nou disperată. Gino fusese omorât în plină zi în faţa farmaciei, îl împuşcaseră în faţă. M-am gândit pe moment că-mi dă vestea aceea pentru că fiul farmacistului era parte din adolescenţa noastră şi, fascist sau nu, cu siguranţă evenimentul o să mă tulbure. Dar motivul nu era să-mi împărtăşească oroarea acelei morţi violente. Carabinierii se duseseră la ea şi îi percheziţionaseră de sus până jos apartamentul, chiar şi benzinăria. Căutau nişte indicii care să-i conducă la Pasquale şi ea se simţise mult mai rău decât atunci când veniseră să-l aresteze pe tatăl ei pentru uciderea lui don Achille.

82.

Pe Carmen o copleşise neliniştea, plângea din cauza a ceea ce i se părea o nouă persecuţie. Eu, în schimb, nu reuşeam să-mi

scot din minte piaţeta goală spre care dădea farmacia şi aveam în faţa ochilor interiorul prăvăliei, care-mi plăcuse întotdeauna pentru mirosul ei de bomboane şi siropuri, pentru mobilierul din lemn închis la culoare pe care erau aliniate vase colorate, dar mai ales pentru părinţii lui Gino, foarte amabili, puţin cocoşaţi în spatele tejghelei de unde apăreau ca de la un balcon. Ei, care cu siguranţă erau acolo când zgomotul împuşcăturilor îi făcuse să tresară, ei, care de acolo, poate, îl văzuseră, cu ochii ieşiţi din orbite, pe fiul lor căzând în prag, sângele lui revărsat. Am vrut să vorbesc cu Lila. Dar ea s-a arătat complet indiferentă, a lichidat episodul acela ca pe unul din multe altele, a spus numai atât: *imaginează-ţi dacă n-ar fi avut carabinierii boală pe Pasquale.* Vocea ei m-a convins imediat. Chiar dacă Pasquale l-a omorât cu adevărat pe Gino – lucru care trebuia exclus –, ea ar fi fost oricum de partea lui, deoarece carabinierii mai bine s-ar fi înfuriat pe cel mort pentru toate faptele lui nasoale, decât pe prietenul nostru zidar şi comunist. După care, trecând la lucruri mai importante, m-a întrebat dacă-l putea lăsa pe Gennaro la mine până când începea din nou şcoala. Pe Gennaro? Şi cum mă descurcam? Le aveam deja pe Dede şi pe Elsa care mă istoveau. Am murmurat:

— De ce?

— Trebuie să muncesc.

— Mă pregătesc să plec cu fetele la mare.

— Ia-l şi pe el.

— Mă duc la Viareggio şi rămân acolo până la sfârşitul lui august: copilul mă ştie puţin, o să te vrea pe tine. Dacă vii şi tu, bine, dar singură, nu ştiu.

— Mi-ai jurat că o să te ocupi de el.

— Da, dar dacă erai bolnavă.

— Şi de unde ştii că nu sunt bolnavă?

— Eşti bolnavă?

— Nu.

— Şi atunci nu-l poţi lăsa cu mama ta sau cu Stefano?

A tăcut câteva secunde, apoi a renunţat la bunele maniere.

— Îmi faci favoarea asta, da sau nu?

Am cedat imediat.

— Bine, adu-mi-l.

— Ţi-l aduce Enzo.

Enzo a venit într-o sâmbătă seară cu un Fiat 500 foarte alb pe

care îl cumpărase de curând. A fost suficient să-l văd de la fereastră, să aud dialectul pe care l-a folosit ca să-i spună ceva copilului rămas încă în maşină – era el, identic, aceleaşi gesturi controlate, aceeaşi masivitate a corpului – şi Napoli, cartierul s-au rematerializat. Am deschis uşa cu Dede agăţată de rochia mea şi mi-a fost de ajuns o singură privire către Gennaro ca să-mi dau seama că în urmă cu cinci ani Melina văzuse corect: copilul, acum când avea zece ani, nu avea nimic în comun nu doar cu Nino, dar nici măcar cu Lila. Era în schimb copia fidelă a lui Stefano.

Am avut un sentiment ambiguu când am constatat asta, un amestec de deziluzie şi mulţumire. M-am gândit că, în fond, dacă tot eram nevoită să ţin copilul pentru mult timp, ar fi fost frumos să am prin casă, alături de fiicele mele, şi pe fiul lui Nino; şi totuşi, mi-am dat seama cu plăcere că Nino nu-i lăsase nimic Lilei.

83.

Enzo voia să pornească imediat din nou la drum, dar Pietro l-a primit cu multă amabilitate şi l-a obligat să rămână peste noapte. Am încercat să-l fac pe Gennaro să se joace cu Dede, chiar dacă erau aproape şase ani diferenţă între ei, dar în vreme ce ea s-a arătat dispusă, el a refuzat făcând un semn hotărât din cap. M-a impresionat atenţia pe care Enzo i-o acorda acelui fiu care nu era al lui, demonstrând că-i cunoaşte obiceiurile, gusturile, nevoile. I-a impus cu delicateţe, deşi Gennaro protesta din cauză că îi era somn, să facă pipi şi să se spele pe dinţi înainte să meargă la culcare, apoi, când pe copil l-a răpus oboseala, a început să-l dezbrace şi să-i pună pijamaua cu grijă.

În timp ce spălam vasele şi făceam ordine, Pietro i-a ţinut companie oaspetelui nostru. Erau aşezaţi la masa din bucătărie şi nu aveau nimic în comun. Au încercat cu politica, dar când soţul meu s-a referit, aprobator, la progresiva apropiere a comuniştilor de creştin-democraţi şi Enzo i-a replicat că dacă strategia aceea ar fi fost victorioasă, Berlinguer i-ar fi sprijinit pe cei mai răi duşmani ai clasei muncitoare, au lăsat-o baltă ca să nu se încaiere. Pietro atunci a început, amabil, să-l întrebe

despre munca lui şi lui Enzo i s-a părut probabil sinceră acea curiozitate, pentru că a fost mai puţin laconic ca de obicei şi a început o povestire seacă, poate un pic prea tehnică. IBM tocmai hotărâse să-i trimită pe el şi pe Lila într-o companie mai mare, o fabrică din împrejurimile orăşelului Nota, care avea trei sute de muncitori şi vreo patruzeci de funcţionari. Propunerea financiară îi lăsase fără suflare: trei sute cincizeci de mii de lire pe lună pentru el, care era şeful centrului, şi o sută de mii ei, care era asistenta lui. Acceptaseră, bineînţeles, dar acum volumul de muncă era într-adevăr imens. *Suntem responsabili*, ne-a explicat folosind din acel moment tot timpul *noi*, *de un Sistem 3 model 10 şi avem la dispoziţia noastră doi operatori şi cinci perforatoare, care sunt şi verificatoare. Trebuie să adunăm şi să băgăm în Sistem o mare cantitate de informaţii, necesare pentru a pună maşina să facă lucruri precum – ce ştiu eu – contabilitatea, plăţile, facturarea, depozitul, gestiunea comenzilor, ordine bancare către furnizori, producţia şi expedierea. Ne folosim în acest scop de cartonaşe, mai precis cartele de perforat. Găurile acelea sunt totul. Vă dau exemplul muncii de care e nevoie pentru a programa o operaţiune simplă ca emiterea de facturi. Se începe cu documentele de hârtie, cele pe care magazionerul a indicat atât produsele, cât şi clientul căruia i-au fost predate. Clientul are un cod, datele lui de identitate au un cod al lor şi chiar şi produsele îl au. Perforatoarele se aşază la maşini, apăsă tasta de eliberare a cartelelor, bat pe taste şi reduc numărul-document, codul-client, codul-date de identitate, codul-produs-cantitate la tot atâtea găuri în cartonaşe. Ca să vă fac să înţelegeţi, o mie de documente ori zece produse fac zece mii de cartonaşe perforate cu găurele ca cele pe care le face un ac: e clar, mă urmăriţi?*

Aşa a trecut seara aceea. Pietro, din când în când, făcea semn că urmărea şi încerca chiar să pună câteva întrebări (*găurile contează, dar contează şi părţile negăurite?*). Eu mă mulţumeam să zâmbesc cu jumătate de gură în timp ce spălam şi făceam curat. Enzo părea bucuros să poată explica unui profesor de la universitate, care îl asculta ca un student disciplinat, şi unei vechi prietene de-ale lui, care îşi luase o diplomă şi scrisese o carte şi acum făcea ordine în bucătărie, lucruri pe care ei nu le cunoşteau deloc. Dar, în realitate, eu mi-am pierdut repede interesul. Un operator lua zece mii de

cartonaşe şi le băga într-o maşină care se numea aparat de selectat. Maşina le ordona după codul-produs. Apoi se trecea la două cititoare, nu în sensul de persoane, ci în sensul de maşini programate să citească găurile şi non-găurile în cartonaşe. Şi pe urmă? Acolo m-am pierdut. M-am pierdut printre coduri şi imensele pachete de cartonaşe şi găurile care comparau găuri, care selectau găuri, care citeau găuri, care făceau cele patru operaţiuni, care tipăreau nume, adrese, totaluri. M-am pierdut în spatele unui cuvânt pe care nu-l mai auzisem niciodată, *file,* pe care Enzo îl folosea adesea şi îl pronunţa ca pe pluralul lui *fila,* dar nu spunea *le file,* ci *il file,* un masculin misterios, *il file pentru asta, il file pentru cealaltă,* încontinuu. M-am pierdut în spatele Lilei, care ştia totul despre acele cuvinte, despre acele maşini, despre munca aceea şi care acum lucra într-o companie mare din Nota, deşi, cu salariul pe care i-l dădeau prietenului ei, ar fi putut să fie mai doamnă decât mine. M-am pierdut în spatele lui Enzo, care putea spune cu mândrie: *fără ea n-aş putea face asta* şi ne comunica astfel o iubire plină de devotament. Era evident că îi plăcea să-şi amintească lui însuşi şi celorlalţi calităţile extraordinare ale femeii lui, în timp ce soţul meu nu mă lăuda niciodată, dimpotrivă, mă reducea la mama copiilor lui, chiar dacă aveam studii. Nu voia să gândesc de una singură, mă desconsidera pe mine, ce citeam, ce mă interesa, ce spuneam şi părea dispus să mă iubească doar cu condiţia de a-mi demonstra tot timpul nulitatea.

M-am aşezat în sfârşit şi eu la masă, posomorâtă fiindcă niciunul nu încercase să-mi spună: *te ajutăm să pui masa, să strângi masa, să speli vasele, să mături podeaua. O factură,* spunea Enzo, *este un document simplu, ce mă costă s-o fac de mâna? Nimic, dacă trebuie să completez zece pe zi. Dar dacă trebuie să fac o mie? Cititoarele citesc şi două sute de cartele pe minut, deci două mii în zece minute şi zece mii în cincizeci. Viteza maşinii este un avantaj enorm, mai ales dacă poate face operaţiuni complexe, care cer mult timp. Iar munca mea şi a Lilei e chiar aceasta: să pregătim Sistemul să facă operaţiuni complexe. Etapele de dezvoltare a programelor sunt într-adevăr foarte frumoase. Etapele operative sunt ceva mai puţin. De multe ori cartelele se blochează şi se rup în maşinile de selectat. De foarte multe ori un recipient cu cartelele tocmai ordonate îţi scapă şi cartonaşele se împrăştie pe jos. Dar e frumos, e frumos*

chiar şi aşa.

L-am întrerupt doar ca să mă simt prezentă şi am zis:

— El poate greşi?

— El cine?

— Calculatorul.

— Nu e niciun el, Lenù, el sunt eu. Dacă greşeşte, dacă face necazuri, înseamnă că eu am greşit, eu am făcut necazuri.

— A, am spus şi am murmurat: Sunt obosită.

Pietro m-a aprobat şi a părut gata să încheiem seara. Dar apoi i s-a adresat lui Enzo:

— E entuziasmant, desigur, dar dacă e cum spui tu, aceste maşini vor lua locul oamenilor, multe meserii vor dispărea. La Fiat sudurile sunt deja făcute de roboţi, se vor pierde multe locuri de muncă.

Enzo mai întâi a fost de acord, apoi a părut să se răzgândească şi, în cele din urmă, a recurs la singura persoană care avea autoritate în ochii lui:

— Lina spune că e de bine: muncile înjositoare şi cele care imbecilizează trebuie să dispară.

Lina, Lina, Lina. Am întrebat ironică: *dacă Lina e atât de pricepută, de ce ţie îţi dau trei sute cincizeci de mii de lire şi ei o sută de mii, de ce tu eşti şeful centrului şi ea asistenta?* Enzo a ezitat din nou, a dat să spună ceva, dar apoi a renunţat. A mormăit: *ce vrei de la mine, trebuie abolită proprietatea privată a mijloacelor de producţie.* În bucătărie s-a auzit câteva secunde doar zumzetul frigiderului. Pietro s-a ridicat, zicând: *să mergem la culcare.*

84.

Enzo voia să plece până în ora şase, dar deja la patru dimineaţa l-am auzit foindu-se prin camera lui şi m-am trezit ca să fac cafeaua. Cu noi doi faţă în faţă, în casa cufundată în tăcere, a dispărut limbajul calculatoarelor sau italiana datorată autorităţii lui Pietro şi am trecut la dialect. L-am întrebat de relaţia cu Lila. A spus că mergea bine, chiar dacă ea nu se oprea niciodată. Când era preocupată de problemele de muncă, când se încăiera cu mama ei, cu tatăl ei, cu fratele ei, când îl ajuta pe

Gennaro să-şi facă temele şi, spre seară, ajungea să-i ajute şi pe fiii lui Rino şi pe toţi copiii care se nimereau prin casă. Lila nu avea grijă de ea şi de aceea era foarte istovită, părea mereu aproape să clacheze cum i se mai întâmplase deja, era epuizată. Am înţeles repede că perechea lor armonioasă, umăr lângă umăr la locul de muncă, binecuvântată cu salarii bune, trebuia privită într-un peisaj mai complicat. Am îndrăznit să spun:

— Poate că ar trebui să faceţi un pic de ordine. Lina nu poate exagera cu oboseala.

— Îi tot spun asta.

— Şi apoi e despărţirea, divorţul: nu are sens să rămână căsătorită cu Stefano.

— Puţin îi pasă de asta.

— Dar Stefano?

— Nici nu ştie că acum poţi divorţa.

— Şi Ada?

— Ada se chinuie să supravieţuiască. Roata se învârte, cine era sus ajunge jos. Familia Carracci nu mai are o liră, numai datorii la familia Solara, şi Ada are grijă să înşface tot ce poate înainte să fie prea târziu.

— Dar tu? Nu vrei să te căsătoreşti?

Am înţeles că el s-ar fi căsătorit cu plăcere, dar Lila se împotrivea. Nu doar că nu voia să piardă timp cu divorţul – pe cine dracului interesează că rămân căsătorită cu ăla? Sunt cu tine, dorm cu tine, asta e esenţial –, dar numai ideea unei alte nunţi o făcea să râdă. Zicea: *eu şi cu tine? Eu şi cu tine să ne căsătorim? Dar ce tot spui, ne e bine aşa şi, cum începem să ne călcăm pe nervi, fiecare o ia pe drumul lui.* Pe Lila n-o interesa perspectiva unei alte căsnicii, avea alte lucruri la care să se gândească.

— Adică?

— Lasă.

— Spune-mi.

— Nu ţi-a vorbit niciodată?

— Despre ce?

— Despre Michele Solara.

Mi-a povestit, cu fraze scurte, încordate, că în toţi anii aceia Michele nu încetase niciodată să-i ceară Linei să lucreze pentru el. Îi propusese să administreze un magazin nou la Vomero. Sau contabilitatea şi taxele. Sau să fie secretara unui prieten de-al

lui, un politician creştin-democrat important. Ajunsese până şi să-i ofere un salariu de două sute de mii de lire pe lună doar ca să inventeze lucruri, idei trăsnite, tot ce-i trecea prin minte. El, deşi locuia la Posillipo, îşi păstra în continuare sediul tuturor afacerilor lui în cartier, acasă la mama şi la tatăl lui. Astfel, Lila se trezea cu el în faţa ochilor în permanenţă, pe stradă, la piaţă, în magazine. O oprea, mereu foarte prietenos, glumea cu Gennaro, îi făcea mici cadouri. Apoi devenea foarte serios şi chiar şi atunci când ea refuza locurile de muncă pe care i le oferea, reacţiona cu răbdare, o saluta subliniind cu obişnuita ironie: *nu mă dau învins, o să te aştept o veşnicie, cheamă-mă când vrei şi alerg la tine.* Până când a aflat că ea lucra pentru IBM. Asta îl înfuriase, ajunsese să mobilizeze oameni pe care-i cunoştea ca să-l elimine pe Enzo de pe piaţa consultanţilor, deci şi pe Lila. Nu obţinuse niciun rezultat, IBM avea nevoie urgentă de tehnicieni, şi tehnicieni competenţi ca Enzo şi Lila erau puţini. Dar atmosfera se schimbase. Enzo se trezise cu fasciştii lui Gino în faţa casei şi evitase pericolul numai pentru că ajunsese la timp la uşa de intrare, închizând-o în urma lui. Dar la puţină vreme după, lui Gennaro i se întâmplase un lucru îngrijorător. Mama Lilei se dusese, ca întotdeauna, să-l ia de la şcoală. Ieşiseră toţi elevii şi copilul nu apăruse. Învăţătoarea: *era aici acum un minut.* Colegii: *stătea aici şi apoi a dispărut.* Nunzia, foarte speriată, o sunase pe fiica ei la serviciu şi Lila se întorsese imediat, începând să-l caute pe Gennaro. Îl găsise pe o bancă din părculeţ. Copilul stătea liniştit, în uniformă, cu funda la gât şi ghiozdanul lui, iar la întrebările: *unde te-ai dus, ce ai făcut,* râdea cu o privire goală. Voise să se ducă imediat la Michele şi să-l omoare, atât pentru tentativa de bătaie, cât şi pentru sechestrarea fiului ei, dar Enzo i-o interzisese. Fasciştii persecutau pe oricine era de stânga şi nimic nu dovedea că fusese Michele cel care comandase pânda. În privinţa lui Gennaro, el însuşi recunoscuse că scurta lui absenţă fusese doar un act de indisciplină. În orice caz, Enzo, după ce Lila se liniştise, hotărâse de unul singur să meargă să stea de vorbă cu Michele. Se prezentase la cafeneaua Solara şi Michele îl ascultase fără să clipească. Apoi îi zisese aproximativ aşa: *nu ştiu despre ce pula mea vorbeşti, Enzù: mie îmi e drag Gennaro, cine se atinge de el e mort, dar dintre toate prostiile pe care le-ai spus un singur lucru e adevărat. Da, Lina e pricepută şi e păcat că-şi iroseşte*

inteligenţa, sunt ani de zile de când îi cer să lucreze cu mine. Apoi continuase: *asta te scoate din sărite? Pe cine dracului interesează. Greşeşti însă, dacă ţii la ea, trebuie s-o încurajezi să se folosească de marile ei calităţi. Vino aici, aşază-te, ia o cafea şi o prăjitură, povesteşte-mi la ce folosesc calculatoarele astea ale voastre.* Şi nu se terminase acolo. Se întâlniseră de două sau de trei ori, din întâmplare, şi Michele se arătase tot mai interesat de Sistemul 3. Într-o zi ajunsese să-i spună, amuzat, că întrebase pe cineva de la IMB care era mai bun, el sau Lila, şi tipul ăla îi spusese că Enzo era cu siguranţă bun, dar cea mai bună de pe piaţă era Lila. După care, cu altă ocazie, o oprise pe stradă şi îi făcuse o propunere importantă. Intenţiona să închirieze Sistemul 3 şi să-l folosească în toate activităţile lui comerciale. Şi o voia director al centrului informatic, cu patru sute de mii de lire pe lună.

— Nici asta nu ţi-a povestit? m-a întrebat prudent Enzo.

— Nu.

— Se vede că nu vrea să te deranjeze, tu ai viaţa ta. Dar înţelegi că pentru ea, personal, ar fi un salt imens şi pentru noi doi împreună ar fi o avere: vom ajunge la şapte sute cincizeci de mii de lire pe lună amândoi, nu ştiu dacă mă-nţelegi bine.

— Dar Lina ce zice?

— Trebuie să dea un răspuns în septembrie.

— Şi ce-o să facă?

— Nu ştiu. Ai reuşit vreodată să înţelegi anticipat ce e în mintea ei?

— Nu. Dar tu ce crezi că ar trebui să facă?

— Eu cred ce crede ea.

— Chiar şi dacă nu eşti de acord?

— Da.

L-am condus la maşină. Pe scări mi-a venit în minte că poate trebuia să-i spun ceea ce cu siguranţă nu ştia. Adică faptul că Michele nutrea pentru Lila o iubire ca o pânză de păianjen, o iubire periculoasă care nu avea de-a face cu posedarea fizică şi nici cu supuşenia şi devotamentul. Şi am fost cât pe ce s-o fac, îmi era drag, nu voiam să creadă că avea în faţă doar un camorist corupt care plănuia de mult timp să cumpere inteligenţa femeii sale. Când era deja la volan, l-am întrebat:

— Şi dacă Michele vrea să ţi-o ia?

A rămas impasibil:

— Îl omor. Dar oricum n-o vrea, are deja o amantă şi ştiu toţi asta.

— Cine e?

— Marisa, a lăsat-o din nou însărcinată.

Pe moment mi s-a părut că n-am înţeles bine.

— Marisa Sarratore?

— Marisa, soţia lui Alfonso.

Mi-am amintit de discuţia cu colegul meu de şcoală, încercase să-mi spună cât era de complicată viaţa lui şi eu mă retrăsesem, tulburată mai mult de aparenţa destăinuirii lui decât de esenţa acesteia. Atunci starea lui proastă mi se păruse confuză – ca să lămuresc lucrurile ar fi trebuit să vorbesc din nou cu el şi poate că nici atunci n-aş fi înţeles – totuşi am dat-o la o parte cu o neplăcere dureroasă. Am întrebat:

— Şi Alfonso?

— Lui nu îi pasă, se spune că e poponar.

— Cine spune asta?

— Toată lumea.

— *Toată lumea* e ceva foarte vag, Enzo. Ce altceva spune *toată lumea?*

M-a privit cu o tresărire ironică, de-a dreptul complice:

— Multe lucruri, cartierul e o bârfă continuă.

— Adică?

— Au ieşit la suprafaţă poveşti vechi. Se spune că mama fraţilor Solara a fost cea care l-a omorât pe don Achille.

A plecat şi am sperat să-şi ia cu el şi cuvintele. Dar ce aflasem mi-a rămas în cap, m-a făcut să mă îngrijorez, m-a făcut să mă enervez. Ca să scap, m-am lipit de telefon, am vorbit cu Lila şi am amestecat nelinişti şi reproşuri: *de ce nu mi-ai spus nimic despre ofertele de muncă ale lui Michele, mai ales de ultima; de ce ai dezvăluit secretul lui Alfonso; de ce ai pus în circulaţie povestea aia cu mama fraţilor Solara, era un joc de-al nostru; de ce mi l-ai trimis pe Gennaro, eşti îngrijorată pentru el, spune-mi clar, am dreptul; de ce o dată pentru totdeauna nu-mi spui ce-ţi trece cu adevărat prin minte?* A fost o descătuşare, dar dintr-o frază în alta, în sinea mea, am sperat că n-o să ne oprim acolo, că se va împlini, chiar şi numai la telefon, vechea dorinţă de a da piept cu întreaga noastră relaţie, de a o reanaliza, de a limpezi lucrurile şi de a fi pe deplin conştiente de ea. Speram s-o provoc şi s-o fac părtaşă la alte întrebări, din ce în ce mai

personale. Dar Lila s-a enervat, m-a tratat destul de rece, nu era bine dispusă. A răspuns că eu plecasem de ani de zile, că aveam acum o viaţă în care fraţii Solara, Stefano, Marisa, Alfonso nu însemnau nimic, nici cât negru sub unghie. *Du-te în excursie,* a retezat vorba, *scrie, fă pe intelectuala, aici am rămas prea grosolani pentru tine, stai departe; şi, te rog, fă-l pe Gennaro să stea puţin la soare, că altfel devine rahitic ca tatăl lui.*

Ironia vocii, tonul depreciativ, aproape nepoliticos, au făcut povestirea lui Enzo neimportantă şi au anulat orice eventualitate de a o face parte din cărţile pe care le citeam, din cuvintele pe care le învăţasem de la Mariarosa şi de la grupul florentin, din problemele pe care încercam să mi le pun şi pe care, odată ce i-aş fi oferit ideile de bază, cu siguranţă ar fi ştiut să le abordeze mai bine decât noi toate. *Păi da,* m-am gândit, *eu îmi văd de ale mele şi tu de ale tale: dacă îţi place, n-ai decât să nu creşti, continuă să te joci în curte şi acum când mai ai puţin şi faci treizeci de ani; gata, mă duc la mare.* Şi aşa am făcut.

85.

Pietro ne-a dus cu maşina pe mine şi pe cei trei copii într-o casă urâtă din Viareggio, pe care o închinaserăm, apoi s-a întors la Florenţa ca să încerce măcar să-şi termine cartea. *Iată,* mi-am zis, *acum sunt vilegiaturistă, o doamnă înstărită cu trei copii şi foarte multe jucării, propria mea umbrelă lângă mare, prosoape moi, multă mâncare, cinci bikini de diverse culori, ţigări mentolate, soarele care îmi închide culoarea pielii şi îmi face părul şi mai blond.* Îi sunam în fiecare seară pe Pietro şi pe Lila. Pietro îmi transmitea cine mă căutase, rămăşiţe ale unor vremuri îndepărtate şi, mai rar, îmi vorbea de câteva ipoteze de lucru care tocmai îi veniseră în minte. Lilei i-l dădeam la telefon pe Gennaro, care îi povestea apatic întâmplările relevante ale zilei, după părerea lui, şi îi ura noapte bună. Eu nu le ziceam mai nimic nici unuia, nici altuia. Lila, mai ales, mi se părea că va rămâne, pentru totdeauna, doar o voce.

Dar mi-am dat seama după puţin timp că nu era chiar aşa. O parte din ea era, în carne şi oase, prezentă în Gennaro. Copilul, în mod cert, semăna foarte mult cu Stefano şi nu semăna deloc

cu Lila. Totuşi, gesturile, modul de a vorbi, anumite cuvinte, câte un tic verbal, o anume agresivitate erau ale ei când era mică. Astfel, dacă eram uneori neatentă, tresăream când îi auzeam vocea sau eram fermecată când îl observam gesticulând ca să-i explice lui Dede un joc.

Dar, spre deosebire de mama lui, Gennaro era prefăcut. Răutatea Lilei când era mică fusese întotdeauna pe faţă, nicio pedeapsă nu o făcuse niciodată să şi-o ascundă. În schimb, Gennaro juca rolul băieţelului bine educat, chiar timid, dar cum întorceam spatele, o necăjea pe Dede, îi ascundea păpuşa, o lovea. Când îl ameninţam spunându-i că, drept pedeapsă, n-o s-o sunăm pe mama lui ca să-i spună noapte bună, căpăta o expresie îndurerată. Dar în realitate acea posibilă pedeapsă nu-l îngrijora deloc. Ritualul telefonului de seară îl impusesem eu, el se putea lipsi de el fără probleme. Ce îl afecta mai degrabă era ameninţarea că n-o să-i cumpăr îngheţată. Atunci începea să plângă, printre hohote spunea că voia să se întoarcă la Napoli şi eu cedam imediat. Lucru care nu-l liniştea însă. Se răzbuna pe mine fiind crud, pe ascuns, folosind-o pe Dede.

Am fost sigură că fetiţei îi e teamă de el, că îl urăşte. În schimb nu. Cu trecerea timpului reacţiona din ce în ce mai puţin la violenţele lui Gennaro, ba chiar s-a îndrăgostit de el. Îi spunea Rino sau Rinuccio pentru că el zisese că aşa îi spuneau prietenii lui şi se ţinea după el fără să fie atentă când o strigam eu. Dimpotrivă, ea era cea care îl îmboldea să se îndepărteze de umbrelă. Ziua mea nu era altceva decât un strigăt continuu: *Dede unde te duci, Gennaro vino încoace, Elsa ce faci, nu băga nisip în gură, Gennaro termină, Dede dacă nu încetezi vin acolo şi o să vezi tu.* O frământare inutilă: Elsa mânca fără şovăială nisip şi, tot fără şovăială, în timp ce-i clăteam gura cu apă de mare, Dede şi Gennaro dispăreau.

Locul în care se refugiau era un stufăriş apropiat. Odată m-am dus cu Elsa să văd ce învârteau. Mi-am dat seama că îşi scoseseră costumaşele de baie şi Dede atingea curioasă puţica ţeapănă pe care i-o arăta Gennaro. M-am oprit la câţiva metri, nu ştiam cum să mă comport. Dede – ştiam asta, o văzusem – se masturba foarte des întinsă cu burta în jos. Dar eu citisem destul de mult despre sexualitatea infantilă – cumpărasem pentru fiica mea chiar şi o cărticică plină cu ilustraţii colorate care explica în propoziţii foarte scurte ce se întâmpla între

bărbat şi femeie. Şi, chiar dacă nu mă simţeam în largul meu, nu doar că îmi impusesem să n-o întrerup, să n-o dojenesc, ci, fiind sigură că tatăl ei ar fi făcut-o, fusesem atentă să n-o surprindă în acea ipostază.

Dar acum? Trebuia să-i las să se joace între ei? Trebuia să mă retrag, s-o şterg de acolo? Sau să mă apropii fără să dau nicio importanţă acelei întâmplări, să vorbesc detaşat despre altceva? Şi dacă grăsunul ăla violent, ceva mai mare decât Dede, o obliga la cine ştie ce, îi făcea rău? Diferenţa de vârstă nu era un pericol? Au avut loc însă două evenimente care au grăbit situaţia: Elsa a văzut-o pe sora ei, a chiţăit de bucurie, a strigat-o. În acelaşi timp am auzit cuvintele în dialect pe care Gennaro i le adresa lui Dede, cuvinte obscene, aceleaşi cuvinte foarte vulgare pe care le învăţasem şi eu, când eram mică, în curtea casei. N-am mai putut să mă controlez, tot ce citisem despre plăceri, stări latente, nevroză, perversiuni polimorfe la copii şi la femei a dispărut din mintea mea şi i-am certat pe amândoi cu severitate, mai ales pe Gennaro, pe care l-am înşfăcat de un braţ, târându-l de acolo. El a izbucnit în plâns, Dede mi-a zis rece, fără teamă: *eşti foarte rea.*

Le-am cumpărat îngheţată amândurora, dar a început o perioadă în care supravegherii atente, cu scopul de a evita repetarea episodului, s-a adăugat o anume îngrijorare pentru felul în care în vocabularul lui Dede intrau cuvinte obscene din dialectul napolitan. Seara, în timp ce copiii dormeau, mi-am luat obiceiul de a-mi supune memoria unui efort: jucasem şi eu jocurile acelea cu copiii de vârsta mea în curte? Şi Lila avusese experienţe de genul acela? Nu vorbiserăm niciodată despre asta. Noi pronunţam pe vremea aceea cuvinte dezgustătoare, asta da, dar erau insulte care serveau, printre altele, la a respinge mâinile adulţilor obsceni, înjurături pe care le urlam în timp ce fugeam. În rest? Am ajuns cu greu să-mi pun întrebarea: *eu şi ea ne-am atins vreodată? Îmi dorisem vreodată s-o fac, copil, fetiţă, adolescentă, adultă? Dar ea?* Am rămas mult timp agăţată de acele întrebări. Mi-am răspuns încet: *nu ştiu, nu vreau să ştiu.* Şi apoi am recunoscut că un fel de admiraţie a mea pentru trupul ei, poate că aia da, existase, dar am exclus că se întâmplase vreodată ceva între noi. Prea multă frică, dacă ne-ar fi văzut cineva, ne-ar fi omorât în bătaie.

În orice caz, în zilele în care mi-am pus acele probleme, am

evitat să-l duc pe Gennaro la telefonul public. Mă temeam că o să-i spună Lilei că nu se mai simţea bine cu mine, ba chiar că o să-i povestească episodul acela. O spaimă care m-a enervat: de ce îmi făceam griji? Am lăsat ca totul să se liniştească. Chiar şi vigilenţa asupra celor doi copii, încet, încet, s-a atenuat, nu-i puteam supraveghea încontinuu. M-am dedicat Elsei, i-am lăsat în pace. Numai dacă, deşi aveau buzele vineţii şi buricele degetelor zbârcite, nu voiau să iasă din apă, zbieram foarte nervoasă de pe malul mării, cu prosoapele pregătite pentru unul şi celălalt.

Zilele de august s-au scurs. Casă, cumpărături, pregătire de genţi hiperpline, plajă, întoarcere acasă, cină, îngheţată, telefon. Pălăvrăgeam cu alte mame, toate mai în vârstă decât mine, şi eram bucuroasă dacă îmi lăudau copii, pe ai *mei,* şi răbdarea, îmi vorbeau despre soţi, despre muncile pe care le făceau. Eu vorbeam de al meu, spuneam: *e profesor de latină la universitate.* La sfârşit de săptămână venea şi Pietro, exact aşa cum, cu ani în urmă, la Ischia, veneau Stefano şi Rino. Amicele mele îi aruncau priviri pline de respect şi păreau să aprecieze, graţie profesiei lui, şi ciuful de păr. El făcea baie cu fiicele lui şi cu Gennaro, îi implica în jocuri în mod prefăcut periculoase care îi distra foarte mult pe toţi patru. Apoi se aşeza sub umbrelă să studieze, văitându-se din când în când că nu dormise suficient, uita adesea să-şi ia calmantele. În bucătărie, când copiii dormeau, mă poseda în picioare ca să evite scârţâitul patului. Căsnicia mi se părea de-acum o instituţie care, în mod diferit de ce se credea, despuia contactul sexual de orice umanitate.

86.

Pietro a fost cel care, într-o sâmbătă, a descoperit, în mulţimea de titluri dedicate de zile în şir atacului fascist cu bombă asupra trenului Italicus, o ştire scurtă în *Corriere della Sera* cu privire la o mică fabrică de la periferia oraşului Napoli.

— Nu se numea Soccavo firma unde muncea prietena ta? m-a întrebat.

— Ce s-a întâmplat?

Mi-a dat ziarul. Un comando alcătuit din doi bărbaţi şi o

femeie dăduse buzna într-o fabrică de salamuri de la periferia oraşului Napoli. Cei trei mai întâi trăseseră în picioarele paznicului, Filippo Cara, care era într-o stare foarte gravă; apoi urcaseră până la biroul proprietarului, Bruno Soccavo, un tânăr antreprenor napolitan, şi-l omorâseră cu patru focuri de pistol, trei în piept şi unul în cap. Am văzut, în timp ce citeam, chipul lui Bruno desfigurându-se, crăpându-se laolaltă cu dinţii lui foarte albi. O, Doamne-Dumnezeule, am rămas fără aer. I-am lăsat pe copii cu Pietro, am alergat s-o sun pe Lila, telefonul a sunat mult timp în gol. Am încercat din nou seara, nimic. Am găsit-o a doua zi, m-a întrebat alarmată: *ce e, Gennaro nu se simte bine?* Am liniştit-o, i-am spus de Bruno. Nu ştia nimic, m-a lăsat să vorbesc, la sfârşit a murmurat plat: *chiar mi-ai dat o veste proastă.* Şi nimic altceva. Am îmboldit-o: *sună pe cineva, să-ţi povestească, întreabă unde pot trimite o telegramă de condoleanţe.* A zis că nu mai avea legături cu nimeni din fabrică. *Şi apoi ce telegramă să mai trimiţi,* a bombănit, *las-o baltă.*

Am lăsat-o baltă. Dar a doua zi am găsit în *Il manifesto* un articol semnat de Giovanni Sarratore, adică Nino, care dădea multe informaţii despre mica industrie din Campania. Sublinia tensiunile politice prezente în acele realităţi înapoiate şi îl menţiona cu afecţiune pe Bruno şi tragicul lui sfârşit. Din acel moment am urmărit evoluţia ştirii zile în şir, dar degeaba, a dispărut repede din ziare. Lila, în plus, n-a mai acceptat să vorbească despre asta. Seara o sunam împreună cu copiii şi reteza brusc discuţia, spunea: *dă-mi-l pe Gennaro.* Avea un ton iritat când am adus vorba de Nino. *Acelaşi prost obicei,* a bombănit ea, *trebuie mereu să se amestece: ce legătură are cu politica, or fi fost alte chestiuni, aici poţi muri dintr-o mie de motive, infidelităţi amoroase, moravuri uşoare, chiar şi o privire mai insistentă.* Astfel au trecut zilele şi am rămas cu o singură imagine a lui Bruno. Nu era cea a patronului pe care îl ameninţasem la telefon folosindu-mă de autoritatea familiei Airota, ci a băiatului care încercase să mă sărute şi pe care-l respinsesem nepoliticos.

87.

Am început deja acolo, pe plajă, să am gânduri negre. *Lila,* mi-am zis, *alungă, calculat, emoţiile, sentimentele.* Cu cât eu încercam să mă explic mie însemi, cu atât ea, dimpotrivă, se ascundea. Cu cât eu încercam s-o trag la vedere şi s-o implic în dorinţa mea de a limpezi lucrurile, cu atât ea se refugia în penumbră. Părea luna plină când se pitulează în spatele pădurii şi crengile copacilor îi zgârie chipul.

La începutul lui septembrie m-am întors la Florenţa, dar gândurile negre, în loc să dispară, au devenit mai robuste. Era inutil să încerc să-i fac confidenţe lui Pietro. A fost foarte nemulţumit de întoarcerea mea şi a copiilor, era în întârziere cu cartea lui şi ideea că anul academic începea în scurt timp îl făcea nerăbdător. Într-o seară, când la masă Dede şi Gennaro se certau nu ştiu pe ce, a sărit brusc în picioare şi a ieşit din bucătărie trântind cu o asemenea violenţă uşa, încât geamul translucid s-a făcut bucăţi. Am sunat-o pe Lila şi i-am zis direct că trebuia să-şi ia copilul, era o lună şi jumătate de când locuia cu mine.

— Nu-l poţi ţine până la sfârşitul lunii?

— Nu.

— Aici e nasol.

— Şi aici.

Enzo a plecat în plină noapte şi a sosit dimineaţa, când Pietro era la serviciu. Îi pregătisem deja bagajul lui Gennaro. I-am explicat că tensiunile dintre copii deveniseră insuportabile, îmi părea rău, dar trei erau prea mulţi, nu mai rezistam. El a zis că înţelegea, mi-a mulţumit pentru tot ce făcusem. A murmurat doar, ca să se justifice: *Ştii cum e Lina.* N-am răspuns, atât pentru că Dede vocifera, disperată din cauza plecării lui Gennaro, cât şi pentru că, dacă aş fi făcut-o, aş fi putut spune – pornind chiar de la felul în care era Lila – lucruri pe care le-aş fi regretat.

Aveam în minte gânduri pe care nu voiam să le formulez nici pentru mine însămi. Mă temeam că faptele, în mod magic, se vor supune cuvintelor. Dar nu reuşeam să elimin frazele, le auzeam în minte şi mă speriau, mă fascinau, mă îngrozeau, mă seduceau. Antrenamentul meu de a găsi o ordine stabilind

conexiuni între diverse elemente preluase controlul. Pusesem laolaltă moartea violentă a lui Gino şi pe cea a lui Bruno Soccavo (Filippo, paznicul fabricii, supravieţuise). Şi ajunsesem la ideea că fiecare din acele evenimente conduce la Pasquale, poate şi la Nadia. Deja această ipoteză îmi provoca o mare nelinişte. Mă gândisem s-o sun pe Carmen, să întreb dacă avea noutăţi despre fratele ei; apoi mă răzgândisem, speriată de eventualitatea că telefonul ei este ascultat. Când Enzo venise să-l ia pe Gennaro, îmi spusesem: *acum vorbesc despre asta cu el, să vedem cum reacţionează.* Dar şi în acel caz tăcusem de teamă să nu spun prea mult, de teamă să nu rostesc numele figurii care stătea în spatele lui Pasquale şi al Nadiei: Lila, adică: Lila, aceeaşi: Lila care nu spune lucrurile, le face; Lila care s-a îmbibat de cultura cartierului şi nu ia deloc în considerare poliţiştii, legile, statul, dar crede că sunt probleme care se pot rezolva numai cu cuţitul de cizmărie; Lila care cunoaşte oroarea inegalităţii; Lila care, pe vremea colectivului de pe strada Tribunalelor, a găsit în teoria şi în practica revoluţionară modul de a-şi folosi mintea prea activă; Lila care a transformat în obiective politice vechile şi noile ei furii; Lila care mobilizează oamenii ca pe nişte personaje dintr-o poveste; Lila care a făcut legătura, face legătura, dintre cunoaşterea noastră personală a sărăciei şi a violenţei şi lupta armată împotriva fasciştilor, împotriva patronilor, împotriva capitalului. Recunosc aici pentru prima oară în mod limpede: în acele zile de septembrie am avut suspiciunea că nu doar Pasquale – Pasquale îmboldit de experienţa lui personală spre nevoia de a pune mâna pe arme –, nu doar Nadia, ci Lila însăşi vărsase sângele acela. Multă vreme, în timp ce găteam, în timp ce mă ocupam de fiicele mele, mi-o imaginam, împreună cu ceilalţi doi, împuşcându-l pe Gino, împuşcându-l pe Filippo, împuşcându-l pe Bruno Soccavo. Făceam eforturi să mi-i imaginez pe Pasquale şi pe Nadia în detaliu – pe el îl consideram băiat bun, puţin cam fanfaron, capabil, da, să ciomăgească dur, dar să omoare nu; ea mi se părea o fetiţă cumsecade care putea să rănească verbal. Dar în privinţa Lilei n-am avut niciodată îndoieli: ea putea născoci planul cel mai eficient, ea putea reduce riscurile la minimum, ea putea ţine teama sub control, ea era capabilă să dea intenţiilor ucigaşe o puritate abstractă, ea ştia cum să îndepărteze substanţa umană din corpuri şi din sânge, ea n-ar fi avut

scrupule şi remuşcări, ea ar fi ucis şi s-ar fi simţit îndreptăţită s-o facă.

Iat-o, deci, clară, împreună cu umbra lui Pasquale, a Nadiei, a cine ştie cui altcuiva. Treceau cu maşina prin piaţetă, încetineau în faţa farmaciei şi trăgeau în Gino, în corpul lui de bătăuş înfăşurat în halat alb. Sau ajungeau la fabrica Soccavo pe drumul prăfos, cu deşeuri de tot felul îngrămădite pe margini. Pasquale trecea de poartă, îl împuşca în picioare pe Filippo, sângele se revărsa în gheretă, urlete, ochi îngroziţi. Lila, căreia strada îi era foarte cunoscută, traversa curtea, intra în fabrică, urca scările, se năpustea în biroul lui Bruno şi exact în timp ce el îi spunea vesel: *bună, ce te aduce prin părţile astea,* făcea să-i explodeze trei gloanţe în piept şi unul în faţă.

A, da, antifascism militant, noua rezistenţă, justiţie proletară şi alte formulări cărora ea, care instinctiv ştia să evite trăncăneala gregară, în mod sigur era în stare să le dea consistenţă. Mi-am imaginat că acele acţiuni erau obligatorii ca să intre, ce ştiu eu, în Brigăzile Roşii, în Prima Linie, în Nucleele Armate Proletare. Lila urma să dispară din cartier, aşa cum făcuse deja Pasquale. Poate că de aceea încercase să mi-l lase pe Gennaro, aparent pentru o lună, în realitate cu intenţia de a mi-l da pentru totdeauna. N-am mai fi văzut-o niciodată. Sau ar fi fost arestată cum se întâmplase cu capii Brigăzilor Roşii, Curcio şi Franceschini. Sau ar fi scăpat de orice poliţist şi închisoare, plină de fantezie şi curaj cum era. Şi când *lucrul măreţ* s-ar fi realizat, ar fi reapărut triumfătoare, admirată pentru acţiunile ei, în calitate de conducător revoluţionar, să-mi spună: *tu voiai să scrii romane, eu am creat romanul cu persoane adevărate, cu sânge adevărat, în realitate.*

Noaptea, toate plăsmuirile mi se păreau ceva întâmplat în realitate sau care încă se întâmpla şi mă temeam pentru ea. O vedeam hăituită, rănită, şi mi se făcea milă de ea, dar o şi invidiam. Exagera convingerea din copilărie că ar fi destinată dintotdeauna unor fapte extraordinare şi mă întristam că fugisem din Napoli, că mă desprinsesem de ea, mi se-ntorcea nevoia de a-i sta alături. Dar mă şi enervam pentru că pornise pe drumul acela fără să mă consulte, ca şi cum nu m-ar fi considerat la înălţime. Şi totuşi, ştiam multe despre capital, despre exploatare, despre lupta de clasă, despre inevitabilitatea revoluţiei proletare. Aş fi putut fi utilă, aş fi putut participa. Şi

eram nefericită. Mă văitam în pat, nemulţumită de condiţia mea de mamă de familie, de femeie căsătorită. Orice viitor îmi era devalorizat de repetarea până la moarte a ritualurilor casnice în bucătărie, în patul conjugal.

Ziua mă simţeam mai lucidă, predomina groaza. Îmi închipuiam o Lila capricioasă care stimula sentimente de ură cu talent şi era din ce în ce mai implicată în acţiuni violente. Desigur, avusese curajul de a depăşi limitele, de a lua iniţiativa cu hotărârea limpede, cu cruzimea generoasă a cuiva însufleţit de motivele juste. Dar cu ce perspectivă? De a porni un război civil? De a transforma cartierul, întregul Napoli, Italia într-un câmp de luptă, un Vietnam în mijlocul Mării Mediteraneene? De a ne arunca pe toţi într-un conflict nemilos, interminabil, prins între grupurile de aliaţi din Orient şi cele din Occident? De a favoriza întinderea vâlvătăilor în Europa, pe întreaga planetă? Până la victorie, totdeauna? Care victorie? Oraşele distruse, focul, morţii de pe străzi, josnicia conflictelor violente nu doar cu duşmanul de clasă, ci şi în interiorul aceluiaşi front, între grupuri revoluţionare din diverse regiuni şi din diverse raţiuni, toţi în numele proletariatului şi al dictaturii acestuia. Poate chiar până la războiul nuclear.

Închideam ochii terorizată. Fetele, viitorul. Şi mă agăţam de formulări precum: subiectul neprevăzut, logica distructivă a patriarhului, valoarea feminină a supravieţuirii, mila. *Trebuie să vorbesc cu Lila,* îmi spuneam. *Trebuie să-mi spună tot ce face, tot ce plănuieşte, ca eu să pot decide dacă vreau să fiu complicea ei sau nu.*

Dar n-am sunat-o niciodată şi nici ea n-a sunat. Am fost convinsă că legătura vocii, care fusese singurul nostru contact ani de zile, nu ne folosise. Păstraserăm legătura între poveştile noastre, dar prin absenţă. Deveniserăm una pentru cealaltă entităţi abstracte, astfel că eu acum mi-o închipuiam fie ca pe o expertă în calculatoare, fie ca pe o războinică urbană hotărâtă şi implacabilă, în timp ce ea, cu toată probabilitatea, mă vedea fie ca pe stereotipul intelectualei de succes, fie ca pe o doamnă cultă şi înstărită, numai copii, cărţi şi conversaţii docte cu soţul meu universitar. Aveam nevoie amândouă de o nouă consistenţă şi totuşi, ne îndepărtaserăm şi nu mai reuşeam să ne-o oferim.

88.

Aşa a trecut toată luna septembrie, apoi octombrie. Nu vorbeam cu nimeni, nici cu Adele care avea mult de lucru, nici cu Mariarosa care îl luase la ea în casă pe Franco – un Franco invalid, care avea nevoie de asistenţă, pe care depresia îl schimbase – şi mă întâmpina bucuroasă, promitea să-l salute din partea mea, dar pe urmă reteza brusc discuţia din cauza prea multelor lucruri pe care le avea pe cap. Fără să mai punem la socoteală muţenia lui Pietro. Lumea din afara cărţilor îl apăsa tot mai tare, se ducea lipsit complet de chef în haosul reglementat al universităţii, se dădea adesea bolnav. Nu reuşea să găsească un final cărţii lui, se închidea rar să studieze şi, voind parcă să se ierte pe sine şi să fie iertat, avea grijă de Elsa, gătea, mătura, spăla, călca. Trebuia să mă port urât ca să-l fac să se întoarcă la facultate, dar regretam imediat. De când unele persoane pe care le cunoşteam căzuseră victime ale violenţei, mă temeam pentru el. Nu renunţase niciodată, chiar dacă se aflase în situaţii periculoase, să se opună public unor lucruri anume. Eu, deşi făcându-mi griji pentru el, sau, dimpotrivă, poate tocmai pentru că-mi făceam griji, nu-i dădeam niciodată dreptate. Speram să reacţioneze la criticile mele şi să corecteze, să înceteze cu reformismul lui reacţionar (foloseam exact această expresie), să devină mai maleabil. Dar asta, în ochii lui, mă trimitea încă o dată alături de studenţii care-l atacau, de profesorii care complotau împotriva lui.

Nu era aşa, situaţia era mai încurcată. Pe de o parte voiam, în mod confuz, să-l protejez, pe de alta mi se părea că sunt de partea Lilei, că apăr alegerile pe care, în mod secret, i le atribuiam. Într-atât încât, din când în când mă gândeam s-o sun şi să încep chiar de la Pietro, de la conflictele noastre, pentru ca apoi să o fac să-mi spună ce credea şi, treptat, s-o atrag la suprafaţă. Nu făceam asta, bineînţeles, era ridicol să pretinzi sinceritate în privinţa acelor subiecte la telefon. Dar într-o seară m-a sunat ea, era foarte veselă.

— Trebuie să-ţi dau o veste foarte bună.

— Ce se întâmplă?

— Sunt şeful centrului de calcul.

— În ce sens?

— Şefa centrului mecanografic IBM pe care l-a închiriat Michele.

Mi s-a părut incredibil. Am rugat-o să repete, să-mi explice cum trebuie. Acceptase propunerea lui Solara? După atâtea rezistenţe era din nou angajata lui, ca pe vremea din Piaţa Martirilor? A spus da, cu entuziasm, şi a devenit tot mai veselă, tot mai vorbăreaţă: Michele îi încredinţase Sistemul 3 pe care îl închiriase şi îl instalase într-un depozit de pantofi la Acerra; ea urma să aibă subalterni muncitori şi perforatoare; salariul era de patru sute douăzeci şi cinci de mii de lire pe lună.

Am fost dezamăgită. Nu doar că a dispărut într-o clipă imaginea de luptătoare de gherilă, dar tot ce mi se părea că ştiu despre Lila s-a clătinat. Am zis:

— E ultimul lucru pe care l-aş fi aşteptat de la tine.

— Ce trebuia să fac?

— Să refuzi.

— De ce?

— Ştim ce sunt fraţii Solara.

— Şi? S-a întâmplat deja, şi la Michele m-am simţit mai bine decât ca angajata prostului ăluia de Soccavo.

— Fă cum crezi.

I-am auzit răsuflarea. A zis:

— Nu-mi place tonul ăsta, Lenù. Sunt plătită mai bine decât Enzo care e bărbat: ce nu-ţi convine?

— Nimic.

— Revoluţia, muncitorii, lumea nouă şi celelalte căcaturi?

— Încetează. Dacă, pe neaşteptate, te-ai hotărât să ai un discurs adevărat, sunt de-acord, dacă nu, s-o lăsăm baltă.

— Pot să remarc ceva? Foloseşti mereu *adevărat* şi *cu adevărat*, atât când vorbeşti, cât şi când scrii. Sau spui: *pe neaşteptate.* Dar când oare oamenii vorbesc *cu adevărat* şi când oare lucrurile se întâmplă *pe neaşteptate*? Ştii mai bine decât mine că totul e o înşelătorie şi că după un lucru vine altul şi încă unul. Eu nu mai fac nimic *cu adevărat,* Lenù. Şi am început să fiu atentă la lucruri, numai cretinii cred că ele se întâmplă *pe neaşteptate.*

— Bravo. Ce vrei să mă faci să cred, că ai totul sub control, că tu eşti cea care-l foloseşti pe Michele şi nu Michele pe tine? S-o lăsăm baltă, hai, pa.

— Nu, vorbeşte, zi ce ai de zis.

— N-am nimic de zis.
— Vorbeşte că altfel vorbesc eu.
— Hai, vorbeşte, să auzim.
— Mă critici pe mine în timp ce surorii tale nu-i spui nimic?
Am fost consternată.
— Ce legătură are acum cu asta sora mea?
— Nu ştii nimic despre Elisa?
— Ce trebuie să ştiu?
A râs maliţios.
— Întreabă-i pe mama ta, pe tatăl tău şi pe fraţii tăi.

89.

Nu voia să-mi zică altceva, a întrerupt foarte nervoasă conversaţia. Am sunat agitată acasă la părinţii mei, a răspuns mama.
— Din când în când îţi aminteşti că existăm, a zis.
— Mamă, ce i se întâmplă Elisei?
— Ceea ce li se întâmplă femeilor din ziua de azi.
— Adică?
— Are pe unul.
— S-a logodit?
— Să zicem aşa.
— Cu cine e?
Răspunsul mi-a străpuns inima.
— Cu Marcello Solara.
Iată ce voia Lila să aflu. Marcello, frumosul Marcello din adolescenţa noastră, logodnicul ei încăpăţânat şi disperat, tânărul pe care ea îl umilise căsătorindu-se cu Stefano Carracci, o alesese pe sora mea, Elisa, cea mai mică din familie, surioara mea bună, femeia pe care încă o simţeam ca pe o fetiţă fermecată. Şi Elisa se lăsase aleasă. Iar părinţii şi fraţii mei nu mişcaseră un deget ca să împiedice lucrul ăsta. Şi toată familia mea, inclusiv eu însămi, vom ajunge să ne înrudim cu familia Solara.
— De cât timp? am întrebat.
— Ce ştiu eu, un an.
— Şi voi v-aţi dat consimţământul?

— Tu ne-ai cerut nouă consimţământul? Ai făcut cum credeai. Şi ea a făcut acelaşi lucru.

— Pietro nu e Marcello Solara.

— Ai dreptate: Marcello nu s-ar lăsa niciodată tratat de Elisa cum îl tratezi tu pe Pietro.

Tăcere.

— Mă puteaţi anunţa, puteam discuta.

— De ce? Tu ai plecat. „Mă ocup eu de voi, nu vă faceţi griji”. Ce să zic. Te-ai ocupat numai de-ale tale, de noi te-a durut în cot.

Am hotărât să plec imediat la Napoli cu fetele. Voiam să merg cu trenul, dar Pietro s-a oferit să ne ducă cu maşina, preferând să se prefacă îngrijorat decât să lucreze. Deja când am coborât de pe autostradă şi am ajuns în traficul haotic din Napoli, am simţit că oraşul mă înşfacă din nou, îmi impune legile lui nescrise. Nu mai pusesem piciorul acolo din ziua în care plecasem să mă căsătoresc. Vacarmul mi s-a părut insuportabil, m-am enervat din cauza claxonatului continuu, a insultelor adresate lui Pietro când, pentru că nu ştia drumul, ezita, încetinea. Cu puţin înainte de Piaţa Carol III l-am rugat să oprească, m-am aşezat eu la volan şi am condus cu agresivitate până pe strada Firenze, până la acelaşi hotel unde stătuse el cu ani în urmă. Am lăsat bagajele. M-am dedicat îngrijirii meticuloase a fetelor şi a mea însămi. Apoi ne-am dus în cartier, acasă la ai mei. Oare ce credeam că pot face, să-i impun Elisei autoritatea mea de soră mai mare, cu diploma mea, cu o căsnicie reuşită? Să o determin să rupă logodna? Să-i spun: *pe Marcello îl cunosc de când m-a prins de încheietură şi a încercat să mă tragă în Fiatul lui rupându-mi brăţara de argint a mamei, aşa că ai încredere în ce-ţi spun eu, e un bărbat vulgar şi violent?* Da. Eram hotărâtă, sarcina mea era s-o eliberez pe Elisa din capcana aia.

Mama mea l-a primit pe Pietro cu multă afecţiune şi, unul după altul – *ăsta pentru Dede a bunicii, ăsta pentru Elsa* – le-a dat celor două fete multe cadouaşe care le-au încântat. Tata a răguşit de emoţie, mi s-a părut slăbit, încă şi mai supus. Am aşteptat să apară fraţii mei, dar am aflat că nu erau acasă.

— Sunt tot timpul la muncă, a zis tata lipsit de entuziasm.

— Ce fac?

— Trudesc, a intervenit mama.

— Unde?

— Le-a aranjat Marcello ceva.

Mi-am amintit de modul în care fraţii Solara îi *aranjaseră ceva* lui Antonio, în ce îl transformaseră.

— Să facă anume ce? am întrebat.

Mama a răspuns ţâfnoasă:

— Aduc bani în casă şi asta e suficient. Elisa nu e ca tine, Lenù, Elisa are grijă de noi toţi.

M-am prefăcut că nu aud:

— I-ai spus că vin azi? Unde e?

Tata a lăsat privirea în jos, mama a zis aspră:

— Acasă la ea.

M-am înfuriat:

— Nu mai locuieşte aici?

— Nu.

— De când?

— De aproape două luni. Ea şi Marcello au un apartament frumos în cartierul nou, a zis mama mea rece.

90.

Se trecuse peste logodnă, aşadar. Îmi doream să merg imediat acasă la Elisa, chiar dacă mama repeta: *ce faci, sora ta îţi pregăteşte o surpriză, stai aici, mergem cu toţii împreună mai târziu.* Nu-mi păsa. Am sunat-o pe Elisa, mi-a răspuns veselă şi totodată stânjenită. Am zis: *aşteaptă-mă, vin la tine.* L-am lăsat pe Pietro şi pe fete cu părinţii mei, m-am dus pe jos.

Cartierul mi s-a părut şi mai degradat: clădiri cu tencuiala coşcovită, pavajul străzilor plin de găuri, mizerie. Din ferparele care tapetau zidurile – nu văzusem niciodată atât de multe – am aflat că murise bătrânul Ugo Solara, bunicul lui Marcello şi Michele. După dată, evenimentul nu era recent, avusese loc cu cel puţin două luni în urmă, şi frazele bombastice, chipurile de madone plângând, chiar numele mortului erau şterse, iar culorile întinse. Totuşi, ferparele rezistau pe străzi ca şi cum ceilalţi morţi, din respect, hotărâseră să dispară de pe lume fără să afle nimeni. Am văzut destule şi în jurul intrării mezelăriei lui Stefano. Era deschisă, dar am avut impresia că e o gaură în zid,

întunecoasă şi pustie, iar Carracci a apărut în fundul ei, în halat alb, dispărând apoi ca o nălucă.

Am urcat spre calea ferată, am trecut prin faţa mezelăriei noi, aşa cum îi spuneam cândva. Storul lăsat, parţial ieşit de pe şine, era ruginit şi zgâriat de inscripţii şi desene obscene. Toată partea aceea a cartierului părea abandonată, albul strălucitor de odinioară se făcuse gri, tencuiala în unele locuri cedase şi sub ea se vedeau cărămizile. Am trecut prin faţa blocului în care locuise Lila. Dintre copăceii crescuţi cu greu supravieţuiseră câţiva. O fâşie de scotch pentru împachetat acoperea o crăpătură în geamul uşii de la intrare. Elisa locuia mult mai sus, într-o zonă mai bine întreţinută, mai pretenţioasă. A apărut portarul, un omuleţ chel cu mustăţi subţiri, şi m-a oprit, m-a întrebat ostil pe cine căutam. N-am ştiut ce să spun, am bolborosit: *Solara.* A căpătat un aer deferent şi m-a lăsat să trec.

Abia în lift mi-am dat seama că parcă alunecasem înapoi în timp cu totul. Ceea ce mi s-ar fi părut acceptabil la Milano sau la Florenţa – femeia dispunând liber de propriul ei corp şi de propriile dorinţe, o convieţuire în afara căsătoriei –, acolo, în cartier, mi se părea de neconceput: era în joc viitorul surorii mele, nu reuşeam să mă calmez. Elisa întemeiase o casă cu o persoană periculoasă ca Marcello? Şi mama mea era fericită? Ea, care se înfuriase pentru că mă căsătorisem civil şi nu religios; ea, care o considera pe Lila o curvă deoarece convieţuia cu Enzo şi pe Ada o mare târfă pentru că devenise amanta lui Stefano; *ea* accepta ca fiica ei cea mică să doarmă cu Marcello Solara – o persoană rea – fără să fie căsătorită? Astfel de gânduri aveam în timp ce urcam spre Elisa şi o furie pe care o simţeam justă. Dar mintea – mintea mea disciplinată – se simţea confuză, nu ştiam la ce argumente să recurg. La cele ale mamei, de acum câţiva ani în urmă, dacă aş fi făcut eu alegerea asta? Aş fi regresat deci la un nivel pe care ea însăşi îl abandonase? Sau aş fi zis: *convieţuieşte cu cine vrei, dar nu cu Marcello Solara?* Aş fi zis aşa? Dar pe fata aceea, astăzi, la Florenţa, la Milano, aş fi obligat-o să renunţe la bărbatul de care se îndrăgostise, oricare ar fi fost el?

Când Elisa mi-a deschis, am îmbrăţişat-o atât de puternic, încât ea a murmurat râzând: *mă doare.* Am simţit-o îngrijorată în timp ce mă invita în salon – un salon pretenţios, tot numai canapele şi fotolii cu spătare aurite – şi a început să vorbească

foarte mult, dar despre altceva: *ce bine arătam, ce cercei frumoşi aveam, ce lanţ frumos, ce elegantă eram, îşi dorea aşa de mult să le cunoască pe Dede şi pe Elsa.* I le-am descris pe nepoate cu entuziasm, mi-am scos cerceii, am pus-o să-i probeze în oglindă şi i i-am dăruit. Am văzut că se însenina, a râs, a murmurat:

— Mi-a fost teamă că ai venit să mă dojeneşti, ca să spui că eşti împotriva relaţiei mele cu Marcello.

Am fixat-o cu privirea o clipă îndelungată şi am zis:

— Elisa, chiar *sunt* împotrivă. Şi am făcut această călătorie înadins ca să-ţi spun ţie, mamei, tatii şi fraţilor noştri.

Şi-a schimbat expresia, i s-au umplut ochii de lacrimi.

— Acum mă necăjeşti: de ce eşti împotrivă?

— Cei din familia Solara sunt oameni răi.

— Marcello nu.

S-a apucat să-mi vorbească despre el. A zis că totul începuse când eu eram însărcinată cu Elsa. Mama venise să stea la mine şi ea se trezise cu toată povara familiei în spate. Odată, când se dusese la cumpărături în supermarketul familiei Solara, Rino, fratele Lilei, îi spusese că, dacă îi lasă lista, o să-i trimită produsele acasă. Şi în timp ce Rino vorbea, băgase de seamă că Marcello îi făcea un semn de salut de departe ca să-i dea de înţeles că el dăduse acea dispoziţie. De atunci începuse să-i dea târcoale, să fie amabil cu ea. Elisa îşi spusese: *e bătrân, nu-mi place.* Dar el devenise tot mai prezent în viaţa ei, manierat, nu existase niciodată nici măcar un gest sau un cuvânt care să trimită la faptele odioase ale fraţilor Solara. Marcello era o persoană cu adevărat cumsecade, cu el se simţea în siguranţă, forţa şi prestanţa lui îl făceau să pară înalt de zece metri. Mai mult. Din momentul în care devenise limpede că era interesat de ea, viaţa Elisei se schimbase. Toţi, în cartier şi chiar şi în afara lui, începuseră s-o trateze ca pe o regină, toţi începuseră să-i dea importanţă. Era o senzaţie minunată, cu care nu se obişnuise încă. *Mai întâi,* mi-a zis, *nu eşti nimeni şi apoi imediat ştiu cine eşti şi şoarecii din canale: desigur, tu ai scris o carte, eşti faimoasă, te-ai obişnuit cu senzaţia asta, dar eu nu, am rămas cu gura căscată.* Se emoţionase când îşi dăduse seama că nu trebuia să se mai preocupe de nimic. Marcello se gândea la tot, orice dorinţă de-a ei pentru el era un ordin. Astfel, cu cât trecea timpul, cu atât ea se îndrăgostea mai tare. În cele din

urmă îi spusese *da.* Iar acum, dacă într-o zi nu-l vedea sau nu-l auzea, stătea trează toată noaptea plângând.

Mi-am dat seama că Elisa era convinsă că dăduse peste ea un noroc incredibil şi am înţeles că n-aveam puterea să-i distrug toată fericirea aceea. Cu atât mai mult cu cât ea nu-mi oferea pretexte: Marcello era priceput, Marcello era responsabil, Marcello era foarte frumos, Marcello era perfect. Cu fiecare cuvânt rostit era foarte atentă fie să-l deosebească de familia Solara, fie să vorbească cu precautǎ simpatie când de mama lui, când de tatăl lui care era foarte bolnav de stomac şi aproape că nu mai ieşea din casă, când de bunicul, Dumnezeu să-l ierte, când chiar şi de Michele care părea diferit de cum îl vedeau oamenii, era foarte afectuos. *Crede-mă* – mi-a zis –, *nu m-am simţit niciodată atât de bine în toată viaţa mea şi până şi mama, care ştii cum e, este de partea mea, până şi tata, şi Gianni şi Peppe, care până cu puţin timp în urmă îşi petreceau zilele fără să facă nimic, acum Marcello îi foloseşte plătindu-i super bine.*

— Dacă lucrurile stau aşa, căsătoriţi-vă, am zis.

— O vom face. Dar acum nu e o perioadă bună, Marcello zice că trebuie să pună la punct destule afaceri complicate. Şi apoi e doliul pentru bunicul lui, pe care, bietul de el – avea mintea rătăcită, nu-şi mai amintea nici măcar cum să meargă, cum să vorbească –, Dumnezeu l-a izbăvit luându-l la El. Dar cum se aranjează lucrurile, ne căsătorim, nu-ţi face griji. Şi apoi, înainte să ajungem la căsătorie, e mai bine să vezi dacă îţi e bine împreună cu celălalt, nu?

A trecut la cuvinte care nu erau ale ei, cuvinte de fată modernă învăţate din revistele de benzi desenate pe care le citea. Le-am comparat cu cele pe care le-aş fi spus eu în privinţa aceloraşi subiecte şi mi-am dat seama că nu erau foarte diferite, cuvintele Elisei erau doar un pic mai neşlefuite. Ce să răspund? Nu ştiam la începutul acelei întâlniri şi nu ştiam nici acum. Aş fi putut spune: *nu e mult de văzut, Elisa, totul e deja clar: Marcello te va consuma, se va obişnui cu corpul tău, te va părăsi.* Dar erau cuvinte care sunau învechite, nici mama nu îndrăznise să le spună. Aşa că m-am resemnat. Eu plecasem, Elisa rămăsese. Ce aş fi devenit dacă aş fi rămas şi eu, ce alegeri aş fi făcut? Băieţii Solara nu-mi plăceau şi mie când eram mică? Şi, de altfel, ce câştigasem plecând de acolo? Nici măcar capacitatea de a găsi cuvinte înţelepte pentru a-mi salva sora de la distrugere.

Elisa avea un chip frumos, foarte delicat, şi un corp plăcut, o voce mângâietoare. Pe Marcello mi-l aminteam înalt, frumos, cu o faţă pătrată de un colorit sănătos, cu muşchii lucraţi, capabil de sentimente de iubire intense, de durată: o demonstrase când se îndrăgostise de Lila, se dovedea că de atunci n-ar mai fi avut alte iubiri. Ce să zic, aşadar? La sfârşit, ea s-a dus să ia o cutie şi mi-a arătat toate bijuteriile pe care i le dăruise Marcello, obiecte în faţa cărora cerceii pe care i-i dădusem eu erau nişte fleacuri.

— Fii atentă, i-am spus, nu-ţi pierde capul. Şi dacă ai nevoie, sună-mă.

Am dat să mă ridic, ea m-a împiedicat râzând.

— Unde te duci, nu ţi-a zis mama? Vin toţi la cină aici. Am pregătit o groază de chestii.

M-am arătat contrariată:

— Toţi cine?

— Toţi: e o surpriză.

91.

Au sosit mai întâi tatăl meu, mama mea, cele două fete şi Pietro. Dede şi Elsa au primit alte cadouri de la Elisa, care le-a întâmpinat cu mare bucurie (*Dede, dulceaţă, pupă-mă tare de tot aici; Elsa, ce dolofană eşti, vino la mătuşa, ştii că avem acelaşi nume?*). Mama a dispărut imediat în bucătărie, cu capul în jos, fără să se uite la mine. Pietro a încercat să mă tragă într-o parte ca să-mi spună nu ştiu ce lucru grav, cu aerul cuiva care vrea să pară calm. N-a reuşit, tata l-a tras după el să se aşeze pe o canapea în faţa televizorului şi l-a aprins, cu volumul dat foarte tare.

La scurt timp a apărut Gigliola cu fiii ei, doi băieţi energici care s-au aliat imediat cu Dede, în timp ce Elsa, perplexă, se refugia la mine. Gigliola tocmai ieşise de la coafor, ţăcănea pe nişte tocuri foarte înalte, strălucea de aur la urechi, la gât şi la mâini. De-abia o cuprindea rochia verde sclipitoare, foarte decoltată, şi avea un machiaj strident care deja i se prelingea. Mi s-a adresat direct, cu sarcasm:

— Iată-ne, am venit înadins să vă omagiem pe voi, profesorii. Toate bune, Lenù? Ăla e geniul de la universitate? Sfinte Sisoe,

ce păr frumos are soţul tău!

Pietro a scăpat de tata care îi ţinea un braţ pe după umeri, a sărit în picioare zâmbind timid. Neştiind să se stăpânească, a fixat instinctiv privirea pe vălurirea sânilor mari ai Gigliolei. Ea şi-a dat seama de asta cu satisfacţie.

— Nu vă deranjaţi, nu vă deranjaţi, i-a spus, altfel mă simt jenată. Aici nu s-a ridicat niciodată nimeni ca să salute o doamnă.

Tata l-a tras în jos pe soţul meu, îngrijorat că o să i-l ia cineva de acolo, şi a început din nou să vorbească despre cine ştie ce în ciuda volumului tare al televizorului. Am întrebat-o pe Gigliola ce făcea, încercând să-i comunic din priviri, din tonul vocii că nu uitasem mărturisirile ei şi că îi eram alături. Chestia asta probabil că nu i-a plăcut, pentru că mi-a zis:

— Ascultă, frumoaso, eu sunt bine, tu eşti bine, toţi suntem bine. Dar dacă n-ar fi fost soţul meu care să-mi impună să vin aici ca să mor de plictiseală, eu m-aş simţi mult mai bine acasă la mine. Asta ca să fie clar.

N-am apucat să-i răspund, cineva a sunat la uşă. Sora mea s-a mişcat uşoară, părea să alunece pe o adiere de vânt, a dat fuga să deschidă. Am auzit că exclamă: *ce bucuroasă sunt, veniţi, mamă, intraţi.* Şi a revenit în cameră ţinând-o de mână pe viitoarea soacră, Manuela Solara, în haine de sărbătoare, cu o floare artificială în părul cu o nuanţă roşiatică, ochi îndureraţi în mijlocul cearcănelor adânci, şi mai slabă decât ultima dată când o văzusem, aproape piele şi os. În spatele ei a apărut Michele, îmbrăcat şi ras cu grijă, având o forţă neprietenoasă în privire şi în gesturile calme. Şi o clipă mai târziu a apărut un ditamai bărbatul pe care m-am chinuit să-l recunosc, atât era de enorm: înalt, cu labe mari, picioare lungi şi grase şi viguroase, burtă şi piept şi umeri umflaţi cu un fel de materie grea şi foarte compactă, un cap mare cu o frunte lată, păr lung, brunet şi pieptănat în sus, barba de un negru strălucitor ca antracitul. Era Marcello, mi-a confirmat Elisa oferindu-i buzele ca unui zeu căruia îi datorezi respect şi recunoştinţă. El s-a aplecat să i le atingă cu ale lui, în timp ce tatăl meu se ridica, îl trăgea sus şi pe Pietro care avea un aer încurcat, iar mama venea şchiopătând din bucătărie. Mi-am dat seama că prezenţa doamnei Solara era considerată un fapt excepţional, ceva de care să fii mândru. Elisa mi-a şoptit emoţionată: *astăzi soacra*

mea împlineşte şaizeci de ani. A, am spus, şi între timp m-a surprins că Marcello, abia intrat în casă, se adresa direct soţului meu ca şi cum s-ar fi cunoscut deja. I-a zâmbit cu gura până la urechi, i-a strigat: *totul în regulă, profesore. Totul în regulă ce?* Pietro i-a răspuns zâmbind nesigur, apoi s-a uitat la mine clătinând din cap dezolat, voind parcă să-mi spună: *am făcut tot posibilul.* Aş fi dorit să-mi explice, dar deja Marcello i-o prezenta pe Manuela: *vino, mama, acesta este soţul Lenucciei, e profesor, stai jos aici lângă el.* Pietro s-a înclinat, m-am simţit şi eu obligată s-o salut pe doamna Solara, care a zis: *ce frumoasă eşti Lenù, eşti frumoasă ca sora ta,* şi apoi m-a întrebat puţin agitată: *cam cald aici, tu nu simţi?* N-am răspuns. Dede se smiorcăia chemându-mă, Gigliola – singura care arăta că nu dă nicio importanţă prezenţei Manuelei – urla în dialect ceva vulgar către fiii ei care îi făcuseră rău fiicei mele. Am băgat de seamă că Michele mă studia în tăcere, fără măcar să-mi spună *bună.* L-am salutat eu, cu voce tare, apoi am încercat să le liniştesc pe Dede şi pe Elsa care, văzându-şi sora tristă, era pe punctul de a plânge la rândul ei. Marcello mi-a zis: *sunt aşa de bucuros să vă am oaspeţi în casa mea, pentru mine e o mare onoare, crede-mă.* I s-a adresat Elisei ca şi cum să-mi vorbească direct i s-ar fi părut că-i depăşeşte puterile: *spune tu cât de fericit sunt, sora ta mă înspăimântă.* Am murmurat ceva ca să-l liniştesc, dar în momentul acela am auzit din nou soneria.

Michele s-a dus să deschidă şi s-a întors imediat, cu un aer amuzat. Era urmat de un bătrân care ţâra valize, *valizele mele,* valizele pe care le lăsaserăm la hotel. Michele a făcut semn spre mine, bărbatul le-a pus în faţa mea ca şi cum ar fi executat o prestidigitaţie pentru amuzamentul meu. *Nu,* am exclamat, *ei, mă faceţi să mă enervez.* Dar Elisa m-a îmbrăţişat, m-a sărutat, a zis: *avem spaţiu, nu puteţi sta la hotel, aici sunt multe camere şi două băi. Oricum,* a subliniat Marcello, *i-am cerut mai întâi permisiunea soţului tău, n-aş fi îndrăznit niciodată să iau iniţiativa: profesore, vă rog, vorbiţi cu soţia dumneavoastră, apăraţi-mă.* Am rămas fără aer, furioasă, dar zâmbitoare: *Sfinte Dumnezeule, ce încurcătură, mulţumesc, Marcè, eşti amabil, dar chiar nu putem accepta.* Şi am încercat să trimit înapoi valizele la hotel. Dar trebuia să mă ocup şi de Dede, aşa că i-am zis: *arată-mi ce ţi-au făcut copiii ăia, nu e nimic, cu un pupic îţi trece, du-te să te joci, ia-o şi pe Elsa cu tine.* Şi l-am strigat pe

Pietro, deja încolţit de Manuela Solara: *Pietro, te rog, vino, ce i-ai spui lui Marcello, nu putem dormi aici.* Şi mi-am dat seama că dialectul se întoarce din cauza nervilor, că unele cuvinte îmi ieşeau în napolitana cartierului, care – de la curtea blocului, la şosea, la tunel – îmi impunea limba lui, modul de a acţiona şi reacţiona, siluetele lui, cele care la Florenţa păreau imagini atât de şterse şi aici, în schimb, erau cât se poate de reale.

Iarăşi s-a auzit soneria şi Elisa s-a dus să deschidă. Cine mai trebuia să vină? Au trecut câteva secunde şi a dat buzna în cameră Gennaro. A văzut-o pe Dede, Dede l-a văzut pe el nevenindu-i să creadă, a încetat imediat să se văicărească, revederea aceea neaşteptată i-a făcut pe amândoi să se privească emoţionaţi. Imediat a apărut Enzo, singurul blond printre atâţia bruneţi, în culori foarte deschise, şi totuşi posomorât. Într-un sfârşit, a intrat Lila.

92.

Vorbele fără consistenţă, vocile care curgeau în valuri, s-au frânt brusc. Lila purta o rochie bleu care se oprea deasupra genunchilor. Era slabă, foarte agitată, lucru care o făcea să pară mai înaltă decât în mod obişnuit, în ciuda tocurilor joase. Avea riduri pronunţate în colţurile gurii şi ale ochilor, de altfel pielea feţei, foarte albă, era întinsă pe frunte şi peste pometţi. Părul prins în coadă de cal dădea la iveală şuviţele albe deasupra urechilor aproape fără lobi. Cum m-a văzut, a zâmbit, şi-a mijit ochii. Eu n-am zâmbit şi n-am zis nimic din pricina surprizei, nici măcar *bună.* Deşi aveam amândouă treizeci de ani, ea mi s-a părut mai bătrână, mai boţită faţă de cum îmi închipuiam că sunt eu. Gigliola a urlat; *în sfârşit a sosit şi astălaltă reginuţă, copiilor le e foame, nu-i mai stăpânesc.*

Am luat cina. M-am simţit prinsă într-o maşinărie dezagreabilă, nu puteam înghiţi dumicaţii. Mă gândeam mânioasă la bagaje, pe care le desfăcusem cum ajunsesem la hotel şi care fuseseră făcute la loc, la întâmplare, de unul sau mai mulţi străini, persoane care atinseseră lucrurile mele, ale lui Pietro, ale fetelor, făcând dezordine. Nu puteam accepta evidenţa, adică faptul că voi dormi în casa lui Marcello Solara ca

să-i fac plăcerea surorii mele cu care împărţea patul. Le observam, cu o ostilitate care mă întrista, pe Elisa şi pe mama. Prima, copleşită de o fericire agitată, vorbea fără oprire, în rolul stăpânei casei, a doua părea bucuroasă, atât de bucuroasă, încât îi umplea farfuria Lilei manierat. Îl observam pe Enzo care mânca cu capul plecat, deranjat de Gigliola care-şi apăsa sânii imenşi de braţul lui şi îi vorbea cu voce foarte ridicată pe un ton seducător. Mă uitam nervoasă la Pietro care, deşi sâcâit de tata, de Marcello, de doamna Solara, îi acorda atenţie mai ales Lilei, care stătea în faţa lui şi căreia nu-i păsa de nimeni, nici de mine – poate că mai ales de mine –, dar de el da. Şi mă scoteau din sărite copiii, cele cinci vieţi noi care se organizaseră în două grupuri: Gennaro şi Dede, cuminţi şi supuşi, împotriva fiilor Gigliolei, care beau vin din paharul mamei neatente, devenind tot mai insuportabili şi îi plăceau acum mult Elsei care li se alăturase, deşi ei nici măcar n-o băgau în seamă.

Cine organizase tot teatrul ăla? Cine amestecase laolaltă motive diferite pentru a sărbători? Fără îndoială Elisa, dar pusă de cine? Poate de Marcello. Dar Marcello fusese în mod sigur îndrumat de Michele care stătea lângă mine şi care, în largul lui, mânca, bea, dar îl ţintuia cu privirea ironic pe soţul meu, care părea fermecat de Lila. Ce voia să demonstreze? Că acela era teritoriul familiei Solara? Că, şi dacă fugisem de acolo, aparţineam acelui loc, adică lor? Că-mi puteau impune totul mobilizând sentimente, vocabular, ritualuri, dar şi descompunându-le, transformând, de formă, frumosul în urât şi urâtul în frumos? Mi s-a adresat pentru prima oară de când sosise. *Ai văzut-o pe mama,* mi-a zis, *te gândeşti că a împlinit şaizeci de ani, dar n-ai zice, uite ce frumoasă e, îi poartă bine, nu?* A ridicat intenţionat vocea, ca să audă toţi nu atât întrebarea lui, cât răspunsul pe care acum eram obligată să i-l dau. Trebuia să fac elogiul mamei lui. Uite-o acolo, aşezată lângă Pietro, o femeie bătrână un pic rătăcită, amabilă, aparent inofensivă, cu faţa prelungă şi osoasă, nasul mare, cu floarea aceea dementă în părul rărit. Şi totuşi, era cămătăreasă care pusese bazele averii familiei; cea care se îngrijea şi păstra registrul roşu în care se aflau numele multora din cartier, din oraş şi din provincie; femeia delictului fără pedeapsă, femeie necruţătoare şi foarte periculoasă, conform fanteziei telefonice căreia mă abandonasem împreună cu Lila, şi, de asemenea,

paginilor din romanul meu eşuat: mama care-l omorâse pe don Achille ca să-i ia locul în monopolul camerei şi care-şi educase fiii să înhaţe totul călcând peste toţi. Şi acum eram obligată să-i spun lui Michele: *da, e adevărat, ce frumoasă e mama ta, îşi poartă foarte bine anii, felicitări.* Şi vedeam cu coada ochiului că Lila întrerupsese conversaţia cu Pietro şi nu aştepta altceva. Deja se răsucise să mă privească, cu buzele umflate foarte puţin întredeschise, cu ochii mijiţi, cu fruntea încruntată. I-am citit pe faţă sarcasmul, m-am gândit că poate ea îi sugerase lui Michele să mă bage în încurcătura aia: *mama tocmai a împlinit şaizeci de ani, Lenù, mama cumnatului tău, soacra surorii tale, să vedem ce spui, acum, să vedem dacă vei continua să faci pe şmechera.* Am răspuns, adresându-mă Manuelei: *la mulţi ani,* nimic altceva. Şi imediat a intervenit Marcello, voind parcă să mă ajute, a exclamat emoţionat: *mulţumesc, mulţumesc, Lenù*! Apoi i s-a adresat mamei sale cu chipul îndurerat şi transpirat şi cu gâtul descărnat plin de pete roşii: *Lenuccia v-a făcut urări, mamă.* Şi imediat Pietro i-a zis femeii care stătea lângă el: *la mulţi ani şi din partea mea, doamnă.* Astfel toţi – toţi în afară de Gigliola şi de Lila – i-au adus omagii doamnei Solara, şi copiii, în cor: *la cât mai mulţi ani, Manuela, la cât mai mulţi ani, bunica.* Şi ea s-a făcut că trece cu vederea, a bombănit: *sunt bătrână.* Apoi a scos din geantă un evantai azuriu cu imaginea golfului şi a Vezuviului fumegând, a început să-şi facă vânt mai întâi încet, apoi tot mai energic.

Michele, deşi mi se adresase mie, a părut că dă mai multă importanţă urărilor soţului meu. I-a vorbit politicos: *sunteţi foarte amabil, profesore, nu sunteţi de aici şi nu ştiţi care sunt meritele mamei noastre.* A căpătat un ton confidenţial: *noi suntem oameni de treabă, bunicul meu, Dumnezeu să-l ierte şi să-i odihnească sufletul în pace, a început cu barul de aici din colţ din nimic, şi tatăl meu l-a mărit, a făcut o cofetărie faimoasă în tot oraşul graţie şi priceperii lui Spagnuolo, tatăl soţiei mele, un meşter extraordinar – nu-i aşa, Gigliò? Dar,* a adăugat, *mamei mele, mamei* noastre, *îi datorăm totul. În ultima vreme, nişte oameni invidioşi, oameni care ne vor răul, au răspândit zvonuri odioase despre ea. Dar noi suntem persoane tolerante, obişnuite de o viaţă să ne ocupăm cu comerţul şi să avem răbdare. Oricum, adevărul triumfă întotdeauna. Şi adevărul e că această femeie este foarte inteligentă, are un caracter puternic,*

n-a existat niciodată vreun moment când numai să te gândeşti: n-are chef să facă nimic. *A muncit mereu, mereu, şi a făcut-o doar pentru familie, nu s-a bucurat niciodată de nimic doar pentru ea. Ceea ce avem astăzi e ceea ce ea a construit pentru noi, fiii ei, ceea ce facem astăzi este doar continuarea celor începute de ea.*

Manuela şi-a făcut vânt cu un gest mai meditativ şi i-a spus cu voce tare lui Pietro: *Michele e un băiat de aur, când era mic, de Crăciun, se urca pe masă şi recita foarte bine poezia; dar defectul lui e că-i place să vorbească şi vorbind trebuie întotdeauna să exagereze.* A intervenit Marcello: *nu, mamă, ce exagerare, tot ce a spus e adevărat.* Şi Michele a continuat s-o laude pe Manuela, cât era de frumoasă, cât era de generoasă, nu mai termina. Până când, dintr-odată, mi s-a adresat mie. A zis serios, ba chiar solemn: *există doar o altă femeie care e* aproape *ca mama noastră. O altă femeie? O femeie* aproape *comparabilă cu Manuela Solara?* L-am privit perplexă. Fraza, în ciuda acelui *aproape*, era deplasată şi, pentru câteva clipe, la masa gălăgioasă nu s-a mai auzit niciun sunet. Gigliola şi-a privit ţintă soţul, pupilele ochilor ei nervoşi erau dilatate de vin şi de amărăciune. Şi mama mea a căpătat o expresie care nu era doar de circumstanţă, ci de-a dreptul vigilentă: spera, poate, ca femeia aceea să fie Elisa, ca Michele să-i acorde fiicei ei dreptul de a urca pe jilţul cel mai înalt în sânul familiei Solara. Nici Manuela, pentru un moment, nu şi-a mai făcut vânt, şi-a şters cu arătătorul sudoarea de pe buză şi a aşteptat ca fiul să transforme acele cuvinte într-o replică ironică.

Dar el, cu aroganţa prin care se distinsese mereu, fără să se sinchisească de soţia lui şi nici de Enzo şi nici măcar de mama lui, a fixat-o cu privirea pe Lila. În acest timp chipul îi căpăta o culoare verzuie şi gesturile îi deveneau din ce în ce mai agitate şi cuvintele aveau menirea unui laţ care s-o smulgă atenţiei pe care ea i-o acorda în continuare lui Pietro. *În seara asta,* a spus, *suntem toţi aici, acasă la fratele meu, în primul rând ca să-i primim cum merită pe aceşti doi profesori distinşi şi pe fetiţele lor frumoase; în al doilea ca s-o sărbătorim pe mama mea, o sfântă; în al treilea rând ca să-i urăm Elisei multă fericire şi curând o nuntă frumoasă; în al patrulea rând, dacă-mi permiteţi, ca să ciocnim în cinstea unei înţelegeri pe care mi-era frică că n-o s-o obţin niciodată: Lina, vino aici, te rog.*

Lina. Lila.

I-am căutat privirea şi ea a căutat-o pe-a mea pentru o fracţiune de secundă, o privire care spunea: *acum ai înţeles jocul, ţi-ai amintit cum funcţionează?* Apoi, spre marea mea uimire, în timp ce Enzo se uita fix la un punct nedefinit al şervetului, s-a ridicat docilă şi s-a dus lângă Michele.

El a păstrat distanţa. Nu i-a atins mâna, braţul, nimic, ca şi cum între ei ar fi fost o lamă care îl putea răni. Şi-a lăsat, în schimb, pentru câteva secunde, degetele pe umărul meu şi mi s-a adresat iarăşi mie: *nu trebuie să te superi, Lenù, tu eşti pricepută, tu ai ajuns departe, tu ai apărut în ziare, tu eşti mândria noastră, a tuturor celor care te cunoaştem de mică. Dar – şi eu sunt sigur că eşti de acord şi că îţi face plăcere dacă acum spun, pentru că ţii la ea – Lina are un lucru viu în minte pe care nu-l are nimeni, ceva puternic, care ţopăie de ici-colo şi nimeni nu reuşeşte să-l oprească, un lucru pe care nici medicii nu-l depistează şi pe care, după mine, nu-l cunoaşte nici ea, chiar dacă îl are din naştere – nu-l cunoaşte şi nu vrea să-l recunoască, uitaţi ce expresie rea are în momentul acesta. Un lucru care, dacă ea nu şi-l acceptă, poate provoca multe probleme oricui, dar dacă îl îmbrăţişează îi lasă pe toţi cu gura căscată. Bine, eu vreau să cumpăr de o grămadă de timp această trăsătură particulară a ei. Să cumpăr, da, nu-i nimic rău în asta, să cumpăr cum faci cu perlele, cu diamantele. Dar până acum, din păcate, n-a fost posibil. Noi am făcut doar un mic pas înainte şi pe acesta vreau să-l sărbătorim în seara asta: am angajat-o pe doamna Cerullo să muncească în Centrul mecanografic pe care l-am înfiinţat la Acerra, o chestie foarte modernă care, dacă te interesează, Lenù, dacă îl interesează şi pe profesor, vă duc chiar mâine în vizită acolo sau, oricum, înainte să plecaţi. Ce zici, Lina?*

Lila a avut o expresie scârbită. A clătinat din cap nemulţumită şi a zis, uitându-se fix la doamna Solara: *Michele nu înţelege nimic din calculatoare şi i se pare că fac cine ştie ce, dar sunt nişte prostii, e de-ajuns un singur curs prin corespondenţă, am învăţat până şi eu, care am cinci clase.* Şi n-a mai adăugat altceva. N-a făcut mişto de Michele, cum mă aşteptam că o să facă, pentru imaginea aceea destul de îngrozitoare pe care acesta o născocise, lucrul viu care-i umbla ei prin minte. N-a făcut mişto pentru perle, pentru diamante. Mai ales, nu s-a dat

în lături din faţa complimentelor. Dimpotrivă, ne-a lăsat să ciocnim în cinstea angajării ei ca şi cum, într-adevăr, s-ar fi înălţat[7] la cer, i-a îngăduit lui Michele să continue s-o laude, justificând astfel salariul pe care i-l dădea. Şi toate astea în timp ce Pietro, cu abilitatea pe care o avea de a se simţi în largul lui cu persoanele pe care le considera inferioare, deja zicea, fără să mă consulte, că ţinea mult să viziteze centrul din Acerra şi o ruga pe Lila, care se aşezase din nou la masă, să-i povestească totul. M-am gândit pentru o clipă că, dacă ar fi avut timp, mi l-ar fi luat pe soţul meu aşa cum mi-l luase pe Nino. Dar nu m-am simţit geloasă: s-ar fi întâmplat doar din dorinţa de a săpa încă un şanţ între noi. Eram sigură că ei nu-i plăcea Pietro şi că Pietro n-ar fi fost niciodată capabil să mă înşele dorindu-şi pe alta.

M-a năpădit, în schimb, un alt sentiment, mai confuz. Mă aflam în locul unde mă născusem, eram considerată dintotdeauna fata care reuşise cel mai bine în viaţă. Eram convinsă că e vorba, cel puţin în mediul acela, de un dat indiscutabil. În schimb, Michele, ca şi cum ar fi organizat înadins umilirea mea în cartier şi mai ales în sânul familiei din care proveneam, făcuse în aşa fel încât Lila să mă umbrească. Îşi dorise chiar să fiu de acord cu propria-mi umilire, recunoscând public forţa inegalabilă a prietenei mele. Şi ea acceptase de bunăvoie că aşa ceva să aibă loc. Mai mult, poate că îşi adusese contribuţia la acea situaţie, o plănuise şi o organizase ea însăşi. Dacă în urmă cu câţiva ani, când avusesem micul meu succes de scriitoare, chestia asta nu m-ar fi rănit, dimpotrivă, mi-ar fi făcut plăcere, acum, când totul se terminase, mi-am dat seama că sufeream. Am schimbat o privire cu mama mea. Era încruntată, avea expresia din acele momente în care făcea eforturi să nu-mi dea o palmă. Îşi dorea să nu iau obişnuitul meu aer paşnic, îşi dorea să reacţionez, să arăt câte lucruri ştiam, numai chestii de primă calitate, nu idioţenia aia din Acerra. Îmi spunea asta din priviri, ca o poruncă mută. Dar eu am tăcut. Manuela Solara a întrebat pe neaşteptate, săgetându-i pe cei din jur cu o privire nemulţumită: *ce cald e, simţiţi şi voi?*

---

[7] Joc de cuvinte intraductibil, assunzione înseamnă deopotrivă angajare şi înălţare (N.t.).

93.

Elisa, la fel ca mama, n-a suportat probabil să-mi pierd prestigiul. Dar în timp ce mama a tăcut mâlc, ea mi s-a adresat radioasă, voioasă, ca să mă facă să înţeleg că rămâneam extraordinara ei soră mai mare, de care va fi mereu mândră. *Trebuie să-ţi dau ceva,* a zis, şi a adăugat, cu felul ei vesel cu care sărea de la un subiect la altul: *ai zburat vreodată cu avionul*? am răspuns că nu. *Cum este posibil? Este.* S-a dovedit că, dintre cei prezenţi, numai Pietro zburase, şi încă de mai multe ori, dar a vorbit despre asta ca şi cum n-ar fi mare lucru. În schimb, pentru Elisa fusese o experienţă minunată, la fel şi pentru Marcello. Un zbor lung până în Germania din motive de muncă şi de plăcere. Elisei la început îi fusese puţin frică, simţise izbituri şi zgâlţâieli, un jet de aer îngheţat o lovise drept în cap de parcă voia să i-l găurească. Apoi văzuse pe hublou nişte nori foarte albi în jos şi un cer foarte albastru în sus. Astfel aflase că dincolo de nori e mereu vreme frumoasă şi că de sus pământul era verde şi albastru şi violet şi strălucind de zăpadă când treceai pe deasupra munţilor. M-a întrebat:

— Ghici cu cine ne-am întâlnit la Düsseldorf.

Am murmurat nemulţumită de tot:

— Nu ştiu, Elisa, spune-mi.

— Cu Antonio.

— Aha.

— M-a rugat mult să-ţi transmit salutări.

— E bine?

— Foarte bine. Mi-a dat un cadou pentru tine.

Deci asta trebuia să-mi dea, un cadou de la Antonio. S-a ridicat, s-a dus în grabă să-l ia. Marcello m-a privit distrat, iar Pietro a întrebat:

— Cine e Antonio?

— Un angajat de-al nostru, a zis Marcello.

— Un logodnic al soţiei dumneavoastră, a zis Michele râzând. Vremurile s-au schimbat, profesore, astăzi femeile au foarte mulţi logodnici şi se laudă cu asta mai rău decât bărbaţii. Dumneavoastră câte logodnice aţi avut?

Pietro a zis serios:

— Niciuna, am iubit-o numai pe soţia mea.

— Mincinosule, a exclamat Michele foarte relaxat, pot să vă spun la ureche câte logodnice am avut eu?

S-a ridicat şi, urmărit de privirea scârbită a Gigliolei, s-a dus în spatele soţului meu, i-a şoptit ceva.

— Incredibil, a exclamat Pietro prudent ironic.

Au râs împreună.

Între timp s-a întors Elisa, mi-a întins un pachet ambalat.

— Deschide-l.

— Tu ştii deja ce e înăuntru? am întrebat perplexă.

— Ştim amândoi, a zis Marcello, dar sperăm că tu nu ştii.

Am desfăcut pachetul. Mi-am dat seama, în timp ce făceam asta, că toţi se uitau la mine. Lila, mai ales, mă privea pieziş, încordată, ca şi cum s-ar fi aşteptat să ţâşnească din el un şarpe. Când şi-au dat seama că Antonio, fiul Melinei nebuna, sluga semianalfabetă şi violentă a fraţilor Solara, logodnicul meu din adolescenţă, nu-mi trimisese cadou nimic frumos, nimic emoţionant, nimic care să facă aluzie la trecut, ci doar o carte, au părut dezamăgiţi. Apoi au văzut că mie, în schimb, îmi pierea culoarea din obraji, că priveam coperta cu o bucurie pe care nu reuşeam să mi-o controlez. Nu era o carte oarecare. Era cartea *mea.* Era traducerea germană a romanului meu, la şase ani după publicarea lui în Italia. Pentru prima oară mi se întâmpla să asist la spectacolul – spectacolul, da – cuvintelor mele care dansau sub ochii mei într-o limbă străină.

— Nu ştiai nimic? a întrebat Elisa fericită.

— Nu.

— Şi te bucuri?

— Mă bucur foarte mult.

Sora mea i-a anunţat pe toţi cu mândrie:

— Este romanul pe care l-a scris Lenuccia, dar în cuvinte germane.

Şi mama s-a înroşit de satisfacţie, a zis:

— Aţi văzut ce faimoasă e?

Gigliola mi-a luat cartea, a răsfoit-o, a murmurat uimită: *singurul lucru care se înţelege este* Elena Greco. Lila atunci a întins mâna în mod imperativ, i-a făcut semn să i-o dea. I-am văzut în ochi curiozitatea, dorinţa de a atinge şi de a privi şi a citi limba necunoscută care mă luase pe aripi şi mă transportase foarte departe. I-am văzut nevoia urgentă de a ţine acel obiect, o nevoie urgentă pe care am recunoscut-o, o avea de când era

mică, şi m-a înduioşat. Dar Gigliola a avut o izbucnire furioasă, a tras cartea înapoi ca să nu i-o ia şi a zis:

— Aşteaptă, acum e la mine. Ce e, ştii şi germană?

Şi Lila şi-a retras mâna, a dat din cap că nu şi Gigliola a exclamat:

— Atunci nu fi enervantă, lasă-mă să mă uit: vreau să văd cum trebuie ce a fost în stare să facă Lenuccia.

Apoi, în liniştea generală, a învârtit cartea în mâini cu satisfacţie. A răsfoit paginile una după alta, lent, ca şi cum ar fi citit cinci rânduri aici, patru dincolo. Până când mi-a zis cu o voce ameţită de vin, întinzându-mi-o:

— Bravo, Lenù, felicitări pentru tot, cartea, soţul, fetele. Cineva crede că te cunoaştem numai noi, în schimb, te cunosc chiar şi nemţii. Ceea ce ai obţinut, ai meritat, ai obţinut cu efort, fără să faci rău nimănui, fără să freci menta cu soţii altora. Mulţumesc, acum chiar trebuie să plec, noapte bună.

S-a ridicat cu greu oftând, devenise şi mai lentă din cauza vinului. A urlat la copii: *mişcaţi-vă* şi ei au protestat, cel mai mare a zis ceva vulgar în dialect, ea i-a tras o palmă şi l-a târât spre uşa de intrare. Michele a clătinat din cap zâmbind; a bombănit: *numai belele am avut cu dobitoaca asta, nu poate fără să-mi strice mereu ziua.* Apoi a zis calm: *aşteaptă, Gigliò, unde fugi, trebuie mai întâi să mâncăm desertul făcut de tatăl tău, pe urmă mergem.* Şi copiii, într-o clipită, încurajaţi de cuvintele tatălui, s-au agitat şi s-au întors la masă. Gigliola, în schimb, a continuat cu un mers greoi spre uşă, spunând ţâfnoasă: *plec singură, nu mă simt bine.* Dar atunci Michele a zbierat cu o voce puternică, încărcată de violenţă: *aşază-te imediat* şi ea s-a blocat ca şi cum propoziţia aceea i-ar fi paralizat picioarele. Elisa a sărit de pe scaun şi a murmurat: *vino, hai cu mine să luăm tortul.* A luat-o de braţ, a tras-o spre bucătărie. Eu am liniştit-o pe Dede cu privirea, o speriase ţipătul lui Michele. Apoi i-am întins cartea Lilei, i-am zis: *vrei s-o vezi?* Ea a făcut semn că nu, strâmbându-se nepăsătoare.

94.

— În ce loc am ajuns? a întrebat Pietro pe jumătate

scandalizat, pe jumătate amuzat când, odată culcate fetele, ne-am închis în camera pe care Elisa ne-o repartizase.

Voia să glumească în legătură cu momentele cele mai incredibile ale serii, dar eu l-am atacat, ne-am certat în şoaptă. Eram foarte supărată pe el, pe toţi, pe mine însămi. Din sentimentul haotic pe care-l aveam în mine se năştea din nou dorinţa ca Lila să fie bolnavă şi să moară. Nu din ură, ţineam tot mai mult la ea, n-aş fi fost niciodată în stare s-o urăsc. Dar nu suportam golul rămas după retragerea ei. *Cum ţi-a venit în minte,* i-am zis lui Pietro, *să accepţi să ne ia bagajele, să le aducă aici, să ne mute, poruncitor, în această casai* şi el: *nu ştiam ce fel de oameni sunt. Nu,* am şuierat eu printre dinţi, *e din cauză că niciodată nu m-ai ascultat, ţi-am zis întotdeauna cine sunt ei şi de unde vin.*

Ne-am certat îndelung, a încercat să mă liniştească, i-am zis tot ce mi-a venit la gură. I-am zis că era prea timid, că se lăsase călcat în picioare, că ştia să se împotrivească numai faţă de oameni bine educaţi din mediul lui, că nu mai aveam încredere în el, că nu aveam încredere nici în mama lui, cum oare de mai bine de doi ani apăruse cartea mea în Germania şi editura nu-mi zisese nimic, în ce alte ţări fusese publicată fără ca eu să ştiu nimic, voiam să merg până în pânzele albe cu povestea aia etc. El, ca să mă îmbuneze, s-a declarat de acord, mai mult, m-a invitat să sun a doua zi dimineaţă la mama lui şi la editură. Apoi a arătat o mare simpatie pentru ceea ce a numit mediul popular în care mă născusem şi crescusem. A şoptit că mama mea era o persoană generoasă şi foarte inteligentă, a avut cuvinte de simpatie pentru tata, Elisa, Gigliola, Enzo. Dar a schimbat brusc tonul când a trecut la fraţii Solara: i-a definit drept doi nemernici, doi şmecheri perfizi, doi delincvenţi mieroşi. Şi în cele din urmă a vorbit despre Lila. A zis uşor: *e cea care m-a tulburat mai mult. Mi-am dat seama,* am izbucnit, *ai vorbit cu ea toată seara.* Dar Pietro a clătinat energic din cap, a precizat, surprinzător, că Lila i se păruse persoana cea mai dezagreabilă. A zis că nu era deloc prietena mea, că mă detesta, că era, da, extraordinar de inteligentă, că era, da, foarte captivantă, dar inteligenţa ei era una prost utilizată – inteligenţa malignă care seamănă discordie şi urăşte viaţa – şi farmecul ei era cel mai insuportabil, farmecul care supune şi împinge la ruină. Chiar aşa.

La început l-am ascultat, prefăcându-mă că nu sunt de acord, dar în realitate eram bucuroasă. Mă înşelasem, aşadar, Lila nu reuşise să-l impresioneze. Pietro era un om antrenat să perceapă orice subtext şi înţelesese cu uşurinţă laturile ei neplăcute. Dar în curând mi s-a părut că exagerează. A zis: *nu înţeleg cum relaţia asta a voastră a putut să reziste atât, în mod evident vă ascundeţi cu mare grijă tot ceea ce ar putea s-o distrugă.* Şi a adăugat: *fie n-am înţeles nimic din ea – şi e posibil, n-o cunosc –, fie n-am înţeles nimic din tine, şi asta e mai îngrijorător.* La final, a rostit cuvintele cele mai urâte: *ea şi Michele ăla sunt făcuţi unul pentru altul, dacă nu sunt deja amanţi, or să devină.* Atunci m-am răzvrătit. Am şuierat că nu suportam tonul lui îngâmfat de burghez supercult, că ar fi făcut bine să nu mai vorbească niciodată despre prietena mea în felul acela, că nu înţelesese nimic. Şi în timp ce vorbeam mi s-a părut că intuiesc un lucru pe care în acel moment nici el nu-l ştia: Lila îl impresionase şi încă cum. Pietro îşi dăduse seama într-o măsură copleşitoare că era excepţională, iar acum se speriase de asta şi simţea nevoia s-o defăimeze. Nu se temea pentru el, cred, ci pentru mine şi pentru relaţia noastră. Îi era teamă că ea, chiar de la distanţă, o să mă smulgă de lângă el, o să ne distrugă. Şi ca să mă protejeze exagera, stropea cu noroi, voia în mod confuz să mă dezguste şi s-o alung din viaţa mea. Am murmurat *noapte bună,* m-am întors pe cealaltă parte.

95.

A doua zi m-am trezit foarte devreme, am făcut bagajele. Voiam să mă întorc imediat la Florenţa. Dar n-am reuşit. Marcello a zis că îi promisese fratelui său să ne ducă la Acerra. Pentru că Pietro, oricât îi dădeam de înţeles că voiam să plec, s-a arătat disponibil, le-am lăsat pe fete cu Elisa şi matahala aia ne-a dus cu maşina până la o clădire joasă şi lungă, de culoare galbenă, un depozit imens de pantofi. Eu am tăcut tot drumul, în timp ce Pietro punea întrebări despre afacerile familiei Solara în Germania. Marcello o dădea la întors cu fraze dezlânate de genul: *Italia, Germania, lumea, profesore, eu sunt mai comunist decât comuniştii, mai revoluţionar decât revoluţionarii. Dacă s-*

ar putea doborî, rade totul de pe faţa pământului şi reconstrui fiecare lucru de la capăt, eu aş fi în primul rând. Oricum, a adăugat, uitându-se la mine în oglinda retrovizoare, aşteptând să-l aprob, *pentru mine iubirea e cea mai importantă.*

Odată ajunşi la destinaţie, ne-a dus într-o încăpere cu tavanul jos, luminată de neoane. M-a izbit mirosul puternic de tuş, de praf, de benzi izolatoare supra-încălzite, amestecat cu cel al pieilor şi al cremei de pantofi. *Iată,* a zis Marcello, *aici e chestia asta închiriată de Michele.* Am privit în jur, la maşină nu era nimeni. Sistemul 3 era complet anonim, un mobilier fără farmec, lipit de un perete: panouri metalice, butoane, un întrerupător roşu, o consolă din lemn, tastaturi. *Nu înţeleg nimic,* a zis Marcello, *astea sunt treburi pe care le ştie Lina, dar ea nu are program fix, se plimbă tot timpul.* Pietro a studiat atent panourile, butoanele, fiecare lucru, dar era evident că modernitatea îl dezamăgea, cu atât mai mult cu cât la fiecare întrebare a lui, Marcello răspundea: *sunt treburile fratelui meu, eu am alte belele pe cap.*

Lila a apărut când eram pe punctul de a pleca. Era împreună cu două tinere care cărau nişte recipiente de metal. Părea iritată, le comanda cu multă autoritate. Cum şi-a dat seama că suntem acolo, a schimbat tonul, a devenit amabilă, dar în mod forţat, de parcă o parte a creierului ei se zbătea, întinzându-se mânios spre alte lucruri urgente legate de muncă. L-a ignorat pe Marcello, dar i s-a adresat lui Pietro ca şi cum ar fi vorbit şi cu mine. *Ce vă interesează pe voi chestia asta,* a zis arogantă, *dacă chiar ţineţi morţiş, facem schimb: voi munciţi aici şi eu mă ocup de treburile voastre, romanele, picturile, antichităţile.* Am avut din nou impresia că îmbătrânise mai mult decât mine, nu doar la înfăţişare, ci şi în mişcări, în voce, în alegerea nu prea strălucită a tonului, vag plictisit, cu care ne-a explicat nu doar funcţionarea Sistemului şi a diverselor maşini, ci şi cartelele magnetice, benzile, dischetele şi alte noutăţi care urmau să sosească, de genul calculatoare de birou pe care oricine le putea ţine acasă pentru uz personal. Nu mai era Lila care vorbea la telefon despre noul loc de muncă pe un ton infantil şi părea foarte departe de entuziasmul lui Enzo. Se comporta ca o angajată foarte competentă căreia patronul îi jucase un renghi, adică ne adusese pe noi în vizită. N-a folosit deloc un ton prietenos cu mine, n-a glumit niciodată cu Pietro. La sfârşit, le-a

obligat pe fete să-i arate soţului meu cum funcţiona maşina de perforat, apoi m-a împins pe hol şi a zis:

— Deci? Ai felicitat-o pe Elisa? Se doarme bine acasă la Marcello? Eşti bucuroasă că bătrâna vrăjitoare a împlinit şaizeci de ani?

Am replicat nervoasă:

— Dacă sora mea vrea aşa, ce pot să-i fac, să-i sparg capul?

— Vezi? În poveşti faci cum vrei şi în realitate faci cum poţi.

— Nu e adevărat. Cine te obligă să te laşi folosită de Michele?

— Eu mă folosesc de el, nu el de mine.

— Îţi faci iluzii.

— Aşteaptă şi ai să vezi.

— Ce vrei să văd, Lila, las-o baltă.

— Îţi repet, nu-mi placi când faci aşa. Nu mai ştii nimic despre noi, aşa că e mai bine să taci.

— Vrei să spui că te pot critica doar dacă locuiesc la Napoli?

— Napoli, Florenţa: nu faci nimic nicăieri, Lenù.

— Cine zice asta?

— Faptele.

— Faptele mele le cunosc eu, nu tu.

Eram încordată, iar ea şi-a dat seama. S-a strâmbat conciliant.

— Mă scoţi din sărite şi spun lucruri pe care nu le gândesc. Ai făcut bine că ai plecat din Napoli, ai făcut foarte bine. În schimb, ştii cine s-a întors?

— Cine?

— Nino.

Am simţit că vestea mă arde la inimă.

— I-auzi.

— Mi-a spus Marisa. A obţinut o catedră la universitate.

— Nu se simţea bine la Milano?

Lila a mijit ochii.

— S-a căsătorit cu una de pe strada Tasso care e rudă cu jumătate din Banco di Napoli. Au un fiu de un an.

Nu ştiu dacă m-a afectat vestea, în mod sigur m-am forţat s-o cred.

— Chiar s-a căsătorit?

— Da.

Am privit-o ca să înţeleg ce avea în minte.

— Ai de gând să-l revezi?

— Nu. Dar dacă se întâmplă să-l întâlnesc, vreau să-i spun că Gennaro nu e al lui.

96.

Mi-a zis asta şi alte câteva lucruri fără legătură între ele. *Felicitări, ai un soţ frumos şi inteligent, vorbeşte ca un om religios chiar dacă nu crede, cunoaşte toată istoria antică şi pe cea modernă, mai ales ştie o grămadă de lucruri despre Napoli, mi-a fost ruşine, sunt napolitană, dar nu ştiu nimic. Gennaro creşte, de el se ocupă mai mult mama decât mine, la şcoală e bun. Cu Enzo merge bine, muncim mult, ne vedem puţin. Stefano, în schimb, s-a ruinat cu propriile lui mâini: carabinierii i-au găsit în depozit marfă furată, nu ştiu ce exact, a fost arestat; acum a ieşit, dar trebuie să fie atent. Nu mai are nimic, eu îi dau bani lui, nu el mie. Vezi cum se schimbă lucrurile: dacă rămâneam doamna Carracci, eram ruinată, ajungeam la faliment, ca toată familia Carracci; în schimb, sunt Raffaella Cerullo şi conduc centrul informatic pentru Michele Solara cu patru sute douăzeci de mii de lire pe lună. Drept urmare mama mă tratează ca pe o regină, tata mi-a iertat totul, fratele meu stoarce bani de la mine, Pinuccia zice că ţine aşa de mult la mine, copiii lor îmi spun* mătuşică. *Dar e o muncă plicticoasă, complet opusă faţă de cum mi se părea la început: totul e încă foarte lent, se pierde o grămadă de timp. Să sperăm că sosesc în curând maşinile cele noi care vor fi mult mai rapide. Sau poate nu. Viteza înghite totul, ca atunci când sunt fotografiile mişcate. Alfonso a folosit expresia asta, i se părea amuzant, a zis că a ieşit mişcat, fără linii clare de contur. În ultima vreme îmi vorbeşte încontinuu de prietenie. Vrea să-mi fie prieten bun, ar vrea să mă tragă la indigo, jură că i-ar plăcea să fie o femeie ca mine. Ce femeie,* i-am spus, *tu eşti bărbat, Alfò, nu ştii nimic despre cum sunt eu şi chiar dacă suntem prieteni şi mă observi şi mă spionezi şi mă copiezi, nu vei şti niciodată nimic. Atunci –* s-a distrat el – *cum să fac, eu sufăr pentru că sunt cum sunt. Şi mi-a mărturisit că ţine la Michele dintotdeauna – la Michele Solara, da – şi ar dori să-i placă aşa cum, după el, îi plac eu. Tu înţelegi, Lenù, ce li se întâmplă oamenilor: avem prea multe*

chestii în noi şi asta ne umflă, ne distruge. Bine, i-am spus, *vom fi prieteni, dar să-ţi iasă din minte că poţi fi femeie la fel ca mine. Tot ce poţi fi e femeia pe care v-o imaginaţi voi, bărbaţii. Poţi să mă copiezi, să-mi faci portretul identic, cum fac artiştii, dar eu o să rămân cu treburile mele, iar tu cu ale tale. Ah, Lenù, ce ni se întâmplă tuturor, suntem precum ţevile când îngheaţă apa, ce lucru urât e mintea nemulţumită. Îţi aminteşti ce am făcut noi două cu fotografia mea în rochie de mireasă? Vreau să continui pe drumul ăla. Vine ziua în care mă reduc toată la scheme, devin o bandă găurită şi nu mai sunt de găsit nicăieri.*

Mici râsete, atâta tot. Pălăvrăgelile alea de pe hol mi-au confirmat faptul că relaţia noastră nu mai avea niciun strop de intimitate. Se redusese la veşti concise, detalii vagi, replici răutăcioase, cuvinte în libertate, nicio dezvăluire de fapte şi de gânduri numai pentru mine. Viaţa Lilei era acum a ei şi gata, părea că nu vrea s-o pună la comun cu nimeni. Inutil să insist cu întrebări precum: *ce ştii de Pasquale, unde a ajuns, ce legătură ai tu cu moartea lui Soccavo, cu împuşcarea în picior a lui Filippo, ce te-a determinat să accepţi propunerea lui Michele, ce vrei să faci cu dependenţa asta a lui de tine.* Lila se retrăsese în ceva de nemărturisit, nicio curiozitate de-a mea nu se mai putea transforma în dialog, mi-ar fi spus: *ce-ţi trece prin minte, eşti nebună, Michele, dependent de mine, Soccavo, dar ce tot spui?* Chiar şi astăzi, în timp ce scriu, îmi dau seama că n-am suficiente elemente ca să trec la *Lila s-a dus, Lila a făcut, Lila s-a întâlnit, Lila a planificat.* Şi totuşi, în timp ce mă întorceam cu maşina la Florenţa, am avut impresia că acolo, în cartier, între înapoiere şi modernitate, ea are mai multă istorie decât mine. Câte lucruri pierdusem plecând, crezând că sunt destinată cine ştie cărei vieţi glorioase. Lila, care rămăsese, avea un loc de muncă foarte nou, câştiga mult, acţiona în deplină libertate şi după nişte planuri care se dovedeau indescifrabile. Ţinea mult la fiul ei, i se dedicase foarte mult în primii ani de viaţă şi încă avea grijă de el; dar părea capabilă să se elibereze de el cum şi când voia, el nu-i crea neliniştile pe care mi le creau fetele mele. Rupsese legătura cu familia ei şi totuşi îşi asuma povara şi responsabilitatea ei de fiecare dată când putea. Se ocupa de Stefano care căzuse în dizgraţie, dar fără nicio reapropiere. Îi detesta pe fraţii Solara şi totuşi li se supunea. Era ironică la adresa lui Alfonso şi totuşi îi era prietenă. Zicea că nu voia să-l

revadă pe Nino, dar ştiam că nu era aşa, că l-ar fi revăzut bucuroasă. Viaţa ei era una agitată, a mea era statică, în timp ce Pietro conducea în tăcere şi fetele se certau între ele, m-am gândit mult la ea şi la Nino, la ce s-ar fi putut întâmpla. *Va fi din nou al Lilei,* am profeţit eu, *va face în aşa fel încât să-l reîntâlnească, îl va condiţiona cum numai ea ştie s-o facă, îl va îndepărta de soţie şi de fiu, îl va folosi în războiul ei împotriva cine ştie cui, îl va îndemna să divorţeze şi, între timp, se va elibera de Michele după ce-i va fi luat mulţi bani şi-l va părăsi pe Enzo şi în sfârşit se va decide să divorţeze de Stefano şi poate că se va căsători cu Nino, poate că nu, dar în mod sigur îşi vor însuma inteligenţele şi cine ştie ce vor deveni împreună.*

A deveni. Era un verb care mă obsedase întotdeauna, dar mi-am dat seama de asta pentru prima oară doar în acea împrejurare. *Eu voiam să devin,* chiar dacă nu ştiusem niciodată ce. Şi *devenisem*, asta era sigur, dar fără un obiect, fără o pasiune reală, fără o ambiţie determinată. Îmi dorisem să devin ceva – iată ideea de bază – numai pentru că mă temeam că Lila o să devină cine ştie cine şi eu o să rămân în urmă. *Devenirea mea era devenire în urma lăsată de ea.* Trebuia să reîncep *să devin,* dar pentru mine, ca adultă, în afara ei.

97.

Am sunat-o pe Adele cum am ajuns acasă, ca să aflu despre traducerea în germană pe care o primisem de la Antonio. A fost uluită, nici măcar ea nu ştia nimic, a sunat la editură. Mi-a telefonat la scurt timp ca să-mi spună că nu numai în Germania apăruse cartea, ci şi în Franţa şi în Spania. *Atunci* – am spus – *ce trebuie să fac?* Adele a răspuns perplexă: *nimic, să fii bucuroasă. Desigur,* am murmurat, *sunt* foarte *bucuroasă, dar din punct de vedere practic, ce ştiu eu, trebuie să plec, s-o promovez în străinătate?* Ea mi-a răspuns cu afecţiune: *nu trebuie să faci nimic, Elena, cartea, din păcate, nu s-a vândut nicăieri.*

M-am deprimat. I-am sâcâit pe cei de la editură, le-am cerut să-mi dea informaţii precise despre traduceri, m-am înfuriat pentru că nimeni nu se preocupase să mă ţină la curent, am

ajuns să-i spun unei angajate indolente: *am aflat despre ediţia germană nu de la voi, ci de la un prieten semianalfabet: sunteţi capabili sau nu să vă faceţi treaba*? apoi mi-am cerut scuze, m-am simţit o proastă. Au sosit, unul după altul, exemplarul în franceză, cel în spaniolă, un exemplar în germană fără aspectul boţit al celui trimis de Antonio. Erau nişte ediţii urâte: pe copertă se găseau două femei în rochii negre, bărbaţi cu mustaţă în potcoavă şi bască pe cap, rufe întinse la uscat. Le-am răsfoit, i le-am arătat lui Pietro, le-am aşezat pe un raft printre alte romane. Hârtie mută, hârtie inutilă.

A început o perioadă lipsită de energie, de mare nemulţumire. O sunam în fiecare zi pe Elisa ca să aflu dacă Marcello era tot de treabă, dacă hotărâseră să se căsătorească. Ea îmi ţinea piept cu râsete ghiduşe şi poveşti cu viaţa ei plină de veselie, de călătorii în maşină sau cu avionul, cu prosperitate crescândă pentru fraţii noştri, cu bunăstare pentru tatăl nostru şi mama noastră. Acum, uneori, o invidiam. Eram obosită, irascibilă. Elsa se îmbolnăvea în permanenţă, Dede pretindea atenţie, Pietro pierdea timpul fără să-şi ducă la bun sfârşit cartea. Mă înfuriam din nimic. Urlam la fete, mă certam cu soţul meu. Rezultatul a fost că toţi trei se temeau de mine. Fetele, dacă doar treceam prin faţa camerei lor, întrerupeau joaca, mă priveau alarmate, iar Pietro petrecea tot mai mult timp la biblioteca universităţii în loc să studieze acasă. Pleca dimineaţa devreme, se întorcea seara. Când revenea acasă părea să poarte în spinare semnele conflictelor despre care eu, exclusă de-acum din orice activitate publică, citeam doar în ziare: fasciştii care înjunghiau şi omorau oameni, comuniştii care nu erau cu nimic mai prejos, poliţia care primise dreptul să tragă şi o făcea şi aici, la Florenţa. Până când s-a întâmplat previzibilul: Pietro s-a trezit în mijlocul unui episod neplăcut despre care s-a vorbit mult în ziare. L-a picat pe un tânăr cu un nume important şi foarte implicat în luptele studenţeşti, care l-a insultat în faţa tuturor şi l-a ameninţat cu pistolul. Pietro, conform povestirii pe care n-am auzit-o de la el, ci de la o cunoştinţă de-a noastră – o versiune nu la prima mână, ea nu era prezentă –, a notat cu calm examenul *picat,* i-a întins carnetul băiatului şi i-a zis cam aşa: *ori trageţi pe bune, ori faceţi bine şi descotorosiţi-vă imediat de arma aceea, fiindcă într-un minut o să ies de aici şi o să mă duc să vă reclam.* Băiatul a continuat câteva minute bune să-l ameninţe cu pistolul

în faţă, apoi l-a băgat în buzunar, a luat carnetul şi a fugit. După câteva minute, Pietro s-a dus la carabinieri şi studentul a fost arestat. Dar povestea nu s-a încheiat acolo. Familia tânărului nu i s-a adresat lui, ci tatălui său, ca să-şi convingă fiul să-şi retragă reclamaţia. Profesorul Guido Airota a încercat să-şi convingă fiul, au fost lungi conversaţii la telefon în timpul cărora, cu o oarecare uimire, am simţit că bătrânul îşi pierdea calmul şi ridica vocea. Dar Pietro n-a cedat. Aşa că l-am înfruntat foarte agitată, l-am întrebat:

— Îţi dai seama de felul în care te comporţi?

— Ce ar trebui să fac?

— Să potoleşti tensiunea.

— Nu te înţeleg.

— Nu *vrei* să mă înţelegi. Eşti identic cu profesorii noştri din Pisa, cei mai insuportabili.

— Nu cred.

— Ba da. Ai uitat cum am muncit inutil ca să urmăm cursuri fără sens şi să trecem examene inutile?

— Cursul meu nu este unul fără sens.

— Ai face bine să-i întrebi pe studenţii tăi.

— Ceri părerea cuiva care are competenţa să ţi-o dea.

— Mie mi-ai fi cerut-o dacă aş fi fost studenta ta?

— Am relaţii excelente cu cine învaţă.

— Adică îţi plac cei care dau din coadă?

— Ţie îţi plac cei care fac pe fanfaronii, ca prietena ta din Napoli?

— Da.

— Şi atunci de ce ai fost mereu cea mai supusă?

M-am tulburat.

— Pentru că eram săracă şi mi se părea un miracol că am ajuns până acolo.

— Ei bine, băiatul acela nu are nimic în comun cu tine.

— Nici tu nu ai nimic în comun cu mine.

— Ce vrei să spui?

N-am răspuns, am şovăit. Dar pe urmă m-am înfuriat din nou, l-am criticat iarăşi pentru intransigenţa lui şi i-am zis: *dat fiind că deja îl picaseşi, ce sens a avut să-l denunţi?* El a bombănit: *a comis o infracţiune.* Eu: *se juca speriindu-te, e un copil.* A răspuns rece: *pistolul acela e o armă, nu o jucărie, şi a fost furată, împreună cu alte arme, acum şapte ani, dintr-o cazarmă*

a carabinierilor din Rovezzano. Am zis: *băiatul nu a tras.* A izbucnit: *arma era încărcată, dacă ar fi făcut-o? N-a făcut-o,* am urlat la el. A ridicat şi el vocea: *ca să-l denunţ trebuia să aştept să mă împuşte?* Am zbierat: *nu ţipa, ai nervii făcuţi zob.* Mi-a răspuns: *ocupă-te mai bine de nervii tăi.* Şi a fost inutil să-i explic, foarte agitată, că deşi cuvintele şi tonurile care-mi veneau erau polemice, în realitate situaţia aceea mi se părea foarte periculoasă şi eram îngrijorată. *Mi-e teamă pentru tine,* am zis, *pentru fete, pentru mine.* Dar el nu m-a consolat. S-a închis în camera lui şi a încercat să lucreze la carte. Abia după câteva săptămâni mi-a zis că veniseră să-l caute de câteva ori doi poliţişti în civil şi că îi ceruseră informaţii despre unii studenţi, îi arătaseră nişte fotografii. Prima oară el îi primise cu amabilitate şi tot cu amabilitate îi lăsase să plece fără să le dea nicio informaţie. A doua oară întrebase:

— Aceşti tineri au comis infracţiuni?

— Nu, deocamdată nu.

— Şi atunci ce vreţi de la mine?

Îi condusese la uşă cu toată politeţea arogantă de care era el în stare.

98.

Lila n-a sunat niciodată, luni în şir, era probabil foarte ocupată. Nici eu nu am căutat-o, deşi simţeam nevoia. Ca să atenuez senzaţia de gol, am încercat să strâng şi mai mult legătura cu Mariarosa, dar obstacolele erau numeroase. Acasă la cumnata mea locuia deja, în mod permanent, Franco, iar lui Pietro nu-i plăcea nici să mă ataşez prea mult de sora lui, nici să mă întâlnesc prea des cu fostul meu logodnic. Dacă rămâneam mai mult de o zi la Milano, dispoziţia lui se înrăutăţea, nenorocirile închipuite se multiplicau, tensiunile creşteau. În plus, Franco însuşi, care, în general, nu ieşea niciodată cu excepţia tratamentelor medicale de care avea nevoie în continuare, nu se bucura de prezenţa mea, se arăta deranjat de vocile prea subţiri ale fetelor, uneori dispărea din casă, alarmând-o atât pe Mariarosa, cât şi pe mine. Cumnata mea, în plus, era extrem de ocupată şi, mai ales, era înconjurată

permanent de femei. Apartamentul ei era un fel de centru de întâlnire, primea pe oricine, intelectuali, doamne bine, muncitoare care fugeau de parteneri violenţi, fete dezorientate, aşa că nu prea avea timp pentru mine. Şi oricum era mult prea prietenă cu toate că să mă pot simţi sigură de legătura noastră. Şi totuşi, în casa ei, timp de câteva zile, mi se reaprindea dorinţa de a învăţa, uneori de a scrie. Sau, mai bine zis, mi se părea că sunt în stare.

Discutam mult despre noi. Dar, deşi eram toate femei – Franco, dacă nu fugea de acasă, stătea închis în camera lui –, făceam mari eforturi să înţelegem ce este femeia. Toate gesturile sau gândurile sau discursurile sau visele noastre, odată analizate în profunzime, păreau că nu ne mai aparţin. Şi această sondare le exaspera pe cele mai fragile, care nu suportau bine excesul autoreflexiv şi considerau că pentru a o apuca pe calea libertăţii era de ajuns, pur şi simplu, să renunţi la bărbaţi. Erau vremuri agitate, se unduiau ca un val. Multe dintre noi se temeau de întoarcerea la calmul monoton şi rămâneau pe coamă ţinându-se de formulări extreme şi privind în jos cu frică şi cu mânie. Când s-a aflat că serviciul de ordine al partidului *Lotta Continua* le săltase în dubă pe femeile de la o demonstraţie separatistă, spiritele s-au încins până în punctul în care, dacă vreuna dintre cele mai rigide afla că Mariarosa avea în casă un bărbat – lucru cu care ea nu se lăuda, dar nici nu-l ascundea –, discuţia devenea feroce, despărţirile dramatice.

Detestam momentele alea. Eu căutam stimuli, nu conflicte, ipoteze de cercetare, nu dogme. Sau, cel puţin, aşa îmi spuneam mie însămi, uneori şi Mariarosei, care mă asculta în tăcere. Cu o astfel de ocazie am reuşit să-i vorbesc despre relaţia mea cu Franco în vremurile de la Şcoala Normală, despre ce însemnase pentru mine. *Îi sunt recunoscătoare,* i-am zis, *am învăţat mult de la el şi îmi pare rău că acum mă tratează pe mine şi pe fetele mele cu răceală.* M-am gândit puţin, apoi am continuat: *poate că există ceva care nu merge în această dorinţă a bărbaţilor de a ne instrui; eram o fetiţă pe atunci şi nu-mi dădeam seama că, în acea dorinţă a lui de a mă transforma, se afla dovada că nu-i plăceam cum eram, voia să fiu o alta, sau mai bine zis: nu-şi dorea o femeie şi gata, ci o femeie cum îşi imagina că poate fi el însuşi dacă ar fi fost femeie. Pentru Franco,* am zis, *eram o posibilitate de a cuceri partea feminină,*

de a o lua în posesie: constituiam dovada omnipotenţei lui, demonstraţia faptului că ştia să fie nu doar bărbat în modul adecvat, ci şi femeie. Şi astăzi, când nu mă mai percepe ca o parte din el, se simte trădat.

Chiar aşa m-am exprimat. Şi Mariarosa m-a ascultat cu un interes autentic, nu cu cel puţin prefăcut pe care îl arăta faţă de toate celelalte. *Scrie ceva pe această temă,* m-a îmboldit. S-a emoţionat, a murmurat că pe Franco despre care vorbisem eu nu apucase să-l cunoască. Apoi a adăugat: *poate că a fost mai bine, nu m-aş fi îndrăgostit niciodată de el, îi detest pe bărbaţii prea inteligenţi care îmi spun cum trebuie să fiu; îl prefer pe bărbatul acesta bolnav şi gânditor pe care l-am luat la mine în casă şi de care am grijă.* Apoi a insistat: *aşterne în scris ce mi-ai povestit.*

Am făcut semn că da şi, cumva un pic neliniştită, bucuroasă de laudă, dar şi stingherită, am zis ceva despre relaţia cu Pietro, despre cum încerca să-mi impună modul lui de a vedea lucrurile. Mariarosa, de data asta, a izbucnit în râs şi tonul aproape solemn al conversaţiei noastre s-a schimbat*. Îl compari pe Pietro cu Franco? Glumeşti,* a zis, *Pietro de-abia se descurcă cu propria lui virilitate. Vrei să ştii ceva? Aş fi jurat că n-o să te căsătoreşti cu el. Aş fi jurat că, dacă ai s-o faci, o să-l părăseşti într-un an. Aş fi jurat că o te păzeşti bine să nu faci copii. Faptul că sunteţi încă împreună mi se pare un miracol. Eşti chiar o fată de treabă, biata de tine.*

99.

Mă aflam, aşadar, în acest punct: sora soţului meu considera căsnicia mea o greşeală şi mi-o spunea în faţă. Nu ştiam dacă să râd sau să plâng, mi s-a părut confirmarea ultimă şi imparţială a disconfortului meu conjugal. De altfel, ce se putea face? Îmi spuneam că maturitatea consta în a accepta cursul pe care-l luase existenţa fără să te agiţi prea mult. Însemna o incizie între acţiunea practică cotidiană şi însuşirile teoretice, te învăţa să te vezi, să te cunoşti în aşteptarea marilor schimbări. Zi după zi m-am liniştit. Fiica mea Dede mergea, puţin anticipat, în clasa întâi, ştiind deja să citească şi să scrie; fiica mea Elsa era fericită

să rămână singură cu mine toată dimineaţa în casa liniştită; soţul meu, deşi era cel mai plictisitor dintre universitari, părea în sfârşit că se apropie de finalul celei de-a doua cărţi care promitea să fie şi mai importantă decât prima; şi eu eram doamna Airota, Elena Airota, o femeie tristă şi docilă şi care, totuşi, îmboldită de cumnata ei, dar şi ca să-şi combată depresia, începuse să studieze aproape în secret despre inventarea femeii de către bărbaţi, amestecând lumea antică şi lumea modernă. O făceam fără vreun scop, doar ca să-i spun Mariarosei, soacrei mele, oricărei cunoştinţe: *lucrez.*

Aşa s-a întâmplat că am parcurs drumul, în aiureala mea, de la prima şi a doua creaţie biblică până la Defoe-Flanders, până la Flaubert-Bovary, până la Tolstoi-Karenina, până la *La dernière mode*, la Rose Sélavy şi mai departe, încă şi mai departe, într-o frenezie revelatoare. Încet, încet, m-am simţit un pic fericită. Descopeream pretutindeni femei-robot fabricate de bărbaţi. Nu exista nimic propriu nouă, puţinul care se ivea devenea imediat materie pentru manopera lor. Când Pietro era la serviciu şi Dede era la şcoală, iar Elsa se juca la câţiva paşi de biroul meu şi eu simţeam, în sfârşit, puţină poftă de viaţă săpând în cuvinte şi între cuvinte, ajungeam uneori să-mi imaginez cum ar fi fost viaţa mea şi a Lilei dacă am fi dat amândouă examenul de admitere la gimnaziu şi apoi am fi făcut amândouă liceul şi apoi toate studiile până la diploma universitară, cot la cot, la unison, o pereche perfectă care însumează energii intelectuale, plăceri ale gândirii şi ale imaginaţiei. Am fi scris împreună, am fi semnat împreună, ne-am fi tras putere una de la alta, ne-am fi luptat, umăr lângă umăr, ca tot ceea ce era al nostru să fie în mod inimitabil al nostru. *E o dezamăgire singurătatea feminină a minţilor,* îmi spuneam, *este o irosire această excludere reciprocă, fără norme, fără tradiţie.* În acele cazuri simţeam ca şi cum aş fi avut gânduri retezate la jumătate, atrăgătoare şi totuşi defectuoase, cu nevoia urgentă a unei verificări, a unei evoluţii, dar fără convingere, fără încredere în ele. Atunci îmi revenea dorinţa de a o suna, de a-i spune: *ascultă la ce reflectez, te rog, să vorbim despre asta împreună, spune-mi părerea ta, îţi aminteşti ce mi-ai zis despre Alfonso?* Dar ocazia era pierdută pentru totdeauna, de zeci de ani deja. Trebuia să învăţ să fiu mulţumită de mine.

Apoi, într-o zi, chiar când mă gândeam la asta, am auzit

învârtindu-se cheia în broască. Era Pietro care se întorcea la prânz după ce trecuse, ca de obicei, s-o ia pe Dede de la şcoală. Am închis cărţile şi caietele în timp ce fetiţa deja dădea buzna în cameră, primită cu entuziasm de Elsa. Îi era foame, ştiam că o să strige: *mama, ce e de mâncare?* În schimb, înainte să arunce cât colo ghiozdanul, a exclamat: *e un prieten al tatei care trebuie să ia prânzul cu noi.* Îmi amintesc cu precizie data: 9 martie 1976. M-am ridicat prost dispusă, Dede m-a prins de mână şi m-a tras după ea pe hol. În timpul ăsta Elsa, din cauza prezenţei anunţate a unui străin, deja se ţinea prudent de fusta mea. Pietro a zis vesel: *uite pe cine ţi-am adus.*

100.

Nino nu mai avea barba deasă pe care o văzusem cu ani în urmă la librărie, dar părul îi era lung şi zbârlit. În rest, rămăsese băiatul de altă dată, înalt, foarte slab, cu ochi sclipitori, aspectul neîngrijit. M-a îmbrăţişat, a îngenunchiat ca să le răsfeţe pe fete, s-a ridicat scuzându-se pentru apariţia neanunţată. Am murmurat câteva cuvinte: *vino, ia loc, cum de eşti la Florenţa.* Mă simţeam de parcă aş fi avut în creier vin fiert, nu reuşeam să dau consistenţă evenimentului care avea loc: el, chiar el, în casa mea. Şi mi se părea că e ceva care nu mai funcţionează în organizarea interioară şi a exterioară. Ce-mi imaginam şi ce se întâmpla, care era umbra şi care corpul viu? În timpul ăsta Pietro îmi explica: *ne-am întâlnit la facultate, l-am invitat la prânz.* Şi eu zâmbeam, spuneam *da, e totul pregătit, unde mănâncă patru mai poate mânca şi al cincilea, ţineţi-mi companie cât timp pun masa.* Păream liniştită, dar eram foarte agitată, mă durea faţa din cauza zâmbetelor forţate. Cum de Nino e aici, şi ce înseamnă *aici,* ce înseamnă *e*? *Ţi-am făcut o surpriză,* a zis Pietro cam neliniştit, ca atunci când se temea că greşise cu ceva. Şi Nino, râzând: *i-am zis de o sută de ori să te sune, jur, dar el n-a voit.* Apoi a explicat că socrul meu a fost cel care i-a spus să dea un semn. Se întâlnise cu profesorul Airota la Roma, la congresul partidului socialist şi acolo, din vorbă în vorbă, el spusese că avea de lucru la Florenţa şi profesorul îi vorbise despre Pietro, despre noua carte pe care fiul lui o scria,

despre un volum de care tocmai îi făcuse rost şi pe care trebuia să i-l trimită urgent. Nino se oferise să i-l ducă personal şi iată-ne acum la prânz, fetele care îşi disputau atenţia lui, el care era simpatic cu amândouă, dispus să fie îngăduitor cu Pietro, vorbind laconic şi foarte serios cu mine.

— Gândeşte-te, mi-a zis, am venit de atâtea ori în oraşul ăsta pentru chestiuni legate de muncă, dar nu ştiam că locuieşti aici, că aveţi două domnişoare frumoase. Bine că s-a ivit ocazia asta.

— Tot la Milano predai? am întrebat, ştiind bine că nu mai locuia la Milano.

— Nu, acum predau la Napoli.

— Ce?

S-a strâmbat nemulţumit.

— Geografie.

— Adică?

— Geografie urbană.

— Cum de te-ai hotărât să te întorci?

— Mama nu se simte bine.

— Îmi pare rău, ce are?

— Ceva la inimă.

— Şi fraţii tăi?

— Sunt bine.

— Tatăl tău?

— Ca de obicei. Dar timpul trece, creşti şi în ultima vreme ne-am reapropiat. Ca toţi, are defectele şi calităţile lui.

I s-a adresat lui Pietro.

— Câtă rezistenţă am opus faţă de taţii noştri şi de familie. Acum, când e rândul nostru, cum o scoatem la capăt?

— Eu bine, a zis soţul meu, cu o înţepătură de ironie.

— Nu mă îndoiesc. Te-ai căsătorit cu o femeie extraordinară şi aceste două prinţese sunt perfecte, foarte educate, foarte elegante. Ce rochiţă frumoasă, Dede, ce bine îţi vine. Şi Elsei cine i-a dăruit broşa cu steluţe?

— Mama, a zis Elsa.

Încet, încet, m-am liniştit. Secundele şi-au recăpătat ritmul ordonat, eu am înţeles ce mi se întâmpla. Nino stătea la masă lângă mine, mânca mâncarea pe care o pregătisem, tăia atent în mici bucăţi şniţelul Elsei, trecea la al lui cu poftă, se referea dezgustat la cotele pe care Lockheed i le plătise lui Tanassi şi lui Gui, îmi lăuda bucătăria, discuta cu Pietro despre alternativă

socialistă, curăţa coaja unui măr ca pe un şerpişor care o extazia pe Dede. Între timp se răspândea prin apartament un fluid benign pe care nu-l simţisem de mult timp. Ce frumos era că aceşti doi bărbaţi îşi dădeau reciproc dreptate, că se simpatizau unul pe altul. Am început să strâng masa în tăcere. Nino a sărit în picioare, s-a oferit şi să spele farfuriile, dar cu condiţia să-l ajute fetele. *Stai jos,* mi-a zis, şi eu am luat loc în timp ce el le implica pe Dede şi pe Elsa, entuziasmate. Mă întreba din când în când unde să pună un obiect sau altul şi pălăvrăgea în continuare cu Pietro.

Era chiar el, după mult timp, şi era acolo. Priveam fără să vreau verigheta de pe inelarul lui. Nu s-a referit niciodată la căsnicia lui, m-am gândit, a vorbit de mama lui, de tatăl lui, dar nu de soţie şi de copil. Poate că n-a fost o căsătorie din dragoste, poate că şi-a făcut un rost din interes, poate că a fost *constrâns* să se însoare. Apoi ipotezele s-au oprit. Nino, pe neaşteptate, a început să le povestească fetelor de fiul lui, Albertino, şi a făcut-o ca şi cum cel mic ar fi fost personajul dintr-o poveste, cu intonaţii când caraghioase, când duioase. În sfârşit, s-a şters pe mâini, a scos din portofel o fotografie, i-a arătat-o mai întâi Elsei, apoi lui Dede, apoi lui Pietro care mi-a pasat-o mie. Albertino era foarte frumos. Avea doi ani şi stătea în braţele mamei lui cu un aer bosumflat. M-am uitat la micuţ câteva secunde, am trecut imediat s-o studiez pe ea. Mi s-a părut splendidă, cu ochi mari, păr lung negru, avea probabil puţin peste douăzeci de ani. Zâmbea, dinţii strălucitori n-aveau niciun defect, mi s-a părut că are privire de îndrăgostită. I-am dat fotografia înapoi, am zis: *fac cafea.* Am rămas singură în bucătărie, iar ei s-au dus, toţi patru, în sufragerie.

Nino avea o întâlnire de lucru, s-a scuzat mult şi a plecat grăbit după cafea şi o ţigară. *Plec mâine,* a zis, *dar mă întorc în curând, săptămâna viitoare.* Pietro l-a invitat de mai multe ori să dea un semn, el a promis că o va face. Le-a salutat pe fete cu mare căldură, i-a strâns mâna lui Pietro, mie mi-a făcut un semn şi a dispărut. Imediat cum s-a închis uşa în urma lui am fost copleşită de tristeţea apartamentului. Am aşteptat ca Pietro, deşi se simţise atât de în largul lui cu Nino, să identifice ceva odios la oaspetele nostru, o făcea aproape întotdeauna. În schimb, a zis bucuros: *în sfârşit o persoană cu care merită să-ţi petreci timpul.* Fraza aia, nu ştiu de ce, mi-a făcut rău. Am

aprins televizorul şi am stat să mă uit împreună cu fetele tot restul după-amiezii.

101.

Am sperat ca Nino să sune imediat, chiar a doua zi. Tresăream la fiecare ţârâit al telefonului. În schimb, o săptămână întreagă s-a scurs fără veşti de la el. M-am simţit ca şi cum aş fi avut o răceală urâtă. Am devenit apatică, am încetat cu lecturile mele şi însemnările mele, m-am înfuriat pe mine pentru aşteptarea aia absurdă. Apoi, într-o după-amiază, Pietro s-a întors acasă foarte bine dispus. A zis că Nino trecuse pe la facultate, că petrecuseră puţin timp împreună, că nu fusese chip să-l convingă să vină la cină. *Ne-a invitat în oraş mâine seară,* a zis, *şi pe fete: nu vrea să te oboseşti cu pregătitul.*

Sângele a început să curgă mai rapid, am simţit o duioşie agitată pentru Pietro. Imediat ce fetele s-au retras în camera lor, l-am îmbrăţişat, l-am sărutat, i-am şoptit cuvinte de iubire. Noaptea am dormit puţin sau, mai bine zis, cu impresia că sunt trează. A doua zi, cum s-a întors Dede de la şcoală, am băgat-o împreună cu Elsa în cadă şi le-am frecat bine bine pe amândouă. Apoi m-am ocupat de mine. Am făcut o baie lungă fericită, m-am epilat, m-am spălat pe cap, mi-am uscat părul cu grijă. Am probat toate rochiile pe care le aveam, am devenit tot mai nervoasă pentru că nu mă plăceam, m-a nemulţumit imediat felul în care mi se aranjase părul. Dede şi Elsa stăteau pe lângă mine, imitându-mă în joacă. Luau diverse atitudini în faţa oglinzii, se arătau nemulţumite de haine şi de coafuri, îşi târşâiau picioarele în pantofii mei. M-am resemnat să fiu ce eram. După ce am dojenit-o exagerat pe Elsa care în ultima clipă îşi murdărise rochiţa, m-am aşezat la volan şi am trecut să-i luăm pe Pietro şi pe Nino care trebuiau să se întâlnească la universitate. Am parcurs traseul emoţionată, urlând permanent la fete care se jucau fredonând cântecele inventate de ele, ale căror cuvinte de bază erau caca şi pipi. Cu cât mă apropiam de locul întâlnirii, cu atât speram ca o obligaţie de ultim moment să-l împiedice pe Nino să vină. În schimb, i-am zărit pe amândoi imediat, trăncăneau între ei. Nino gesticula învăluitor, vrând

parcă să-l invite pe interlocutor să intre într-un spaţiu conturat înadins pentru el. Pietro mi s-a părut, ca de obicei, caraghios, roşu la faţă, râdea numai el, într-un fel supus. Niciunul din cei doi n-a arătat vreun interes deosebit pentru sosirea mea.

Soţul meu s-a aşezat pe bancheta din spate cu fetele, Nino s-a aşezat lângă mine ca să mă ghideze într-un loc unde se mânca bine şi-a zis adresându-se lui Dede şi Elsei – făceau minciunele foarte bune. Le-a descris amănunţit, trezind entuziasmul fetelor. Cu mult timp în urmă, m-am gândit observându-l cu coada ochiului, ne-am plimbat ţinându-se de mână şi de două ori m-a sărutat. Ce degete frumoase. Mie mi-a zis doar *aici fă dreapta, apoi din nou dreapta, apoi la intersecţie stânga.* Nicio privire admirativă, niciun compliment.

La local am fost primiţi cu bucurie, dar şi cu respect. Nino îi cunoştea pe patron şi pe ospătari. Am ajuns să stau în capul mesei între fete, cei doi bărbaţi s-au aşezat unul în faţa celuilalt şi soţul meu a început să vorbească despre viaţa dificilă din universităţi. Am tăcut aproape tot timpul, eram atentă la Dede şi Elsa, care în general la masă erau foarte disciplinate, dar cu acea ocazie n-au făcut altceva decât să provoace necazuri râzând, ca să-i atragă atenţia lui Nino. Mă gândeam stânjenită: *Pietro vorbeşte prea mult, îl plictiseşte, nu-l lasă să respire.* Mă gândeam: *trăim de şapte ani în oraşul acesta şi nu avem niciun loc al nostru unde să-l ducem ca să-l invităm la rândul nostru, un restaurant unde se mănâncă bine ca aici, unde să fim recunoscuţi de cum intrăm.* Mi-a plăcut politeţea patronului, a venit adesea la masa noastră şi chiar i-a spus lui Nino: *în seara asta nu vă servesc asta, nu e potrivit pentru dumneavoastră şi invitaţii dumneavoastră,* şi i-a recomandat altceva. Când au venit faimoasele minciunele, fetele au jubilat, chiar şi Pietro, şi s-au certat pe ele. Abia atunci Nino mi s-a adresat mie:

— Cum de n-a mai apărut nimic scris de tine? a întrebat fără frivolitatea conversaţiei din timpul mesei, cu un interes care mi s-a părut real.

Am simţit că iau foc şi am zis făcând semn spre fete:

— Am avut altceva de făcut.

— Cartea aceea era excelentă.

— Mulţumesc.

— Nu e un compliment, ai ştiut întotdeauna să scrii. Îţi aminteşti de articolaşul despre profesorul de religie?

— Prietenii tăi nu l-au publicat.
— A fost o eroare de comunicare.
— Mi-am pierdut încrederea.
— Îmi pare rău. Acum scrii?
— Printre picături.
— Un roman?
— Nu ştiu ce va fi.
— Dar tema?
— Bărbaţii care fabrică femei.
— Frumos.
— O să vedem.
— Ţine-te de treabă, vreau să te citesc curând.

Şi, uimindu-mă, a demonstrat că ştie bine textele femeilor de care mă ocupam, eram sigură că bărbaţii nu le citesc. Mai mult: a menţionat o carte a lui Starobinski pe care o citise recent, a zis că era ceva ce îmi putea fi de folos. Câte lucruri ştia, aşa fusese încă de mic, era curios în legătură cu orice. Acum îi menţiona pe Rousseau şi Bernard Shaw, eu l-am întrerupt, m-a ascultat cu atenţie. Şi când fetele, enervându-mă, au început să mă bată la cap ca să mai primească minciunele, i-a făcut un semn patronului ca să mai prepare o porţie. Apoi i-a spus lui Pietro:

— Trebuie să-i laşi mai mult timp soţiei tale.
— Are toată ziua la dispoziţie.
— Nu glumesc. Dacă n-o faci, eşti vinovat nu doar pe plan uman, ci şi pe cel politic.
— Care ar fi crima?
— Irosirea inteligenţei. O comunitate care consideră firesc să sufoce cu grija fiilor şi a casei atâtea energii intelectuale ale femeilor este inamica ei înseşi şi nici măcar nu-şi dă seama.

Am aşteptat în tăcere ca Pietro să răspundă. Soţul meu a reacţionat ironic:

— Elena îşi poate cultiva inteligenţa când şi cum are chef, esenţial e să nu-mi ia mie din timp.
— Dacă nu ţi-l ia ţie, cui i-l ia?

Pietro s-a încruntat.

— Când sarcina pe care ne-o asumăm are suflul pasiunii, nu există nimic care să ne împiedice s-o ducem la bun sfârşit.

M-am simţit rănită, dar am murmurat zâmbind prefăcut:

— Soţul meu spune că nu am niciun interes real.

Tăcere. Nino a întrebat:

— Şi e adevărat?

I-am răspuns dintr-un foc că nu ştiam, că nu ştiam nimic. Dar în timp ce vorbeam, cu jenă, cu furie, mi-am dat seama că mi se umpleau ochii de lacrimi. Am lăsat privirea în jos. *Gata cu minciunelele,* le-am zis fetelor cu o voce şovăitoare şi Nino mi-a venit în ajutor, a exclamat: *eu mai mănânc doar una, mama la fel, şi tata, iar voi încă două, dar pe urmă gata.* Apoi l-a chemat pe patron, i-a zis solemn: *o să mă întorc aici cu aceste două domnişoare peste fix treizeci de zile şi dumneavoastră o să ne pregătiţi un munte din aceste minciunele formidabile, bine?* Elsa a întrebat:

— Peste cât timp e o lună? Peste cât timp e treizeci de zile?

Iar eu, care între timp reuşisem să-mi stăpânesc lacrimile, l-am fixat pe Nino cu privirea şi am zis:

— Da, peste cât timp e o lună, peste cât timp e treizeci de zile?

Am glumit – Dede mai mult decât, noi, adulţii – pe seama ideii vagi pe care o avea Elsa despre timp. Apoi Pietro a încercat să plătească, dar a descoperit că Nino rezolvase deja. A protestat, s-a aşezat la volan, iar eu am stat pe bancheta din spate între cele două fete pe jumătate adormite. L-am condus pe Nino la hotel şi tot drumul am ascultat discursurile lor un pic pilite fără să scot un cuvânt. Odată ajunşi la destinaţie, Pietro, euforic, a zis:

— N-are sens să arunci bani: avem o cameră pentru oaspeţi, data viitoare poţi veni să stai la noi, nu te formaliza.

Nino a râs:

— Cu mai puţin de o oră în urmă am stabilit că Elena are nevoie de timp şi acum vrei s-o încarci şi cu prezenţa mea?

Am intervenit pe un ton vlăguit:

— Mie îmi face plăcere, la fel şi lui Dede şi Elsei.

Dar imediat cum am rămas singuri, i-am zis soţului meu:

— Înainte să faci anumite invitaţii, ai putea măcar să mă consulţi.

El a pornit, m-a căutat în oglinda retrovizoare şi a bombănit:

— Credeam că-ţi face plăcere.

102.

O, bineînţeles că-mi făcea plăcere, îmi făcea *mare* plăcere. Dar mă simţeam şi de parcă trupul meu ar avea consistenţa cojii de ou şi ar fi de-ajuns o apăsare uşoară pe un braţ, pe frunte, pe burtă ca să-l spargi şi să extragi toate secretele mele, mai ales pe cele care erau secrete chiar şi pentru mine. N-am stat să număr zilele. M-am concentrat pe textele pe care le studiam, dar o făceam de parcă Nino era comanditarul acelei munci şi la întoarcerea lui o să pretindă rezultate de calitate. Voiam să-i spun: *ţi-am urmat sfatul, am progresat, uite o ciornă, spune-mi ce crezi.*

A fost cel mai bun vicleşug. Cele treizeci de zile de aşteptare au zburat chiar prea repede. Am uitat de Elsa, nu m-am gândit deloc la Lila, n-am sunat-o pe Mariarosa. Şi n-am citit ziarele, nu m-am uitat la televizor, le-am neglijat pe fete şi casa. Ştirile despre arestări şi confruntări şi asasinate şi războaie, pe câmpul de luptă permanent al Italiei şi al planetei, au ajuns până la mine doar un ecou, cu greu am băgat de seamă campania electorală încărcată de tensiuni. N-am făcut decât să scriu, cu mare implicare. Mi-am bătut capul în legătură cu o grămadă serioasă de vechi probleme, până când am avut impresia că am găsit, cel puţin în scris, o sistematizare definitivă. Uneori eram tentată să vorbesc cu Pietro. El era mult mai priceput decât mine, m-ar fi împiedicat cu siguranţă să scriu lucruri nechibzuite sau necizelate sau stupide. Dar n-am făcut asta, detestam momentele în care mă intimida cu cunoştinţele lui enciclopedice. Am lucrat mult, îmi amintesc, în special asupra primei şi celei de-a doua relatări a genezei biblice. Le-am aşezat una după alta şi am considerat-o pe prima un fel de sinteză a actului de creaţie divin, iar pe cea de-a doua un fel de legendă mai extinsă. Am conceput din asta o istorie destul de agitată, fără să mă simt deloc imprudentă. *Dumnezeu* – am scris aproximativ – *creează omul, pe* Ish, *după chipul lui. Realizează o versiune masculină şi una feminină. Cum? Mai întâi din ţărână, îi dă formă lui Ish şi îi suflă în nări suflare de viaţă. Apoi o scoate pe* Isha'h, *femeia, din materia masculină deja formată, materie care nu mai era brută, dar vie, pe care o ia din coasta lui Ish închizându-i imediat carnea la loc. Rezultatul e că Ish poate*

spune: acest lucru nu e ca toate celelalte lucruri create, altceva *decât mine, ci e carne din carnea* mea, *oase din oasele* mele. *Dumnezeu a generat-o din mine. M-a fecundat cu suflarea de viaţă şi a extras-o din corpul* meu. *Eu sunt* Ish *şi ea e* Isha'h. *În cuvânt, înainte de toate, în cuvântul care o numeşte, ea derivă din mine care sunt după chipul sfântului duh, pe care-l port în Cuvântul lui. Ea este deci un simplu sufix aplicat rădăcinii* mele *verbale, se poate exprima* doar *în interiorul cuvântului* meu.

Şi am continuat aşa şi am trăit zile în şir într-o stare de plăcută surescitare intelectuală. Singura mea preocupare a fost să produc la timp un text care să poată fi citit. Din când în când mă miram de mine însămi: aveam impresia că a năzui la consensul lui Nino îmi face mai uşoară scrierea, îmi dă frâu liber.

Dar luna a trecut şi el n-a mai dat niciun semn. La început chestia asta m-a ajutat, am avut mai mult timp şi am reuşit să-mi duc la bun sfârşit lucrarea. Apoi m-am alarmat, l-am chestionat pe Pietro. Am aflat că se auziseră adesea la birou, dar că de câteva zile nu mai avea veşti de la el.

— V-aţi auzit adesea? m-am enervat.

— Da.

— Şi de ce nu mi-ai zis?

— Ce?

— Că v-aţi auzit adesea.

— Erau discuţii legate de muncă.

— Ei bine, având în vedere că aţi devenit aşa de buni prieteni, sună-l şi vezi dacă binevoieşte să ne spună când vine.

— Ce nevoie e?

— Pentru tine niciuna, dar efortul e al meu: eu sunt cea care trebuie să se ocupe de tot şi mi-ar plăcea să fiu anunţată din timp.

Nu l-a sunat. A reacţionat spunându-mi: *bine, să aşteptăm, Nino le-a promis fetelor că se va întoarce, nu cred că o să le dezamăgească.* Şi aşa a fost. A sunat cu o săptămână mai târziu, seara. Am răspuns chiar eu, a părut stânjenit. A rostit câteva cuvinte vagi, apoi a întrebat: *Pietro nu e?* M-am simţit stânjenită la rândul meu, i l-am dat la telefon. Au vorbit mult timp, mă simţeam din ce în ce mai prost pentru că soţul meu folosea intonaţii neobişnuite: voce prea ridicată, fraze exclamative, râsete. Am înţeles abia atunci că relaţia cu Nino îl liniştea, îl făcea să se simtă mai puţin izolat, uita de necazuri,

muncea cu mai multă plăcere. M-am închis în camera mea, unde Dede citea şi Elsa se juca, amândouă aşteptând să cinăm. Dar şi acolo a ajuns până la mine acea voce neobişnuită a lui, părea beat. Apoi a amuţit şi i-am auzit paşii prin casă. A apărut în cadrul uşii şi le-a zis fetelor vesel:

— Fetelor, mâine-seară mergem să mâncăm minciunele cu unchiul Nino.

Dede şi Elsa au scos ţipete de entuziasm, iar eu am întrebat:

— Ce face, vine să doarmă aici?

— Nu, mi-a răspuns, e cu soţia şi fiul, stau la hotel.

103.

Mi-a luat foarte mult timp să pricep sensul acelor fraze. Am izbucnit:

— Putea să anunţe.

— Au decis în ultimul moment.

— E un mitocan.

— Elena, care e problema?

Nino, aşadar, venise cu soţia lui. M-am trezit copleşită de groaza confruntării. Eu ştiam bine cum eram făcută, cunoşteam materialitatea brută a corpului meu, dar o bună parte din viaţa mea îi dădusem puţină importanţă. Crescusem cu câte o pereche de pantofi pe rând, rochiţe cusute de mama, machiaj doar rareori. Recent începuse să mă preocupe moda, să-mi educ gustul îndrumată de Adele şi acum mă distra să mă fac frumoasă. Dar uneori – mai ales când mă aranjam nu doar să fac impresie bună în general, ci pentru un bărbat anume – să mă pun la punct (aceasta era expresia) mi se păruse că era ceva ridicol. Toată truda aia, tot timpul ăla ca să mă travestesc când aş fi putut face altceva. Culorile care-mi vin, cele care nu-mi vin, modelele care mă fac slabă, cele care mă îngraşă, croiala care mă pune în valoare, cea care mă dezavantajează. O lungă şi costisitoare pregătire. Era reducerea mea la o masă festivă pentru apetitul sexual al bărbatului, la o mâncare bine gătită ca să-i plouă în gură. Şi apoi angoasa că n-o să reuşesc, că nu *par* frumoasă, că n-am putut să ascund cu abilitate vulgaritatea cărnii cu dispoziţiile şi mirosurile şi diformităţile ei. Făcusem

asta oricum. Făcusem asta şi pentru Nino, de curând, îmi dorisem să-i arăt că devenisem alta, că îmi câştigasem un rafinament personal, că nu mai eram fetiţa de la nunta Lilei, studenta de la petrecerea fiilor lui Galiani şi nici autoarea nepregătită a unei singure cărţi, cum probabil îi părusem la Milano. Acum însă gata. O adusese pe soţia lui şi eram nervoasă, mi se părea o răutate din partea lui. Detestam să concurez în frumuseţe cu o altă femeie, sub privirea unui bărbat, şi gândul de a mă afla în acelaşi spaţiu cu fata frumoasă pe care o văzusem în fotografie mă făcea să sufăr, îmi provoca dureri la stomac. Ea m-ar fi cântărit din priviri, m-ar fi studiat în detaliu cu înfumurarea domnişoarei de pe strada Tasso, educată în a-şi îngriji corpul încă din naştere; apoi, la finalul serii, când ar fi rămas singură cu soţul ei, m-ar fi criticat cu o luciditate necruţătoare.

Am şovăit mult şi, în cele din urmă, am hotărât că voi inventa o scuză, să meargă doar soţul meu cu fetele. Dar în ziua următoare n-am putut rezista. M-am îmbrăcat, m-am dezbrăcat, m-am coafat, mi-am stricat coafura, l-am bătut la cap pe Pietro. Mă duceam în camera lui încontinuu, când cu o rochie, când cu alta, când pieptănată într-un fel, când în altul, şi îl întrebam foarte încordată: *ce părere ai?* El îmi arunca o privire distrată şi zicea: *îţi vine bine.* Răspundeam: *şi dacă mi-aş pune rochia albastră?* Era de acord. Dar îmi puneam rochia albastră şi nu-mi plăcea, era prea strâmtă pe şolduri. Mă întorceam la el, îi spuneam: *mă strânge.* Pietro răspundea răbdător: *da, cea verde cu floricele îţi vine mai bine.* Dar eu nu voiam ca rochia verde cu floricele să-mi vină pur şi simplu mai bine, voiam să-mi vină foarte bine, şi să-mi vină foarte bine cerceii şi să-mi stea foarte bine părul şi să-mi vină foarte bine pantofii. Pietro, în fine, nu era în stare să-mi insufle încredere, se uita la mine fără să mă vadă. Şi eu mă simţeam tot mai prost alcătuită, cu sânii prea mari, cu curul prea mare, şolduri largi şi părul ăsta blonziu, nasul ăsta mare. Aveam corpul mamei mele, unul dizgraţios, mai lipsea să-mi revină brusc sciatica şi să-ncep să şchiopătez. Soţia lui Nino, în schimb, era foarte tânără, frumoasă, bogată şi cu siguranţă ştia să se comporte în societate, aşa cum eu n-aş fi putut niciodată învăţa. Astfel, am revenit de o mie de ori la decizia iniţială: *n-o să mă duc, o să-l trimit pe Pietro cu fetele, o să le spună că nu mă simt bine.* Totuşi m-am dus. M-am

îmbrăcat cu o cămaşă albă şi o fustă veselă înflorată, singura bijuterie pe care mi-am pus-o a fost vechea brăţară a mamei mele. Am băgat în geantă textul pe care-l scrisesem. Mi-am zis: *cui dracului îi pasă de ea, de el, de toţi.*

104.

Din cauza şovăielilor mele am ajuns târziu la local. Familia Sarratore era deja aşezată la masă. Nino ne-a prezentat soţiei lui, Eleonora, şi dispoziţia mea s-a îmbunătăţit. O, da, avea un chip frumos şi un păr splendid, negru exact ca în fotografie. Dar era mai scundă decât mine, care totuşi nu eram înaltă. Şi n-avea sâni, deşi era plinuţă. Şi purta o rochie roşu aprins, care-i venea foarte prost, şi avea prea multe bijuterii. Şi de la primele cuvinte pe care le-a rostit a dat la iveală o voce stridentă, cu un accent de napolitană educată de jucători de canastă într-o casă cu ferestre care dau spre golf. Dar mai ales, în cursul serii, a demonstrat că e incultă, deşi studia dreptul, înclinată să vorbească rău despre tot şi despre toţi cu aerul cuiva care se simte împotriva curentului şi se mândreşte cu asta. Mă rog, bogată, capricioasă, vulgară. Aceleaşi trăsături plăcute erau permanent distruse de o grimasă de plictiseală căreia îi urma un râset nervos, *hi hi hi,* care-i întrerupea frazele. I-a căşunat pe Florenţa – *ce are în plus faţă de Napoli?* –, pe local – *jalnic* –, pe patron – *nesimţit* –, pe orice spunea Pietro – *ce tâmpenii* –, pe fete – *mamă, cât vorbiţi, să facem un pic de linişte, vă rog* – şi, bineînţeles, pe mine – *ai studiat la Pisa, dar de ce, Facultatea de Litere de la Napoli e mult mai bună, n-am auzit niciodată de romanul ăsta al tău, când a apărut, acum opt ani aveam paisprezece ani.* Doar cu Nino şi cu fiul ei a fost mereu tandră. Albertino era foarte frumos, dolofan, cu un aer fericit, iar Eleonora nu făcea decât să-l laude. Acelaşi lucru se întâmpla cu soţul ei: nimeni nu era mai bun decât el, aproba fiecare propoziţie de-a lui şi-l atingea, îl îmbrăţişa, îl săruta. Ce avea în comun fetiţa asta cu Lila, chiar şi cu Silvia? Nimic. Atunci de ce se căsătorise Nino cu ea?

L-am studiat toată seara. Era amabil cu ea, se lăsa îmbrăţişat şi giugiulit, îi zâmbea afectuos când zicea prostii necuviincioase,

se juca, din când în când, distrat, cu copilul. Dar nu şi-a schimbat atitudinea faţă de fetele mele, cărora le-a acordat multă atenţie, a continuat să discute vesel cu Pietro şi mi-a adresat până şi mie câteva cuvinte. Soţia – mi-am dorit să cred – nu-l influenţa. Eleonora era una dintre multele piese ale vieţii lui agitate, dar nu avea asupra lui nicio influenţă. Nino continua pe drumul lui fără să-i dea vreo importanţă. Aşa că m-am simţit tot mai în largul meu, mai ales când el m-a prins de încheietura mâinii câteva secunde, aproape mângâindu-mă, arătându-mi astfel că recunoaşte brăţara; mai ales când a făcut băşcălie de soţul meu întrebându-l dacă îmi lăsase un pic de timp pentru mine; mai ales când, imediat, m-a întrebat dacă făcusem progrese cu lucrarea mea.

— Am terminat o primă redactare, am spus.

Nino i s-a adresat serios lui Pietro:

— Tu ai citit-o?

— Elena nu-mi dă nimic să citesc.

— Tu nu vrei, am răspuns, dar fără ciudă, ca şi cum ar fi fost un joc de-al nostru.

Eleonora, în acel moment, a intervenit, nu voia să fie lăsată pe dinafară:

— Despre ce e vorba? a întrebat.

Dar tocmai când mă pregăteam să-i răspund, mintea ei aiurită i-a luat-o pe dinainte şi m-a întrebat veselă:

— Mergi mâine cu mine să vedem magazinele cât lucrează Nino?

Am zâmbit cu o amabilitate prefăcută. M-am declarat disponibilă şi ea a început cu o listă foarte detaliată de lucruri pe care voia să le cumpere. Abia când am ieşit din local am reuşit să-i şoptesc lui Nino:

— Ai chef să arunci o privire peste textul meu?

El m-a privit sincer uimit:

— Chiar mi l-ai da să-l citesc?

— Dacă nu te plictiseşte, da.

I-am pasat paginile pe ascuns, cu inima bătând tare, ca şi cum nu voiam ca Pietro, Eleonora şi fetele să-şi dea seama.

105.

N-am închis ochii toată noaptea. Dimineaţa m-am împăcat cu gândul întâlnirii cu Eleonora, trebuia să ne vedem la ora zece la hotel. *Nu face prostia* – mi-am recomandat – *s-o întrebi pe ea dacă soţul ei a început să citească ce-ai scris: Nino e ocupat, îi va lua un pic de timp; nu trebuie să te gândeşti la asta, o să treacă o săptămână cel puţin.*

În schimb, la ora nouă fix, când eram gata să ies din casă, a ţârâit telefonul şi era el.

— Scuze, a zis, dar tocmai intru în bibliotecă şi nu te mai pot suna până diseară. Sigur nu te deranjez?

— Categoric nu.

— Am citit.

— Deja?

— Da, şi e o lucrare excelentă. Ai o mare capacitate de analiză, o rigoare demnă de admiraţie şi o creativitate care te lasă cu gura căscată. Dar ce îţi invidiez cel mai mult este abilitatea de povestitoare. Ai scris un text greu de definit, nu ştiu dacă e un eseu sau o naraţiune. Dar e extraordinar.

— E un defect?

— Ce?

— Că nu e catalogabil.

— Nici vorbă, e unul din meritele lui.

— După tine, trebuie să-l public aşa cum e?

— Categoric da.

— Mulţumesc.

— Eu îţi mulţumesc, acum trebuie să plec. Ai răbdare cu Eleonora, pare agresivă, dar e doar timidă. Mâine-dimineaţă ne întoarcem la Napoli, dar dau un semn după alegeri şi, dacă vrei, stăm la taclale.

— Mi-ar face multă plăcere. Vii să stai la noi?

— Eşti sigură că nu deranjez?

— Categoric nu.

— Bine.

N-a închis, i-am auzit răsuflarea.

— Elena.

— Da.

— Lina, când eram mici, ne eclipsa pe amândoi.

Am simţit un mare disconfort.

— În ce sens?

— Ai ajuns să-i atribui ei capacităţi care sunt doar ale tale.

— Şi tu?

— Eu am făcut mai rău. Ceea ce văzusem la tine mi s-a părut apoi, în mod stupid, că găsesc la ea.

Am tăcut câteva secunde. De ce simţise nevoia să aducă vorba de Lila, aşa, la telefon? Şi, mai ales, ce-mi tot spunea? Erau doar complimente? Sau încerca să-mi comunice că, pe vremea când era puşti, m-ar fi dorit pe mine, dar că la Ischia sfârşise prin a-i atribui uneia ce era al celeilalte?

— Întoarce-te repede, am spus.

106.

M-am plimbat cu Eleonora şi cei trei copii atât de bine dispusă, că nici dacă ar fi înfipt un cuţit în mine n-aş fi simţit durere. Soţia lui Nino, de altfel, în faţa amabilităţii mele euforice a renunţat la orice formă de ostilitate, le-a lăudat pe Dede şi pe Elsa pentru cât erau de disciplinate şi a mărturisit că mă admira mult. Soţul ei îi povestise totul despre mine, despre studiile pe care le făcusem, despre succesul meu de scriitoare. *Dar sunt un pic geloasă,* a recunoscut, *şi nu pentru că eşti pricepută, ci pentru că tu îl cunoşti dintotdeauna şi eu nu.* I-ar fi plăcut şi ei să-l fi întâlnit când era mică şi să ştie cum era când avea zece ani, când avea paisprezece ani, vocea pe care o avea înainte să i se schimbe, râsetul de copil. *Bine că îl am pe Albertino,* a zis, *e identic cu tatăl lui.*

L-am observat pe copil, dar nu mi s-a părut că văd în el trăsături de-ale lui Nino, poate că urmau să se manifeste mai târziu. *Eu semăn cu tata,* a exclamat imediat Dede cu mândrie, şi Elsa a adăugat: *eu mai mult cu mama.* Mi-am amintit de fiul Silviei, Mirko, care fusese întotdeauna identic cu Nino. Ce plăcere simţisem să-l strâng în braţe, să-l liniştesc când scâncea în casa Mariarosei. Ce căutasem pe atunci, când eram încă departe de experienţa maternităţii, la acel copil? Ce căutasem la Gennaro, când încă nu ştiam că tatăl lui era Stefano? Ce căutam la Albertino, acum, când eram mama lui Dede şi a Elsei şi de ce

îl studiam cu atâta atenţie? Am exclus faptul că Nino îşi aminteşte din când în când de Mirko. În privinţa lui Gennaro nu fusese niciodată curios. Această inseminare nepăsătoare a bărbaţilor, ameţiţi de plăcere. Ne fecundează copleşiţi de orgasmul lor. Apar în noi şi se retrag lăsându-ne, ascunsă în carne, fantasma lor ca pe un obiect rătăcit. Albertino era fiul dorinţei, al afecţiunii? Sau şi el era în braţele acestei femei-mame fără ca Nino să simtă că are de-a face cu el? Mi-am revenit, i-am zis Eleonorei că fiul ei era copia fidelă a tatălui său şi am fost bucuroasă de acea minciună. Apoi i-am povestit amănunţit, cu afecţiune, cu duioşie, despre Nino în vremea şcolii primare, în vremea concursurilor şcolare organizate de Oliviero şi de director, în vremea liceului, despre Galiani şi vacanţa la Ischia pe care o făcuserăm împreună cu alţi prieteni. M-am oprit acolo, chiar dacă ea, ca o fetiţă, nu făcea decât să mă întrebe: *şi apoi?*

Pălăvrăgind, i-am devenit tot mai simpatică, s-a ataşat de mine. Dacă intram într-un magazin şi probam ceva ce îmi plăcea, dar la care pe urmă renunţam, descopeream la ieşire că Eleonora îl cumpărase ca să-mi facă un cadou. Voia să cumpere haine şi pentru Dede şi Elsa. La restaurant a plătit ea. Şi a plătit taxiul cu care m-a dus acasă împreună cu fetele, pentru ca apoi să fie condusă la hotel încărcată cu plase. Ne-am luat la revedere, atât eu, cât şi fetele. Am fluturat mâinile până când maşina a cotit după colţ. *E un alt personaj din oraşul meu,* m-am gândit. Foarte diferit de mine. Folosea banii ca şi cum n-ar fi avut nicio valoare. Am exclus faptul că erau banii lui Nino. Tatăl ei era avocat, bunicul ei la fel, mama ei era neam de bancheri. M-am întrebat ce diferenţă exista între bogăţia lor de burghezi şi cea a familiei Solara. M-am gândit la cum circulă banii pe ascuns înainte să se ducă în salarii mari şi conturi grase. Mi-am amintit de băieţii din cartier care îşi câştigau traiul zilnic descărcând marfa de contrabandă, tăind copacii din parcuri, muncind pe şantiere. Mi-am amintit de Antonio, de Pasquale, de Enzo – puneau deoparte nişte mărunţiş de când erau mici ca să supravieţuiască. Inginerii, arhitecţii, avocaţii, băncile erau altceva, dar banii lor proveneau, deşi printr-o mie de filtre, din aceleaşi ilegalităţi, din acelaşi măcel, ceva fărâmituri care se transformaseră în bacşiş pentru tatăl meu şi contribuiseră la studiile mele. Care era, aşadar, pragul dincolo de care banii

murdari deveneau curaţi şi invers? Cât erau de curaţi banii pe care îi cheltuise Eleonora pe arşiţa acelei zile florentine fără probleme; şi cecurile cu care fuseseră cumpărate cadourile pe care le duceam acasă cât erau de diferite de cele cu care Michele plătea munca Lilei? Eu şi fetele, toată după-amiaza, ne-am falit în oglindă cu hainele primite în dar. Era marfă de calitate, expresivă, veselă. Era o rochie roşu-pal, în stil anii ’40, care-mi stătea foarte bine, voiam ca Nino să mă vadă îmbrăcată cu ea.

În schimb, toată familia Sarratore s-a întors la Napoli fără să ne mai întâlnim. Dar în ciuda tuturor aşteptărilor, timpul n-a intrat în criză, dimpotrivă, a început să curgă uşor. Nino urma să se întoarcă, asta era sigur. Şi să vorbim despre textul meu. Ca să evit conflicte inutile, am pus un exemplar pe biroul lui Pietro. Apoi am sunat-o pe Mariarosa cu certitudinea plăcută că lucrasem bine şi i-am spus că reuşisem să pun ordine în însemnările acelea despre care îi vorbisem. Voia să i-l trimit imediat. După câteva zile m-a sunat încântată, a întrebat dacă putea să-l traducă ea însăşi în franceză şi să i-l trimită unei prietene de-ale ei din Nanterre care avea o mică editură. Am acceptat cu entuziasm, dar nu s-a terminat acolo. Au trecut puţine ore şi m-a sunat soacra mea cu o voce prefăcut jignită.

— Cum se face că lucrurile pe care le scrii i le dai acum Mariarosei să le citească şi nu mie?

— Mă tem că nu te interesează. Sunt vreo şaptezeci de pagini, nu e un roman, nu ştiu nici eu ce e.

— Când nu ştii ce ai scris, înseamnă că ai lucrat bine. Şi, oricum, lasă-mă pe mine să hotărăsc dacă mă interesează sau nu.

I-am trimis şi ei un exemplar. Am făcut-o aproape cu indiferenţă. Am făcut-o chiar în dimineaţa în care Nino, spre prânz, m-a sunat pe neaşteptate din gară, tocmai sosise la Florenţa.

— Ajung la tine în jumătate de oră, las bagajul şi mă duc la bibliotecă.

— Nu mănânci ceva? am întrebat cu naturaleţe.

Mi s-a părut normal – punctul de sosire al unui lung parcurs – să vină să doarmă acasă la mine, să-i prepar ceva de mâncare în timp ce făcea un duş în baia mea, să mâncăm împreună, eu, el şi fetele, în timp ce Pietro avea examene la universitate.

107.

Nino a rămas zece zile întregi. Nimic din ce s-a întâmplat în perioada aceea n-a avut de-a face cu dorinţa intensă de a seduce pe care o trăisem cu ani în urmă. N-am glumit cu el; nu mi-am piţigăiat vocea; nu l-am sâcâit cu niciun fel de drăgălăşenii; n-am interpretat rolul femeii emancipate conformându-mă modelului cumnatei mele; n-am încercat calea aluziilor maliţioase; nu i-am căutat înduioşată privirea; n-am făcut în aşa fel încât să stau lângă el la masă şi pe canapea, în faţa televizorului; n-am apărut prin casă neîngrijită; n-am încercat să rămân singură cu el; nu i-am atins cotul cu cotul meu, braţul cu braţul sau cu sânii, piciorul cu piciorul. Am fost timidă, cuviincioasă, am vorbit puţin şi concis, atentă doar să mănânce bine, fetele să nu-l deranjeze, să se simtă în largul lui. Şi nu pentru că aşa am ales. N-aş fi putut să mă comport altfel. El glumea mult cu Pietro, cu Dede, cu Elsa, dar mie mi se adresa serios, părea că-şi măsoară cuvintele ca şi cum între noi n-ar fi existat o veche prietenie. Şi mie îmi venea să fac la fel. Eram foarte bucuroasă să-l am în casă şi totuşi nu simţeam nicio nevoie de intonaţii şi gesturi confidenţiale, dimpotrivă, îmi plăcea să rămân pe margine şi să evit contacte între noi. Mă simţeam ca o picătură de ploaie pe o pânză de păianjen şi eram atentă să nu alunec.

Am avut numai un lung schimb de replici, care s-a concentrat în întregime asupra scrierii mele. Mi-a vorbit imediat de ea, la sosirea lui, cu precizie şi inteligenţă. Îl impresionase povestea lui Ish şi Isha'h, a întrebat: *pentru tine femeia, în Biblie, nu e diferită de bărbat, e bărbatul însuşi? Da,* am spus, *Eva nu poate, nu ştie, nu are materie ca să fie Eva în afara lui Adam. Răul* ei *şi binele* ei *sunt răul şi binele conform lui Adam. Eva e Adam femeie. Şi operaţia divină a reuşit atât de bine, că ea însăşi, în sine, nu ştie ce e, are trăsături maleabile, nu are o limbă a ei, nu are un spirit al ei şi o logică a ei, se deformează cu cea mai mare uşurinţă. O condiţie îngrozitoare,* a comentat Nino, iar eu, nervoasă, l-am urmărit atentă cu coada ochiului ca să înţeleg dacă făcea mişto de mine. Nu, nu făcea. Dimpotrivă, m-a lăudat mult, fără niciun pic de ironie, a menţionat câteva cărţi pe care nu le ştiam despre subiecte colaterale şi a subliniat că el

considera lucrarea gata pentru publicare. Am ascultat fără să arăt satisfacţie, am zis doar, la sfârşit: *textul i-a plăcut şi Mariarosei.* În acel moment a cerut veşti despre cumnata mea, a vorbit bine despre ea atât în calitate de cercetătoare, cât şi datorită devotamentului pe care i-l arăta lui Franco şi apoi a şters-o la bibliotecă.

În rest, a plecat în fiecare dimineaţă împreună cu Pietro şi s-a întors în fiecare seară după el. Foarte rar am ieşit cu toţii. O dată, de exemplu, a ţinut să ne ducă la cinematograf să vedem un film amuzant ales înadins pentru fete. Nino s-a aşezat lângă Pietro, eu între fetele mele. Când mi-am dat seama că râdeam tare, aşa cum râdea el, n-am mai râs deloc. L-am certat delicat fiindcă în timpul pauzei voia să cumpere îngheţată pentru Dede, Elsa şi, bineînţeles, pentru noi, adulţii. *Pentru mine nu,* am spus, *mulţumesc.* A glumit un pic, a zis că îngheţata era bună şi nu ştiam ce pierd, mi-a oferit s-o gust, am gustat-o. Nimicuri, în fine. Într-o după-amiază am ieşit la plimbare eu, el, Dede şi Elsa. Am vorbit foarte puţin, Nino s-a arătat simpatic mai ales cu fetele. Dar traseul mi-a rămas bine întipărit în memorie, aş putea indica fiecare stradă, locurile în care ne-am oprit, fiecare colţ. Era cald, oraşul era aglomerat. El saluta oameni încontinuu, unii îi spuneau pe nume, am fost prezentată unuia şi altuia cu elogii exagerate. M-a impresionat notorietatea lui. Un tip, care era un istoric foarte cunoscut, m-a felicitat pentru fete şi a făcut-o ca şi cum ar fi fost fiicele noastre. Nu s-a întâmplat nimic altceva, în afară de o neaşteptată şi inexplicabilă schimbare a relaţiei dintre el şi Pietro.

108.

Totul a început într-o seară, la cină. Pietro i-a vorbit cu admiraţie de un profesor din Napoli, la vremea aceea destul de respectat, şi Nino a zis: *puteam să pun pariu că-ţi plăcea neghiobul ăla.* Soţul meu a părut dezorientat, a zâmbit nesigur, dar Nino a întrecut măsura, ironizându-l pentru felul în care se lăsa uşor înşelat de aparenţe. După asta, chiar a doua zi dimineaţă la micul dejun, a urmat un alt mic incident. Nu-mi amintesc în ce context, Nino a menţionat din nou vechea mea

confruntare cu profesorul de religie în privinţa Sfântului Duh. Pietro, care nu cunoştea episodul acela, a dorit să afle, şi Nino, adresându-se nu lui, ci fetelor, a început imediat să povestească de parcă ar fi fost vorba de cine ştie ce mare faptă de vitejie a mamei lor când era mică.

Soţul meu m-a lăudat, a zis: *ai fost foarte curajoasă.* Dar apoi i-a explicat lui Dede, cu tonul pe care-l căpăta când se spuneau tâmpenii la televizor şi el se simţea dator să-i explice fiicei cum stăteau în realitate lucrurile, ce li se întâmplase celor doisprezece apostoli în dimineaţa de Rusalii: un zgomot ca de vânt, limbi ca de foc, darul de a fi înţeleşi de oricine, în orice limbă. Apoi ni s-a adresat mie şi lui Nino, vorbindu-ne cu emoţie despre *virtus* care pătrunsese în discipoli şi l-a citat pe profetul Ioel: *după aceea, voi revărsa Duhul meu peste orice făptură* şi a zis că Sfântul Duh era un simbol absolut necesar când venea vorba de felul în care mulţimile se confruntă şi se organizează în comunităţi. Nino l-a lăsat să vorbească, dar cu o expresie tot mai ironică. La sfârşit a exclamat: *aş fi pariat că în spatele tău se ascundea un preot.* Şi mie, distrat: *eşti soţia lui sau martira lui?* Pietro s-a înroşit, s-a tulburat. Îi plăceau subiectele acelea dintotdeauna, am simţit că începea să se întristeze. A bombănit: *scuzaţi-mă, vă fac să pierdeţi timp, să mergem la lucru.*

Momentele de felul acela s-au înmulţit, fără un motiv evident. În timp ce relaţia dintre mine şi Nino a rămas aceeaşi, atentă la formă, politicoasă şi distantă, între el şi Pietro ceva s-a rupt. La micul dejun, la fel ca la cină, oaspetele a început să i se adreseze stăpânului casei într-un crescendo de fraze arogante, aproape la limita jignirii, dintre cele care te umilesc, dar într-o formă prietenoasă, cu zâmbetul pe buze, astfel că nu te poţi revolta decât trecând drept o persoană supărăcioasă. Erau nuanţe pe care le cunoşteam, în cartier cei mai isteţi le foloseau adesea ca să-i supună pe cei fraieri şi să-i împingă, rămaşi fără cuvinte, în centrul batjocoririi. Pietro a părut mai ales dezorientat: se simţea bine cu Nino, îl aprecia şi de aceea nu reacţiona, clătina din cap luând un aer distrat. Uneori părea să se întrebe unde greşise şi aştepta să se revină la tonul bun şi afectuos. Dar Nino continua implacabil. Se răsucea spre mine, spre fete, întrecea măsura şi ne cerea nouă acordul. Şi fetele consimţeau amuzate, un pic şi eu. Dar între timp mă gândeam: *de ce face aşa, dacă Pietro se supără, relaţia se distruge.* Pietro

însă nu se supăra, pur şi simplu nu înţelegea şi zi după zi îl reapucau nevrozele. Îi revenea chipul obosit, uzura acelor ani reapărea în ochii lui neliniştiţi şi pe fruntea ridată. *Trebuie să fac ceva,* mă gândeam, *şi cât mai repede.* Dar nu făceam nimic, dimpotrivă, mă străduiam să alung nu admiraţia, ci excitarea – poate că da, era excitare – care mă cuprindea văzând, auzind cum un Airota, un foarte înzestrat Airota, pierdea teren, se tulbura, răspundea cu scurte replici moleşite la rapidele, strălucitele, chiar necruţătoarele atacuri ale lui Nino Sarratore, colegul meu de şcoală, prietenul meu, născut, la fel ca mine, în cartier.

109.

Cu câteva zile înainte ca el să se întoarcă la Napoli, au fost două episoade foarte neplăcute. Într-o după-amiază m-a sunat Adele, şi ea foarte încântată de lucrarea mea. Mi-a zis să trimit imediat textul la editură, se putea face din el un volumaş care să fie publicat în acelaşi timp cu apariţia în Franţa sau imediat după. Am vorbit la cină despre asta pe un ton detaşat şi Nino mi-a făcut multe complimente, zicându-le fetelor:

— Aveţi o mamă excepţională.

Apoi i s-a adresat lui Pietro:

— Tu l-ai citit?

— N-am avut timp.

— E mai bine să nu citeşti.

— De ce?

— Nu sunt chestii pentru tine.

— Adică?

— E prea inteligent.

— Ce vrei să spui?

— Că eşti mai puţin inteligent decât Elena.

Şi a râs. Pietro n-a zis nimic, Nino a forţat nota:

— Te-ai supărat?

Voia să reacţioneze ca să-l umilească iarăşi. Dar Pietro s-a ridicat de la masă şi a spus:

— Scuzaţi-mă, am de lucru.

Am şoptit:

— Termină de mâncat.

El n-a răspuns. Cinam în sufragerie, camera era mare. Câteva clipe a părut într-adevăr că vrea s-o traverseze şi să meargă să se închidă în biroul lui. În schimb, s-a răsucit pe loc, s-a aşezat pe canapea şi a deschis televizorul dând destul de tare volumul. Atmosfera era insuportabilă. În decurs de câteva zile totul devenise complicat. M-am simţit foarte nefericită.

— Dai un pic mai încet? l-am întrebat.

A răspuns simplu:

— Nu.

Nino a râs uşor, a terminat de mâncat şi m-a ajutat să strâng masa. În bucătărie i-am zis:

— Iartă-l, Pietro munceşte mult şi doarme puţin.

A replicat izbucnind furios:

— Cum reuşeşti să-l suporţi?

M-am uitat alarmată la uşă, bine că volumul televizorului rămăsese dat tare.

— Ţin la el, am răspuns.

Şi pentru că insista să mă ajute să spăl vasele, am adăugat:

— Du-te, te rog, altfel mă încurci.

Celălalt episod a fost şi mai urât, dar decisiv. Nu mai ştiam ce vreau cu adevărat: acum îmi doream ca perioada aceea să se termine repede, voiam să revin la obişnuinţe, să mă ţin de volumaşul meu. Dar între timp îmi plăcea să intru în camera lui Nino dimineaţa, să fac ordine în dezordinea pe care o lăsa, să-i fac patul, să gătesc gândindu-mă că va cina cu noi seara. Şi mă nelinişte că toate astea urmau să se termine. În unele ore ale după-amiezii mă simţeam ieşită din minţi. Aveam impresia că e goală casă, în ciuda faptului că fetele erau acolo, eu însămi eram găunoasă, nu aveam niciun interes pentru ce scrisesem, simţeam superficialitatea din rândurile mele, nu mai aveam încredere în entuziasmul Mariarosei, al lui Adele, al editurii franceze, al celei italiene. Mă gândeam: *imediat ce el va pleca, nimic nu va mai avea sens.*

Eram în starea aia – viaţa îmi scăpa din mână cu o insuportabilă senzaţie de pierdere – când Pietro s-a întors negru la faţă de la universitate. Îl aşteptam la cină, Nino se întorsese de o jumătate de oră, dar fusese imediat sechestrat de fete. L-am întrebat cu blândeţe:

— S-a întâmplat ceva?

A izbucnit:

— Să nu-mi mai aduci niciodată în casă oameni de prin părţile tale.

Am împietrit, m-am gândit că se referă la Nino. La fel şi Nino, care apăruse cu Dede şi Elsa în urma lui, a crezut, probabil, acelaşi lucru, pentru că l-a privit cu un surâs provocator, ca şi cum n-ar fi aşteptat decât să aibă loc o scenă. Dar Pietro avea altceva în minte. A zis cu tonul lui dispreţuitor, tonul pe care ştia să-l folosească bine când era sigur că sunt în joc principii de bază şi se simţea chemat să le apere:

— Astăzi au apărut din nou poliţiştii şi mi-au spus nişte nume, mi-au arătat nişte fotografii.

Am respirat uşurată. Ştiam că, după ce nu dorise să retragă denunţul împotriva studentului care-l ameninţase cu pistolul, vizitele poliţiei care îl trata ca pe un informator îl apăsau mai mult decât desconsiderarea multor tineri militanţi şi profesori. M-am convins că e posomorât din acel motiv şi l-am întrerupt, ranchiunoasă:

— E vina ta. N-ar fi trebuit să faci aşa, ţi-am spus. Acum n-o să mai scapi de ei.

Nino a intervenit şi l-a întrebat pe Pietro, arogant:

— Pe cine ai denunţat?

Pietro nici măcar nu s-a întors să-l privească. Era supărat pe mine, cu mine voia să se certe. Mi-a zis:

— Am făcut ce trebuia atunci şi aş fi făcut la fel şi azi. Dar am tăcut pentru că te afli tu la mijloc.

În acel punct am înţeles că problema nu erau poliţiştii, ci ce aflase de la ei. Am murmurat:

— Ce legătură am eu?

I s-a schimbat vocea:

— Pasquale şi Nadia nu sunt prietenii tăi?

Am repetat ca şi cum aş fi fost grea de cap:

— Pasquale şi Nadia?

— Poliţiştii mi-au arătat fotografii cu terorişti şi în unele apăreau şi ei.

N-am reacţionat, n-am mai avut cuvinte. Ceea ce îmi imaginasem era, deci, adevărat, Pietro, de fapt, tocmai îmi confirma asta. Mi-au revenit, pentru câteva secunde, imaginile cu Pasquale care descărca pistolul asupra lui Gino, care trăgea în picioarele lui Filippo, în timp ce Nadia – Nadia, nu Lila – urca

pe scări, ciocănea la uşa lui Bruno, intra şi-l împuşca în faţă. Îngrozitor. Şi totuşi, pe moment tonul lui Pietro mi s-a părut deplasat, ca şi cum ar fi folosit vestea aceea ca să mă pună în dificultate în ochii lui Nino, ca să provoace o discuţie de care nu aveam chef. Într-adevăr, Nino a intervenit din nou continuând să facă mişto de el:

— Aşadar, eşti un informator al poliţiei? Asta faci? Îţi denunţi tovarăşii? Tatăl tău ştie? Şi mama ta? Şi sora ta?

Am bombănit sleită: *să mergem să mâncăm.* Dar i-am zis imediat lui Nino, minimalizând politicos, şi ca să evit să-l zgândăre în continuare pe Pietro amestecându-i şi familia în discuţie: *încetează, ce informator visezi.* Apoi m-am referit confuz la faptul că venise să mă viziteze, cu ceva timp în urmă, Pasquale Peluso, cine ştie dacă-şi amintea de el, un tip din cartier, un băiat bun care, în mod neprevăzut, era împreună cu Nadia. De ea îşi amintea, bineînţeles, fiica lui Galiani, chiar ea. Şi atunci m-am oprit pentru că Nino deja râdea. A exclamat: *Nadia, o, Doamne sfinte, Nadia,* şi i s-a adresat din nou lui Pietro, şi mai arogant: *numai tu şi câţiva poliţişti neascuţiţi la minte puteţi crede că Nadia Galiani e implicată în lupta armată, astea sunt nişte absurdităţi. Nadia, persoana cea mai bună şi mai generoasă pe care am cunoscut-o vreodată, până unde s-a ajuns în Italia, să mergem să mâncăm, hai, apărarea ordinii constituţionale acum se poate descurca fără tine.* Şi a pornit spre masă strigându-le pe Dede şi Elsa, eu am început să servesc convinsă că Pietro o să vină după noi.

Dar el n-a apărut. M-am gândit că s-a dus să se spele pe mâini, că întârzie ca să se calmeze şi m-am aşezat la locul meu. Eram agitată, aş fi dorit o seară frumoasă şi liniştită, un final lin pentru acea convieţuire. Dar el nu venea, fetele deja mâncau. Acum şi Nino părea perplex.

— Începe, i-am zis, se răceşte.

— Doar dacă mănânci şi tu.

Am şovăit. Poate că trebuia să mă duc să văd cum se simţea soţul meu, ce făcea, dacă se calmase. Dar n-aveam chef, mă înfuriase purtarea lui. De ce nu păstrase pentru el acţiunea poliţiştilor, de obicei aşa făcea cu tot ce-l privea, nu-mi povestea niciodată nimic. De ce-mi vorbise în felul acela în prezenţa lui Nino: *să nu-mi mai aduci niciodată în casă oameni de prin părţile tale.* Ce urgenţă era să facă publică acea chestiune,

putea aştepta, putea să se descarce după, când am fi fost la noi în dormitor. Era supărat pe mine, asta era problema. Voia să-mi strice seara, nu-i păsa nici cât negru sub unghie de tot ce făceam şi-mi doream.

Am început să mănânc. Am mâncat toţi patru, primul fel, al doilea şi, de asemenea, desertul pe care îl preparasem. Pietro n-a apărut. În acel moment am devenit furioasă. Pietro nu voia să mănânce? Bine, să nu mănânce, în mod evident nu-i era foame. Voia să-şi vadă de ale lui? Foarte bine, casa era mare, fără el n-ar fi fost tensiuni. În orice caz, acum era limpede că problema nu erau cele două persoane care apăruseră o singură dată în casa noastră şi acum erau suspecte că făceau parte dintr-un grup infracţional armat. Problema era că el nu avea o inteligenţă suficient de promptă, că nu ştia să reziste unei polemici între bărbaţi, că suferea din cauza asta şi se supăra pe mine. Da’ ce-mi pasă de tine şi de micimea ta. *Strâng masa mai încolo,* am zis tare ca şi cum mi-aş fi dat o poruncă mie însămi, tulburării mele. Apoi am aprins televizorul şi m-am instalat pe canapea, împreună cu Nino şi fetele.

A trecut un moment lung şi stresant. Simţeam că Nino nu se simţea în largul lui şi, totodată, era distrat. *Mă duc să-l chem pe tata,* a zis Dede care, cu stomacul plin, acum era neliniştită din cauza lui Pietro. *Du-te,* i-am spus. S-a întors aproape pe vârfuri, mi-a şoptit la ureche: *s-a băgat în pat, doarme.* Nino a auzit oricum, a zis:

— Mâine plec.

— Ţi-ai terminat treaba?

— Nu.

— Mai rămâi.

— Nu pot.

— Pietro e o persoană cumsecade.

— Îl aperi?

Să-l apăr de ce, de cine anume? Am fost pe punctul de a mă supăra şi pe el.

110.

Fetele au adormit în faţa televizorului, le-am dus în pat. Când

m-am întors, Nino nu mai era acolo, se închisese în camera lui. Deprimată, am strâns masa, am spălat vasele. Ce prostie să-i cer să mai rămână, era mai bine să plece. Pe de altă parte, cum să suport deznădejdea fără el. Voiam ca măcar să plece cu promisiunea că, mai devreme sau mai târziu, se va întoarce. Îmi doream să doarmă din nou în casa mea, să luăm micul dejun împreună şi să mâncăm la aceeaşi masă seara, să vorbească câte-n lună şi stele cu tonul lui amuzat, să mă asculte când voiam să dau formă unei idei, să fie cu fiecare frază de-a mea mereu respectuos, să nu recurgă niciodată faţă de mine la ironie, la sarcasm. Totuşi, a trebuit să recunosc faptul că dacă situaţia se deteriorase atât de rapid, făcând imposibilă convieţuirea, nu era decât vina lui. Pietro se ataşase de el. Îi făcea plăcere să-l vadă în preajmă, ţinea la prietenia care se născuse. De ce simţise Nino nevoia să-i facă rău, să-l umilească, să-i confişte autoritatea? M-am demachiat, m-am spălat, mi-am pus cămaşa de noapte. Am încuiat uşa cu lacătul şi cu lanţul, am stins aragazul, am lăsat toate storurile, am stins luminile. Am trecut să le verific pe fete. Am sperat ca Pietro să nu se prefacă adormit, să nu mă aştepte ca să ne certăm. M-am uitat la noptiera lui, luase calmantul, picase lat. M-a înduioşat, l-am sărutat pe un obraz. Ce persoană imprevizibilă: foarte inteligent şi stupid, sensibil şi mărginit, curajos şi laş, foarte cult şi ignorant, bine crescut şi necioplit în acelaşi timp. Un Airota ratat, se împiedicase de-a lungul traseului. Nino, atât de sigur de sine, atât de hotărât, ar fi putut să-l pună din nou în mişcare, să-l ajute să devină mai bun? M-am întrebat din nou de ce prietenia aceea care se năştea se transformase în ostilitate dintr-o singură direcţie. Şi de data asta mi s-a părut că înţeleg. Nino voise să mă ajute să-l văd pe soţul meu aşa cum era în realitate. Se convinsese că aveam o imagine romanţată despre el, căreia mă supusesem atât pe plan sentimental, cât şi pe cel intelectual. Îşi dorise să-mi dezvăluie lipsa de consistenţă care exista în spatele foarte tânărului titular de catedră, autorul unei teze de diplomă devenite apoi o carte foarte apreciată, cercetătorul care lucra de mult timp la o nouă publicaţie care trebuia să-i consolideze reputaţia. Era ca şi cum în acele zile nu făcuse altceva decât să-mi strige: *trăieşti cu un bărbat banal, ai făcut două fete cu o nulitate.* Planul lui era să mă elibereze devalorizându-l, să mă redea mie însemi demolându-l pe el. Dar,

făcând asta, îşi dăduse seama că mi se autopropusese, vrând-nevrând, ca model masculin alternativ?

Întrebarea aceea m-a enervat. Nino fusese nesăbuit. Crease haos într-o situaţie care pentru mine constituia singurul echilibru posibil. De ce să facă dezordine fără măcar să mă consulte? Cine îi ceruse să-mi deschidă ochii, să mă salveze? Din ce dedusese că aveam nevoie de asta? Credea că poate face ce voia cu viaţa mea de cuplu, cu responsabilitatea mea de mamă? Cu ce scop? Unde voia să ajungă? *El* – mi-am zis – *e cel care trebuie să-şi limpezească gândurile.* Nu-l interesează prietenia noastră? Vacanţa se apropie. Eu o să plec la Viareggio, el a zis că o să meargă la Capri, în casa socrilor lui. Trebuie să aşteptăm sfârşitul vacanţei ca să ne revedem? Şi de ce, mă rog? Deja acum, pe timpul verii, am putea consolida relaţia dintre familiile noastre. Aş putea s-o sun pe Eleonora, să-i invit pe ea, pe soţul ei, pe copil să petreacă câteva zile cu noi la Viareggio. Şi mi-ar plăcea să fiu invitată, la rândul meu, la Capri, unde n-am fost niciodată, cu Dede, Elsa şi Pietro. Dar dacă totuşi asta nu se va întâmpla, de ce să nu ne scriem, să schimbăm idei, titluri de cărţi, să vorbim despre proiectele noastre de lucru?

N-am putut să mă liniştesc. Nino greşise. Dacă ţinea cu adevărat la mine, era necesar să readucă totul la punctul de pornire. Trebuia să-i recâştige simpatia şi prietenia lui Pietro, soţul meu nu cerea altceva. Chiar credea că-mi face bine provocând acele tensiuni? Nu, nu, trebuie să-i vorbesc, să-i spun că era o tâmpenie să-l trateze pe Pietro în felul acela. M-am dat jos din pat cu grijă, am ieşit din cameră. Am traversat coridorul în picioarele goale, am ciocănit la uşa lui Nino. Am aşteptat o clipă şi apoi am intrat. Încăperea era în întuneric.

— Te-ai hotărât, l-am auzit spunând.

Am tresărit, nu m-am întrebat *hotărâtă să ce?.* Am ştiut doar că avea dreptate, mă hotărâsem. Mi-am scos rapid cămaşa de noapte şi m-am băgat lângă el în ciuda căldurii.

111.

M-am întors în patul meu spre patru dimineaţa. Soţul meu a tresărit, a murmurat în somn: *ce se întâmplă?* I-am zis

convingător: *dormi,* şi el s-a liniştit. Mă simţeam ameţită. Eram fericită pentru ce se întâmplase, dar oricât mă străduiam, nu reuşeam să conştientizez asta *în interiorul* condiţiei mele, *în interiorul* rolului meu în casa aceea, la Florenţa. Mi se părea că totul între mine şi Nino se împlinise în cartier, în timp ce părinţii lui se mutau şi Melina azvârlea obiecte de la fereastră şi urla chinuită de suferinţă; sau la Ischia, când ne duseserăm la plimbare ţinându-ne de mână; sau seara la Milano, după întâlnirea din librărie, când el mă apărase împotriva acelui critic violent. Asta, pentru o scurtă vreme, mi-a dat o senzaţie de iresponsabilitate, poate chiar şi de inocenţă, ca şi cum prietena Lilei, soţia lui Pietro, mama lui Dede şi a Elsei n-ar avea nimic de-a face cu copila-fata-femeia care îl iubea pe Nino şi în sfârşit îl avusese. Simţeam urma mâinilor lui şi a săruturilor lui pe tot trupul. Frenezia plăcerii nu voia să se domolească, mă gândeam: *ziua e departe, ce fac aici, mă întorc la el, din nou.*

Apoi am aţipit. Am redeschis ochii tresărind, în cameră era lumină. Ce făcusem? Chiar aici, în casa mea, ce tâmpenie.

Acum Pietro se va trezi. Acum se vor trezi şi fetele. Trebuia să pregătesc micul dejun. Nino îşi va lua rămas-bun, se va întoarce la Napoli la soţia şi fiul lui. Eu voi redeveni eu.

M-am ridicat, am făcut un duş lung, mi-am uscat părul, m-am machiat cu grijă, mi-am pus o rochie de sărbătoare ca şi cum ar fi urmat să ies din casă. O, desigur, eu şi Nino ne juraserăm în toiul nopţii că nu ne vom mai pierde, că vom găsi modalitatea de a continua să ne iubim. Dar cum, şi când? De ce credeam c-o să mă caute din nou? Tot ce se putea întâmpla între noi se întâmplase, restul însemna numai complicaţii. Gata, am pus masa cu atenţie pentru micul dejun. Voiam să-i las o imagine frumoasă a acelei şederi, a casei, a obiectelor familiare, a mea.

Pietro a apărut ciufulit, în pijama.

— Unde trebuie să mergi?

— Nicăieri.

M-a privit perplex, nu se întâmpla niciodată să fiu aşa de dichisită atât de devreme:

— Arăţi foarte bine.

— Nu datorită ţie.

S-a dus la fereastră, a privit afară, apoi a bombănit:

— Eram foarte obosit ieri-seară.

— Şi foarte necuviincios.

— Am să-i cer scuze.
— Ar trebui să-mi ceri mie scuze în primul rând.
— Scuze.
— Astăzi el pleacă.

A apărut Dede, desculţă. M-am dus să-i aduc papucii şi am trezit-o pe Elsa care, ca de obicei, cu ochii încă închişi, m-a sărutat de multe ori. Ce miros bun avea, ce moale era. *Da,* mi-am zis, *s-a întâmplat.* Ce bine, putea să nu se întâmple niciodată. Acum însă trebuie să mă disciplinez. S-o sun pe Mariarosa ca să aflu ce era cu Franţa, să vorbesc cu Adele, să merg personal la editură ca să înţeleg ce vor de la cărticica mea, dacă cred serios în ea sau vor doar s-o mulţumească pe soacra mea. Apoi am auzit zgomote pe coridor. Era Nino, am fost copleşită de prezenţa lui, era încă acolo, pentru puţin timp. M-am eliberat din îmbrăţişarea fetiţei, am zis: *scuze, Elsa, mama se întoarce imediat* şi am fugit.

Nino ieşea moţăind din camera lui, l-am împins în baie, am închis uşa. Ne-am sărutat, eu am uitat din nou unde sunt, cât e ceasul. Am fost eu însămi uimită de cât de mult îl doresc, mă pricepeam să-mi ascund secretele. Ne-am îmbrăţişat cu o ardoare pe care n-o cunoscusem niciodată, ca şi cum corpurile s-ar izbi unul de celălalt cu intenţia de a se zdrobi. Plăcerea, aşadar, era aceasta: să te frângi, să te contopeşti, să nu mai ştiu ce era al meu şi ce era al lui. Chiar dacă ar fi apărut Pietro sau fetele, nu ne-ar fi recunoscut. I-am şoptit în timp ce-l sărutam:

— Mai rămâi.
— Nu pot.
— Atunci întoarce-te, jură că te întorci.
— Da.
— Şi sună-mă.
— Da.
— Spune-mi că nu mă uiţi, spune-mi că nu mă părăseşti, spune-mi că mă iubeşti.
— Te iubesc.
— Repetă.
— Te iubesc.
— Jură că nu e o minciună.
— Jur.

112.

A plecat după o oră, deşi Pietro a insistat pe un ton un pic îmbufnat să rămână, deşi Dede a izbucnit în lacrimi. Soţul meu s-a dus să se spele şi a reapărut imediat pregătit să iasă. Mi-a zis cu ochii în pământ: *poliţiştilor nu le-am spus că Pasquale şi Nadia au fost în casa noastră; şi n-am făcut-o ca să te protejez pe tine, ci pentru că deja cred că se confundă opoziţia cu crima.* N-am înţeles imediat despre ce vorbeşte. Pasquale şi Nadia îmi ieşiseră cu totul din minte, şi-au făcut loc cu greu înapoi. Pietro a aşteptat câteva secunde în tăcere. Poate că voia să mă arăt de acord cu el, îşi dorea să înfrunte ziua plină de căldură şi de examene ştiind că ne împăcaserăm, că măcar pentru o dată gândeam la fel. Dar eu m-am limitat la un semn distrat. Ce mă mai interesa de opiniile lui politice, de Pasquale şi Nadia, de moartea lui Ulrike Meinhof, de apariţia republicii socialiste a Vietnamului, de progresul electoral al partidului comunist? Lumea se retrăsese. Mă simţeam cufundată în mine însămi, în carnea mea, care mi se părea nu doar singurul habitaclu posibil, ci şi unica materie în privinţa căreia merita să-ţi baţi capul. A fost o uşurare când el, martorul ordinii şi dezordinii mele, a închis uşa în urma lui. Nu suportam să rămân sub privirea lui, mă temeam că brusc or să devină vizibile buzele dureroase din cauza săruturilor, oboseala nopţii, corpul hipersensibil, parcă ars de dorinţă.

Odată rămasă singură, a revenit certitudinea că n-o să-l mai văd sau aud pe Nino. Şi încă una: nu mai puteam să trăiesc cu Pietro, mi se părea insuportabil să dormim în continuare în acelaşi pat. Ce să fac? *O să-l părăsesc,* m-am gândit. *O să plec cu fetele.* Dar ce procedură trebuia să urmez, să plec şi atât? Nu ştiam nimic despre separări şi divorţuri, care este practica, de cât timp era nevoie ca să redevenim libere. Şi nu cunoşteam niciun cuplu care trecuse prin asta. Ce se întâmpla cu copiii? Ce acord stabileai pentru întreţinerea lor? Puteam să le duc pe fete în alt oraş, de exemplu la Napoli? Şi apoi de ce la Napoli, de ce nu la Milano? *Dacă-l părăsesc pe Pietro,* mi-am zis, *o să am, mai devreme sau mai târziu, nevoie de un loc de muncă. Vremurile sunt nasoale, economia merge prost şi Milano pentru mine este locul potrivit, acolo e editura.* Dar Dede şi Elsa? Relaţia lor cu

tatăl? Trebuia să rămân la Florenţa, deci? Niciodată, absolut niciodată. Mai bine Milano, Pietro ar fi putut veni să le vadă pe fete când putea şi voia. Da. Şi totuşi, mintea mea mă purta la Napoli. Nu în cartier, nu m-aş fi întors niciodată acolo. Mi-am închipuit că merg să locuiesc în acel Napoli strălucitor, unde nu trăisem niciodată, la câţiva paşi de casa lui Nino, pe strada Tasso. Să-l văd de la fereastră când se ducea sau se întorcea de la universitate, să-l întâlnesc pe stradă, să-i vorbesc în fiecare zi. Fără să-l deranjez. Fără să-i creez necazuri cu familia, dimpotrivă, intensificând relaţia de prietenie cu Eleonora. Mi-ar fi fost de ajuns apropierea aceea. La Napoli, aşadar, nu la Milano. Milano, de altfel, despărţindu-mă de Pietro, n-ar mai fi fost atât de ospitalier. Relaţia cu Mariarosa s-ar fi răcit, şi cea cu Adele. Nu s-ar fi tăiat de tot, nu, erau persoane civilizate, dar totuşi mama şi sora lui Pietro, chiar dacă nu-l stimau prea mult. Fără să-l socotim pe Guido, tatăl. Nu, cu siguranţă n-aş mai fi contat în acelaşi fel pe familia Airota, poate nici pe editură. Ajutorul mi-ar fi putut veni doar de la Nino. Avea relaţii bune pretutindeni, în mod sigur ar fi găsit modalitatea de a mă sprijini. Dacă nu cumva apropierea mea de el n-o s-o enerveze pe soţia lui, n-o să-l enerveze pe el însuşi. Pentru el eram o femeie căsătorită care trăia la Florenţa cu familia ei. Departe de Napoli, deci, şi nicidecum liberă. Să-mi distrug în grabă căsătoria, să alerg după el, să merg să locuiesc la câţiva paşi de casa lui, hm. Mi-ar fi spus că sunt nebună, aş fi părut o femeie care şi-a pierdut minţile, tipul de femeie dependentă de bărbatul care, printre altele, le oripila pe prietenele Mariarosei. Şi, în special, nepotrivită pentru el. Iubise multe femei, trecea dintr-un pat în altul, presăra copii fără să se implice, considera căsnicia o convenţie necesară, dar care nu putea ţine prizoniere dorinţele. Aş fi devenit ridicolă. Mă descurcasem fără multe lucruri, de-a lungul vieţii mele, puteam să mă descurc şi fără Nino. Aş fi mers pe drumul meu cu fiicele mele.

Dar a sunat telefonul şi am alergat să răspund. Era el, pe fundal se auzea un megafon, zgomot, vacarm, vocea răzbătea la mine cu greu. Tocmai ajunsese la Napoli, suna din gară. *Doar să te salut,* a zis, *voiam să ştiu ce faci. Bine,* am răspuns. *Ce faci? Mă pregătesc să mănânc cu fetele. Pietro e? Nu. Ţi-a plăcut să faci dragoste cu mine? Da. Mult? Foarte mult. Nu mai am fise. Du-te, pa, mulţumesc pentru telefon. Ne auzim din nou. Când*

vrei. Am fost mulţumită de mine, de autocontrolul meu. *L-am ţinut la distanţa potrivită,* mi-am zis, *unui telefon de complezenţă am răspuns de complezenţă.* Dar după trei ore a sunat din nou, tot de la un telefon public. Era nervos. *De ce eşti aşa de rece? Nu sunt rece. De dimineaţă mi-ai cerut să-ţi spun că te iubesc şi ţi-am spus, chiar dacă din principiu nu spun asta nimănui, nici soţiei mele. Mă bucur. Şi tu mă iubeşti? Da. În seara asta dormi cu el? Cu cine vrei să dorm? Nu-l suport. Tu nu dormi cu soţia ta? Nu e acelaşi lucru. De ce? Mie nu-mi pasă deloc de Eleonora. Atunci întoarce-te aici. Cum fac? Părăseşte-o. Şi apoi?* A început să sune în mod obsesiv. Adoram ţârâitul ăla, mai ales când ne luam la revedere şi părea că trebuia să ne auzim cine ştie când, dar el telefona din nou după jumătate de oră, uneori şi numai după zece minute şi începea din nou să se agite, mă întreba dacă mai făcusem dragoste cu Pietro de când fuseserăm împreună, îi spuneam nu, mă punea să jur, juram, îl întrebam dacă el făcuse dragoste cu soţia lui, urla nu, pretindeam şi eu să jure, şi urmau jurământ după jurământ şi multe promisiuni, mai ales promisiunea solemnă că voi sta acasă, ca să dea de mine. Voia să aştept să mă sune, aşa încât, dacă ieşeam cumva – trebuia totuşi să fac cumpărături –, telefonul ţârâia şi iar ţârâia în gol, ţârâia până când mă întorceam şi le lăsam pe fete, sacoşele, nici măcar nu închideam uşa apartamentului, alergam să răspund. Îl auzeam la celălalt capăt al firului, disperat: *credeam că nu-mi mai răspunzi.* Apoi adăuga uşurat: *dar aş fi telefonat pe vecie, în lipsa ta aş fi iubit sunetul telefonului, acest sunet în gol, mi se părea singurul lucru care-mi rămăsese.* Şi îşi amintea amănunţit noaptea noastră – *îţi aminteşti asta, îţi aminteşti ailaltă* –, o povestea permanent. Înşira tot ce voia să facă împreună cu mine, nu doar sex: o plimbare, o călătorie, să mergem la film, la restaurant, să-mi vorbească despre munca lui, să asculte cum mergeau lucrurile cu volumaşul meu. Atunci eu îmi pierdeam controlul de tot. Murmuram *da da da, tot, tot ce vrei* şi îi strigam: *mă pregătesc să plec în vilegiatură, peste o săptămână voi fi la mare cu fetele şi Pietro,* de parcă ar fi fost vorba de o deportare. Şi el: *Eleonora se duce la Capri peste trei zile, imediat cum pleacă, vin la Florenţa, chiar şi numai pentru o oră.* Între timp Elsa mă privea, întreba: *mama, cu cine tot vorbeşti, vino să ne jucăm.* Dede într-o zi a spus: *las-o în pace, vorbeşte cu logodnicul.*

113.

Nino a călătorit toată noaptea, a ajuns la Florenţa în jurul orei nouă dimineaţa. A sunat, i-a răspuns Pietro, a închis. A sunat din nou, am alergat eu să răspund. Parcase în faţa casei mele. *Coboară. Nu pot. Coboară imediat, altfel vin sus.* Mai erau câteva zile până la plecarea mea la Viareggio, Pietro era deja în vacanţă. I-am lăsat fetele, am spus că trebuia să fac cumpărături urgente pentru mare. Am alergat la Nino.

A fost cea mai proastă idee să ne revedem. Am descoperit că, în loc să se atenueze, dorinţa se aprinsese şi avansa o mie de pretenţii cu o urgenţă neruşinată. Dacă la distanţă, prin telefon, cuvintele ne îngăduiau să fantazăm construind perspective exaltante, dar şi impunându-ne o anumită ordine, abţinându-ne, speriindu-ne, să fim din nou împreună, închişi în spaţiul insuficient al automobilului, nepăsători la căldura îngrozitoare, a adus concreteţe delirului nostru, ne-a dat senzaţia unei situaţii inevitabile, pe care a făcut-o parte din marele anotimp subversiv în curs de desfăşurare, a sincronizat-o coerent cu formele realismului epocii, cele care cereau imposibilul.

— Nu te întoarce acasă.

— Şi fetele, Pietro?

— Şi noi?

Înainte să plece spre Napoli a zis că nu ştia dacă o să reuşească să nu mă vadă toată luna august. Ne-am luat la revedere disperaţi. Eu nu aveam telefon în casa pe care o închinaserăm la Viareggio, el mi-a dat numărul casei din Capri. M-a pus să promit că o să-i telefonez în fiecare zi.

— Dacă răspunde soţia ta?

— Închizi.

— Dacă eşti la plajă?

— Am de lucru, n-o să fiu aproape deloc la plajă.

În planul nostru fantezist, să ne telefonăm trebuia să ne ajute şi să fixăm o zi, înainte de sărbătoarea Sfintei Marii sau după, ca să ne vedem măcar o dată. El insista să inventez o scuză oarecare şi să mă întorc la Florenţa. Urma să facă la fel cu Eleonora şi să vină după mine. Ne-am fi văzut acasă la mine, am fi cinat împreună, am fi dormit împreună. O altă nebunie. L-am sărutat, l-am mângâiat, l-am muşcat şi m-am desprins de el într-

o stare de fericire nefericită. Am dat fuga să cumpăr la întâmplare prosoape, câteva costume pentru Pietro, găleţică şi lopăţele pentru Elsa, un costumaş albastru pentru Dede. În perioada aceea îi plăcea albastrul.

114.

Am plecat în vilegiatură. Am avut prea puţin grijă de fete, le-am lăsat aproape tot timpul cu tatăl lor. Alergam în permanenţă în căutarea unui telefon, doar să-i spun lui Nino că-l iubeam. Numai de câteva ori mi-a răspuns Eleonora, am închis. Dar a fost de ajuns vocea ei ca să mă indispună, am considerat nedrept să fie alături de el zi şi noapte, ce legătură avea ea cu el, cu noi. Supărarea aceea m-a ajutat să-mi înving frica, planul de a ne revedea la Florenţa mi s-a părut tot mai uşor de concretizat. I-am spus lui Pietro, şi era adevărat, că în timp ce editura italiană, cu toată bunăvoinţa, nu va reuşi înainte de ianuarie, textul meu va fi publicat în Franţa la sfârşitul lui octombrie. Trebuia deci să-mi risipesc urgent câteva îndoieli, îmi trebuiau câteva cărţi, trebuia să mă întorc acasă.

— Mă duc eu să ţi le iau, s-a oferit.

— Stai puţin cu fetele, nu stai niciodată.

— Mie îmi place să conduc maşina, ţie nu.

— Mă laşi puţin în pace? Pot să am şi eu o zi liberă? Servitoarele au, eu de ce nu?

Am plecat foarte devreme cu maşina, cerul era brăzdat de dungi albe, pe fereastră intra un vânt rece care aducea miresmele verii. Inima îmi bătea tare când am intrat în casa goală. M-am dezbrăcat, m-am spălat, m-am privit în oglindă tulburată de petele albe ale burţii şi sânilor, m-am îmbrăcat, m-am dezbrăcat, m-am îmbrăcat din nou până când m-am simţit frumoasă.

Spre ora trei după-amiaza a sosit Nino, nu ştiu ce balivernă îi spusese soţiei. Am făcut dragoste până seara. Pentru prima dată el a avut tihna să se dedice corpului meu cu o devoţiune, cu o idolatrie pentru care nu eram pregătită. Am încercat să nu fiu mai prejos, voiam cu orice preţ să-i par pricepută. Dar când l-am văzut nimicit şi fericit, pe neaşteptate s-a stricat ceva în

mintea mea. *Pentru mine aceea era o experienţă unică, pentru el o repetiţie.* Iubea femeile, le adora trupurile ca pe nişte fetişuri. Nu m-am gândit mult la celelalte femei ale lui de care ştiam, Nadia, Silvia, Mariarosa sau soţia lui, Eleonora. M-am gândit în schimb la ce ştiam bine, la nebuniile pe care le făcuse pentru Lila, la frenezia care-l dusese aproape de autodistrugere. Mi-am amintit de cum crezuse ea în pasiunea aceea şi se agăţase de el, de cărţile complicate pe care el le citea, de gândurile lui, de ambiţiile lui, ca să le asimileze cu propria ei minte şi să-şi dea o şansă de schimbare. Mi-am amintit cât era de prăbuşită când o părăsise Nino. El ştia să iubească şi să te împingă să iubeşti numai în modul acela excesiv, altcumva nu? Iubirea aceea a noastră nebună era copia altor iubiri nebune? Modul lui de a mă vrea fără să-i pese de nimic avea un model clar, aşa o dorise şi pe Lila? Chiar şi faptul că venea după mine în casa mea şi a lui Pietro semăna cu momentul în care Lila îl târâse după ea în casa ei şi a lui Stefano? Noi nu făceam, ci refăceam?

M-am retras, el a întrebat: *ce ai? Nimic,* nu ştiam ce să-i spun, nu erau gânduri care se puteau exprima. M-am strâns lângă el, l-am sărutat şi între timp am încercat să-mi alung din piept sentimentul iubirii lui pentru Lila. Dar Nino a insistat şi în cele din urmă n-am putut să evit, m-am agăţat de o senzaţie relativ recentă – *iată, poate că-i pot spune asta* – şi l-am întrebat pe un ton de fals amuzament:

— E ceva greşit la mine când fac sex, ca la Lina?

Şi-a schimbat expresia. I-a apărut în ochi, pe faţă o persoană diferită, un străin care m-a speriat. Înainte să răspundă, m-am grăbit să şoptesc:

— Glumeam, dacă nu vrei să răspunzi, las-o baltă.

— N-am înţeles ce ai spus.

— N-am făcut decât să citez cuvintele tale.

— N-am rostit niciodată o astfel de frază.

— Mincinosule, ai făcut-o la Milano, în timp ce mergeam la restaurant.

— Nu e adevărat şi, oricum, nu vreau să vorbesc despre Lina.

— De ce?

N-a răspuns. M-am supărat, i-am întors spatele. Când mi-a atins spatele cu degetele am şuierat: *lasă-mă în pace.* Am rămas o vreme nemişcaţi, fără să spunem nimic. Apoi m-a

mângâiat din nou, mi-a sărutat uşor umărul, i-am cedat. *Da,* am recunoscut în sinea mea, *are dreptate, nu trebuie să-l mai chestionez niciodată în legătură cu Lila.*

Seara a sunat telefonul, sigur era Pietro cu fetele după el. I-am făcut semn lui Nino să nu răsufle, m-am dat jos din pat şi am alergat să răspund. Mi-am pregătit un ton afectuos, liniştitor, dar, fără să-mi dau seama, am păstrat o voce prea scăzută, un murmur nefiresc, nu voiam ca Nino să audă şi apoi să facă mişto de mine sau chiar să se enerveze.

— De ce vorbeşti aşa în şoaptă? a întrebat Pietro. E totul bine?

Am ridicat imediat vocea, de data asta a devenit excesiv de ridicată. Am căutat cuvinte delicate, am fost foarte bucuroasă când am vorbit cu Elsa, am sfătuit-o pe Dede să nu-i facă zile amare tatălui ei şi să se spele pe dinţi înainte de culcare. Nino a spus când m-am întors în pat:

— Ce soţie minunată, ce mămică grozavă.

I-am răspuns:

— Nici tu nu eşti mai prejos.

Am aşteptat ca încordarea să se domolească, ca ecoul vocilor soţului meu şi ale fetelor să-şi reducă din intensitate. Am făcut duş împreună cu multă voioşie, o experienţă nouă, mi-a plăcut să-l spăl şi să mă las spălată. Apoi m-am pregătit să ieşim. M-am făcut din nou frumoasă pentru el, însă de data asta sub privirea lui şi, brusc, fără stres. A stat să mă privească fermecat în timp ce probam rochiile în căutarea celei potrivite, în timp ce mă machiam şi, din când în când – chiar dacă îi ziceam glumind: *să nu îndrăzneşti, mă gâdili, îmi strici machiajul şi trebuie s-o iau de la capăt, fii atent la rochie că o rupi, lasă-mă în pace* –, venea în spatele meu, mă săruta pe gât, îşi băga mâinile în decolteul meu şi pe sub rochie.

L-am pus să iasă singur din casă, i-am spus să mă aştepte în maşină. Deşi clădirea era pe jumătate pustie fiindcă toată lumea era în vacanţă, mă temeam să nu ne vadă cineva împreună. Ne-am dus la cină, am mâncat mult, am vorbit mult, am băut foarte mult. La întoarcere ne-am băgat din nou în pat, dar n-am dormit deloc. El mi-a zis:

— În octombrie voi fi la Montpellier cinci zile, la un colocviu.

— Să te distrezi. Mergi cu soţia ta?

— Vreau să merg cu tine.

— Imposibil.
— De ce?
— Dede are şase ani, Elsa trei. Trebuie să mă gândesc la ele.
Am început să discutăm despre situaţia noastră, pentru prima oară am rostit cuvinte precum *căsătoriţi*, *copii.* Am trecut de la disperare la sex, de la sex la disperare. În cele din urmă am şoptit:
— Nu trebuie să ne mai vedem.
— Dacă tu poţi, bine. Eu nu pot.
— Aiurea. Mă cunoşti de zeci de ani şi totuşi ai avut o viaţă plină fără mine. O să mă uiţi în scurt timp.
— Promite că vei continua să mă suni în fiecare zi.
— Nu, n-o să te mai sun.
— Dacă n-o faci, o s-o iau razna.
— Eu o iau razna dacă voi continua să mă gândesc la tine.
Am explorat amândoi cu un fel de plăcere masochistă fundătura în care ajunseserăm şi, exasperaţi de însumarea obstacolelor noastre, ne-am certat. El a plecat foarte nervos la şase dimineaţa. Eu am făcut ordine în casă, am plâns, am condus sperând să nu ajung niciodată la Viareggio. La jumătatea drumului mi-am dat seama că nu luasem nicio carte care să poată justifica acea călătorie. M-am gândit: *mai bine aşa.*

115.

La întoarcere, Elsa m-a întâmpinat foarte bucuroasă, a spus îmbufnată: *tata nu ştie să se joace ca lumea.* Dede l-a apărat pe Pietro, a exclamat că sora ei era mică, proastă şi strica orice joc. Pietro m-a studiat, indispus.
— Nu ai dormit.
— Am dormit prost.
— Ai găsit cărţile?
— Da.
— Şi unde sunt?
— Unde vrei să fie? Acasă. Am verificat ce trebuia să verific şi gata.
— De ce te enervezi?
— Pentru că mă faci să mă enervez.

— Te-am sunat din nou ieri-seară. Elsa voia să-ţi spună noapte bună, dar nu erai.

— Era cald, am făcut o plimbare.

— Singură?

— Păi, cu cine?

— Dede zice că ai un logodnic.

— Dede are o legătură puternică cu tine şi nu-şi doreşte altceva decât să-mi ia locul.

— Sau vede şi aude lucruri pe care eu nu le văd şi nu le aud.

— Ce vrei să spui?

— Ce am spus.

— Pietro, să încercăm să fim clari: printre multele tale boli, vrei să punem şi gelozia?

— Nu sunt gelos.

— Să sperăm. Pentru că dacă aşa stau lucrurile, fii atent: gelozia e prea mult, n-o suport.

În zilele următoare, conflictele de genul acela s-au înmulţit, îl supravegheam, îl mustram şi, în timpul ăsta, mă dispreţuiam. Dar simţeam şi furie: ce se pretindea de la mine, ce trebuia să fac? Îl iubeam pe Nino, îl iubisem întotdeauna: cum puteam să mi-l smulg din piept, din minte, din stomac acum, când şi el mă voia? Îmi creasem încă de mică un angrenaj perfect de autoreprimare. Niciuna din dorinţele mele adevărate nu predominase niciodată, găsisem mereu modalitatea de a-mi anihila orice obsesie. *Acum gata,* îmi spuneam, *să sară totul în aer, cu mine în frunte.*

Dar oscilam. Câteva zile nu l-am sunat pe Nino, exact aşa cum chibzuit îl anunţasem la Florenţa. Dar apoi brusc am început să o fac şi de trei sau patru ori pe zi, fără niciun strop de prudenţă. Puţin îmi păsa chiar şi de Dede, care stătea la câţiva paşi de cabina telefonică. Discutam cu el în căldura insuportabilă din cuşca aceea pusă în soare şi, uneori, asudată, exasperată de privirea de spioană a fiicei mele, deschideam uşa din sticlă şi urlam: *ce stai acolo înţepenită, ţi-am zis să ai grijă de sora ta.* Nu mă gândeam acum decât la colocviul de la Montpellier. Nino mă pisa la cap, făcea din asta tot mai mult un fel de dovadă categorică a autenticităţii sentimentelor mele. Am trecut de la certuri violente la declaraţii totale, de la lungi şi costisitoare îmbufnări interurbane la nevoia urgentă de a revărsa într-un fluviu de cuvinte incandescente dorinţa noastră.

Într-o după-amiază, stoarsă, cu Dede şi Elsa care în afara cabinei lălăiau: *mama, te grăbeşti, ne plictisim,* i-am spus:

— Într-un singur mod te pot însoţi la Montpellier.

— Care?

— Să-i spun totul lui Pietro.

A urmat o lungă tăcere.

— Eşti cu adevărat pregătită să faci asta?

— Da, dar cu o condiţie: tu să-i spui totul Eleonorei.

Altă lungă tăcere. Nino a murmurat:

— Vrei să le fac rău Eleonorei şi copilului?

— Da. Eu n-o să le fac lui Pietro şi fetelor mele? Să iei decizii înseamnă să faci rău cuiva.

— Albertino e foarte mic.

— Şi Elsa e. Iar pentru Dede o să fie insuportabil.

— Să facem asta după Montpellier.

— Nino, să nu te joci cu mine.

— Nu mă joc.

— Atunci, dacă nu te joci, comportă-te în consecinţă: tu vorbeşti cu soţia ta şi eu vorbesc cu soţul meu. Acum. În seara asta.

— Dă-mi puţin timp, nu e un lucru uşor.

— Pentru mine e?

A tergiversat, a încercat să-mi explice. A zis că Eleonora era o femeie foarte fragilă. A zis că îşi organizase viaţa în jurul lui şi al copilului. A zis că atunci când era mică încercase să se sinucidă de două ori. Dar nu s-a oprit acolo. Treptat, cu luciditatea lui obişnuită, a ajuns să recunoască faptul că a-şi distruge căsnicia nu însemna doar să-i facă rău soţiei lui şi copilului, ci şi să dea cu şutul multor avantaje – *doar dacă trăieşti în nişte condiţii înstărite e acceptabilă viaţa la Napoli* – şi unei reţele de relaţii care-i garanta că poate face ce voia la universitate. Apoi, copleşit de alegerea lui de a nu tăinui nimic, a conchis: *nu uita că socrul tău mă stimează mult. Dacă facem publică relaţia noastră o să ajungem amândoi la o ruptură iremediabilă cu familia Airota.* Această subliniere din urmă, nu ştiu de ce, a fost cea care mi-a făcut cel mai rău.

— Bine, am spus, să încheiem aici.

— Aşteaptă.

— Am aşteptat prea mult, ar fi trebuit să mă decid înainte.

— Ce vrei să faci?

— Să conştientizez faptul că mariajul meu nu mai are sens şi să merg pe drumul meu.

— Eşti sigură?

— Da.

— Şi o să vii la Montpellier?

— Am spus pe drumul meu, nu pe al tău. Între mine şi tine totul s-a terminat.

116.

Am pus receptorul în furcă, am ieşit din cabină. Elsa m-a întrebat: *te-ai lovit, mama?* Am răspuns: *mă simt foarte bine, bunica e cea care nu se simte bine.* Am continuat să plâng în hohote sub ochii îngrijoraţi ai ei şi ai lui Dede.

Spre finalul vilegiaturii n-am făcut decât să plâng. Spuneam că eram obosită, că era prea cald, că mă durea capul şi îi trimiteam pe Pietro şi pe fete la plajă. Stăteam pe pat scăldând perna de lacrimi. Detestam fragilitatea aceea excesivă, nici mică nu fusesem aşa. Atât eu, cât şi Lila ne antrenaserăm să nu plângem niciodată, iar dacă se întâmpla, o făceam în momente excepţionale, pentru puţin timp: ruşinea era prea mare, ne înăbuşeam hohotele. În schimb, acum mi se săpase în cap o fântână, ca lui Orlando[8]. O fântână a cărei apă curgea prin ochi fără să se consume niciodată. Când urmau să se întoarcă Pietro, Dede, Elsa, cu greu îmi reţineam lacrimile şi mă duceam în grabă să-mi clătesc faţa la robinet. Nino nu mă voia cu adevărat, Nino se prefăcea mult şi iubea puţin. Îşi dorise să mă fută – da, să mă fută, cum făcuse cu cine ştie câte altele –, dar să mă aibă, să mă aibă pentru totdeauna rupând legătura cu soţia lui, ei bine, asta nu era în planurile lui. Probabil că era încă îndrăgostit de Lila. Probabil că, de-a lungul vieţii, o va iubi numai pe ea, ca mulţi alţii care o cunoscuseră. Şi graţie acestui lucru va rămâne pentru totdeauna cu Eleonora. Iubirea pentru Lila era garanţia că nicio femeie – oricât ar fi dorit-o el în felul lui copleşitor – nu va pune niciodată în criză acea căsnicie fragilă, eu mai puţin decât toate. Iată cum stăteau lucrurile. Uneori mă ridicam în timpul mesei, la prânz sau la cină, şi alergam să plâng

[8] Ludovico Ariosto, *Orlando furioso*, cântul 125 (N.t.).

în hohote în baie.

Pietro mă trata cu prudenţă, presimţind că puteam izbucni dintr-un moment într-altul. La început, deja la câteva ore după despărţirea de Nino, mă gândisem să-i povestesc totul, ca şi cum n-ar fi fost doar un soţ căruia trebuia să-i dau explicaţii, ci şi un confesor. Simţeam nevoia şi, mai ales în pat, când se apropia de mine şi eu îl respingeam şoptind: *nu, se trezesc fetele,* am fost adesea pe punctul de a revărsa peste el fiecare detaliu. Dar am reuşit mereu să mă opresc la timp, nu trebuia să-i spun de Nino. Acum, când nu-i mai telefonam persoanei pe care o iubeam, acum când o simţeam, definitiv, pierdută, mi se părea inutil să fiu crudă cu Pietro. Era mai bine să închei subiectul în câteva cuvinte limpezi: *nu mai pot trăi cu tine.* Şi totuşi nici asta n-am reuşit să fac. Exact când, în penumbra dormitorului, mă simţeam pregătită să fac pasul acela, simţeam milă pentru el, mă temeam pentru viitorul fetelor, îl mângâiam pe umăr, pe obraz, murmuram simplu: *dormi.*

Lucrurile s-au schimbat în ultima zi de vacanţă. Era aproape miezul nopţii, Dede şi Elsa dormeau. Trecuseră cel puţin zece zile de când nu-l sunasem pe Nino. Făcusem bagajele, eram stoarsă de dor, de oboseală, de căldură şi stăteam cu Pietro pe balconul casei, fiecare pe şezlongul lui, în tăcere. Era o umiditate istovitoare în care părul şi hainele ne musteau, se simţea un miros de mare şi de răşină. Pietro, brusc, a spus:

— Cum se simte mama ta?

— Mama mea?

— Da.

— Bine.

— Dede mi-a zis că se simte rău.

— Şi-a revenit.

— Am sunat-o azi după-amiază. Mama ta a avut mereu o sănătate de fier.

N-am zis nimic. Cât era de băgăcios omul ăsta. Iată, deja îmi venea din nou să plâng. O, Doamne Dumnezeule, eram sătulă, sătulă. L-am auzit spunând calm:

— Tu crezi că eu sunt orb şi surd. Crezi că nu mi-am dat seama de momentele când flirtai cu imbecilii ăia care se învârteau pe la noi prin casă înainte să se nască Elsa.

— Nu ştiu despre ce vorbeşti.

— Ştii foarte bine.

— Nu, nu ştiu. Despre ce vorbeşti? Despre oamenii care au venit de câteva ori la cină cu ani în urmă? Şi eu flirtam cu ei? Eşti nebun?

Pietro a clătinat din cap zâmbind în sinea lui. A aşteptat câteva secunde, apoi m-a întrebat fixând cu privirea grilajul balconului:

— Nu flirtai nici cu ăla care cânta la tobe?

M-am alarmat. Nu dădea înapoi, nu ceda. Am izbucnit.

— Mario?

— Vezi că-ţi aminteşti?

— Sigur că-mi amintesc, de ce n-ar trebui să o fac? Este una dintre puţinele persoane interesante pe care le-ai adus în casă în şapte ani de căsnicie.

— Îl găseai interesant?

— Da, şi, ce-i cu asta? Ce te-a apucat în seara asta?

— Vreau să ştiu. Nu pot să ştiu?

— Ce vrei să ştii? Ce ştiu eu, ştii şi tu. Au trecut probabil cel puţin patru ani de când l-am văzut ultima oară pe tipul ăla şi tu vii acum cu tâmpeniile astea?

El nu s-a mai uitat la grilaj, ci s-a întors să mă privească, serios:

— Atunci să vorbim de fapte mai recente. Ce e între tine şi Nino?

117.

A fost o lovitură pe cât de violentă, pe atât de neaşteptată. *Voia să ştie ce era între mine şi Nino.* Au fost de ajuns întrebarea aceea, numele acela, pentru ca în capul meu să curgă din nou fântâna. M-am simţit orbită de lacrimi, le-am scos din mine urlând, uitând că eram în aer liber, că lumea dormea vlăguită de soarele şi marea din ziua aceea: *de ce ai pus întrebarea asta, trebuia s-o ţii pentru tine, acum ai distrus totul şi nu mai este nimic de făcut, era suficient să taci, în schimb n-ai putut şi acum trebuie să plec, acum e* obligatoriu *să plec.*

Nu ştiu ce i s-a întâmplat. Probabil s-a convins că făcuse într-adevăr o greşeală care acum, din motive neştiute, risca să ne distrugă pentru totdeauna relaţia. Sau m-a văzut pe neaşteptate

ca pe un organism brut care distrugea fragila suprafaţă a cuvintelor şi se manifesta în mod prelogic, o persoană de sex feminin în cel mai agitat mod al ei de a se exprima. Cert e că i-am părut probabil un spectacol insuportabil, a sărit în picioare şi a intrat în casă. Dar eu am alergat după el şi am continuat să-i urlu de toate: iubirea pentru Nino de când eram mică, noua viaţă posibilă pe care mi-o arătase, energiile nefolosite pe care le simţeam în mine şi monotonia în care mă cufundase el ani la rând, vina lui pentru că mă împiedicase să trăiesc pe deplin.

Când mi s-au consumat puterile şi m-am cuibărit într-un colţ, m-am trezit cu el în faţă: avea obrajii supţi, ochii afundaţi în pete vineţii, buzele albe, bronzul îi devenise ca o crustă de noroi. Am înţeles abia atunci că îl tulburasem. Întrebările pe care mi le pusese nu admiteau nici ca ipoteză răspunsuri afirmative de genul: *da, am flirtat cu bateristul şi chiar mai mult; da, eu şi Nino suntem amanţi.* Pietro le formulase doar ca să fie negate, ca să nu mai fie neliniştit din cauza îndoielilor care-l cuprinseseră, ca să se ducă la culcare mai senin. În schimb, îl făcusem prizonierul unui coşmar din care, acum, nu mai ştia să iasă. A întrebat aproape şoptind, căutând să se salveze:

— Aţi făcut dragoste?

Din nou mi-a fost milă de el. Dacă aş fi răspuns da, aş fi început din nou să urlu, aş fi zis: *da, prima oară în timp ce dormeai, a doua oară în maşina lui, a treia în patul nostru din Florenţa.* Şi aş fi rostit frazele acelea cu voluptatea pe care înşiruirea aceea mi-o provoca. În schimb, am făcut semn că nu.

118.

Ne-am întors la Florenţa. Am redus comunicarea între noi la fraze absolut necesare şi la un ton prietenos în prezenţa fetelor.

Pietro s-a dus să doarmă în biroul lui ca pe vremea când Dede nu închidea ochii niciodată, eu în patul matrimonial. Mi-am stors creierii în legătură cu ce era de făcut. Modul în care se terminase căsnicia dintre Lila şi Stefano nu constituia un model, fusese vorba de o întâmplare din alte vremuri, gestionată fără nicio regulă. Eu contam pe o încheiere civilizată, conform dreptului, adecvată vremurilor şi situaţiei noastre. Dar de fapt

nu ştiam ce să fac şi în consecinţă nu făceam nimic. Cu atât mai mult cu cât abia mă întorsesem şi deja Mariarosa îmi telefona ca să-mi spună că volumaşul francez era într-un punct bun. Voia să-mi trimită corecturile, în timp ce seriosul redactor al editurii mele îmi anunţa chestiuni de rezolvat în privinţa unor diverse fragmente ale textului. Pe moment eram bucuroasă, încercam să devin din nou pasionată de munca mea. Dar nu reuşeam, mi se părea că am probleme mult mai grave decât un vers prost interpretat sau decât vreun fragment care şchiopăta.

Apoi, într-o dimineaţă, a sunat telefonul, a răspuns Pietro. A zis *alo,* a repetat *alo,* a închis. A început să-mi bată inima nebuneşte, m-am pregătit să alerg la aparat ca să i-o iau înaintea soţului meu. N-a mai sunat. Au trecut orele, am încercat să-mi distrag atenţia recitindu-mi textul. A fost cea mai proastă idee, mi s-a părut un cumul de tâmpenii, rezultatul a fost o sfârşeală care m-a făcut să aţipesc cu capul pe birou. Dar iată că a sunat din nou telefonul, a răspuns tot soţul meu. A urlat, speriind-o pe Dede: *alo,* şi a trântit receptorul la loc ca şi cum ar fi vrut să spargă aparatul.

Era Nino, ştiam şi eu, ştia şi Pietro. Data colocviului se apropia, cu siguranţă voia să insiste din nou să-l însoţesc. Miza că dorinţele mi se vor trezi din nou la viaţă. Voia să-mi demonstreze că singura noastră şansă era o relaţie clandestină de trăit până la epuizare, între fapte rele şi plăceri. Calea era să trădăm, să inventăm minciuni, să plecăm împreună. Aş fi luat pentru prima dată un avion, m-aş fi lipit de el în timp ce aparatul decola, la fel ca în filme. Şi de ce nu, după Montpellier ne-am fi dus până la Nanterre, ne-am fi dus la prietena Mariarosei, aş fi vorbit cu ea despre cartea mea, i l-aş fi prezentat pe Nino. A, da, să fiu însoţită de un bărbat pe care-l iubeam şi care era înconjurat de o putere a lui, o forţă care nu scăpa nimănui. Sentimentul ostil se îmblânzea. Eram tentată.

A doua zi Pietro s-a dus la universitate, am aşteptat ca Nino să telefoneze din nou. Nu s-a întâmplat şi atunci, cu o iraţională furie neaşteptată, am sunat eu. Am aşteptat multe secunde, eram foarte agitată, în minte nu aveam altceva decât nevoia urgentă de a-i auzi vocea. După, nu ştiam. Poate că l-aş fi agresat, aş fi început din nou să plâng. Sau aş fi urlat: *bine, vin cu tine, voi fi amanta ta, voi fi până când te vei plictisi.* În acel moment, însă, nu voiam decât să răspundă.

A răspuns Eleonora. Mi-am oprit vocea la timp înainte să i se adreseze fantomei lui Nino, alergând gâfâind pe fir cu cine ştie ce cuvinte compromiţătoare. Am supus-o unui ton vesel: *bună, sunt Elena Greco, eşti bine, cum a fost vacanţa, şi Albertino?* Ea a tăcut şi m-a lăsat să vorbesc, apoi a urlat; *eşti Elena Greco, ai, curva, curva ipocrită, lasă-l în pace pe soţul meu şi nu îndrăzni să mai suni vreodată, pentru că ştiu unde locuieşti şi, jur pe Dumnezeu, vin acolo şi-ţi sparg faţa.* După care a închis telefonul.

119.

Am rămas nu ştiu cât timp lângă telefon. Eram plină de ură, aveam în minte numai fraze de genul: *da, vino, vino imediat, proasto, nu aştept altceva, de unde dracului eşti, de pe strada Tasso, de pe strada Filangieri, de pe strada Crispi, din vila Santarella şi vrei să te pui cu mine, nu ştii cu cine ai de-a face, ţoapă.* Un alt eu voia să iasă la suprafaţă, de unde fusese îngropat sub crusta blândeţii, şi mi se zbătea în piept amestecând italiana şi dialectul copilăriei, eram toată numai un vacarm. Dacă Eleonora îndrăznea să apară la uşa mea, o scuipam în faţă, îi făceam vânt pe scări, o târâm de păr până în stradă, îi spărgeam capul ăla plin de căcat de trotuar. Mă durea pieptul, îmi zvâcneau tâmplele. Începuseră nişte lucrări în faţa blocului, pe fereastră intrau căldura şi praful şi un zgomot enervant al nu ştiu cărui utilaj. Dede se certa cu Elsa în cealaltă cameră: *nu trebuie să faci tot ce fac eu, eşti o maimuţă, doar maimuţele fac aşa.* Încet am înţeles. Nino se hotărâse să-i vorbească soţiei şi ea mă atacase din cauza asta. Am trecut de la mânie la o bucurie de nestăpânit. *Nino mă voia* într-atât încât îi spusese de noi soţiei lui. Îşi distrusese căsnicia, renunţase deplin conştient la avantajele care derivau din ea, îşi dezechilibrase întreaga viaţă alegând să-i facă să sufere mai degrabă pe Eleonora şi pe Albertino decât pe mine. Deci era adevărat, mă iubea. Am oftat de bucurie. Telefonul a sunat din nou, am răspuns imediat.

Acum era Nino, vocea lui. Mi s-a părut calm. A zis că mariajul lui se încheiase, că era liber. M-a întrebat:

— Ai vorbit cu Pietro?
— Am început.
— Nu i-ai zis încă?
— Da şi nu.
— Vrei să renunţi?
— Nu.
— Atunci grăbeşte-te, trebuie să plecăm.

Luase deja în calcul faptul că voi merge cu el. Ne-am fi întâlnit la Roma, era totul pregătit, hotel, bilete de avion.

— Nu ştiu ce să fac cu fetele, am zis încet, fără convingere.
— Trimite-le la mama ta.
— Nici nu încape vorbă.
— Atunci ia-le cu tine.
— Vorbeşti serios?
— Da.
— M-ai lua cu tine oricum, chiar şi cu fetele mele?
— Bineînţeles.
— Tu mă iubeşti cu adevărat, am murmurat.
— Da.

120.

M-am redescoperit pe neaşteptate invulnerabilă şi invincibilă, ca într-un anotimp trecut al vieţii mele, când mi se părea că totul îmi e îngăduit. Mă născusem norocoasă. Chiar şi când soarta părea ostilă, de fapt lucrase în favoarea mea. Desigur, aveam şi eu nişte merite. Eram ordonată, aveam memorie bună, trudeam cu încăpăţânare, învăţasem să folosesc instrumentele puse la punct de bărbaţi, ştiam să dau coerenţă logică gândurilor, ştiam să fiu pe placul oamenilor. Dar norocul conta mai mult decât orice şi eram mândră să-l simt alături de mine ca pe un prieten de încredere. Să-l am din nou de partea mea mă linişte. Mă căsătorisem cu un bărbat cumsecade, nu cu o persoană ca Stefano Carracci sau, mai rău, ca Michele Solara. Urma să mă confrunt cu el, să-l fac să sufere, dar până la urmă am fi ajuns noi la o înţelegere. Cu siguranţă distrugerea acelei căsnicii, a familiei ar fi fost traumatizantă. Şi pentru că din motive diferite nu aveam niciun chef să le comunicăm situaţia

rudelor noastre, dimpotrivă, urma să le-o ascundem cât mai mult posibil, nici nu puteam conta, în viitorul apropiat, pe familia lui Pietro, care, în orice împrejurare, ştia mereu ce să facă şi cui să se adreseze ca să facă faţă oricărei situaţii complicate. Dar mă simţeam liniştită, în sfârşit. Eram doi adulţi raţionali, ne-am fi înfruntat, am fi discutat, ne-am fi dat explicaţii. În haosul acelor ore la un singur lucru, acum, mi se părea că nu pot renunţa: călătoria la Montpellier.

Am vorbit cu soţul meu chiar în seara aceea, i-am mărturisit că Nino era amantul meu. A făcut orice ca să nu creadă. Când l-am convins că era adevărul, a plâns, m-a implorat, s-a enervat, a ridicat blatul de sticlă al măsuţei şi l-a aruncat spre perete sub privirile terorizate ale fetelor, care se treziseră din cauza urletelor şi stăteau uluite în pragul sufrageriei. Am fost tulburată, dar n-am dat înapoi. Le-am dus din nou în pat pe Dede şi Elsa, le-am liniştit, am aşteptat să adoarmă. Apoi m-am dus din nou să-l înfrunt pe soţul meu şi fiecare minut s-a transformat într-o rană. În plus, Eleonora a început să ne bombardeze cu telefoane, zi şi noapte, jignindu-mă pe mine, jignindu-l pe Pietro că nu ştia să fie bărbat, anunţându-ne că rudele ei vor găsi o cale de a ne scoate ochii nouă şi fiicelor noastre, ca să nu mai avem nici măcar cum să plângem.

Dar nu m-am descurajat. Eram într-o asemenea stare de exaltare, încât nu simţeam că pot greşi. Dimpotrivă, mi s-a părut că până şi suferinţele pe care le provocam, umilinţele şi agresiunile pe care le suportam, lucrează pentru mine. Experienţa aceea insuportabilă nu mă făcea doar *să devin* omul de care aş fi fost mulţumită, dar în cele din urmă, pe căi nebănuite, servea şi celor care acum se chinuiau. Eleonora ar fi înţeles că nu e nimic de făcut cu iubirea, că e absurd să-i zici unei persoane care vrea să plece: *nu, trebuie să rămâi.* Şi Pietro, care în mod cert cunoştea deja acel precept în teorie, ar fi avut doar nevoie de timp ca să-l asimileze şi să-l transforme în înţelepciune, în practică a toleranţei.

Doar cu fetele am simţit că totul era dificil. Soţul meu a insistat să le spunem motivele pentru care ne certam. Eu eram împotrivă: *sunt mici,* spuneam, *ce pot înţelege.* Dar el, la un moment dat, a urlat la mine: *dacă ai decis să pleci, trebuie să le dai explicaţii fiicelor tale, iar dacă nu ai curaj, rămâi, înseamnă că tu însăţi crezi prea puţin în ce vrei să faci.* Am murmurat: *să*

vorbim cu un avocat. A răspuns: *e timp destul pentru avocaţi.* Şi, luându-mă prin surprindere, le-a chemat cu voce tare pe Dede şi pe Elsa care, imediat ce ne auzeau urlând, se duceau să se închidă în camera lor, în bună înţelegere.

— Mama voastră trebuie să vă spună ceva, a început Pietro, aşezaţi-vă şi ascultaţi.

Cele două fete s-au aşezat cuminţi pe canapea şi au aşteptat. Am început:

— Eu şi tatăl vostru ţinem unul la altul, dar nu ne mai înţelegem şi am decis să ne despărţim.

— Nu e adevărat, m-a întrerupt Pietro cu calm, mama voastră a hotărât să plece. Şi nu e adevărat nici că nu mai ţinem unul la altul: ea nu mai ţine la mine.

Eu m-am agitat:

— Fetelor, nu e aşa de simplu. Poţi ţine în continuare la cineva chiar dacă nu mai locuieşti împreună cu el.

El m-a întrerupt din nou.

— Şi asta e fals: ori ţinem unul la altul, şi atunci locuim împreună şi suntem o familie; ori nu ţinem unul la altul, şi atunci ne despărţim şi nu mai suntem o familie. Dacă spui minciuni, ele ce pot înţelege? Te rog, explică limpede şi spune motivul adevărat al despărţirii.

Am zis:

— Eu nu vă părăsesc, voi sunteţi cel mai important lucru pe care-l am, n-aş putea trăi fără voi. Am nişte probleme doar cu tatăl vostru.

— Care? m-a presat el. Lămureşte care sunt aceste probleme.

Am oftat şi am murmurat:

— Ţin la altcineva şi vreau să trăiesc cu el.

Elsa a urmărit-o cu privirea pe Dede ca să înţeleagă cum trebuia să reacţioneze la vestea aceea şi, pentru că Dede a rămas impasibilă, a rămas impasibilă la rândul ei. În schimb, soţul meu şi-a pierdut calmul, a urlat:

— Numele: zi cum se numeşte această persoană. Nu vrei? Ţi-e ruşine? Spun eu: pe această altă persoană o ştiţi, e Nino, vi-l amintiţi? Mama voastră vrea să meargă să locuiască împreună cu el.

Apoi a început să plângă disperat, în timp ce Elsa un pic agitată murmura: *mă iei cu tine, mama?* Dar n-a aşteptat să răspund. Când sora ei s-a ridicat şi a părăsit aproape în fugă

încăperea, a urmat-o imediat.

În noaptea aceea Dede a ţipat în somn, m-am trezit tresărind, am alergat la ea. Dormea, dar udase patul. A trebuit s-o trezesc, s-o schimb, să schimb aşternuturile. Când am pus-o din nou în pat, a murmurat că voia să vină în patul meu. Am fost de acord, am ţinut-o lângă mine. Din când în când tresărea în somn, asigurându-se că sunt acolo.

121.

Se apropia ziua plecării, dar cu Pietro lucrurile nu se ameliorau. Orice acord, fie şi în privinţa acelei călătorii la Montpellier, părea imposibil. *Dacă pleci,* spunea, *n-o să te mai las să le vezi pe fete.* Sau: *dacă le iei pe fete, mă omor.* Sau: *o să te denunţ pentru părăsirea domiciliului conjugal.* Sau: *să facem o călătorie noi patru, să mergem la Viena.* Sau: *fetelor, mama voastră îl preferă pe domnul Nino Sarratore vouă.*

Am început să nu mai suport. Mi-am amintit câtă rezistenţă opusese Antonio când îl părăsisem. Dar Antonio era un puşti, moştenise mintea labilă a Melinei şi, mai ales, nu i se oferise educaţia lui Pietro, nu era antrenat încă din copilărie să identifice reguli în mijlocul haosului. Poate că, mă gândeam, am atribuit o importanţă exagerată folosirii cultivate a raţiunii, bunelor lecturi, limbii bine stăpânite, apartenenţei politice; poate că, în faţa abandonului, suntem toţi la fel; poate că nicio minte foarte organizată nu poate rezista în faţa descoperirii că nu e iubită. Soţul meu – nu prea era nimic de făcut – era convins că trebuie să mă protejeze, cu orice preţ, de muşcătura veninoasă a dorinţelor mele şi, deci, ca să rămână soţul meu, era gata să recurgă la orice mijloc, chiar la cel mai abject dintre toate. El, care îşi dorise căsătoria civilă, el care fusese întotdeauna în favoarea divorţului, din cauza unei nestăpânite agitaţii interioare, pretindea ca legătura noastră să dureze veşnic, ca şi cum ne-am fi căsătorit în faţa lui Dumnezeu. Şi pentru că eu insistam să pun capăt relaţiei noastre, mai întâi încerca toate căile persuasiunii, apoi spărgea obiecte, se lua la palme, brusc începea să cânte.

Când exagera în felul acela, mă enerva, îl insultam urlând. Şi

el, ca de obicei, se schimba brusc ca un animăluţ îngrozit, se aşeza lângă mine, îmi cerea scuze, zicea că nu era supărat pe mine, mintea lui era cea care nu funcţiona aşa cum trebuie. Adele – mi-a dezvăluit într-o noapte printre lacrimi – îl înşelase mereu pe tatăl lui, era o descoperire pe care o făcuse când era mic. La şase ani o văzuse sărutând o matahală de bărbat, îmbrăcat în albastru, în marea sufragerie din Genova care dădea spre mare. Îşi amintea toate detaliile: bărbatul avea o mustaţă impozantă ca o lamă închisă la culoare; pe pantaloni i se distingea o pată strălucitoare care semăna cu o monedă de o sută de lire; mama lui, în preajma individului ăluia, părea un arc atât de întins, că risca să se rupă. Eu l-am ascultat în linişte, am încercat să-l consolez: *linişteşte-te, sunt amintiri false, ştii că e aşa, nu trebuie să-ţi spun eu.* Dar el a insistat din nou: *Adele avea o rochie de plajă roz, o bretea îi alunecase de pe umărul bronzat; unghiile lungi păreau de sticlă; îşi făcuse o coadă împletită care-i atârna de la ceafă ca un şarpe.* A spus în cele din urmă, trecând de la suferinţă la mânie: *înţelegi ce mi-ai făcut, înţelegi în ce oroare m-ai făcut să mă prăbuşesc?* Şi eu m-am gândit: *şi Dede îşi va aminti, şi Dede va urla ceva similar, când va fi mare.* Dar pe urmă m-am îndepărtat, am fost sigură că Pietro îmi povesteşte de mama lui abia acum, după atâţia ani, înadins ca să mă rănească şi să mă ţină lângă el.

Am continuat stoarsă, zi şi noapte, nu se mai dormea. Dacă soţul meu mă chinuia, nici Nino, în felul lui, nu se lăsa mai prejos. Când mă auzea tensionată şi preocupată, în loc să mă consoleze, se enerva şi spunea: *tu crezi că pentru mine e uşor, dar aici e acelaşi infern ca la tine, mi-e teamă pentru Eleonora, mi-e teamă pentru ce poate face, aşa că să nu crezi că eu nu am necazuri la fel de mari, sunt poate chiar mai mari decât ale tale.* Şi exclamă: *dar eu şi cu tine împreună suntem mai puternici decât oricine altcineva, uniunea noastră este o necesitate de care nu poţi face abstracţie, ţi-e clar asta, spune-mi, vreau să aud, ţi-e clar?* Mi-era clar. Dar cuvintele lui nu-mi erau de mare ajutor. Mă îmbărbătam, mai degrabă, imaginându-mi momentul în care, în sfârşit, o să-l revăd şi o să zburăm în Franţa. *Trebuie să rezist până atunci,* îmi spuneam, *pe urmă vom vedea.* Deocamdată râvneam doar la o suspendare a chinului, nu mai suportam. I-am spus lui Pietro, în punctul culminant al unei discuţii foarte violente, sub privirile lui Dede şi

ale Elsei:

— Ajunge. Plec pentru cinci zile, doar cinci zile, apoi o să mă întorc şi vom vedea ce-i de făcut. Bine?

El s-a adresat fetelor:

— Mama voastră zice că va lipsi cinci zile, dar voi credeţi?

Dede a făcut semn din cap că nu, la fel şi Elsa.

— Nu te cred nici ele, a zis atunci Pietro, ştim toţi că o să ne părăseşti şi n-o să te mai întorci.

Şi între timp, ca la un semnal convenit, atât Dede cât şi Elsa s-au năpustit asupra mea, îmbrăţişându-mă de picioare, implorându-mă să nu plec, să rămân cu ele. N-am rezistat. Am îngenuncheat, le-am cuprins de talie, am spus: *bine, nu plec, voi sunteţi fetele mele, rămân cu voi.* Cuvintele acelea le-au liniştit, încet, încet, s-a liniştit şi Pietro. M-am dus în camera mea.

O, Doamne Dumnezeule, ce rău ne simţeam cu toţii: ei, eu, lumea din jur: un răgaz era posibil doar spunând minciuni. Mai erau câteva zile până la plecare. Am scris mai întâi o scrisoare lungă pentru Pietro, apoi una scurtă pentru Dede cu rugămintea de a i-o citi şi Elsei. Am pregătit o valiză, am pus-o în camera de oaspeţi, sub pat. Am cumpărat de toate, am încărcat răcitorul. Am pregătit pentru prânz şi cină felurile de mâncare pe care Pietro le adora, el a mâncat cu recunoştinţă. Fetele, uşurate, au început să se certe din nou pentru orice.

122.

Nino, între timp, tocmai acum când se apropia ziua plecării, nu mai suna. Am încercat să-l sun eu, rugându-mă să nu-mi răspundă Eleonora. Mi-a răspuns menajera şi pe moment m-am simţit uşurată, am întrebat de profesorul Sarratore. Răspunsul a fost clar şi ostil: *v-o dau pe doamna.* Am închis, am aşteptat. Speram ca telefonul să devină o ocazie de conflict între soţi şi Nino să afle astfel că-l caut. După zece minute a sunat telefonul. M-am grăbit, eram sigură că e el. În schimb era Lila.

Nu ne auzisem de mult timp şi nu aveam chef să vorbesc cu ea. Vocea ei m-a enervat. În perioada aceea doar numele ei, imediat ce-mi traversa mintea ca un şarpe, mă tulbura, mă lăsa fără energie. Şi apoi nu era momentul potrivit pentru

trăncăneală: dacă Nino ar fi telefonat, ar fi sunat ocupat şi comunicarea cu el era deja foarte dificilă.

— Pot să te sun eu? am întrebat-o.

— Ai treabă?

— Un pic.

Mi-a ignorat întrebarea. Ca de obicei, i se părea că poate intra şi ieşi din viaţa mea fără niciun fel de grijă, ca şi cum am fi fost încă o singură fiinţă şi n-ar fi fost nevoie să întrebe *ce faci, cum merge, deranjez.* A spus pe un ton obosit că tocmai primise o veste proastă: mama fraţilor Solara fusese omorâtă. A vorbit lent, ca şi cum ar fi fost atentă la fiecare cuvânt şi eu am ascultat-o fără s-o întrerup. Cuvintele ei au tras-o după ele, ca într-un cortegiu, pe cămătăreasă în haine de sărbătoare care stătea la masa mirilor în timpul nunţii Lilei şi a lui Stefano, femeia posedată de diavol care îmi deschisese când îl căutam pe Michele, umbra femeii din copilăria noastră care înfigea cuţitul în don Achille, doamna bătrână care avea o floare artificială în păr şi-şi făcea aer cu evantaiul albastru în timp ce spunea pierdută: *ce cald e, simţiţi şi voi?* Dar nu mi-a trezit nicio emoţie, nici măcar când Lila s-a referit la zvonurile pe care le auzise şi mi le-a înşirat în modul ei direct. O uciseseră pe Manuela tăindu-i beregata cu un cuţit; sau fusese împuşcată cu cinci focuri de pistol, patru în piept şi unul în gât; sau o masacraseră cu pumnii şi picioarele târând-o prin tot apartamentul; sau ucigaşii – i-a numit aşa – nici măcar nu intraseră în casă, o împuşcaseră imediat cum deschisese uşa, iar Manuela căzuse cu faţa la pământ pe palier şi soţul ei, care se uita la televizor, nici nu-şi dăduse seama. *Cert e* – a spus Lila – *că fraţii Solara au luat-o razna, se iau la-ntrecere cu poliţiştii în căutarea vinovaţilor, au chemat oameni din Napoli şi din afară; toate activităţile lor s-au oprit, nici măcar eu nu muncesc azi şi aici ţi-e frică, nu poţi nici măcar să respiri.*

Cum ştia să dea importanţă şi greutate celor care să i întâmplau ei şi în jurul ei: cămătăreasă asasinată, fiii tulburaţi, mercenarii lor gata să verse sângele altora şi persoana ei vigilentă în mijlocul învolburării evenimentelor. A ajuns, în fine, la motivul real pentru care sunase:

— Mâine ţi-l trimit pe Gennaro. Ştiu că abuzez, le ai pe fetele tale, problemele tale, dar eu aici, acum, nu pot şi nu vreau să-l ţin. O să lipsească puţin de la şcoală, asta e. El te îndrăgeşte, se

simte bine la tine, eşti singura persoană în care am încredere.

M-am gândit câteva secunde la fraza aceea: *eşti singura persoană în care am încredere.* Mi-a venit să zâmbesc, încă nu ştia că nu mai eram de încredere. Aşa încât, în faţa acelei rugăminţi care dădea ca sigură existenţa mea înţepenită înăuntrul uneia dintre cele mai liniştite prudenţe, n-am avut ezitări şi i-am spus:

— Mă pregătesc de plecare, îmi părăsesc soţul.

— N-am înţeles.

— Căsnicia mea s-a terminat, Lila. L-am revăzut pe Nino şi am descoperit amândoi că ne-am iubit mereu, încă de mici, fără să ne dăm seama. Aşa că plec, încep o nouă viaţă.

A fost o tăcere lungă, apoi m-a întrebat:

— Glumeşti?

— Nu.

I s-a părut probabil imposibil că produc haos în casa mea, în mintea mea bine organizată şi acum deja mă bătea la cap, agăţându-se mecanic de soţul meu. *Pietro,* a spus, *este un om extraordinar, bun, foarte inteligent, eşti nebună dacă-l părăseşti, gândeşte-te la răul pe care-l faci fiicelor tale.* Vorbea şi nu-l pomenea pe Nino, ca şi cum numele acela i s-ar fi oprit în pavilionul urechii fără să-i ajungă la creier. A trebuit să-l rostesc eu din nou, să spun: *nu, Lila, nu mai pot trăi cu Pietro pentru că nu mai pot fără Nino, orice s-o întâmpla, plec cu el –,* şi alte fraze de genul acela. Atunci ea a început să urle:

— Tu renunţi la tot ce eşti pentru Nino? Tu îţi distrugi familia pentru ăla? Ştii ce-o să ţi se întâmple? O să te folosească, o să-ţi sugă sângele, o să te lipsească de dorinţa de a trăi şi o să te părăsească. De ce ai studiat atât? La ce pula mea a folosit să-mi imaginez că te vei bucura de o viaţă minunată şi pentru mine? Am greşit, eşti o cretină.

123.

Am pus jos receptorul ca şi cum ar fi ars. *E geloasă,* mi-am spus, *e invidioasă, mă urăşte. Da, ăsta e adevărul.* Şi a trecut o lungă procesiune de secunde, nu mi-a revenit niciodată în minte mama fraţilor Solara, s-a estompat corpul ei însemnat de

moarte. În schimb, m-am întrebat neliniştită: *de ce nu sună Nino, e posibil ca tocmai acum, când i-am povestit totul Lilei, el să renunţe şi să mă facă să par ridicolă?* Pentru o clipă m-am văzut expusă în faţa ei în toată eventuala mea micime ca persoană care se ruinase pentru nimic. Apoi telefonul a sunat din nou. Timp de două sau trei ţârâituri lungi am rămas aşezată, fixând cu privirea aparatul. Când am ridicat receptorul, aveam pe limbă câteva cuvinte pregătite pentru Lila: *nu-ţi mai face niciodată griji pentru mine, n-ai niciun drept asupra lui Nino, lasă-mă să greşesc cum am chef.* Dar nu era ea. Era Nino şi l-am copleşit cu fraze întretăiate, fericită să-l aud. I-am spus cum se aranjaseră lucrurile cu Pietro şi cu fetele, i-am spus că era imposibil să ajungi la o înţelegere cu calm şi înţelepciune, i-am spus că îmi făcusem valiza şi că abia aşteptam să-l îmbrăţişez. El mi-a povestit despre certurile furibunde cu soţia lui, ultimele ore fuseseră insuportabile. A murmurat: *chiar dacă sunt foarte speriat, nu reuşesc să-mi concep viaţa fără tine.*

A doua zi, în timp ce Pietro era la universitate, am întrebat-o pe o vecină dacă mi le ţinea câteva ore pe Dede şi pe Elsa. Am lăsat pe masa din bucătărie scrisorile pe care le pregătisem şi am plecat. M-am gândit: *se-ntâmplă ceva măreţ care va schimba întregul mod vechi de a trăi şi eu sunt parte din această schimbare.* L-am ajuns pe Nino la Roma, ne-am întâlnit într-un hotel la câţiva paşi de gară. În timp ce-l îmbrăţişam îmi spuneam: n-o să mă obişnuiesc niciodată cu trupul acesta agitat, e o surpriză continuă, oase lungi, piele cu un miros excitant, o masă, o forţă, o mobilitate cu totul străine lui Pietro, obişnuinţelor care existau între noi.

În dimineaţa următoare, pentru prima oară în viaţa mea, am urcat într-un avion. Nu ştiam să-mi pun centura, Nino m-a ajutat. Cât a fost de emoţionant să-i strâng cu putere mâna în timp ce vuietul motoarelor creştea, creştea, creştea şi avionul îşi începea cursa. Cât de emoţionant a fost să ne desprindem de pământ într-un salt şi să vedem casele care deveneau mici paralelipipede şi străzile care se transformau în fâşiuţe şi câmpia care se reducea la o pată verde şi marea care se înclina ca o lespede compactă şi norii care se precipitau în jos ca o alunecare de pietre moi şi angoasa, suferinţa, chiar fericirea care deveneau parte dintr-o schimbare unică, foarte luminoasă. Mi s-a părut că zborul supune fiecare lucru unui proces de

simplificare şi am oftat, am încercat să mă abandonez. Din când în când îl întrebam pe Nino: *eşti fericit?* Şi el făcea semn că da, mă săruta. Uneori aveam impresia că podeaua de sub picioare – singura suprafaţă pe care puteam conta în acele momente – tremură.

elena
ferrante
virtual-project.eu
Cei care pleacă
și cei care rămân